

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

L. B.

Tom. I.—XI. — Sesiunile anilor 1867—1878: procesele verbale ale ședințelor, comunicări, notițe și memorii.

Analele Academiei Române. — Seria II:

Tom. I. — Sesiunea extraordinară din anul 1879.	3,50
Tom. II. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1879—80.	5.—
Notiță onomastică topică macedo-română, comunicată de A. Mărgărit.	
Tom. II. Secf. II.—Discursuri, memorii și notițe (Sfîrșit.)	
Discurs de recepțiune de Ion Ghica, despre Ioan Cămpinenu,—cu Răspuns de B. P. Hasdeu.	
Semințiile, soirurile și rassele, de Ion Ghica.	
Scrisori către Vasilie Alecsandri, de Ion Ghica.	
Tom. III. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1880—81.	5.—
Tom. III. Secf. II. — Memorii și notițe.	2.—
Tom IV. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1881—82.	3.—
Memorii despre Tetravanghelul lui Ștefan-cel-Mare de la Homor și Tetravanghelul Metropolitului Grigorie de la Voroneț, ambele manuscrise, de Episcopul Melchisedec.	
Tom. IV. Secf. II.—Memorii și notițe (Sfîrșit.)	
Biografia Prea Sfințitului Dionisie Romano, Episcop de Buzeu, de Episcopul Melchisedec.	
Inscripțiunile bisericelor armenesci din Moldova, de Episcopul Melchisedec	
Chromatică poporului român. — Discurs de recepțiune de S. Fl. Marian,—cu Răspuns de B. P. Hasdeu	
Memorii despre mișcarea literaturii istorice în România și în străinătate, urmată în decursul anilor 1880 și 1881, de V. Maniu.	
Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului membru al Academiei Române Andreiu Mocsonyi, de V. Babeș.	
Tom. V. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1882—83.	—60
Tom. V. Secf. II.—Memorii și notițe. (Sfîrșit.)	3.—
Vieta și operele lui Petru Maior. — Discurs de recepțiune de At. M. Marienescu,—cu Răspuns de V. A. Urechia.	
Descănțele adunate de G. Săulescu. Raport de S. Fl. Marian.	
Din mănunchiul manuscrisurilor lui G. Săulescu. Raport de N. Ionescu. — Raport relativ la scrierile lui G. Săulescu, de Iacob Negruzzi.—Raport relativ la scrierile lui G. Săulescu, de T. Maiorescu.	
Despre icône miraculoase de la Athon de provenință română, de Episcopul Melchisedec.	
Tom. VI. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1883—84.	—20
Tom. VI. Secf. II.—Memorii și notițe. (Sfîrșit.)	2.—
Vieta și scrierile lui Grigorie Țamblac, de Ep. Melchisedec.	
Tom. VII. Secf. I.—Desbaterile Academiei în 1884—85.	1,20
Programa pentru adunarea datelor privitoare la limba română, de B. P. Hasdeu.	
Dare de sêmă asupra Marelui Etimologic al României, de B. P. Hasdeu.	
Tom. VII. Secf. II.—Memorii și notițe	4.—
Inscripțiunea de la mănăstirea Răsboeni, județul Némțului, comentată de Episcopul Melchisedec	
O vizită la câte-va mănăstiri și biserici antice din Bucovina, de Episcopul Melchisedec.	

ACADEMIA ROMANA

TEATRUL LA ROMÂNÎ

DE

DIMITRIE C. OLLĂNESCU

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

PARTEA II

TEATRUL ÎN ȚERA-ROMÂNESCĂ, 1798—1898.

EXTRAS DIN

ANALELE ACADEMIEI ROMANE

Seria II. — Tom. XX.

MEMORIILE SECȚIUNII LITERARE.

BUCURESCI

INST. DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL STRADA DOAMNEI, 16

FURNISOR AL CURȚII REGALE

1898.

TEATRUL LA ROMÂNÎ

de
DIMITRIE C. OLLANESCU

Membru al Academiei Române.

PARTEA II

TEATRUL ÎN ȚERA-ROMÂNESCĂ, 1798—1898.

Ședințele din 1 Novembre 1896 și 17 Martie 1897.

Domnilor Colegi,

Apriga domnire a Fanarioților nu lăsase pasul slobod învățurii, nici prielnică fusese artelor, așa că poporul român eșîa din robia ei străin și nesciutor de rosturile lumii. De-abiă cu începutul acestui veac licăririle culturii apusene pătrunseră la noi: ochii nepricepuți ni se deprinseră puțin câte puțin cu lumina, iar mintea, până atunci neis-pițită, se împărtăși din toate minunile geniului omenesc.

Românul se ridică din adînc, de-odată, cu capul spre sôre! Idei mari îi deschiseră largi porțile gândirii, simțiri generose reînviară străvechia-î mîndrie, năzuințe înalte deteră un țel întâietor nobilei lui bărbății.

Noua însuflețire aducea însă alte deprinderi, alte înclinări, alte îndrumări de viață, înfăptuind ast-fel un popor nou, cu menire și avînturi noue, care aveă să urce cu grabă scara propășirii!

De atunci Vicleimul, cu povestea lui Irod și a celor trei Crai de la Răsărit, jocul păpușilor, cântecele de stea, Brezaia cu ciocul de barză și Țurca cu capul de cerb nu-î mai pironesc, ca în trecut, întrêga luare aminte; strâmbăturile măscăricilor nu-l mai înveselesc, pehlivanii cari

scot panglice pe nas, scamatoriî și farmazoniî îl momesc o clipă, dar îl lasă rece... Datinele vechi și vechile petreceri nu-l mai îndestulază. Farmecul danțurilor și viersul cântecului doar nestrămutate vor înviora și vor umplé peptul Românului de dorul cel neînțeles și neîmplinit, după care, zadarnic par'că, alérgă de când l'a ursit firea pe dînsul!..

Îi trebuiă acum cevă noû ca să-î ademenéscă voia bună, cevă pu-ternic ca să-l misce, cevă adevérat și viû și aprópe de inima lui, în în care rîsul și plânsul de o potrivă să-l stăpânéscă. Îi trebuiă a avea întrupare a lumii, ca să lupte aceeași luptă ca dînsa, să-î suie înălțimile și să-î cobóre adîncurile, iar din pilde și înțelesuri să deslușiască temeiurile și să pătrundă firea omenii.

Îi trebuiă *Teatrul!*

E drept că boerilor le fusese dat să vadă la Curțile domnesci teatrul soitariilor, — sérbădă înjghebare de fapte și prilej de batjocoră saû de amenințări asupra celor neplăcuți ori a celor dușmanî stăpânului; — dar acum vremea împinsese lucrurile mai departe și poporul veniă, cu aceeași cădere ca cei aleși, să se bucure de daruri lui încă necunoscute. Teatrul nu mai putea rămâne o petrecere întâmplătoare a celor mari, ci, scoborînd scările palaturilor, trebuiă să ajungă a fi — aceea ce și este într'adevăr — o îndeletnicire de obștéscă pilduire și petrecere. Și cu tóte acestea a fost nevoie de îndelungă pregătire și de luptă încordată până ce să-l vedem statornicindu-se la noi!..

Deși — plămădit din dureri și din bucurii — simțemîntul teatrului este firesc în inima omului, totuși educațiunea artistică nu póte fi decât un efect al culturéi, căci o lucrare de artă nu este un produs al naturii și singur instinctul nu e îndestulător să o judece; îi trebuie cui-vă studii și experiență pentru a o înțelege și a o prețui.

E adevérat că în țerile cu un trecut de activitate și de făuriri artistice, cu o atmosferă încărcată par'că de dragoste, de amintiri și de impulsuni ale artei, acéstă «educațiune» se capătă și de la sine, prin obicînuință, numai vedënd și auđind, numai trăind traiul tuturor, hrănit din belșug cu cele mai strălucite produceri ale geniului omenesc.

La noi însă munca a fost și va fi întru acésta mai din greu decât în privirea multor altora.

Dacă pentru arme, pentru elocuență și în deosebî pentru politică avem însușiri de vrednici coborîtori ai Romanilor, pentru tot ce se atinge de înfăptuirea ideilor și închipuirilor, pentru artă, suntem ca și dînșii mai puțin însuflețiți, mai puțin mlădioși.

Nu dóră că talente nu s'ar vedî, ori că învățatura tot mai întinsă și mai luminósă nu ne-ar da putința de a-î cuprinde și a-î înțelege

rostul ei fermecător; ei fiind-că *nepăsarea, nedepriinderea* și mai cu sémă *lipsa de îndemn* îngreuiază și răcesc legăturile sufletesci dintre noi și dînsa.

Aceste stavile trebuiesc sfărâmate! Și numai un curent puternic, pornit de sus și străbătând până în adîncul glótelor, va puté să des-tepte, să răspîndescă și să facă mai rodnice dragostea și interesul, însemnătatea și binefacerile artei în mijlocul nostru.

Cu tóte aceste teatrul a fost întâia scîntee artistică ce a scăpărat pe cerul înegurat al țérilor române, precum fu și unul dintre *invederatele semne* ale redeșteptării nóstre naționale.

Sunt acum tocmai o sută de ani, de când trei actori francesi căpétară de la *Hangerli-Vodă*, 1798 Maiú 29, următórea poruncă către ispravnicii *zemli Vlahiscoe*:

«Acesti trei frați (?) francesi, anume: *Théodore Blesiet, Francisc Bevilach* și *Givani Mueni*, cari, avénd meșteșug de *pehlivani* și *comedieni*, făcură rugăciune Domniei Mele, ca să facă arătarea meșteșugului lor, unde vor fi pohtiți, pentru care,—fiind-că li s'a dat voia și slobozenia acésta,—poroncim d-vóstre ispravnicilor de prin județe, pe unde vor avé a veni, să fie primiți și să nu li se facă vre-o supérare cu cerere de vre-un *havaet*, nici de către d-vóstre, nici de către *zabiți* (autorități), cum nici de către *zapci*, ei să fie slobođi și în pace, orî la ce oraș va merge.—*Ii saam receh gd.*» (Cod. XXXIX, fila 50). (1)

Negreșit că cei «trei frați francesi» făcuse mai întâiú arătarea «meșteșugului» lor la Curte și cu prisos adusese mulțumire prea slăvitelor obraze, pentru ca să pótă dobândi o dovadă atât de însemnată despre mila domnescă. De alt-fel eră și cu cădere ca *Vodă Hangerliu*, om cu duh și cunoscător al limbei și civilizațiunii francese (2), să ocrotéscă cu înadinse porunci «voia și slobozenia» ce dedeà unor cetățeni ai Franței republicane și a-tot-puternice «să fie primiți fără de supérare a-și arată meșteșugul lor, orî unde vor fi pohtiți». Găsise un mijloc, unul singur póte, de a mai face, prin veselia și iscusința unor *pehlivani* și *comedieni*, să încolțéscă rîsul pe fețele mohorîte ale Românilor asupriți de nelegiuirile și istoviți de dările fără de sémán, ca cari îi împovărase domnia lui!

Pehlivani și *comedieni*!... Eraú se vede gimnastică, mimă și cîntăreți tot de-odata. Făceau gimnastică, danțau și cîntau románțe orî cîntece patriotice, după moda timpului. Infătoșau de sigur și scenete

(1) V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, VII, anexe, p. 459 jos.

(2) A. D. Xenopol, *Istoria Românilor*, V, p. 319.

comice dialogate, persoane și situațiuni din societate, tot-deauna ridicole, precum încă până astăzi asemenea «artiști» ambulanză au obiceiul de a face prin grădinile și prin bălciurile Italiei și Franciei de mătădi.

Ei au făcut, probabil, ruptorea, căci după dînșii țările noastre au fost cutreerate de tot soiul de scamatori, de saltimbanci, de echilibriști, de caraghioși, cari făceau pe lume să ridă, ori adunau în jurul lor sumedenie de gură căscate, privindu-le șmecheriile, frânturile de mijloc ori voinicia.

Iacă Turcii făcând *ghiozboiagelicuri* în cafenea din vale de Curte la Iași (1), ori scoțând foc pe nas, sfredelindu-și palmele, înghițind săbii pe taraba lui Niță Pitaru (2) de la Carvasara, sau în șatrele lor din Tîrgul Moșilor la București; iacă Italianii cu maimuța în spate, purtându-se de la Drăgaică la Rîurenii, de la Fălticeni la Rădăuți; iacă Nemții cu mușchii trupului de oțel, jucându-se cu ghiulele de tun ca cu nisece nuci și ridicând cogeamite calul în spate; iacă Stambulioții sprinteni și mlădioși ca pisicele, călcând cu ochii legați printre cuțite și bătând cu biciușca o biată căciulă, din care, mereu învîrtindu-se, scoteau câte o nouă căciulă, și alta, și iar alta, neconținut. (3)

De multe ori erau chiar «pohtiți să facă comedii» prin casele boeresci. Atunci, din cêrdacul cel mare, ticsit de veseli musafiri, cădeau plôie banii de aur și de argint pe scôrțele întinse în mijlocul curții, unde-și făceau ei «meșesugul». Țigani și mahalagii, cari steteau strugure acățați pe porți și pe zaplazuri și n'aveau ochi îndestui să-i vadă, nici gură în de-ajuns să ridă de posnele și ghidușiile lor, îi petreceau cu urale și cu chiote până departe, departe... după ce eșiau, șmecherii, din cuhnii, imbuibați de bêtură și de mâncare, ba și cu traista plină de merinde pe de-asupra.

Dar pe la începutul domniei lui Vodă Caragea Sasul Mathias Bródy (4) veni și întinse o lungă șandramă de scânduri în fundul curților Banului Manolache Brâncovenu (5), în care așeză o panoramă cu vederile celor mai însemnate orașe din lume, cu încoronările mai multor Regi și Impărați, cu întâmplări din răsbôie, din călătorii, cu vînători de lei și de tigri, cu scene din viețile ómenilor vestiți ai pămîntului și altele și altele. Eră un adevărat teatru optic.

(1) *V. Alecsandri*, tradițiune verbală.

(2) *Ion Ghica*, tradițiune verbală.

(3) Intru amintirea acestei împrejurări a rēmas, pare-se, în popor zicătorea: *altă căciulă*.

(4) Acest Bródy câștigase atâția bani, că și-a luat o moșie în arendă, unde l'a cunoscut, copil fiind, tatăl meu.

(5) Colțul stradei Nouă cu strada Academiei de astăzi.

Pentru întâia oară se arată o asemenea minune în capitala Țării-Românesce, care începea acum să atragă și pe pribegii negustori de spectacole, precum ademenise pe pribegii de tot soiul mai înainte. Și din patru părți ale orașului curgea lumea șioiū neîntrerupt, să o privească, să se mire și să aibă ce istorisi, căci lucrul eră par'că aevea, vedut și pipăit, trăia, se mișcă, vorbea, te plămădiă și pe tine la un loc cu dînsul, așa că la urma urmei nu mai sciai dacă nu erai și tu părtaș la cele ce-ți răsăriaū în față.

Icônele își întipăriaū cu atâta putere vieța și mișcarea în ochii ceî lacomi și neispitiți, în cât absorbiaū simțirea și confundaū cu dînsule întręga fință a privitorilor.

Abia după câte-va luni negustorii și glóta celor de jos putură străbate în lăuntru, căci butcile și calescele se țineaū lanț, și după și, în curtea Brâncovénului, și Arnăuții croiaū cu vîna de boū pe tot moji-cul, care ar fi îndrăsnit să calce pragul «Comediei» pe când se englendisiaū boerii... veđi bine?!... Și așa huzurî Sasul până la 1816, când, sătul de bani și de traiū bun, își ridică șandramaua și plecă să se facă moșier.

Saltimbanci, mimi, comedieni, panorame!!

Trebuința de a vedé și de a simți alt cevă decât cele din tóte dîlele încolția pe neașteptate în sufletele tuturoră, o năzuință încă necunoscută și neînțelăsă începea să se deslușescă din înclinările și dorințele celor mai mulți.

Tineretul se îndeletnicia mai vîrtos cu tâlcuri și cu învățături, cari găsiaū un răsnet din ce în ce mai simpatic într'însul. Vitejiile, răsbóiele, cuceririle străvechilor popóre, faptele strălucite ale celor mari, povestirile duióse, cânturile eroice, iar cu deosebire patimile și sbuciumările tragodiei grecesci îi înflăcăraū inima și mintea! Slăvirea a ce eră înalt și frumos cătă par'că să fie acum o vrednicie mai mult chiar pentru ceî mai aleși și mai slăviți.

Ast-fel *Domnița Ralu*, fata cea mică a lui Vodă Caragea, înzestrată cu o căldurosă simțire, cu o închipuire vie, cu daruri artistice firesci și crescută în cultul celor mai mari maestri ai literaturii și ai muzicii, iubiă teatrul peste măsură. Teatrul pentru dînsa nu eră numai o oglindă a lumii și un mijloc plăcut și lesnicios de cultură, ci mai ales o tréptă de înălțare a puterii și a domniei părintesci și o gloriificare a geniului dramatic elinesc. Ea visă, ca prin stăruința patrioților și sub ocrotirea lui Vodă, să însuflețescă și să ridice în Bucuresce fala cea de mult cădută a lui Sofocle și a lui Aristofan.

Până atunci și pentru a da o bună pildă și a face o încercare, în-

ighebă, sub cuvînt de petrecere, o mică scenă (de sigur cea dintâi ridicată în acest scop la noi) într'una din cele mai mari cămări ale Palatului domnesc, unde, cu costume de pânză și cu decoruri de hârtie vopsită, se jucă, sub conducerea ei proprie, mai multe piese de teatru. Actorii erau câți-va tineri greci, cari învățau la școala elinască de la Măgurănu (1) și aveau tragerea de inimă și învăpăierea trebuincioasă scenei. Ei jucară — în limba greacă negreșit — în primăvara și în toamna anului 1817 mai multe bucăți, între cari *Orest* de Alfieri, *Mórtea fiilor lui Brutus* de Voltaire, idila lui Longus *Dafnis și Chloe*, etc. etc. și recitară poezii și dialoguri patriotice, amoróse și comice, la cari luă și Domnița Ralu parte, iar C. Aristia dovedì un talent deosebit de declamațiune.

Numai boerii și curtenii asistaau, pe rînd, la aceste reprezentațiuni

(1) *Școala greacă* — numită *domnescă*, — așezată către 1775 de Alexandru Vodă Ipsilante în clădirile de la Sf. Sava, fu strămutată de Constantin Vodă Ipsilante, pe la 1804, cu învoirea Mitropolitului Dositeiu, în casele bisericeii Măgurănu, atunci metoh al Mitropoliei (după dania făcută de Vornicul Tudorache Baloș, în urma răsmiriții Rușilor). Localul de la Sf. Sava, cuprindețor de peste 50 de camere, se derăpănașe cu timpul și ajunsese han de locuință a o mulțime de Greci, Sirbi, Arnăuți cu familiile lor, unii fiind-că făceau parte din garda domnescă, alții fiind rude ori prieteni idicliilor, slugilor și copiilor de casă din Palat.

Dintre toți Domnii fanarioți, cel care a îngrijit mai de aproape de această școală a fost fără îndoială Vodă Caragea. El a organizat-o și a reorganizat-o în mai multe rînduri, făcendu-i în cele din urmă, la 12 Decembre 1817, *Legi și Regulamente* și numind-o *Universală*. Ea eră, cu adevărat, un colegiu elinesc fôrte bine înzestrat cu venituri, dintre cari cele mai multe veniau din *cisla* pusă asupra mănăstirilor, avënd mai multe clase, cu profesori pentru limbile: *elenă* (Neofit Duca și Stefan Comito), *latină* (Ladislau Erdelion, Transilvănén), *francesă* (Lorençon), pentru *sciințele naturale*, pentru *matematică*, *istorie* și alte *studii literare*. Același Erdelion fu însărcinat să predea și «Cărțile împărătescii pravilnice, când ucenicii vor veni în stare de a învăța *nomica* (legile), iar mai virtos din feciorii de boer când vor voi a învăța pravile». Pe lângă dînsul, Marele Clucer Stefan Nestor fu numit «*pentru prima dată profesor de Drept la Bucuresci*». Școala acésta întrețineă *bursierii*, «20 la număr, printre ucenicii sërmani», a câte 30 taleri fie-care, și aveă și *clievi internii*, ținuți pe la marile mănăstiri din capitală a câte 2—4 într'o odaie. Acésta școală eră pusă sub privigherea și administrațiunea unei eforii speciale, instituită prin chrisovul de la 14 Decembre 1814, care fu adevărata origină a Eforiei Școalelor păstrată și de Regulamentul Organic. Ea fu incredințată la cei mai de frunte boeri, Mitropolitului și Marelui Postelnic după vremi, cu toții în număr de cinci. Marele Ban Grigore Brăncovenu și Vornicul Const. Bălăcenu, împreună cu Marele Ban Const. Filipescu, au făcut mai des parte din acésta eforie. De alt-fel la reorganizarea acestei școle au contribuit pe lângă Caragea și boerii români Radu Golescu, Const. Kretzulescu, Barbu Văcărescu, Gheorghe Slătînénu, Grig. Bălenu, Fotache Știrbeiu, Alex. Nenciulescu, Gh. Filipescu, Dim. Racoviță și Alex. Ghica,

date de obiceiū Ńiua. Incercarea isbutise de minune. Totuși, pentru a nu jicni pe acei cari pôte nu înțelegeaū bine grecesce, orî nu cu aceeași dragoste ca dinsa se interesaū de teatru, Domnița Ralu, pentru a fi plăcută tuturor, clădi chiar în érna aceea, la Cișméua roșie (1),

precum și boerii greci Gh. Arghyropulo, Iacov Rizo, Ath. Christopol, Ioan Ralet și Nic. Suțu. Iată o schiță din budgetul acestei școle pe anul 1815 (Noembre):

Pe an taleri	Pe lună	Pe an taleri	Pe lună
4000. Dascălul Neofit Duca . . .	= 333 b. 36	300. Bucătarul	= 25 b. —
4000. Filosoful (Comito) . . .	= 333 » 36	7200. <i>Emeelicul</i> (măncarea)	
4000. Alt filosof (Nestor) . . .	= 333 » 36	pe un an	= 600 » —
2500. Al doieia dascăl (Cris-		2400. Dascălul frances (Lo-	
todor)	= 208 » 36	rençon)	= 200 » —
2000. Al treilea dascăl (Gheor-		2400. Dascălul latin și <i>nomicos</i>	
ghe)	= 166 » 72	(Erdelion)	= 200 » —
1200. Dascălul Vasile	= 100 » —	2000. Cheltueli întimplătore	
1500. Dascălul Grămatie . . .	= 125 » —	la meremetul peste an.	
1800. Doftorul Panaiotache . .	= 150 » —	7200. La 20 ucenici sërmanî a 30 fie-care.	
1200. Dascălul slovan de la		2500. Pentru daruri a se da ucenicilor	
Sf. Gheorghe (Chiriță) = 100 » —		când li se va face examen.	
1800. Sameșul	= 150 » —	7000. Pentru a se cumpərə cărți și <i>ergalii</i>	

(instrumente) ale *epistimilor* (studiilor) trebuincioșe, cum și pentru sporirea lefurilor dascălilor de la *examinie* (semestru) înainte și pentru a se așeză școle româneșei pe la orașele județelor unde va fi trebuință.

Pe lângă acéstă mare școlă, mai eraū în Bucuresci: *Școlă slavonescă de la Sf. Gheorghe Vechiū*, unde se predă și limba română de dascălul Chiriță, apoi *cea de la biserica Udricanî* a dascălului Chiosea și *cea de la Colțea* a dascălului Stan. În 1816 sosi de la Avrig din Transilvania Gheorghe Lazăr, care propuse școlei de la Măgurénu să predea geometria și arpentagiul în româneșce, dar fu respins, așă că abiă după doi ani, la 1818 Martie, după sprijinirea hotărîtore a Vornicului G. Golescu, a Logofétului Stefan Nestor și a Banului Const. Bălăcénu, i se dete voie să deschidă, în câte-va cămări din vechiul local de la Sf. Sava, o școlă româneșcă de deosebite învėtųuri și sciințe predate Românilor în limba lor. Petrache Poenaru, călugăru l Efrosin Poteca, Simion Marcovici, Pandele Stamate, Costache Moroiu și mai în urmă Ioan Eliade, fură cei dintâi profesori români, împreună cu Gh. Lazăr, ai acestei școle, care se poporă grabnic cu elevi români, mai ales din școlă elinēșcă de la Măgurénu.

Prin județe eraū școle în cari se predău limbile grēcă și română: la Craiova eră așezată de Caragea în mănăstirea Obedeanelui, pusă sub o eforie aparte, cu venituri proprii la *Rimnicul-Vilcei* sub eforia lui Socoténu; la *Slatina*, școlă Ionașcu; la *Tirgu-Jiu*, școlă întemeiată de Stolnicul Dumitrache Cronicarul, din care a eșit Tudor Vladimirescu și mulți din pandurii lui; la *Focșani*, *Ploesci*, *Pitesci* și mai târđiū și prin alte orașe, ce făcuse înadins cerere cu siguriptire de venituri. (V. A. Urechia, *Domnia lui Ioan Caragea 1812—1818*, ed. Academiei 1898, p. 1—80.)

(1) Ađi Calea Victoriei No. 91. Ruinele acestei clădiri, prefăcută apoi în teatru și arsă la 1825, se mai vedeă până la 1840, când s'aū mistuit în zidurile lui Jean Caretașul.

«o sală de club» pentru balurile boeresce și de altă parte trimise pe Aristia la Paris (1), ca să studieze declamațiunea și să vadă pe marele Talma jucând.

Imprejurările politice se încordaū însă din ce în ce, pozițiunea lui Vodă Caragea eră tot mai șubredă pe tronul țerii și încercarea teatrală a Domniței nu putū să aibă din nou ființă. Pentru a nu-și părăsi de tot idea și a întreținé, cei puțin aprinsă, scânteia ce scăpărase o clipă în mânilor ei, îndemnă, prin relațiunile ce aveà la Viena (2), pe *Gherghy*, directorul unei trupe melo-dramatice, să vie fără întârziere în Bucuresci. Acesta și sosì la August anul 1818, cu o trupă ast-fel întocmită în cât să pótă da tragedii, drame, comedii și chiar opere. Artiștii de căpetenie eraū: *Gherghy*, directorul, pentru roluri comice, dómna *Dilly*, cântăreță și tragediană de mare merit, flica ei domnișóra *Dilly*, primă amoresă (3), și *Steinfels*, prim amarez.

Repertoriul lor se compunea din cele mai alese produceri dramatice și opere musicale ale școlelor italiană și germană. Dintre dînsele, cele cari aū plăcut mai mult aū fost dramele *Saul*, *Ida*, *Pia de Tolomei*, *Briganđii*, *Faust* și operele *La Gazza ladra*, *Cenerentola*, *Moise în Egipt* de Rossini, *Flautul fermecat* și *Idomeneu* de Mozart. (4)

Mai înainte de sosirea trupeii, «Sala de club» de la Cișméua roșie (în mahalaua *Popa Dârvaș*, față în față cu casele Deșliului, pe Podul Mogoșoiei) fu prefăcută, prin dărămarea a doi păreți, în sală de teatru. Aveà acum o lungime de 18 stînjeni pe 9 stînjeni și 5 palme de lărgime, aveà trei rînduri de loji îmbrăcate cu postav roșu și perdele de chembrică cu ciucuri albi. La rîndul întâiū, în drépta, eră o mare sofă de catifea roșie pentru Vodă, iar în sală 14 rînduri de bănci de lemn îmbrăcate cu postav roșu. Intre spectatori și scena — ridicată de 6 palme de la pămînt — eraū musicanții. Perdéua înfățișă chipul lui Apolon cu lira în mână. Sala eră aprópe în forma oului, fără de nici o ornamentare și fără de gust, ca făcută în pripă, numai din lemn. De jur împrejur eraū sfeșnice de tinichea cu lumînări de seū, pe scenă asemenea. (5)

(1) Ion Ghica, *Scrisori*, ed. 1887, p. 44.

(2) Este cunoscut că Ioan Vodă Caragea, fost dragoman al Porții Otomane, eră om cu relațiuni întinse în străinătate și amic și protegiat al Cavalerului de Gentz, secretarul intim al Principelui Metternich, Cancelarul Austriei.

(3) Acéstă actriță frumósă și talentată, care venise în Bucuresci pentru o érnă, îndrăgindu-se de un tiner boer, a rămas în țeră până la mórte, dând nascere unuia din bérânii noștri Generali. (Ion Ghica, 161 d.)

(4) N. Philimon, *Ciocoii vechi și noi*, ed. ilustrată, II, pp. 174 și 175.

(5) La 1718, Comedia Francesă din Paris eră luminată cu lumînări de seū, pentru

Intre acte, doi țigani îmbrăcați în roșu luaă mucle lumînărilor. Când venia Vodă la teatru, lumînările erau de cĂră. Lojile din rîndul de la mijloc erau pentru «protipendadă», pentru Consulii străini și obrazele deosebite. Costau un galben pe sĂră. Cele-lalte pentru 10 lei erau la dispozițiunea tuturor. Un scaun în staluri se plătia cu 3 lei.

Afișurile erau în limba grecescă (?!) și eșiau din tipografia de la Cișméua lui Mavrogheni a Stolnicului ClincĂnu, doctorului Caracaș și Slugerului ToplicĂnu. (1)

carî se cheltuia în fie-care sĂră 45 fr. Cu acĂstă sumă se dedea lumină nu numai scenei, ci și coridĂrelor, culiselor, lojelor în cari se îmbrăcau actorii și lojei cu limonadă, devenită mai târziu le foyer de la ComĂdie Française.

La 1822, cĂnd se repară și se reînnoie sala, policandrul din mijloc n'avea decăt 40 de lĂmpi cu oleiĂ (quinquets). La 1833 se introduse gazul. La 1847 se mĂri aprĂpe îndoit puterea gazului. De atunci s'au fĂcut mereĂ imbunĂtĂțiri, pĂnă cĂnd sala va fi luminatĂ cu electricitate, ca mai tĂte teatrele din Paris. (P. RĂgnier, *Souvenirs et  tudes de th atre*, ed. 1887, p. 143 și urm.)

(1) Tipografia Mitropoliei fiind în așă rea stare cĂ nu se mai puteau tipĂri cĂrțile bisericĂsi, ci se aduceau din Transilvania, doctorul Const. Caracaș, Stolnicul RĂducanu ClincĂnu și Slugerul Tudorache ToplicĂnu întemeiarĂ în anul 1818 Aprilie 19 o tipografie, așezatĂ în casele domnesci de la cișméua lui Mavrogheni, plătind 100 taleri pe an chirie la bisericĂ. Drept ajutorare din partea stĂpĂnirii,  i dobĂndirĂ—după multe discuțiuni și chibzuirî ale Divanului domnesc, de alt-fel favorabil—monopolul tuturor tipĂriturilor pe 20 de ani, în tĂtă țera, afarĂ de tipografia Episcopiei RĂmnicului-Vilcei, care rĂmase liberĂ lucrĂtĂre. Li se puneĂ însĂ urmĂtĂrele îndatoriri: 1) sĂ tipĂrĂscĂ cĂrți romĂnesci și grecesci, ce pĂnă acum se tipĂriau la locuri depĂrtate cu grele cheltueli; 2) SĂ  nmulțĂscĂ și sĂ adaogĂ ergaliile și meșterii, spre înlesnirea tipĂririi cĂrților; 3) SĂ dea fĂrĂ platĂ filĂdi și alte multe cĂrți celor sĂraci copii de la școlĂ, din vreme în vreme; 4) Din cĂștigul acestei tipografii, ce vor dobĂndi, sĂ deĂ ajutor spitalului «Iubirii de  meni» (Filantropia) cĂte 5 taleri la sutĂ; 5) SĂ aibĂ privilegiĂ pe 20 de ani sĂ nu deschidĂ nimeni altul tipografie în țera, afarĂ numai tipografia de la RĂmnic sud. Vilcea sĂ fie și alta în sfința Mitropolie dupĂ privilegiile ce are; 6) Așezarea tipografiei celei nouă sĂ fie numai în casele domnesci de la cișméua rĂposatului Domn Mavrogheni....  ngrijind a nu se stricĂ haznaua cișmelelor politiei; 7) Eforos al acestei Tipografii sĂ fie Vel Postelnicul dupĂ vremi; 8) Sfința Mitropolie și tipogr. Epis. de RĂmnic sĂ fie volnice a tipĂri cĂrți romĂnesci, precum au fost; art. 9) e privitor la teorisirea (censura) cĂrților bisericĂsi, grecesci sau romĂnesci de cĂtre Mitropolitul țerii; 10) Va put  tipĂri și filologhicĂ, adecĂ scrieri de acelea ce privesc asupra iubirii de  nvețĂturĂ, care atĂt acestea, cĂt și alte cĂrți de  nvețĂturĂ grecesci, întĂiu sĂ se teorisĂscĂ de d-l Vel Post. și apoi sĂ se dea la tipar. AcĂstă tipografie a fost cumpĂratĂ la 1828 (cu privilegiul  i curgĂtor încĂ pe 7 ani) de cĂtre Ioan Eliade-RĂdulescu.

În acĂstă tipografie s'a tipĂrit, în al doilea an al existenței sale, Condica de legi a lui Ioan Caragea. Aci s'au tipĂrit și  ntĂiele poesii a lui Paris MomulĂnu.

Veđi și V. A. Urechia, *Op. cit.*, p. 87 și urm.; — *Issachar*, pp. 78 și 79; — I. VĂcĂrescu, *Poesii*, ed. 1848, p. 294.

După obicei, sosirea Domnitorului în sală eră vestită de către *Selam-Ciauşul* Curţii. Publicul trebuia să se scole în picioare şi să strige de trei ori: Trăiască Măria Sa!

Întăia reprezentaţiune a trupei lui Gherghy fu dată în séra de 8 Septembrie 1818 cu opera lui Rossini *Italiana în Algeria*. (1)

Fuga lui Caragea din ţeră nu mult după acésta, golul ce traiul lui fastuos lăsase în lumea bucurescă, nesiguranţa trebilor politice nu pricinuisé pagube simţitoare lui Gherghy, care, înainte de sfirşitul anului, avù norocirea să aprindă iar lumînări de cêră pentru a sêrbători venirea în teatru a noului Domnitor, Alexandru Suţu, ca să asculte *Flautul fermecat*.

O împrejurare cu totul politică dete însă de-odată teatrului o neasteptată însemnătate. Némul Elinilor făcê pregătiri să scuture jugul Turciei, pe care-l purtà de patru vécuri. Bărbaţii cei mai luminaţi şi mai cu dor de ţeră, adunaţi din tôte părţile la noi şi prin ţerile dimprejur, nu lăsaù să le scape un prilej fără de a face un pas înainte în patriotica lor întreprindere. O febrere, cu dibăcie hrănită, exaltă spiritele celor îndrăsneţi, pe când cei cumpëniţi şi prevêdători așezase în Bucuresci centrul de operaţiune al mai multor comitete, ce lucraù în unire pentru atingerea scopului sfînt: liberarea Patriei! Găsise ţeră deschisă şi răbdătoare, popor blând şi asuprit, pe cari în schimbul ospetiei şi al dragostei eteristii, arvaţii, zavergi, Zaporojeni şi Başibozucii aveaù să le sfâşie şi să le calce în picioare.

Fruntaşii şi apostolii (2) cei mai hotărîţi ai propagandei din Bucuresci, chibzuind cât de uşor însufleţirea acţiunii dramatice pôte avé înrîurire asupra unei mulţimi învăpăiate, împingênd-o chiar la fapte de vitejie, înfiinţară un teatru grecesc în sala de la Cişméua roşie, unde jucă pe rînd cu trupa lui Gherghy.

Repertoriul eră, fresce, întocmit numaî din lucrări pline de cel mai cald patriotism, de virtute, de lepădare de sine şi de ură împotriva

(1) N. Philimon, *op. cit.*, p. 197.

(2) Aceştia erau: *Athanase Cristopulo*, supranumit şi Anacreonul Elladei; *Iacovache Rizo*, poet cu mare vađă şi mai târziu confidentul şi mijlocitorul lui Ipsilante între Michaiu Vodă Suţu şi boerii moldoveni, cari la 22 Febr. 1821 cerură, prin anume petiţiune către Impêratul Alexandru, protectoratul Rusiei; *Nicolae Scufos*, om învăţat şi filantrop, întemeiatorul unui fel de societăţi francmasonice grecesci, numită *Εταιρία*, la Odesa; *Doctorul Christelis*, reprezentantul — mai târziu — al Greciei libere pe lângă unele Curţi europene; *Logofétul Gheorghe Serurie*, distins literat; *Constantie* Episcopul Buzêului; *Gheorghe Leventi*, nepotul lui Capo d'Istria, şef — după uciderea lui Ipsilante — al guvernului provisoriu grec; *Căminarul Sava*, *Căpitanul Iordache Olimpie* şi alţii.

tiraniei. Cu un asemenea material ei erau aprópe siguri de a pregăti bine tinerimea grécă de la noi pentru lupta supremă a neatárnării. Și aveau dreptate!

Eteriștii s'au bătut ca nisce eroi, și cei mai de ném, cei mai cu vađa și cu viitor strălucit au murit cu arma în mână în întâiele rînduri. Și teatrul le dedese póte o scânteie de vitejie mai mult!

Întâia reprezentațiune pe acéstă scenă patriotică fu tragedia lui Voltaire *Mórtea fiilor lui Brutus*, tradusă în elinesce de Logofétul Gheorghe Serurie. Ea avu atât de mare succes și lăsă o așa de mare întipărire în inimele spectatorilor, că la eșirea din teatru mulți Greci descărcau pistóle și cântau imnuri răsboinice pe ulițe. Cele-lalte spectacole fură: *Mânia lui Achile*, *Meropa*, *Zaira* și *Mahomet*, tragedii de Voltaire, traduse de Gh. Serurie și Dr. Christelis, *Orest* și *Filip II* de Alfieri, traduse de Rizo și Monti, *Polixeni* sau *Jertfa pentru țéră*, dramă de Iacovachi Rizo, și *Aristodem*, tragedie de Monti.

Actorî erau tot tinerii de la șcóla Măgurénului, dintre cari unii incepuse să jóce pe vremea Domniței Ralu Caragea, și cei ce s'au deosebit prin talent au fost: Costache Aristias, Teodor Gazi, Const. Șomachis, Stefan, care fu mai târđiú Doctorul Formion, Gheoghe Mașu și Alexandru Fornaras.

Trebue însemnat aci că rolurile de femee erau jucate de băeții cei mai tineri, printre cari Aristia se deosibiă prin vioiciunea și îndemânarea sa, și că *cea dintâiú femee, care s'a urcat pe scenă la noi*, a fost *Cocóna Marghióla Bogdănesca*, Româncă de ném, nevasta Serdarului Dumitrache Bogdănescu. (1) Ea a jucat mai târđiú și în românesce.

Vedënd isprăvile atât de însemnate ale tinerilor Greci în teatru, Românii cari învățau la șcóla românescă, geloși de străinii cari reușiau să înființeze în țera și pe pămîntul altora un așezămînt de cea mai înaltă folosință pentru cultura obștei, se hotărîră a nu se lăsă mai pe jos. Spre acest sfîrșit, se aleseră câți-va dintre cei mai cu aplecare firéscă, se puseră pe lucru și în scurtă vreme isbutiră să jóce faimósa tragedie a lui Euripide: *Hecuba*, tradusă în românesce de către A. Nănescu, el însuși unul dintre actori. Se dice că rolul Hecubei eră jucat de Ioan Eliade-Rădulescu, care îndepliniă tot de-odată și sarcina de suflor.

Acésta fu întâia lucrare teatrală jucată în limba română la Bucuresci, unii dice la 1819 (2), alții la 1820.

(1) N. Philimon, *op. cit.*, p. 175 și urm.

(2) Poetul Ioan Văcărescu, cu prilejul *deschiderii teatrului întâiași dată în Bú*

Ei măi jucară câte-va mică comedii și în sfârșit *Avarul* lui Molière, tradus de Herdelius, amicul lui Gheorghe Lazăr, în care Marghióla Bogdănesca jucă pe Frosina, iar Nănescu pe Avarul.

Piesa, slab jucată, nu avu succes și nici se măi puse o alta în studiū. De alt-fel intrigile și greutățile foiaū împrejurul acestei nevinovate încercări. Grecii nu se sflău să strige în gura mare că Româniū nu-s bunī pentru nimic bun!

Incuragiarea lipsindu-le, mijlóce de luptă neavënd și návala gre-césca fiind covârșitóre, graiul românesc încetă de pe scenă, și târđiū, fórté târđiū, aveà să se audă iară.

curescī la anul 1819, a făcut un prolog în versuri, intitulat «*Saturn*», în care face negreșit alusiune la întâia *represintare teatrală romănescă*, când ȓice:

V'am dat teatru, vi-l păziți
Ca un lăcaș de muse,
Cu el curînd veți fi vestiți,
Prin vești departe duse.

In el năravuri îndreptați,
Dați ascuțiri la minte;
Podóbe *limbiū vóstre* dați
Cu *romănescī cuvinte!*

Aceste cuvinte erau spuse de ȓeul timpului, *Saturn*, care, într'un prolog-tablou, cu care se începuse reprezentațiunea, eră infățișat «cu césornicul de nisip și secera, în posiție de sosire vestitóre».

Din partea din fund a teatrului se coborà asemenea și «*Astrea*» (ȓeița Dreptății), «cu cornul îmbelșugării în mână, din care se revêrsă tóte fericirile asupra *bine-voitorilor patrioți romăni*». Prin urmare, acéstă întâia reprezentațiune romănescă pe teatru din Bucurescī a fost în 1819.

Văcărescu a lucrat pentru teatru. A tradus *Césul de séră*, dramă într'un act de Kotzebue, *Hermiona* și *Grădinarul orb* din limba germană, *Britanicus* și *Regulus* din cea francesă și încuragiă cu ajutorul sêu traducerea *Avarului* de Molière. Tóte în limba romănă negreșit. Până la mórte el va fi un călduros sprijinitor și un entusiast lucrător al teatrului nostru național.

William Wilkinson, în lucrarea sa *Tableau historique géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, traduit de l'anglais par Mons. de la Roquette. Paris 1824, p. 127, la acéstă împrejurare vreà să facă alusiune—ceea ce confirmă și măi mult părerea de măi sus—când spune că: «Anul trecut (1819) venī în Bucurescī o trupă de actori nemți, cari, după câte-va reprezentațiuni, fiind îndemnați să rămăe în acest oraș, înființară un teatru în tótă regula, în care, pe lângă opere nemțescī, jucară și *comedii traduse în limba romănescă*». De sigur el face o confusiune acī, provenită din pricină că trupa lui Gherghy și trupa elevilor romăni jucuă pe aceeași scenă. El, neputënd, ori nevoind să cerceteze cum steteau lucrurile, a notat în impresiunile sale de călătorie ce a vȓđut și acésta puteà să justifice spusele lui ast-fel fiind. Cu atât măi virtos stăruim a crede acésta, cu cât tot acolo adaogă: «Mulțimea din tóte clasele fu ademenită de acéstă nouă petrecere vre-o douē, trei luni și păreà că găsesce plăcere într'însa, dar odată farmecul noutății dispărënd, numai boerii cei mari și Consulii străini sprijiniră acest teatru, *ca loc de întîlnire* măi mult decât pentru a se desfătă în plăcerile scenei». Cu alte cuvinte, îndată ȓe *comedii traduse în romănesc* nu s'au măi jucat, publicul mărunt, mulțimea

Totuși, în aceste împrejurări încăldite de dragostea de nēm și de dor de țeră, Alexandru Vodă Suțu, care voià să rămăe simpatic în ascuns Grecilor, dar să nu deà nici Turcilor prilej de a-l socoti unit cu dinșii, pentru a pune o óre-care regulă, de nu chiar un frîu prea marei libertăți teatrale, sau póte pentru a tăia avîntul românesc întru acésta, alcătui prin pitacul domnesc din 8 Noembre 1819 o *Eforie a teatrelor*, în persóna Marelui Spătar Iacovachi Rizo. Iată pitacul :

«Noi, Alexandru N. Suțu Voevod, din mila lui Dumneșeu etc. etc. etc.

«Prea einstite și prea de bun nēm al Nostru boer și Mare Spătar Iacovachi Rizo, al Nostru prea iubit ! Așezarea de teatre publice, după multele cercetări și considerări politice, s'a constatat că e lucru fórte folositor pentru nație, căci teatrul isbutescce să înlătore faptele rele. Representarea dramelor s'a dovedit că este școlă bunelor năravuri, cu atât mai ageră și puternică, cu cât are în vedere înlăturarea relelor și triumful virtuții, arătându-ne ce să alegem dintre vițiū și virtute. Comedia batjocoresce relele prin rîs: *χλευάζει τὰ κακὰ διὰ τοῦ γέλατος ἢ Κομφῶδία* (1), iar tragedia aduce binele prin miraculos. Școlarul unei asemenea școle nu numai aude, dar și vede cu ochii sēi aceea ce trebuie să ȃică și să facă și în sfișit se convinge sau mai bine se silescce să mărturisescce că este mai cuviincios să cadă omul cu cinste, așă ca să deplângă contemporanii și urmașii suferințele lui sufletesci, decăt să biruiascce prin necinste și să rîdă.

«Ast-fel este *Teatrus*, când alegerea dramelor se face cu îngrijire. El împlinesce în adevăr neajunsurile legii, care singură nu póte înlătura ori-ce făptuire rea, nici póte singură face desăvirșita educațiunea omului. Când însă e rău făcută alegerea pieselor, ele aduc vătămăre legilor, devin școlă de rele năravuri și de stricăciune, ele pângăresc năravurile cetățenilor.

«Așă dar, fiind-că se póte întimplă ca să pătrundă vre-odată în *teatrul din Bucuresci* învătătură dăunătore, din lipsa unui efor care să *privegheze* și să *controleze alegerea pieselor*, Noi, după datorria Nóstră domnescă, avēnd bunăvoință, te numim pe D-ta prin acest pitac al Nostru și poruncim să chemi inaintea D-tale pe epistatul german al *melodramei, comediei și al tragediei germane* și pe întreprindătorul *asociațiunii grecesci dramatice* și, făcēndu-le cunoscut inființarea eforiei, să le vestesci că : ori-câte drame vor fi defăimătore religiei, statului și moralei obștei, acele vor fi oprite a

care nu pricepeà limba, nici musica străină, nu s'a mai dus la teatru, pe care boerii «pricopsiți» și străinii îl frecventară și aceia încă *nu din dragostea artei*, ci așă, ca să aibă prilej a se vedé *adunați la un loc*. Eră deci mai mult un pretext musica, esențialul fiind vorba, întilnirile și oasiunea de a face toaletă ori amor, însoțite acestea de ritmul inspirațiunilor lui Rossini, lui Mozart și ale altor pe atunci cunoscuți compozitori. Semn al timpului !

(1) *Castigat ridendo mores.*

se jucă pe teatrul Bucurescilor și pe la bălciuri, iar cele-lalte tôte sunt permise pentru folosirea și petrecerea cetățenilor.

«*Dirrecțiunile de teatre respective sunt datore a da la eforie cunoscintă prealabilă de spectacolele ce aŭ a da, ca să fie acestea controlate în timp util. Așă să faci și să fii sănătos. 1819 Noembre în 8 zile.*» (1)

(Sigiliul
domnesc.)

Mare Logofăt procitoh.

Ast-fel întâia dregătorie însărcinată cu privegherea și cu controlul teatrelor din Țera-Românescă (2) fu întemeiată de un Domn *Fanariot*, printr'un *pitac scris în limba grecescă*, și încredințată unuia dintre cei mai înfocați și mai activi mădulari ai *Eteriei*.

Nu e de mirare dar, ca încercările tinerilor români — vëdite în urma acestui act — de a ridică și ei o *scenă românescă* alături de cea grecescă și cea nemțescă, să nu fi putut avé sorți de isbândă și să fi fost dimpotrivă silnicite și înăbușite chiar de către acei cari pe atunci se socotiau a tot stăpânitorii pămîntului nostru.

Alexandru Vodă Suțu murì însă la 19 Ianuarie 1821 (3) și la 26 Februarie eteriștii și zavergiuî, adunați la Ipsilanti în mănăstirea Galata de lângă Iași, în frunte cu stégul alb — pe care alături de Crucea albastră și pasărea Fenix renăscënd din flacări și cenușă, steteau scrise cuvintele: Έν τούτῳ νίκα (cu acésta vei birui) și Έκ τῆς κίνεώς μου ἀναγένωμαι (renasc din cenușa mea), — fac rugăciuni la biserica Trei-Erarchi și pornesc în număr de vre-o 7500 spre Bucuresci. Zavera isbucnise și cu dînsa anarhia, jaful, nelegiuirile și gróza aveau să se întindă de la un capăt la cel-lalt al țărilor române, până când Turcii, încredințați că Grecii revoluționari nu-i vor mai slujì cu credință, «încuviințară să înapoiască domnia *pămîntenilor*, hotărînd pe Banul Grigorie Ghica Domn în Muntenia și pe Logofătul Ioniță Sturdza în Moldova». (4)

Acești Domni blândi și iubitori de țeră avură prea multe răni de îngrijit, prea crunte suferințe de alinat, ca să se îndeletnicescă și cu sórta teatrului, în scurtul timp cât stătură pe tron. Doar prin familiile marilor boeri și în deosebi în familia lui Vodă Ghica frumoșele tra-

(1) Originalul e în grecesce. Acest prețios document mi-a fost dat de către mult amabilul și iubitul meu coleg și amic d-l profesor și senator *V. A. Urechia*, căruia îi aduc aci mulțumirile cele mai călduroșe.

(2) Cum este Comitetul teatrelor de astăzi.

(3) Otrăvindu-i-se de Dr. Cristari fontăneua de la braț.

(4) A. D. Xenopol, *Ist. Românilor*, V, p. 509.

dițiunii ale teatrului și dragostea de a cultivă arta dramatică se vedeau la tôte prilejurile ce adunau la un loc pe toți ai nêmului.

Așă, în sala cea mare a caselor pe cari Scarlat Ghica le trecuse fiului său Nicolae — ginerele Domniței Nastasia Moruzi, — sală zugrăvită pe pãreți și pe tavan cu toți deii Olimpului, la zile mari și la aniversări, *înfocatul Aristia*, care după zaveră intrase ca institutor al copiilor, cu câte-va perdele de la ferestre, cu cercéfuri înădite unele de altele, cu costume croite din rochiile lepădate, puneă în scenă câte-o bucată de teatru în limba grecească: pe *Orest*, pe *Fiii lui Brutus*, sau vre-o idilă de Florian. Smărăndița Ghica se deosebise atât de mult în rolul Clitemnestrei, în cât așă îi rămăsese numele. Aristia aveă tot-deauna rolurile cele mari: Agamemnon, Cesar, Oedip; rolurile mai mici erau ale lui Eugenie Predescu, ale lui Manole Angelescu, al d-șórelor Iosefina și Cecilia Raymonti sau ale cõpiilor casei. D-na Eufrosina Bogdan eră o încântătoare Estelă, când n'o podidiă plânsul în scenă; frate-său Scarlat Ghica — fostul procuror-general la Curtea de Casațiune — eră tot-deauna un mediocru Nemorin, iar Colonelul Iancu Ghica, îmbrăcat numai cu aripă și cu tolba cu săgeți, gândia că eră chiar fiul cel iubit al Afroditei.

Acolo Iancu Văcărescu a căutat să pue limba românească pe scenă, a încercat să jõe pe *Britanicus* și pe *Sgărcitul* lui Molière, dar surghiunurile, rășboiul, Muscalii, au amănat lucrul, până când Cămpinenu înființă «Societatea filarmonică». (1)

Până atunci însă stéua teatrului va apune pe pãmîntul românesc și de-abiă la 1828 se va ivi cu sfială, până ce răsmerița și póte ciurma o vor alungă iar de la noi.

Se scie într'adevăr că o trupă nemțescă veni, puțin după intrarea Muscalilor, să deă reprezentațiuni de drame și de opere în Bucuresci, sub direcțiunea lui *Eduard Kraiwig*. (2) Efor al teatrelor (numit de Ruși) se află atunci *Aga Const. Cantacuzino* (părintele Domnului Gr. C. Cantacuzino, fost Director-general al teatrelor). El fu *primul efor român* al acestei instituțiuni de la înființarea ei de către Alexandru Vodă Suțu.

Se pare că tenorul de pe atunci, *Kohler* (musicant distins și compositor), fu, după închiderea teatrului din cauza rășboiului, trimis cu

(1) Ion Ghica, *Scrisori*, ed. 1887, p. 44.

(2) Țin informarea acésta de la tatăl meu, care-mi spuneă că a asistat, în vîrstă de 12-13 ani, la o piesă nemțescă în teatrul lui Kraiwig, fără să-și aducă aminte în ce loc anume jucă; scia numai că nu eră într'o casă de zid. Același lucru mi l'a spus și Ion Ghica și C. Bălcescu.

înalte recomandațiunii la Opera din Petersburg, unde cântă până la 1834, când îl vedem iar la noi în trupa lui Th. Müller.

Tot pe atunci eră în orchestră și faimosul flautist *Iosef Gebauer*, care s'a stabilit în țeră și a lăsat copii și nepoți, ađi încă în viață. (1)

Despre numărul și caracterul artistic al bucăților jucate de trupa lui Kreiwig, n'am putut găsi nici o notiță nicăeri.

Românii aű moștenit de la strămoșii lor datina de a se unii într'ascuns pentru a luptă împotriva nevoei. Din împreuna lucrare a cător-va bunii cetățeni aű eșit adese multe și mari folóse pentru obștea némului.

Așă, în vremea zaverei, boerii fugiți la Brașov (2) înjghebară o societate, care, pe lângă tainicele ei așezări politice, aveà de scop fățiș cultivarea limbei, prin «scrieri și traduceri de cărți trebuincioșe învățaturii și întocmirea unui dicționar român». După restatornicirea domniei pămîntene, soții, înturnându-se acasă, căutară să pună în lucrare cele jurate, dar din nepriceperea unora, din nedibăcia altora saű din stingherela împrejurărilor, nu se făcű aprópe nimic, în cât la 1827 se alcătui o nouă societate cu un program cuprins în VIII puncte, dintre cari, pe lângă cele privitoare la organizarea politică, la școle, la înființare de țiare, eraű doue (al VI-lea și al VII-lea) anume pentru: «încurajarea și tipărirea de traducțiuni în limba patriei și formarea unui *Teatru Național*».

Pentru a nu întâmpinà pedici întru răspândirea acestor principii pe cale legală, ea luă numele de *Societate literară* și avű de mădulari pe mai toți boerii pămîntenii, printre cari se aflaű și cei trei frați (3) ai Domnitorului Gr. Ghica.

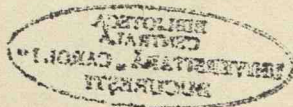
Adunările se făceau în casele lui Const. Goleșcu (4), în cari se formă un fel de *Casino*. Acolo se cetiaű scrierile soșilor și se discutaű cestiunile politice orű sociale de interes public. Intăiele lucrări cetite fură: Gramatica lui Eliade, tipărită la Sibiiű în 1828, și Gramatica lui Gh. Goleșcu, care va fi tipărită la 1840 în tipografia lui Eliade. Se mai cetiră traducerile din Lamartine: *Disperarea*, *Providența către om*, *Lacul*, *Ruga de sêră* și *Arta poetică* a lui Boileau. În sînul acestei societăți

(1) Frantz Hochmann, *Scrisóre către Ed. Wachmann*.

(2) Nic. Văcărescu, Gr. Bălenu, Const. Cămpinenu, Em. Bălenu, Em. Florescu, Const. Goleșcu, Ioan Cămpinenu, Hilarion Episcopul Argeșului, R. Voinescu și Gianni.

(3) Michalache, Alexandru și Constantin.

(4) Palatul Regal de astăđi.

începù să se deslușescă părerile asupra celor de trebuință poporului și se dete o învederare despre puțința de a exprimà orî-ce idei și orî-ce simțiri în limba română. Erà negreșit o mișcare generosă, menită a aduce în mersul trebilor publice și private o netăgăduită îmbunătățire.

Dar la 1828 Domnitorul este alungat din scaun și Rușii, purtători de răsboiù împotriva Turcilor, ieau ocârmuirea țerii.

Iar nesiguranță, iar neliniște, iar prigoniri!...

Cu mâna blândă și cu vorba dulce la început, ei pun picior temeinic pe pămîntul nostru și fac pregătire a-l stăpâni — după vrerea și de-prinderea lor — cât mai îndelungată vreme.

Totuși, dacă din cele la câte se îndătorase đisa «Societate literară», multe nu putuse luà ființă, rămânend—câte-va mai de căpetenie—din pricina atâtor greutăți numai scrise pe hârtie, unul, și anume «înfințarea de điare în limba română», luă o grabnică și neașteptată îndeplinire. Rușii aveau nevoie de a publicà scirile de pe câmpul răsboiului în provinciile ocupate, iar Eliade, găsind prilejul bun, cerù și căpêtă (1) voia de a scôte «Curierul Românesc».

Deși rostul întocmirilor politice rămâneà acum în sèma noilor «carmuitori», înfăptuirea celor priinciose culturei publice câștigă puțin câte puțin nouë puteri: școlele vor fi reorganizate și îmbunătățite, tiparul (2) puteà să ajute răspândirea cărților folositoare și ideile gășiau mijloc de a pătrunde pretutindenea prin canalul unui điar. Libertatea de a grăi și a lucrà erà, fără tăgadă, aspru țermurită, dar și luptătorii eràu puținii și nu toți îndestul de pregătiți, nici tot-deauna de-sinteresați.

(1) Prin mijlocirea și sprijinul lui Const. Golesecu, care, împreună cu Eliade, se legase din tòmna anului 1827 (pe când din cauza ciumei se afla la Goleseci) cu jurămînt la altarul bisericeii de a propagà și a împlinì cele cuprinse în articolele constitutive ale *Societății literare*, fondată de boeri în acel an la Bucuresci. Ca să dea acestora un început de înfăptuire, Golesecu întemeià o școlă pe moșia sa și un internat pentru crescerea băeților din cele trei județe dimprejur: Argeș, Muscel și Dîmbovița. Școlă fu pusă sub direcțiunea lui *Aaron Florian*, adus anume din Buda și pe care Eliade îl învêtă metoda lancasteriană.

Cu prilejul examenelor școlei din Goleseci, Aaron Florian întocmì între altele și un mic *spectacol teatral*, în care elevii (cei mai mulți feciori de boeri și de negustori) jucară scene din tragedia *Regulus*, tradusă în versuri de Ioan Văcărescu. Se đice chiar că o copilă, în vîrstă de 8 ani, a lui Gr. Leurdenu din Pitesci, declamă cu atâta foc, în cât «ochii tuturor se umplură de lacrimi de bucurie pentru o așă de pătrundetore și binecuvîntată ispravă din partea unui fraged copil». (*Issachar*, p. 78; — «Curierul românesc», Sept. 1830.)

(2) Eliade cumpêruse tipografia Stolnicului Clincenu și o pusese la dispozițiunea celor carî vroiau să lucreze în acestă direcțiune. (*Issachar*, p. 78.)

9237

C-201805/157

Cu toate acestea «Curierul Românesc» nu încetă de a da îndemn celor bine înzestrați, ca «să tragă rodnică și adâncă brazdă în ogorul artelor și al literaturii». El însuși le înlesni ocasiunea, scoțând odată pe lună fôia «Adaos litteral», care cuprindea lucrări literare și didactice de tot felul. (1) O mișcare plină de spornice meniri ținea mințile deștepte și încălziă inimile tuturor. Se simția că lumea noastră se trezise din amorțela trecutului și-și luă îndrumare către lumină și către adevăr. Sufletele aveau nevoie de înălțătoare îndemnuri, faptele de mântuitoare exemple!...

La Sf. Sava, Aristia, însuflețit cum eră de focul sacru al artei, ținea deosebite prelegeri asupra literaturii eroice și dramatice, întrebuintând dibăcia sa de bun cetitor și de interpret al frumuseților poetice, pentru a le face să străbată și în sufletul elevilor săi. Eliade, traducătorul lui Lord Byron și al lui Lamartine, simția crescând din ce în ce mai mult împrejură numărul celor ademeniți de versurile sale puternice și înflăcărate și nu zădărniciă mai cu sémă nici un prilej de a sădi tot mai vie în inima tinerimii dragostea despre cele înalte și frumoase.

Așa, profitând de sprijinul și frățesca ospitalitate ce dedea Iancu Câmpinenu celor cari, împreună cu dînsul, lucrau la redesteptarea conștiinței naționale, ei, ori de câte-ori aveau să cetască vre-o lucrare, nu lipsiau să cheme și câțiva școlari dintre cei mai cu tragere de inimă ori mai cu băgare de sémă la lecțiunile de declamațiune poetică ale dascălului lor. Cu încetul se formă ast-fel un *cerc de ascultători obicinuți*, cari, une-ori, luaă chiar parte la cetirea sau la recitarea unor bucăți alese înadins.

La început se alcătuiră—drept petrecere—chiar mici spectacole, la cari acei școlari—sub povățuirea lui Aristia—jucaă câte o scenă ori câte un act din dramele și comediile repertoriului clasic.

Acolo, C. A. Rosetti—cel mai talentat dintre dînșii,—în vîrstă «de 16—17 ani», eră, după propria-i mărturisire (2), «*unul dintre primii actori* ai teatrului născînd, ce se exersau atunci pentru întăia reprezentățiune, și lui îi sunt dator, dice el, cele dintăi cuvinte de amor, de onóre, de patriotism, ce buzele îmi rostiră pentru întăia óră.

«El mă învață pentru întăia óră a nu mă închină la ómeni :

«Cine? Eū să-mi plec capul la farmece, la minuni?

«Să tămăiu unui fanatic, să cred ale lui minciuni?!...»

(1) *Issachar*, p. 79.

(2) *Foița dramatică* a «Românului» din 19 Novembre 1857.

«El mă făcù a ñice pentru tótã viéța mea :

«Nu, de-a ñeilor dreptate Zopir fie pedepsit,

«Dacã libera mea mânã și curatã vei vedé

«A linguși vielenia și tâlharî a mângâiã...

«Lui îi sunt dator cele dintâi... A ! Ðile frumóse, visurî, nãlucirî, închipuirî fericite ale fragedei juneþi, ce v'aþi făcut voi óre ? Cetitorii «Romãnului» vor înþelege cu ce amor, cu câtã sete am alergat sã vedé, în vírstnicia lui, pe acest tovarãþ al juneþei mele...»

Acolo, Iancu Florescu (Generalul), premiant al clasei de matematici și de limba francesã, jucã rolul Palmirei (1). Const. Ollãnescu pe al lui Seid și însuși Aristia pe al lui Mahomet din tragedia *Fanatismul*, tradusã în versurî de I. Eliade.

Lucrurile luaú ast-fel proporþiuni vrednice de mësuri mãi hotãrîtóre. Cea dintâiu fu închiriarea unei sale deosebite, în care, dupã eþirea din clasã, bãeþii puteau sã se exerseze ca într'un adevérat teatru ; cãci ei, învăþându-și rolurile pe acasã, fãrã supraveghierea și îndreptãrile unui dascãl, se obicinuiaú cu greþeli de carî cu greú se puteau desbãrã.

Li se făcurã apoi hlamide de pãnzã și recuisite de hãrtie poleitã pentru diferite piese, iar Aristia îi învăþã cum sã umble, cum sã-și þie trupul și mânile, cum sã declame și sã-și schimbe glasul dupã împrejurãri. Eliade fãceã adesea pe sufleurul, dar nu simþiã greul când vorbiã fie-care în deosebî, cãci își sciaú bine pãrþile de rost, ci numai când erau mãi mulþi la olaltã, fiind-cã sau unul luã vorba din gura altuia, sau nu prindeã la vreme replica. (2)

În aceste condiþiuni se aflaú de un an, când Eliade publicã în No. 2 al «Curierului Românesc» din 1832, cele urmãtóre, cu privire la unul dintre școlarii Colegiului Sf. Sava : «Un copil fãrã pãrinþi și lipsit de

(1) Generalul Florescu, distins elev și bursier al Statului în colegiul Sf. Sava, își amintiã adesea de epoca acésta și recitã chiar unele versurî din rolul Palmirei.

(2) Aceste amãnunte le þin de la tatãl meú, Const. Ollãnescu, care fu un zelos elev al școlei filarmonice și, înzestrat cum erã de o excelentã memorie, povestiã cu cele mãi mici amãnunte împrejurãrile la carî luase o parte atãt de activã.

Sala închiriatã fu a Pitarului Andronache (de pe lângã Sãrindar), unde se jucã și teatru. Scena n'aveã perdeã, iar culisele erau de șipci cu mucavã și cu hãrtie vopșitã pe o parte cu copaci și pe alta cu stãlpi orî pãreþi de case. În salã erau scaune trimise de pe la casele boeresci, pe carî ședeau stãpãniî lor ; cei carî n'aveau scaune ședeau în picioré sau se aþeau grecesce pe scãnduri.

Vedé și scrisórea lui I. Curius din *Paginî pentru Istoria teatrului* de Stefan Vellescu, în «Revista Literarã», No. 27, din 20 Octobre 1897.

orî-ce ajutor, pîna și de pânea cu care trebuia să-și adormă fîomea, arđend înșă de rîvna învăturii», negăsind nici slujbă, nici milă de nicăeri pentru a se hrăni și a învăța, ajunsese să se facă *paznic de n_ópte*, de cei cari strigă pe la r_espântii: *cine-î acolo?* pentru ca cu simbria ce i se dedea să p_ótă trăi și învăța mai departe. Drept aceea, pentru a veni în ajutorul acestuia și al școlarilor s_ermani, declară că a luat hotărîrea de *a se sui pe scenă împreună cu familia sa și cu alți prieteni și a parastisi pe teatru in limba romăn_escă, de dou_ă orî pe lună*. Cu același prilej el face și următ_orea incunoscintare: Acum se găt_esece o tragedie în versuri, f_órt_ă cunoscută și intitulată *Fanatismul*, unde, fiind lipsă de o pers_ónă care să facă pe Zeid, se dă de scire că cine se simte a put_ă face acest rol să se arate la redacțiune. Dacă ac_éstă pers_ónă va fi întrebuintată, va primi pentru a sa ost_ená un dar de 300 lei, iar dacă nu va av_é trebuintă de ajutor, atunci se va împartăși dimpreună cu *înt_r_ega societate* de acea r_esp_lătire ale c_ăreia laude cresc în cer.»

Și *parastisi* într'adev_er *pe teatru*, cu prietenii și elevii s_ei, d_ând *C_ésul de s_eră*, dramă într'un act de Kotzebue, tradusă în rom_ănesc_ă de Marele Logof_et I. V_ăc_ărescu, și scene din *Amfitrion* și din *Avarul* lui Moli_ere, tot în rom_ănesc_ă; iar în franțusesce *Zaira* lui Voltaire și în elinesce *Iunius Brutus* și *Oreste* de Alfieri.

Spun contemporanii că *C. A. Rosetti* ar fi jucat cu at_ăta putere și cu o at_ăta de fir_escă cruđime rolul tiranului Egist, în c_ăt a sp_ăim_ăntat pe public și pe chiar profesorul s_eu Aristia. (1) Cu temperamentul s_eu entusiast și pasionat pentru orî-ce av_înt înălț_ător de inim_ă și de minț_ă, er_ă lucru firesc să i se înfl_ăc_ăreze ast-fel simț_irea și să misce p_ăna în adine sufletele tuturoră cu o at_ăta de st_ăp_ănit_ore creațiune.

Vilva fu mare și însufleț_irea obșt_escă nu mai puț_in însemnată.

După ciumą, după r_ăsb_oiu și după plecarea trupei lui Kraiwig, lumea, lipsit_ă at_ăta vreme de spectacole, er_ă bucur_ósă de ac_éstă mișcare teatrală, fie chiar și de dou_ă orî pe lună, după cum anunț_ase Eliade. Școlarii s_ermani din Sf. Sava (2) avur_ă cu prisosint_ă mijl_óce de traiu,

(1) N. Philimon, *op. cit.*, II, p. 179.

(2) Din pricina r_ăsb_oiului și a ciumei, șc_óla Sf. Sava fusese închisă de Ruși la 1828 și nu se deschise dec_ăt la 21 Iulie 1830 — provisoriu în Hanul Șerban Vodă, (de alt-fel Șerban Vodă Cantacuzino este și adev_eratul întemei_ător al aceste_i șc_óle rom_ănesc_ă), — p_ăna ce localul Sf. Sava, ocupat de soldați și de spital, să fie reparat. Definitiva str_ămutare se făc_ă în Decembre 1831, director fiind Archimand. Efrosin Poteca, profesor de istorie și filosofie. (V. A. Urech_ă, *Ist. șc_ólelor*, I, p. 134 și urm.) Socot că d-l A. D. Xenopol face o confusiune în *Ist. Rom_ănilor*, VI, p. 148,

iar boerii, ademeniți de binevoitórele aparențe ale Rușilor, undiră chiar speranța de a puté clădi un teatru. Se înjghebă o comisiune de boeri, în care Logof. Const. Cantacuzino aveà însărcinarea de a căpétà învoirea Guvernului, iar Baronul Meytani de a fi cassierul și privighetorul zidirii viitorului teatru. Se făcură liste de subscripțiune, dar fie înrîuriri ascunse, fie neîncredere în starea lăuntrică, fie alte pricinî, sumele promise nu fură îndestulátore, așa că se părăsi idea clădirii și se chibzuî cum să se repara sala cea arsă de la Cișméua roșie. (1)

Cu tóte aceste, încercarea de a se mai da reprezentațiunii în românesce întîmpinà tot mai multe greutăți. Se simțià că lucrul nu făcea plăcere guvernului rusesc. Faptul îndrăsneț că se jucase și se proiectà să se mai jóce bucăți traduse de Ioan Văcărescu — exilat de Kisseleff pentru protestarea făcută în Obștésca Adunare împotriva numirii Rusului Minciaki ca Președinte al comisiunii pentru întocmirea Regulamentului Organic (2)—îndispuse cu totul pe «Exelenția Sa deplin Imputernicitul Impărătesc» în privirea slăbelor și nevinovatelor silințe de a reînvià teatrul național. Se temeà ca nu cum-va scena română să nu fie prefăcută în tribună publică, de pe care — sub formă teatrală — să se trâmbițeze și să se răspândescă în public «unele idei înaintate, sprijinind libertatea și democrația, de către urmașii *carvunarilor* de la 1821» (3), căci, numai aflând că Ioan Văcărescu își scria versurile cu litere latine, Kisseleff, care-l numià în batjocoră *poetul* (în loc de nebunul), se grăbi a-l califică de «emisar al catolicismului». (4) N'ar fi fost de sigur princios intereselor puternicei împărății—care pe față se arătà doritóre de progres și de lumină pentru noi, pe când în realitate semênà zizania și neînțelegerile, pentru a-și asigura cât mai îndelungă stăpânire în țeră—n'ar fi fost o bună chibzuială de a deschide capul și a înflăcărà tocmai ea inima Românilui, prin pildele și adevărurile ce ar fi învățat de la teatru, de la teatrul deschis orî-când și orî-cuî, la care cei mulți și cei lesne cređetóri ar fi avut slobodă intrare, ca la școlă orî la biserică!

când ăce că Marele Ban Gh. Filipescu adusese la 1829 pe Francesul Vaillant să reorganizeze Colegiul Sf. Sava, pe care apoi, visitându-l, Kisseleff rămase mirat de regula și metoda organizării, căci Vaillant n'a fost decât director al unui internat — funcționând pe lângă Sf. Sava — în care se primiaș solventi și bursieri, post în care fu înlocuit la 1833 de profesorul G. Pop.

(1) Tradițiune verbală: C. Bălcescu, C. Ollănescu, Ion Ghica.

(2) A. D. Xenopol, *Ist. Românilor*, VI, p. 98; - *Issachar*, p. 62.

(3) *Op. cit.*, ibidem.

(4) *Issachar*, ibidem.

Drept aceea guvernul nu dete *ajutorul făgăduit la început*, cea mai mare parte a publicului făcù greutăți să plătescă înainte abonamentul propus, a 19 galbeni olandezi de scaun pentru șese luni, iar lui Aristia i se dete să înțelégă că: «n'ar fi nimerit să răpescă școlarilor césurile trebuinciose învțăturii și, ca dascăl al stăpânirii, ar face mai bine să-și caute de trebă». (1)

Și doar Muscalii, de la Ecaterina-cea-Mare și prin desele lor atingeri cu Francesii, iubiau teatrul, ba chiar socotiau că nu este mijloc mai nimerit de influență — firesce lor favorabilă — asupra societății noastre decât teatrul... de comedii franțusesce, de operă și de balet! Teatrul național, ca nou și nesigur element de cultură, li se părea însă primejdios; de aceea încă mult timp avù el să sufere din pricina frământărilor de tot felul, fiind ast-fel privit ca unul dintre așezămintele ôre-cum politice ale țării.

Iată pentru ce și debută în curind o trupă de operă nemțescă sub direcțiunea lui *Théodore Müller*, în noua sală de teatru pe care bucatarul italian *Ieronim Momolo* o clădi la 1833 pe locul Logofătului Iordache Slătînénu. (2)

(1) Aceste amănunte le țin de la tatăl meu, care cu părere de rău se vedù lipsit — cu de-a sila — de cea mai plăcută și instructivă petrecere, precum spunea.

(2) *Sala teatrului clădită de Ieronim Momolo*, pe locul unde fusese Diorama la 1812 (la intersecțiunea stradelor Academiei și Nouă, de ađi) pe locul lui Iordache Slătînénu (care la 1797 tradusese din grecesce în romănesce, întâia piesă de teatru, editată în Sibiiu, tiparul lui Martin Hochmeister, numită *Achileos la Skiro*), eră din zid de piază cu moloș și căptușit pe din afară și pe dinăuntru cu scânduri. Sala, mai mult lungă decât largă, jósă în tavan, aveà un rînd de loji, despărțite între ele cu un stălp de lemn, pe care eră așezată o lampă, 15 rînduri de bănci de lemn învelite cu chembrică formând cele trei staluri, o galerie în fund pe șapte trepte cu lavițe góle de lemn. Lângă scenă o lojă domnescă fórte mică, peste drum trei canapele pentru Curte.

Iluminațiunea se făcea cu lămpi cu ulei de rapiță și lumînări de seù; în loja domnescă, făcută la 1834, ardeau lumînări de cêră albă.

Tot mobilierul salei, cum și decorurile scenei, erău proprietatea directorului Müller, care, neavënd fonduri, le făcuse parte prin subscripțiuni de abonament, parte pe credit, parte din ajutorul ce-i deteră Rușii și guvernul romănesc. În loji boerii trimiteau mobilele de-acasă: covóre, scaune, oglinđi, așa că eră mare deosebire între ele și restul salei. În orchestră erău 36 de locuri pentru musicanți. Candelabru în mijlocul salei nu există, mai târđiù se apinară câte-vă lămpi, căci eră prea întuneric. Intre staluri, pe la ușile laterale de sub loji, erău locuri de stat în picioare, pe cari le ocupaù elevii școlei filarmonice sau cei de la Sf. Sava. Scena eră destul de mare, dar eră săracă de decoruri și fórte primitiv făcută.

Actorii se îmbrăcau în trei camere și actrițele în douë camere, împreună. Alături de sala de spectacol eră o odaie mare, care servià de bufet.

Personalul acestei trupe — care a rămas mulți ani la noi — eră cât se pôte de numeros și de bine ales.

Artiștii bărbați erau: *Conti, Dannhorn, Herz, Köhler, Köpf, Krebs, Lange, Pollak, Ranftl, Spiegel, Weinpolter* și *Zimmermann*. Artistele: d-na *Bauscher*, d-rele *Crsnitz, Gindl, Lange, Messengruber, Rieländer*, d-na *Ranftl*, d-rele *Frisa, Winkler*, d-na *Zimmermann* și d-ra *Zeloni*.

Orchestra, compusă din 17 instrumentiști, printre cari violonistul *Frantz Hochmann* (care a făcut parte din orchestra Teatrului Național până la 1870) și *Hauda*, flautistul *Sellner* fiul, clarinetistul *Ferlendis* (care a rămas în Bucuresci și al cărui fiu, vreme îndelungată prima violină la teatru, trăesce încă), iar șef al orchestrei *Ioan Wachmann*, compositor și violonist de merit, care a rămas la noi și a luat o parte rodnică la desvoltarea muziceii în societatea și școlele noastre. El a fost director de teatru, capelmaistru și profesor al Conservatoriului de

În ganguri erau puse, pentru încălđit, la câte patru loji, o sobă de fer, iar în celelalte părți sobe mari de fer prin colțuri și sobe de zid.

Feciorii așteptau cu hainele stăpânilor pe la uși, în intrare, în bufet (între acte), ori prin trăsurile înșirate pe trei rinduri în curtea din fund a Slătînelului. Acest teatru, numit mai târđiu *teatrul vechiu* sau *teatrul cel mic* a servit până la 1853, când s'a inaugurat — sub domnia lui Vodă Știrbei — actualul local al Teatrului Național. Peste dărămăturile teatrului vechiu s'a construit actuala strada Nouă. (Tradițiune verbală *C. Ollănescu, I. Ghica, Bălcescu*; — «Curierul Românesc», No. 34, din Octombrie 1873; — «Cantor de avis», 1839.)

Momolo, care ținea boltă de birt, cofetărie și băuturi de tot felul, în același local unde se află ađi Capșa, se deosibia prin mâncări italo-orientale și chiar franțuzesci. Așa curcanul umplut, numit *curcan țintîrom* (gentilhomme), baclavalele, înghețatele și tôte soiurile de rēciturî erau vestite la dînsul. Pe la 1839 a clădit de-asupra boltei sale *o mare sală pentru club*, numită sala Momolo, ori sala Slătînelu (mai târđiu), în care se dedeau balurile mascate ale nobilimii, dintre cari mai ales cele cu cari s'a deschis sala Marți 3 Ianuarie și Joi 5 Ianuarie, în cursul carnavalului 1839, au fost strălucite. Celelalte se dedeau în sala lui Conduri din fața otelului Concordia, ulița Nemțescă. El inaugură și așa numitele *Piknik-bal*, cu începere de la 14 Ianuarie același an. Avea pentru acêsta de tovarăș pe un alt Italian *Boreli*, iar «sala și-a decorat-o după cel mai frumos gust, a întocmit și orchestră prea bună și prea frumoasă compusă de d-l Wiest capelmaister și 24 de bărbați vrednici din miliția națională, ce sunt școlarii sêi». Balul de la 3 Ianuarie a fost atât de nobil, cât se pôte asemăna cu ori-care bal din orașele luminate din Europa. («Cantor de avis», No. 44, 47, 49, 54 din 1839).

În sala Slătînelu se făceau și nunți. Ea a servit mai încerce pentru întruniri electorale. Acolo s'a dat la 1870 faimosul banchet al coloniei germane Consulului general Radowitz, cu ocasiunea căruia a isbucnit un fel de rēcólă, pricinuind căderea ministeriului Ion Ghica (Simion Michălescu, autor dramatic, fiind Prefect de poliție), a pus un moment în cumpănă abdicarea Principelui Carol și a adus pe conservatori, cu d-l Lascar Catargiu în cap, la putere.

musică și declamațiune, al căruia cap astăzi e d-l Eduard Wachmann, vrednicul urmaș al părintelui său. Orchestra eră completată, în ce privia trombonele, tobele și timpanele, cu musica militară românească, care se înființase atunci.

Repertoriul eră foarte variat și bogat, căci într'un an, jucând de 15 ori pe lună, a dat cincideci de spectacole noue. Prima reprezentațiune fu în séra de 28 Decembre 1833, cu *Dona Violanta*.

În stagiunea de la Decembre 1834 — Decembre 1835, a dat 60 de opere.

Iată câte-va din cele mai însemnate: *Robin des bois*, *Muta di Portici*, *Fra-Diavolo*, *Zampa*, *La Dame blanche*, *Tancred*, *Cenerentola*, *Agnès Sorel*, *Sargines*, *Joseph et ses frères*, *Don Juan*, *Barbier de Séville*, *Othello*, *Les Braconniers* compusă de I. Wachmann, *Montechi et Capuletti*, *Barbe-bleue*, *Corradin*, *Dona Diana*, *Straniera*, *Jean de Paris*, *Comte Ory*, *Armida*, *Sémiramis*, *La Neige*, *La Fiancée*, *Les faux monnayeurs*, *Pré-aux-Clercs*, *Les Croisés en Egypte*, *Ludovico*, *Robert-le-Diable*, *Le Maçon et le serrurier*, *Le porteur d'eau*, *Marie* și altele și altele.

Întâia compozițiune (*les Braconniers*) a maestrului Ioan Wachmann fu cântată la 11 Martie 1834.

La 31 Iulie, trupa dete *Bărbierul din Sevilla* și un prolog, *L'image du Prince*, cu ocasiunea «fericitei sosiri a Înălțimii Sale Prințului Domnitor al Valachiei»; iar la 16 Octobree fu reprezentațiune de gală, *Cântec național* (probabil Imn) și tot *Bărbierul* (în care d-ra Crsnitz, iar mai pe urmă d-na Zimmermann excela în rolul Rosinei), în onôrea instalării Prințului Domnitor Alexandru D. Ghica pe tronul țării. (1)

Dar Regulamentul Organic, alcătuit după instrucțiunile rusești, trimis la Petersburg, modificat în puține locuri și votat de Adunările extraordinare întrunite într'adins, fusese întărit de Pörtă și pus în lucrare la Iulie 1831 în Muntenia și la Ianuarie 1832 în Moldova. (2) O eră nouă părea că începe acum pentru Principate, în cari pe alegerea Adunărilor obștești se rezemă întregul așezămînt al reformelor lăuntrice, cuprinse într'însul.

Libertatea însă, și mai ales libertatea de a lucra după cerințele și pentru propășirea intereselor publice, erau cu atât mai aspru îngre-

(1) Joseph Bauscher, *Almanach du théâtre de Bucarest pour l'année 1835*.

(2) Regulamentul Organic fu discutat și modificat la Petersburg de o comisiune ad-hoc compusă din: Vornicul *Michail Sturdza* pentru Moldova și Logof. *Alecu Villara* pentru Muntenia, având de secretar pe Aga *Gh. Assaki*, cum și funcționarii ruși *Catacazi* și *Minciaki* sub președința Ministrului *Worontzoff-Daschkoff*.

dite, cu cât Rusia stăruia pe sub ascuns la îndeplinirea numai a acelor puncte cari erau prielnice intereselor sale. Românii și cele românesce, deși sub paza aparentă a «Inaltei Puteri Protectoare», erau în realitate jertfa dibacelor uneltiri cari țintiau — prin așa numita ocrotire a popórelor creștine — la preponderanța ei exclusivă în afacerile politice ale Orientului Europei.

Atunci, din nou, cei cu iubire de țeră și cu durere de inimă pentru binele obștei se apropiară și-și deteră mâna, jurând a urmă mai departe îndeplinirea neisbânditelor încercări: *de a da în două rînduri* (1) *viță și îndreptare nouă némului.*

De-ocamdată, Ioan Câmpineanu și Ioan Eliade întemeiară la Octobrie 1833 o «Societate Filarmonică», cu scop de a lucră *pe față* pentru «cultura limbii românesce și înaintarea literaturii, întinderea muziceii vocale și instrumentale în Principat, și spre acésta formarea unuî Teatru Național».

Dacă Eliade este, cu drept cuvînt, apostolul reînvierii nóstre literare, dacă prin mijlocirea lui Aristia aú tresărit cele dintăi simțiri artistice la noi, Câmpinenu, boer mare, adăpat la isvorul celui mai curat patriotism, deprins din sînul familiei a prețui libertatea în vrednicia omenescă, iubitor al artelor și al literaturii, fu nu numai sprijinitorul generos, dar și luptătorul pururea neobosit pentru existența și propășirea acestei nobile întreprinderi. El, dacă s'a pus în capul «Societății Filarmonice» și a înființat școla în care s'aú format atăți artiști dramatici români și a devenit fondatorul teatrului, a fost că vedeà într'acest ram al culturii publice ceva mai mult decât o școlă de năravuri: un mijloc de a da românismului un avînt și de a deșteptă în popor simțul național. (2)

O asemenea faptă, cuprinđetóre de atâtea însușiri, aveà nevoe să fie înțelėsă cel puțin de cei mai răsăriți și ajutată de tótă lumea, oă să pótă merge înainte. Cei tineri, cei entusiaști și încercații patrioți o îmbrățișară numai decât cu o căldurósă rîvnă, cel-lalți — sfioșii, șovăitorii și străinii — o luară în sémă după ce-și arătă vrednicia, precum se și grăbiră a o nimici, simțind că le póte fi supěrătóre!

În casa lui Câmpinenu — în care se adunau de obiceiú toți ómenii distinși și talentați de pe atunci — se făceaú întrunirile membrilor societății, peste o sută la număr (3), și acolo se discutaú măsurile de

(1) Cele din 1821 și 1827. Veđi și *Ist. Românilor* de A. D. Xenopol, VI, pp. 253 și 254.

(2) Ion Ghica, *Serisori*, ed. 1887, p. 632.

(3) *Issachar*, p. 62.

luat în privința întemeerii mai înainte de toate a unei *școle de musică și de declamațiune*, în care să-și pótă primî educațiunea artistică elevii și elevele destinate teatrului. Rîvna tuturor erà atît de mare, în cît îi făcèa să crèdă cã toate-s putincióse și le însuflă cele mai temeinice hotărîri, nefăcînd vre-o deosebire între cei cari puneau mîna și umèrul la lucru și cei ce aveau să tragă zolos din sãvîrșita lucrare. Din tóte pãrțile veniau încuragiãri și promisiuni, elevii cei mai silitori din Colegiul Sf. Sava se socotiau mîndri a fi pãrtași la ridicarea primei scene române, tinerii cu dragoste de teatru își pãrășiau ocupațiunile și veniau să se așeze pe bãnțele școlii filarmonice, profesorii își jertfiau timpul și interesele spre a se devotã noului așezãmînt și toți într'un avînt de vrednicã însuflețire se legau să nu-și pregete nimic, pentru a isbuti cît mai bine și cît mai curînd.

Drept aceea Cãmpinènu ca supraveghetor și Eliade ca director al acestei școle îndreptarã următórea jalbã:

«*Cãtre cinstita Eforie a școlilor.*

«Povățuiți de înștiințarea cinstitei Logofeții a celor bisericesci, publicatã prin *Buletinul Oficial* de sub No. 50, din 2 Noembre anul 1833, jos însemnații au cinste a aduce la cunoscința cinst. Eforii cã școla de musicã vocalã, de declamație și de literaturã, întocmitã dupã învoirea, dorința și ajutorul a mai multe obraze, are a se deschide la 20 ale acestei luni. Spre sciința cinst. Eforii de scopul învèțăturilor acestei școli, de profesorii ei și de șirul învèțăturilor, jos însemnații alăturãm aicea fóia «*Curierului Românesc*» de sub No. 711 din 834 Ianuarie 7.

(iscãliți) «*Cãmpinènu, I. Eliade.*

«1834 Ian. 19, Bucuresci, No. 1.»

Acèstã cerere erà neapèrat trebuinciósã, în fața art. 364 al Regulamentului Organic, care în § al 3-lea glãsuiã ast-fel :

«Tóte școlile particulare, ce sunt acuma întocmite și ce se vor mai întocmi de acum înainte, sã fie cunoscute stãpânirii, și ea va avè bãgare de sémã asupra sistemii învèțăturilor, ce se cuvine a se ține în fieși-care școlã, prin mijlocirea Eforiei școlilor.»

Pe acest temeiú Logofeția celor bisericesci (de care atãrnau școlile) făcuse pomenita «însciințare», cãci fãrã comunicarea staturilor, pentru orînduiala ce are a se urmã la învèțăturã și pentru temeiurile ce au întru tóte a se pãzi și a programei de împãrțirea clasurilor, pentru osebite învèțături» — nimeni nu erã volnic de a deschide și a ține o școlã privatã.

Tóte acestea sunt pe larg desfășurate în articolul de mai jos, al

«Curierului Românesc», care cuprinde atât profesiunea de credință, cât și programul studiilor și temeiul întocmirilor Societății.

Un lucru, ce iese în evidență din cele scrise și făcute cu acest prilej, este însemnătatea deosebită ce se dădește teatrului ca element de cultură națională. De alt-fel, fie-care pas al celor de atunci întru acesta, pe lângă dovada patriotismului și energiei lor, ne dă nouă celor de astăzi atâtea pilde bune de urmat și atâtea învățăminte, că avem o datorie de a le cunoșce — pentru a le prețui pe toate și a le urma, dacă se poate.

Iată disul articol scris de Eliade, care este și cel dintâiu act dat în cunoștința publicului despre «Societatea filarmonică»:

«Cea mai mare parte din boeri și alți cetățeni pătrunși de adevărul cel dovedit de atâtea vécuri, că teatrul însoțit cu învățatură publică este cel mai de-adreptul și sigur mijloc de a dărăpână obiceiurile cele urite și a formă gustul unei nații, toți într'o pornire și într'un cuget prin toate clasele au început a-și arată dorința cea mare, a se chibzui mijlocele spre a pute cu vreme a se dobândi un teatru național. Așa s'a găsit cu cale a se formă o tovărășie sau Societate Filarmonică, ale căreia mădulare fiesce-care va contribui câte un ce pe an, spre a se întocmi o școlă de literatură, declamație și musică vocală, și scopul acestei școlii să fie a pregăti tineri, prin care, pe de o parte, să putem avé un teatru și, de alta, să se introducă și să se întindă în Principat musica vocală. Amatori s'au aflat îndestui spre a se numi soți și, prin a lor dărnicie plină de rîvnă, s'a și adunat o sumă de bani cu care să se pótă acoperi toate cheltuelile spre acesta. Numele amatorilor și sumele ce au dat se vor face cunoscut în vre-una din foile viitoare.

«Cu banii adunați se va închiria o casă pentru școla sus pomenită, se vor plăti profesorii trebuincioși, se vor pune în pension spre învățatură un număr de cinci fete de-ocamdată, cu toate cele trebuincioșe, hrană și îmbrăcăminte, se vor întâmpina trebuincioșele școlii, ș. c. l.

«D-l Eliad va fi directorul acestei școlii și cassierul societății și la vreme va da socotélă înaintea soților atât despre a sa direcțiune, cât și despre întrebuințarea banilor cassei, și adunările societății se vor face din vreme în vreme, pentru chibzuirile înaintării acestei întreprinderi, în aceeași sală de învățatură.

«D-l Bongianini va fi profesorul de musică, a căruia destoinicie și talent s'au recunoscut și în cele mai înaintate întru civilizațiune locuri. D-lui va cerceta la început dispozițiunile tinerilor ce vor dori a se da spre învățatura acestei frumoșe arte și va alege un număr până la 12, cu care va urma învățăturile sale.

«D-l Aristia va fi profesorul de declamațiune, carele va începe cursul său mai întâiu a deprinde pe tineri întru cetirea cea curată, a păzi punctuația, a apesă cetirea după duhul periódelor, introducând pe cetitori în înțelesul celor scrise.

«Al doilea, va păși întru cetirea cea adevărată a versurilor, apărând pe cât se va pute pe cetitor de a face a se auți monotonia rimei.

«Al treilea, va trece întru a arăta patimele și caracterele, imitând pe cât va pute natura.

«Al patrulea, va înaintă întru facerea gestelor (hironomie), întru mișcarea musculilor, întru luarea pozițiilor interesante vederii și picturii și întru zugrăvirea cea adevărată a patimelor și caracterelor.

«Al cincilea și în sfârșit, va ajunge prin unire la un loc de mai mulți tineri în partea cea dramatică.

«D-l Eliad va fi profesor și de literatură, pregătitor cu teoria acelora ce d-l Aristia va pune în lucrare prin declamațiune și, spre înlesnirea cheltuelilor cassei, va face lecțiunile sale gratis.

«Lecțiunile sale vor fi despre elocuență și felurile ei, despre stil și felurile lui, despre înalt, simplu sau jos, despre frumos, despre gust, despre prosă și poezie, despre felurile poeziei, o prescurtă istorie a literaturii națiunilor celor mai însemnate, autorii cei mai vestiți ai acestor națiuni, capo-d'operele sau scrierile lor cele mai însemnate, și în sfârșit va face un curs deosebit despre poezia sfântă sau cea ovreiască și ai căreia autori sau prooroci sunt traduși în limba noastră, și din a căreia rodnicie de frumuseți vor fi scose cele mai multe exemple despre înalt și frumos, cari se află cu îmbelșugare și poate că nicăieri cu atâta într'aripare ca în psalmii lui David, cei cântați pe virful și în pôlele Libanului, și în elegiile plângerose ale lui Ieremia, cele suspinate pe malurile Iordanului. Limba bisericeii el o va avea drept temei, spre a forma alcătuirea școlarilor săi în deprinderile ce vor face, dându-le drept model urzela limbii scripturii, întocmită cu atâta înțelepciune de părinții noștri.

«Spre înlesnirea școlarilor și spre întinderea acestor lecțiuni la mai mulți doritori, cea din urmă față a «Curierului Românesc» va fi hotărâtă spre publicarea lor, de unde fără greutatea scrisului le vor avea școlarii gratis, și vremea scrierii se va pute întrebuința spre alte băgări de sémă folositoare.

«Cursul literaturii și al declamațiunii va fi slobod de obște la orî-ce tiner, fără să fie supus la nici un fel de condiție (se înțelege însă la tinerii cari sau în colegiul din Sf. Sava, sau în alte școli private, vor fi urmat în vre-o limbă înca învătăurile a câte-va clase de umanióre).

«Pentru lecțiunile literaturii, cari privesc spre cunoscerea frumuseților autorilor și scrisului, și prin urmare spre a și le însuși cine-va este de prisos de a mai vorbi, fiind cunoscute de orî-cine; iar pentru declamațiune, care, din multe întâmplări a fost neingrijită și prin urmare necunoscută, mă socotesc a face câte-va însemnări spre îndemnul tinerimii către ascultarea acestei lecțiuni atât de folositoare.

«Un bun declamator este pentru o limbă ceea ce este și un bun artist musicant pentru executarea unei bucați musicale. În zadar un compositor și-ar alcătuî operele sale, căci tot meșteșugul său ar rămâne mort, fără ispravă și chiar necunoscut, dacă artiști asemenea lui, sau aprópe de a lui înv-

țatură, nu s'ar află să execute cu destoinicia, expresia și înfocarea cea cuviincioasă compozițiile lui. Cea mai desăvîrșită și cea mai atingătoare arie, cântată de un nedestoinic cântăreț, în loc de întinerire a inimii, ar pricinui spaimă ascultătorului. În zadar un orator sau un poet și-ar alcătui cuvintele sau poemele sale, căci vor fi departe de a săvîrși isprava cea dorită, dacă nu vor fi cetite, sau de dinșii, sau de cetitorii lor, cu expresia cea clară și potrivită duhului celor scrise. Declamația sau cetirea cea bună trebuie să facă în duhul ascultătorului aceeași întipărire și ispravă, care musica o săvîrșește în inima lui.

«În zadar un preot s'ar sui pe amvon să predice moralul evangheliei, dacă cetirea sau glasul său cel sêlbatic și nepotrivit cu marea cuviință a nevredniciei sale ar speria pe ascultători, sau ar aduce o ispită de șoptă în locașul Domnului. În zadar un învățat, pe catedra sa profesorală, ar cugeta să arunce sêmînța învățăturilor sale în inimile școlarilor săi, dacă pe lângă al său metod nu ar uni și o limbă sau rostire didactică și deșteptătoare unde trebuie. În zadar un avocat ar nădăjdui să câștige inimile judecătorilor, dacă tótă elocuența sa de tribunal ar socoti-o numai în niseșesături încurcate și în niseș strigări netrebnice și vrednice de osîndă într'un locaș însuflător de sfială și icônă a tribunalului ceresc.

«În zadar un General s'ar încercă să înverșuneze duhurile și inimile soldaților săi, arătându-le pe vrăjmaș, dacă mișcările sale cele de Tersit nu vor pute să mERGă în același paralel cu ale vitézului, care sub picioarele sale iartă pe protivnicul său cel învins, sau dacă glasul său nu va pute să detune cu aceeași putere și vibrare întocmai ca al trîmbiței ce vestitóre de biruință. În zadar un actor s'ar sui pe scenă ca să ne înfățișeze vécurile trecute, patimele și virtuțile, ca să ne învețe sau să ne pricinuiască petrecerea, dacă mișcările sale cele stângace, dacă glasul său cel necioplit și neimitator și dacă musculația obrazului său nu se vor potrivi cu persoana ce ne arată.

«Aceste povățuirii și deprinderi se învață cu desăvîrșire numai prin declamație și, prin urmare, această învățatură este de trebuință la tótă trépta de cetățean. Câți ómenii și-au aflat a lor norocire și au scăpat de multe primejdii numai prin a lor frumósă înfățișare și rostire! Și iar la câți bărbați destoinici și învățați le-au fost pricină de neisbutire și chiar de nenorocire numai a lor rece și necioplită manieră de înfățișare și rostire! Acestă însușire este înăscută în om mai mult și mai puțin, ca și cântarea, ca și elocuența, ca și poesia, și un declamator povățuit numai de pornirea sa cea firéscă póte să trecă înaintea unui artist, întocmai ca un cântăreț sau versificator povățuit numai de fire, înaintea unui musicant și poet, care pe lângă fire a adăogat și învățăturile pregătitoare și băgările de sémă și aflările a mai multor bărbați din mai multe vécuri adunate la un loc.

«Dacă scrierea sau cărțile unei limbi este trupul literaturii unei națiuni, declamațiunea este sufletul ei; fără dînsa literatura este ca mórtă și nici odată nu va face isprava unui trup însuflețit. Póte să vadă cine-va forma și mă-

rimea ei, întocmai precum vede trupul unei tinere de o frumusețe îngerescă, sau a unui bătrân încuviințat de o formă uriașă, care a ținut vederea și mărirea a mai multor vecuri, însă galben, înghețat și fără de simțire; și nici odată nu va auzi glasul cel încântător sau bărbătesc și plin de putere, care să ne întinereze inimile și să ne pornescă lacrimile, sau să ne deștepte și să ne pue pe cugetarea cea cuviincioasă, nici odată nu va fi pătruns de glasul cel adevărat al ținelor celor frumoase, nici odată nu va simți puterea cea energică a elocvenței lui Demosten și Ciceron, farmecul și însuflarea lui Omer și Virgiliu, strămutările și răpirile lui Pindar și David, fără electricitatea cea dătătoare de viață a declamațiunii.

«După ce am arătat scopul cel ațintător al acestei școle și învățăturilor ce se vor urmă într'insa, acum se face cunoscut că cursul acestor învățături se vor începe de la 15 ale acestei luni Ianuarie de-ocamdată, în casele d-lui Pitarului Dincă Boerescu, în dosul Sf. Sava și peste drum de d-l Câmpinenu. Câți din tineri vor dori a urmă cursurile arătate se vor îndreptă la redactorul gazetei, unde vor găsi pe d-l Eliad tot-deauna până la 12, și se vor înscrie în lista școlarilor.»

«In cât pentru fete, am arătat că se vor pune în pension spre învățatură, cu îmbrăcăminte, hrana și cele trebuincioase din casa societății. Se va alege un număr până la cincii copile, cu principii bune și moral și cu dispozițiuni de musică, și învățăturile ce li se vor da în pension vor fi limba română și franțusescă, declamațiunea, musica vocală și danțul. Câți din părinți vor dori ca ficele d-lor să urmeze aceste învățături folositoare și pe urmă să le hotărască de artiste, să bine-voiască a se îndreptă asemenea la redactor, de diminătă pînă la prânț, de unde vor fi povățuiți către d-l Bongianini, întru ceea ce privesce spre a se cercetă copilele la dispozițiunile ce au la musică. Pentru cheltuelile însă ce societatea va face spre crescerea ficelelor d-lor, vor da încredințarea că, sfirșindu-și învățăturile, se vor hotări întru acastă carieră.»

Deci școla fu de-ocamdată deschisă în casele Pitarului Dincă Boerescu, în dosul Sf. Sava și peste drum de Câmpinenu.

Inmulțindu-se apoi numărul elevilor, lecțiunile se ținură în sala clasei I-a din colegiul Sf. Sava; după aceea școla fu strămutată în nisce odăi aprópe de casele lui Racottă, din mahalua Dudescului (1), odăi în cari locuia însuși Eliade și unde-și avea și tipografia. Mai târziu, fiind trebuință de un local mai încăpător, se închiria nisce case în Ulița Nemțescă (2) și, de aci, după vre-o patru luni, școla se mută în încăperile de alătura cu sala din curtea Slătinenui. (3)

Cei dintăi profesori ai școlei filarmonice fură:

(1) Cam pe unde sunt ađi baile lui Mitraszewski.

(2) Sala lui *Conduri* unde se dedeau baluri mascate populare.

(3) Astăđi otelul Capșa.

Ioan Eliade : Director și cassier, predă literatura și mitologia ;

C. Aristia : mimica și declamațiunea ;

Costache Michalache (Michăileanu) : limba română (la eleve) ;

Bongianini, apoi *Conti* : musica vocală ;

Schlaf : piano ;

Duport : danțul și scrima ;

Winterhalder, secretar-bibliotecar, istoria artelor.

Șcôla începu cu 20 de elevi, dintre cari :

Domnișorele : *Frosa Vlasto*, *Caliopi*, *Ralița Michalache*, *Lang* și *Elenca* ;

Domnii : *Nicu Andronescu*, *Const. Ollănescu*, *Ioan Curie*, *C. Mincu* (Minculescu), *N. Diamand*, *Costache Michalache*, *Ioan Râmnicénu*, *Ioan Lăscărescu*, *C. Dimitriu*, *S. Petrescu*, *A. Ciuculescu*, *Gh. Burolénu*, *L. Tângovénu*, *A. Simionescu* și *P. Boalgher*.

Maî târđiũ ajunseră a fi 30. În cursul anului 1835 intră în șcôlă *Costache Caragiale*.

Cele cinci eleve fură ținute în pension, întâiũ la *Duport* (în casele de lângă biserica *Stavropoleos*), apoi la *Vaillant* (apropo de *Hanul Goleșcului*).

Elevii la început trăiaũ cu din al lor, dar maî târđiũ (26 Novembre 1834) li se făcũ léfă, la cei maî bunî 80 de lei, la cei-lalți 70, 60, 40 de lei pe lună, cu condițiune de a da «înscris adevărit de părintși și în-tărit de tribunalul de comerț, că sfîrșindu-și cursurile învêțaturilor, să... slujiască în teatru național ani îndoiti decăt aceea în cari s'aũ aflat școlari». (1)

Șcôla era întreținută cu contribuțiuni private, cari de la 1 Decembre 1833 (data înființării societății) și până la 1 Septembrie 1834 s'aũ urcat la suma de 16.518 lei și aũ fost plătite de către :

Galbeni pe lună		Total în lei
1	D-1 <i>Aristia</i> până la 1 Septembrie	288
1	» <i>Banul Bălénu</i> , pe un an	768
1	» <i>A. Belul</i> până la 1 Septembrie	288
1	» <i>C. Brăiloiul</i> până la 1 Octombree	320
1	» <i>Sc. Bărcănescul</i> până la 1 Iunie	192
2	» <i>Marele Postelnic G. Bibescu</i> până la 1 August	512
1	» <i>Stolnicul Brătianul</i>	256
1	» <i>Medeln. Budișténul</i>	256
1	» <i>Hatmanul A. Villara</i> , 1 August	256

(1) *Lucrările Societ. filarmonice*, o broșură din 1835, pp. 26 și 27.

Galbeni pe lună		Total în lei
1	D-1 I. Vlădoianul, la 1 Iunie	192
1	» D. Vilië, 10 galbeni pe an, iar pe 6 luni.	160
1	» Căpitanul Voinescu II, până la 1 Maiu. . .	160
1	» Hrist. Vrana, până la 1 Maiu	160
2	» Spătarul C. Ghica, până la 1 Februarie. . .	128
1	» Dvorn. Dim. Ghica, până la 1 Iulie. . . .	224
1	» Maiorul N. Golescul, până la 1 Februarie. .	128
1	» Cămin. Dădulescul, până la 1 Septembrie. .	288
1/2	» N. Daniilopulo, până la 1 Iunie	96
3	» I. Eliad, până la 1 Septembrie	894
—	» Vist. N. Ionescul, 10 galbeni pe an, începând de la 1 Iulie, iar pe 6 luni.	160
1/2	» Log. C. Cantacuzino, până la 1 Octombrie	160
1	» Aga M. Cantacuzino, până la 1 Iulie . . .	224
—	» Clucer Grg. Cantacuzino, până la 1 Iunie	384
—	» Colonelul Cămpinénul, pe un an (1) . . .	1536
1	» Căpitanul Cornescul, până la 1 Aprilie . .	128
1/2	» Căpitanul Costescu, până la 1 Aprilie. . .	64
1	» Maiorul Kretzulescu I, pe un an.	384
1	» M. Lahovari, pe un an	384
1	» Cămin. C. Manu, până la 1 Iunie	192
1	» Comisul I. Manu, până la 1 August	256
2	» Michălescu, până la 1 August	512
—	» Dvorn. A. Nenciulescu, 25 galbeni pe an, plătiți	800
1	» Colonelul Nojin, până la 1 Noembrie . . .	352
2	» I. Oteteleşanu, până la 1 Iunie.	384
2	» T. Opranu, pe un an	768
1/3	» Maiorul Popescu, până la 1 Iunie	96
1	» Poenaru, directorul școlilor, până la 1 Sept.	288
2	» T. Paladi, începând de la 1 Aprilie, 10 galbeni pe an, iar pe 6 luni	160
1	» I. Roset, până la 1 Octombrie	320
1	» Scr. Roset, pe un an	384
1/2	» Parucic. A. Roset, până la 1 Ianuarie. . .	96
1/2	» Grg. Racoviță, până la 1 August.	256
1/2	» Slug. Rioșanul, pe un an	192
2	» I. Slătînénu, până la 1 Iunie	384
1	» Căpitanul Socolescu, până la 1 Octombrie	320
1/2	» Parucic. Stoica, până la 1 Iunie	76

(1) Afară de aceștia, D-lui a dăruit școlarilor și școlărițelor la examen 60 galbeni.

Galbeni pe lună		Total în lei
2	D-1 I. Trăsnea, până la 1 Iulie	448
1	» C. Faca, până la 1 Iunie.	192
3	» Dvrn. A Filipescu, până la 1 Iunie. . . .	576
3	» Colonelul C. Filipescu, până la 1 Febr.	192
1	» Parucic. M. Filipescu, până la 1 Februarie	64
1	» Căpitanul Ciocărdia, până la 1 Iunie. . .	193
	Total	16.518

Cheltuelile pe fie-care lună se ridică la 4730 de lei, dintre cari :

	Lei
Profesorului de declamațiune.	441
» » limba francesă	189
» » musică	630
» » limba română, pentru fete	100
» » danț și scrimă	300
Salariul pentru patru fete în pensionat.	440
Salariul pentru 16 școlari	1.100
Chiria salei pentru lecțiuni.	530
Spese întâmplătoare: lemne, lumină, tipar etc. . .	1.000
Total	4.730

După trecerea de șapte luni, în cursul cărora elevii luară lecțiuni de literatură, de declamațiune, de musică vocală și făcură exerciții de artă dramatică, învățând două bucăți clasice, una tragică: *Mahomet* sau *Fanatismul* de Voltaire, și alta comică: *Amfitrion* de Molière, amîndouă traduse de Eliade, se ținū în séra de 29 August 1834 *întâiul examen public al școlei filarmonice*, la care asistară membrii societății și din notabilii capitalei, câți putură încăpé în sala teatrului.

Înainte de a se începe examenul (1), Ioan Eliade, directorul școlei, a venit pe scenă înaintea publicului și a rostit următoarea cuvîntare plină de dragoste pentru artă și de patriotism :

«*Domnii mei,*

«Dacă istoria pentru întimplările celor trecute este o povestire numai, teatrul ni le înfățișeză însuși; dacă ea ne descrie patimele, greșelile și virtuțile ómenilor celor însemnați, teatrul ni le arată însuflețite. Achiliū, Orestii, Brutii, Egistiū, Alexandriū, Siliū, Cesariū, Neronii nu sunt mai mult nisce

(1) Se ȳice cā examenul erā sā fie făcut la sfîrșitul lui Iunie, dar cum elevii aveau sā se producā în tragedia *Mahomet*, care atāt prin numele, cāt și prin acțiunea sa, puteā atinge susceptibilitatea Turcilor, mai ales cā tocmai în același timp sosise un Pașā mare la Giurgiu și-ī erā témă direcțiunii școlei de vre-un neajuns, a așteptat până a plecat Pașā pentru ca sā se facā examenul.

nume numai, de cari ne aducem aminte cu cinstire sau cu gróză; scena ne str mnt  peste vécuri  i ne  nf   ez  pe  nsu i ómenii ace tia, ca nisece modele  nsufleteite de virtute sau de vi i .

«Istoricii   vrut să arate Prin ilor  i nor delor eroismul  i sl biciunea na iilor ce   stătut asupra p m ntului  i printr'însele să pov tuiesc  pe cele de acum; însă poe ii dramatici   facut isprăvile cele mai minunate,  i dacă moralis ii prin învățaturile lor   vrut să d rapene obiceiurile cele ruginite  i uricio e, comedia, prin batjocura sa, lu nd în ris prejudețele  i uritele n ravuri, a fost biciul cel mai grozav al vi iului celui  ng mfat. Adev rul acesta cunoscut din vremile cele mai vechi a străbătut vécurile  i a ajuns p n  la noi.

«Grecii, Romanii,  na iile cele mai luminate din  iua de ast di l' u cercetat de aproape  i s' u folosit dintr'însul;  i acolo teatrul  i-a facut isprăvile sale cele mai adevărate, unde s'a  i  ntrebuinat după cugetul său cel mai adev rat.  cola recomandă  i însuflă binele, teatrul batjocoresce  i d rapan  r ul,  i legile  nso ite cu religia vecinicesc patimele cele prefăcute în virtu i, nel s nd a se apropia vi iul de dînsele, ca, otrăvindu-le, să le r sc le împotriva fericirii n stre. După  ntemeerea  colelor în limba na ional , după întocmirile cele m ntuito e ale Regulamentului Organic, ideea teatrului na ional abi  s'a ivit,  i tot într'acee i vreme s'a  i sim it  nsemn to ea lui trebuin ,  i tot într'acee i vreme mii de inimi  u fost într'o glăsuire, mulțime de bărbați  u fost gata a se întrece cu a lor  ns i cheltuială să  ncep   i să  ie ac st  întocmire folosită. R vna lor, domnii mei, i- u facut să cre d  t te putinco e  i le-a însuflat tot cre d mintul asupra acelorora ce i- u însărcinat cu formarea teatrului na ional;  i cu adev rat ac st  înflăcărată dorin  a fost f c to e de minuni, că  i profesorii  i școlarii s' u socotit  i s' u facut mădulari ai acestei societ i,  u luat lucrul acesta ca  nsu i al lor  i cu cele mai obositoare silințe s' u grăbit a se face  i a se ar t  vrednici de rîvna,  credin area  i generositatea m dul rilor Societ ii filarmonice.

«Cu suma ce pe t t  luna se adună în cassa societ ii p n  la 70 împărătesci, s'a închiriat o zidire  i s'a mobilat cu cele trebuinco e, s'a pus în pension cinc  fete cu hrana, îmbrăcămintea  i  nv  tura societ ii, s'a or nduit profesorii de declamație d-l Aristia, de musica vocală p n  la o vreme d-l Bongianini  i ast di în lucrare d-l Conti, de dans d-l Diupor, carele este însărcinat cu pensionul fetelor; s' u  inut  i alte cheltueli neapărate  i  ntimpl to e ale școlei, s' u facut hainele celor mai de căpetenie personaje ale tragediei de astă s r   i avem o economie ca de 170 galbeni de la mul i din soți, cari se află afară din capitală  i nu a putut p n  acum cassa a-i str nge.

«In vreme de  apte luni, s'a facut un mic curs de literatură, spre a pregăti pe școlarii a simți frumuse ele poe ilor dramatici; s' u exersat școlarii la declamație, d nduli-se înainte mai multe scrieri în prosă  i în versuri; s' u deprins pe c t a ertat vremea  i întimplările întru musica

vocală și au început, spre formarea unui balet și grațioasa mlădiere a trupului, exercițiile danțului. D-l Aristia în vremea acesta a nesocotit tot felul de osteneală și rîvna celui mai înfocat patriot, făcându-se și mădular al societății, a jertfit și vreme și odihnă și a adus lucrul ca astăzi să îndrăsnescă a suî pe scenă înaintea d-vostre tragedia intitulată *Fanatismul*.

«Prin începuturile d-lui Bongianini, madam Caliope, una din școlarele școlii domniei-vostre, cutéză, acompaniată de d-l Șlaf, să cânte cavatina din opera lui Bellini *Piratul*.

«D-l Diupor, în totă vremea ce școlarele au fost încredințate sub îngrijirea dumné-lui și d-nei madamei soției dumi-sale, s'a arătat către dînsele întocmai ca un tată de familie, silindu-se a le insuflă moralul și buna cuviință și a le deprinde pe cât s'a putut întru buna și plăcuta purtare a trupului și a mișcărilor.

«D-l Michalache Costache, care astăzi debută în rola lui Omar, învățătorul fetelor la românesce, în vreme de șapte luni, începînd de la slovenire, le-au adus în stare a cetî, a serie și a socoti; și pe semestrul viitor, socotindu-se de către direcțiune de cuviință ca toți cei ce vor intră în cariera acesta a teatrului să scie, atât pentru decorațiune, cât și pentru deosebitele costume, și teologia celor vechi, se va face și un curs de mitologie.

«Școlarii, cari sunt ca la trei-deci la număr, ca să răspundă la rîvna și generositatea dumné-vostre și la silințele profesorilor lor, au călcat în picioare toate prejudețele și, ca să fie ascultători la glasul patriei, care îi chemă a contribui și din parte-le spre e ei cinste întru formarea teatrului național, mulți s'au arătat surzi la glasul naturii, părăsind și chiar pe ai lor părinți și preferînd strâmtorea și neaverea, ca să potă odată, înfățișând pe scena românescă pe bărbații cei mari ai vécurilor trecute, a respălți întemeiătorilor teatrului românesc, pomenind și recomandând numele lor până în cele mai de pe urmă vécuri.

«În vremea acesta de șapte luni, ca prin minune s'au săvîrșit atâtea lucruri ce nu ar fi îndrăsnit cine-va să aștepte, și această ispravă a săvîrșit-o singură a dumné-vostre rîvnă, care nu a fost alta decât focul acela nemuritor, ce fără sfișit viază în ceruri și care spre fericirea ómenilor se cobóră ca să încăldescă inimile lor.

«Rîvna dumné-vostre a făcut o mare ispravă, domniî mei, nu numai în sufletele pămîntenilor. Atâția din străini au cinstit această întrecere și nu au putut a se uită cu un ochiî rece la acest început cu adevărat național. Cu prilejul acesta mă socotesc dator a nu trece cu vederea pe toți aceștia din străini, cari s'au și vedut prin foile publice, și mai virtos pe d-l Dimitrie Viliè, carele cele dintâi a introdus în Țera Românescă metoda lui Lancaster, prin care se învață tinerimea în toate școlile Principatului. Acest bun cosmopolit, care este una din caracteristicile adevăratului cetățen, vedînd punerea în lucrare și acestei folositoare întocmiri, nu a putut să privescă la dînsa ca un om ce nu a contribuit vre-odată spre binele acestui pămînt, și s'a grăbit și aci a luă parte și a se înscrie mădular ajutător.

«Ertatî, domnii mei, acéstă mică abatere a mea, care nu este alta decît o ispravă a haracterului Rumânilor, ce nici odată nu aũ fost străini către recunoscință.

«Am đis că în vreme de șapte luni, ca prin minune s'a săvîrșit atâtea lucruri; pôte că a mea rîvnă, domnii mei, mă face să măresc lucrurile, la cari în tóte ڏilele cu a mea mulțumire am fost martor și fericit îngrijitor; pôte că în ochii mei cei întunecați de mulțumire mi se par minuni cele ce s'aũ urmat în vreme de șapte luni, începênd mai virtos școlarele de la slovenire. D-nii profesori însă, mai smeriți decît mine, îndrăsnesc a înfățișă pe școlarii dumné-lor, nu cu trufie de formatori ai unui teatru, ci numai ca să arate dumné-vóstre rodul ce aũ putut aduce și să-și dea socotéla de vremea ce aũ întrebuintat-o, după însărcinarea și încredințarea ce aũ avut de dv. și, dacă din scurtarea vremii, saũ din sfiala școlarilor, neobici-nuiți a se înfățișă în public, nu vor puté cu scumpătate a răspunde nădej-dilor dv., sunt încredințat că generositatea dv., de care ați dat simțitóre doveđi, nu va gonì atât de departe ertarea, ce este cea mai adevêrată și iubită a ei fiică.

«Cercetarea de astăđi va da dovadă și despre vremea viitóre; isprăvile de astă séră îmi vor da îndrăsnélă a pune înainte și a vè recomandă silin-țele și dorul acestor tineri școlari, hotărîți a intră în *gurile cele veninóse ale prejudecătii* fără a se sfiì de dinsele și a se lăsă întru protecția dv. Sunt încredințat, domnii mei, că precum ați cunoscut cât este de trebuință un teatru național, asemenea cunósceți și câte trebuesc unui tîner ca să pótă îndrăsnì a se numì pe sine un bun artist saũ actor: un chip interesant, un trup bine crescut și mlădios, un glas sonor și plăcut, un suflet trufaș și îndrăsneț, o inimă de flacări, o creștere îngrijită, într'un cuvînt o cunos-cință fórte cu scumpătate a artelor celor frumoșe, și acest fel de ómenì, domnii mei, sunt fórte rari în societate, cari să unéscă întru sine darurile firesci cu mijlócele învățaturii și nici odată, nici noi, nici Europa întregă nu se va puté fãli adesea-orì cu artiști buni și mult va mai trece până să dobândéscă lumea un al doilea *Talma*, dacă teatrul nu se va face o *carieră pentru tinerime* și dacă acela ce se hotărasese a înfruntă orì-ce fel de pre-judecată va fi socotit în societate ca un paria politic, ca un comediant lăsat în voia întîmplării, și nădăjduind a-și scóte a sa hrană, așteptând-o de la bunavoință a privitorilor. *Dacă însă se va face o direcție sub îngrijirea guvernului și o casă unde să intre veniturile teatrului și de unde actorii să se plătéscă ca nisce slujbași ai statului întru formarea limbéi naționale și a nărarurilor, cu tóte drepturile ce aũ și cei-lalți slujbași, atunci tinerii cu talenturi și învățatură îi vom vedé, fără să se témă de veninósa limbă a órbei prejudecătii, a se suì pe scenă și a încheiă teatrul național, cum să fie de pildă și la alte noróde.*

«Cu acéstă școlă, domnii mei, ce domnia-vóstre ați întemeiat, nu sunteți numai fondatori ai teatrului național, ci și literatura românéscă vè va fi în cea mai mare parte datóre. Câtă vreme este de când s'a început, și o mul-

time de tineri se întrec a traduce bucăți dramatice. Marino Faliero, amindoi Foscari, Mahomet, Alzira, Regul, Ermiona, câte-va vodevile și comedii, dacă sunt astăzi în limba românească, acestui început sunt datore.

«Pentru rodul ce s'a făcut în vremea acesta de șapte luni, astă sêră se va înfățișa înaintea dv., iar pentru întrebuintarea sumelor ce ați bine-voit a mi le încredintă, numindu-mă director și cassier al școlii Societății filarmo-nice, sunt gata, domnii mei, a înfățișa socotelile înaintea dv., și de veți găsi cu cale, îndrăsnesc a vă propune ca, sau însuși toți să bine-voiți a vă adună la un loc, sau să numiți din sînul societății o comisie de câți-va bărbați, care va îngrijî a primi această socotelă, a o cercetă și a o face cunoscută dv.

«In cât pentru tragedia ce astă sêră se înfățișeză, fiind-că până acum nu am avut în limba noastră traduse și tipărite alte bucăți dramatice și fiind-că a trebuit să se dea în mânilor școlarilor o bucată clasică, atât pentru țesătura ei, cât și pentru toate amănuntele, ca să pôtă sluji de model spre învățatură, de aceea astăsêră nefiind o reprezentație publică, ci numai un examen, firesce a trebuit ca școlarii să se cerceteze de aceea ce au învățat.

«Acestea sunt, domnii mei, lucrările d-lor profesori și școlarilor școlii dumné-vôstre, și ne place să credem că silințele d-lor vor fi asemenea ca și până acum sprijinite și încălđite de înflăcărarea dv., și mai vîrtos de a bunului și înrîvnatului nostru Prinț, de la care tótă țera așteptă cu nerăbdare punerea în lucrare a înaltelor, bunelor și patrioticelor sale cugetări, între cari negreșit se cuprinde și această întocmire. Prinții și căpeteniile noródelor pot să aștepte cu adevêrat felurimi de laude și de cununî, dar numai acelea ce le împletesc și le recomandéză poeții sunt vecinice și neveștejite, și pe teatrul acesta se va împleti cununa tuturor acelora ce au ajutat spre întemeerea lui.» (1)

Acest cuvînt, rostit cu căldură și cu voce încordată de emoțiune, pricinui tuturorora o mare însuflețire, ridicând și mai sus vrednicia și rîvna bărbaților de inimă care lucrase pentru înfăptuirea unui atât de frumos așezămînt.

Examenul începù cu clasa de musică vocală, în care se produse Dómna Caliopi cîntând cavatina din opera *Piratul* de Bellini, «dând cele mai mari nădejdi de isbutire la musică și tot parterul rêmânend mulțumit de glasul cel dulce și mare al cîntăreței românce». (1) După acesta elevii și elevele clasei de declamațiune au jucat tragedia *Mahomet* sau *Fanatismul*, «cu cea mai mare ispravă, rêmânend toți privitorii încantați de mulțumire». (2)

(1) «Curierul Românesc», 1834, No. 39.

(2) *Ibidem*.

Cei cari pentru întâia oară, «pe orizontul României, încălțară coturul și represintară o tragedie clasică», (1) aũ fost:

Andronescu în *Mahomet*, «carele în tótă rola a dat cele mai mari nădejdi de perfecție, înfățișând pe cât se póte de bine ambiția, diplomația, impostura, gelosia și acel haracter sângerós» ;

Curie în *Zopir* «a arătat tóte sentimentele câte însuflă pe un cetățén, patriotismul, virtutea, iubirea de fii și haracterul acel trufaș care însufleșesce pe un vrăjmaș vrednic de cinste» ;

Diamand Nicolae în *Seid* «a dat nădejtile cele mai mari, prin vioiciunea sa, că pe curînd vom vedé pe scena românescă pe Orest, pe Brutus, pe Hamlet și alții, și cu cea mai vie expresie a zugrăvit fanatismul și amorul» ;

D-ra Ralița Michalache în *Palmira*, «care, când s'a pus în pension atunci a început și slovenirea, care în vreme de șépte luni trecute, cu cea mai mare silință și repejune, a sărit de la cetit la rola sa îndestul de grea, ca să zugrăvescă smerenia, amorul cel mai înfocat, fanatismul acela femeesc și copilăresc și în sffirșit, dintr'o copilărie atât de smerită, să se prefacă eroina cea rěsbunătóre a părintelui și fratelui sěu și a păși până la sinceritate; tóte aceste greutăți s'a silit să le învingă și și-a săvîrșit a sa rolă îndestul de plăcut, prin care s'a vėdut că vom puté avé pe vremea viitóre o Electră, o Zairă și alte asemenea» ;

Mich. Costache în *Omar* «și-a săvîrșit a sa rolă cu cea mai puțin-ciósă scumpătate, zugrăvind tótă diplomația unui ministru, și ceea ce dă și mai bună nădejde este că în gura sa nici decum nu se auđià rima versurilor» ;

Costache Dumitru în *Fanor* «a dat asemenea nădejdi minunate de a înfățișà un sfetnic domolit și povățuitor, și asemenea versurile în gura sa, făcënd să se audă a lor armonie, își ascundeaũ rima» ;

«Cu un cuvînt toți tinerii și-aũ jucat ast-fel rolele fiesce-care, în cât mai puțin puteà să cėră cine-va, dar mai mult nici odată. Fiesce-care întreceà pe celă-lalt, unul pe toți, toți pe unul.

«In minutul acesta, am dorit să nu fi fost Român, spre a puté cu tótă slobođenia—fără de a mă teme de fanatism—a lăudà cât se cuvine pe acești tineri.»

Acéstă representațiune-examen a avut atâta succes în cât «erà cu neputință să descrie cine-va patriotismul și naționalitatea (?!), ce erau zugrăvite pe fețele tuturor, entusiasmul și aplaosul cel mare la sffir-

(1) *Issachar*, p. 82.

șitul fiesce-cărui act și la sfârșitul tragediei, chemând pe fiesce-care școlar anume și pe toți împreună». (1)

Sîrguința, munca dragostea artei și patrioticele jertfe ale tuturoră căpătând ast-fel o netăgăduită recunoscere obștească și o strălucită isbândă, eră lucru firesc să se ieă grabnice măsurî de statornicire și de crescere a acestui vrednic început. Drept aceea membrii societății se adunară la 7 Septembrie în număr de 28, spre «a cercetă socotelile cheltuelilor, a vedé cursul lucrurilor pe trecutele noué luni, cum și a chibzui pentru cele trebuincióse pe vremea viitóre». (2) Aleseră deci o comisiune de trei (Polcovnicul Nojin, Iancu Manu și Petrache Poenaru), care, cercetând cheltuelile față cu Eliade, directorul școlei, persintă «adunării obștești a soților» un raport general asupra lucrărilor în ședința de la 27 Octobree.

După ce constată că: «atât cheltuelile, cât și lucrările s'aũ urmat cu cea mai bună măsură, potrivit întru tóte cu circumstanțele», acest raport ridică și invederéză meritele și străduințele celor trei fondatori ai societății, «pentru a o așeză pe temeiuri cari asiguréză a ei înaintare»; constată că: «d-l Eliad, pe lângă direcția cu care s'a însărcinat, de la întâia formare a acestei societăți, s'a străduit și prin dare de lecții de literatură în școla filarmonică a desvoltă înțelegerea școlarilor actori»; «d-l Aristia, printr'o nepregetată sîrguință în lecțiile de declamație, a deprins pe școlari în puțină vreme a se identifia cu a lor rolă așa de bine, în cât la cea dintâiu a lor suire pe scenă, tot publicul s'a electrisat de mulțumire»; «d-l Cămpinenu, străduindu-se într'acéstă întreprindere cu cea mai căldurosă rîvnă, a sprijinit societatea, nu numai cu un ajutor simțitor ce D-lui dá regulat pe fie-care lună, ci și cu alte deosebite jertfe de bani în trebuințele școlei filarmonice și cu îndemnarea înduplecătore pentru întinderea societății, prin adăugarea soților ajutători»; constată iarăși că, numărul soților crescînd, venitul pe an a ajuns la suma de 25.600 lei, cu nădejdea «că acéstă sumă va cresce de acum repede».

Comisiunea mai presintă și un proiect de regulament al societății, ale căreia lucrări pe viitor «se încredințéză unui comitet, ai cărui mădulari se vor alege de obștea societății», rămânînd ca Eliade să continue a fi directorul școlei. În sfârșit, luându-se «în băgare de sémă rîvna și înțelegerea cu care școlarii actori înaintéză la învățatura dra-

(1) «Curierul Românesc», loc. cit.

(2) *Lucrările Societății filarmonice*, 1835, p. 9.

matică și având într'acésta nădejde că o trupă bine deprinsă se va găti în puțină vreme, comisiunea a socotit de neapărată trebuință a se chibzui *despre zidirea unui teatru național*. Cu acest prilej ea presintă și un proiect închipuit de Polcovnicul Nojin, pentru «mijlocele cele mai înlesnitóre», cu cari curînd s'ar «aduce în desăvîrșire *acéstă dorită clădire*». Comisiune aîncheie că, găsindu-se «cuvîncios acest proiect», să se supue Domnitorului, «făcîndu-se rugăciune prin jalbă, ca să fie și acéstă instituție primită sub a Măriei Sale înaltă protecție».

În aceeași ședință, adunarea generală aduce mulțumiri lui Eliade, Aristia și Cămpinenu, «cu a căror generosă jertfă de odihnă și de interes particular s'a întocmit și sprijinit școla filarmonică»; desbate, amendeză și aprobă, iscăbind, proiectul de regulament al societății; găsesce «întru tóte bine chibzuit» proiectul «arătător de *privilegiurile* ce sunt de trebuință a se cere de la stăpânire pentru a se înlesni ținerea unui teatru național», și consimte a fi supus Domnitorului; în fine alege, față fiind 32 de soți, comitetul dirigent al societății și anume:

President pe d-l Marele Vornic Gh. Filipescu, cu 25 glasuri.

Vice-President pe d-l Colonelul Cămpinenu, cu 21 glasuri.

Directorul școlii pe d-l Ioan Eliade, într'o glăsuire.

Secretar pe d-l Petre Poenaru, cu 23 glasuri.

Mădulari pe d-nii	}	Colonelul Nojin, cu 16 glasuri.
		Căpitan Voinescu II, cu 10 glasuri.
		Ioan Manu, cu 11 glasuri.
		Iancu Ruset, cu 8 glasuri.

Ast-fel Societatea filarmonică eră constituită deplin, iar comitetul său avu «să urmeze pe viitor în lucrările sale, întocmai după cum se cuprinde în regulament», iar dacă va găsi că vre-unul din articolele lui are nevoie de schimbare, va întocmi alte articole și le va propune la următórea obștească «adunare a societății». Comitetul mai aveà dreptul de a convocà pe toți mădularii în ședința extraordinară, când va fi trebuință, «înștiințându-se fie-care prin bileturi *date la mână* cel puțin cu trei zile înainte».

Regulamentul Societății filarmonice (subscris de 43 de membri) e alcătuit din 23 de articole, împărțite în 6 capitole privitóre la întocmirea, competența și administrațiunea organelor sale, și cuprinde *dispozițiuni speciale* asupra mișcării artistice și literare răsărite și pe cale de înflorire sub îndemnurile și ocrotirea ei. Acestea sunt:

«Art. 5. Scopul Societății filarmonice este cultura limbii românescei și înaintarea literaturii, întinderea muzicii vocale și instrumentale în Principat, și spre acestea formarea unui teatru național.

«Art. 6. Spre acest sfârșit, societatea, cu banii ce se strâng în cassă de la soți și din alte măsurî, va ține o școlă de băeți și de fete după chipul următor :

«I. Se va orîndui un profesor de declamație, unul de musica vocală, altul de cea instrumentală, unul de danț și de deprinderea armelor și unul de limba românească pentru fete sau și băeți, carele va fi dator a învăța cele ce se cuprind în cele dintâi trei clase de începători, potrivit după cum se învață în școlile naționale, și pe lângă acestea va da fetelor și băeților și o mică idee despre mitologie, ca una ce este trebuincioasă pentru multe cuvinte în partea dramatică.

«II. Se vor ține atâtea fete în pension câte va cere trebuința și vor ertă mijlocele, cu hrana, îmbrăcămintea și învățătura din cassa societății.

«III. Se vor da școlarilor spre ajutor, cât vor fi la învățatură, o mică ajutorință în bani pe fiece-care lună, și pentru această atât ei, cât și fetele, se vor îndatoră prin înseris că, săvîrșindu-și învățăturile, se vor hotărî de actori în Țera-Românească, după regulamentul ce se va alcătui despre datoriile și drepturile actorilor și despre léfa lor.

«Art. 11. Lucrările Comitetului vor fi :

«I. A întocmi școla dramatică și stat pe fieși-care lună pentru toate cheltuelile trebuinciose.

«II. A primi raporturile de la director despre pășirea școlii ce va fi sub ocărmuirea lui, a cercetă socotelile ce el le va da prin foile publice, a le împărtăși soților ajutori și a se chibzui pentru neîmpedecarea școlii și înaintarea învățăturilor.

«III. A se chibzui despre bucățile dramatice ce se vor da în mâinile școlarilor, întru aceea ce se atinge de meritul bucății și de corecția limbei.

«IV. A îngriji pentru venituri și cheltueli, cheltuind cu măsură și potrivit cu mijlocele cassei, economisind tot-deauna cum să se formeze și o cassă de rezervă.

«V. A puté din astă cassă de rezervă a întrebuiță sume potrivite pentru gratificații la profesori și școlari, pentru tipărirî de bucăți dramatice și pentru răsplătiri la traducători și autori de bucăți dramatice.

Directorului școlii îi eră impusă îndatorirea: «să alcătuiască un repertoriu pe sēma viitorului teatru național.»

Interesant și caracteristic este «proiectul», ce Societatea filarmonică înfățișă Domnitorului, pentru a-î dobândi «sprijinēla pentru dezvoltarea gustului de armonie și cultura limbei romānesci, fiind-că sumele jertfite de mădulari nu erău îndestule pentru întîmpinarea tuturor cheltuelilor».

Maî întăiu cereă ca «formarea societății să dobāndescă întărire prin carte domnescă; apoi, pentru scopul de maî sus, să i se dăruiască privilegiurile, cari nu supēră nici întinderea negoțului, nici folosu națiunii romānesci, cum nici în parte a vre-unui Român».

Acestea erău :

a) Să aibă societatea dreptul exclusiv a ține, în curgere de 16 ani, în orașul Bucuresei, *teatru, baluri masche și deschise și alte veselii publice* cu plată;

b) Societatea singură să vîndă cărți de joc în totă țera, de al 1 Iulie 1835 în curgere de 16 ani;

c) Societatea să aibă încă dreptul exclusiv a vinde *praful și plumbul de pușcă*, în curgere iarăși de 16 ani. *Iar dacă într'acești 16 ani va îndrăsnî cine-va să vîndă în taină acest fel de obiecturi, să fie contrabond pe séma societății.*

Dobândind aceste *privilegiuri*, societatea să aibă voe a se împrumută prin comitetul ei de la fețe particulare cu 14 mii de galbeni, dând dobândă de 10% pe an; cu acești bani să cumpere pămînt în Bucuresei «la loc cuviincios» și să zidescă *palat filarmonic* de 24 stînji lung, de 17 stînji larg și înalt de la 6—7 stînji. La mijlocul acestui palat să fie *o sală teatrală* cu 56 loji, împărțite în trei rînduri, osebit galeria sus și parterul jos.

Alătura cu sala teatrului să fie o osebită sală pentru *casino și baluri*, apoi bufetul și *câte-va prăvălii pentru a da un venit.*

Dar fiind-că numai sala teatrului o să fie de jos până sus zidărie asupra celor-lalte odăi să fie zidit alt etaj cu odăi, cari vor fi pentru *încăperea actorilor, tot pentru a da un alt venit.*

Acest palat să se încépă în curgerea anului 1835 și să se sfîrșescă în vara anului 1836, pentru ca tîmna să se pótă întrebuintă, și să fie făcut cu totă înfrumusețarea, ca nu numai să fie *podóba orașului*, ci avênd și încăpere îndestulă, să dea înlesnire a face plata *intrării mai mică decăt este acum și cu acésta să se folosescă obștea.* Acésta zidire să fie *vecinică proprietate a Societății filarmonice*, iar nu a cui-va din obrazele particulare.

Apoi «propunătorii» prevéd condițiunile și modalitățile de plată a banilor împrumutați (prin facerea unei emisiuni de 210 bilete de împrumutare, dintre cari 70 a 100 #, iar restul a 50 # numărul, de la 1—15 ani, purtătoare de dobândă 10% pe an, ale căror capete se vor plăti la terminul biletului de împrumutare, iar dobânșile în fie-care an la 1 Martie), ale stringerii veniturilor și ale administrării lor până la împlinirea scopului propus.

După ce se vor dărui societății «tóte mai sus arătatele privilegiuri, se vor adună toți mădularii, ca să alegă prin mulțimea glasurilor *unul sau douë obraze, căroro se va încredința zidirea palatului*, după planul întărit de societate».

Aceste *propunerî* au fost iscălite de către d-nii Gh. Filipescu, M.

Nojin, Michail Cornescu, Ioan Eliade, P. Poenaru, Colonel Gramont, Costache Cornescu, A. Villara, Manolache Florescu, Polcov. Filipescu Dimitrie Haleplooglu, Const. Brăiloiu, Ioan Manu, I. Vlădoianu, Parucie Stoica, Nicolae Golesecu, I. Slătinénu, Scar. Roset, Diamandi, I. Trăsnea, Parucie Roset, Gr. Cantacuzino, Gr. Alexandrescu, Aristia, Iancu Câmpinénu, Dimitrie Gr. Ghica, Scarlat Kretzulescu, Clucer G. Bibescu, Stefan Golesecu, Gr. Obedénu și N. Daniilopolu.

Inceputul eră prea frumos, însuflețirea prea puternică și îndemnurile prea hotărîtore ca lucrul acesta să rămăe fără vre-o ispravă, de aceea și vedem în Aprilie 1836 anunțându-se că: «Societatea întreprindătoare a zidirii Teatrului Național — după înștiințarea ce a dat în anul trecut, săvîrșind cumpărătorea locului d-sale *Dragomanului Serafim*, ce se numesce Hanul Câmpinencei (1), drept 5500 galbeni, se gătesce acum pentru închipuirea *unuî plan de teatru* și pentru cumpărătorea materialului ca cel mai mult cu începutul lui Iulie să se pornescă clădirea.»

Cu aceeași ocasiune, Marele *Hatman C. Cornescu*, dăruind, «spre acest sfîrșit, baniî indemnisației scutelnicilor sêi pe un an, a mai dat și 100.000 oca de var adus la locul zidirii, iar d-l *Costache, Lipănescu* asemenea, printr'un înscris al sêu către Comitetul filarmonic, dăruesce 25.000 de cărămiđi și 10.000 oca de var adus la loc». (2) De alt-fel exemplul fusese dat mai de mult, căci încă din tómnă anului precedent, «pe lângă doritorii de a vedé zidirea Teatrului Național pusă în lucrare, cari s'aú subscris a primî *mai multe zapise*, după înștiințarea ce s'a dat (prin urmare «propunerea» de împrumut fusese aprobată de Vodă), d-l Marele Logofét al Dreptății *Alex. Filipescu*, mădular ajutător al Societății filarmonice (cu câte trei galbeni pe lună), a dăruit pentru tot-deauna zidirii teatrului baniî scutelnicilor sêi pe un an». (3)

Aga *Costache Manu*, fost director al depart. Dreptății, murind pe la începutul anului 1835, «lăsase iarășî prin testament o sumă de 54.000 lei pentru clădirea Teatrului Național Societății filarmonice, unde se află membru ajutător, a căror dobândă se dădea regulat școlei filarmonice de către fratele sêu Iancu Manu». (4)

(1) Pe acest loc se află astăzi Teatrul Național.

(2) «Gazeta Teatrului», No. 3, 1836.

(3) *Ibidem*, 1835, No. 1.

(4) Ioan Manu, fratele lui Costache Manu, fiind și executor al testamentului, spre a nu se risipi acest fond, vedénd că se întârđie zidirea teatrului, cumpără doi munți, Curuiu și Giurgiova, în județul Buzéului, destinați a fi ca un venit al teatrului, și-i dădú Guvernului spre a dispune de dînșii. La 1853, când se termină Teatrul Național, neajungénd baniî, Guvernul de atunci puse a se vinde acei munți, cu prețul cărora se termină teatrul.—«Curierul Românesc», No. 66, 1835;—*Issachar*, p. 84.

D-1 *Const. Rasti*, printr'o hârtie de la 17 Octobree același an, către Comitetul filarmonic, a dăruit zidirii teatrului 1.000 lei, hotărîndu-i spre a se tipări comedia ce a tradus-o D-lui de la Molière, *Vicleniile lui Scapin*, și a se vinde spre folosul zidirii. Comitetul, pentru darul banilor ce a făcut și pentru acéastă traducțiune literară, pe de o parte a pus la cale *a se suî pe scenă* sus pomenita comedie și pe de alta i-a făcut o hârtie mulțumitoare, numindu-l mădular al societății. (1) Mai târziu vor veni alte ajutóre particulare, iar Guvernul aveà să vie tocmai cel din urmă cu ajutorul său.

Elevii mai deteră, până la sfîrșitul anului 1834, încă trei reprezentații și anume: la 22 Octobree jucară actul I din *Mahomet*, pentru beneficiul baritonului operii nemțesci Weinfolter; la 7 Decembre debutară în comedia-balet *Amorul-Doctor* de Molière, tradusă de Em. Florescu.

Acésta fu cea dintâiu reprezentațiune de comedie dată de elevii școlii filarmonice, care a avut tot atât succes cât și cea de tragedie.

D-rele *Frosa Vlasto* și *Ralița Michalache* aș dovedit multă aplecare pentru bucăți vesele, iar *Râmnicénu* a ridicat cea mai deplină veselie cu chipul său serios, dar comic, de a jucà rola lui Sganarel.

(*Iată în fac-simile afișul acesteii reprezentațiuni, pe care l'am cumpărat de la reșosatul Gârleanu la 1875.*)

La 9 Decembre aș jucat iarăș pe *Mahomet*, la care reprezentațiune a asistat și Domnitorul Alexandru Ghica, remănând încântat de chipul cum elevii și-aș îndeplinit rolele.

Măria Sa s'a arătat fôrte bine-voitor teatrului românesc, pe care făgădui să-l sprijine, și dete o gratificațiune școlarilor. (2)

Comitetul Societății filarmonice inaugură lucrările sale prin înființarea unei foi periodice sub titlul de «*Gazeta Teatrului*», care eșia odată pe lună, cuprinđend *lucrările și ședințele comitetului, daniile* ce s'ar face din partea soților și particularilor spre înaintarea societății, *producerile literare* ce vor eși spre îmbogățirea repertoriului Teatrului Național, *critica asupra lor* întru ce privesce păzirea regulilor scrisului, bucățile dramatice ce se vor reprezenta în Teatrul Na-

(1) «Gazeta Teatrului», No. 1, 1835.

(2) Joseph Baucher, *Almanach du Théâtre du Bukarest pour 1835*; — A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 149; — *Tradițiune verbală*: Iancu Cămpinenu a dat tinerilor actori o gratificațiune de 60 ₰ cu ocasiunea reprezentațiunii lui *Mahomet* de la 29 August, iar Vodă Ghica 100 ₰, pe carî i-a trimis prin Majorul Popescu, adjutantul său, și aș fost împărțiți de către Eliade și Aristia între toți școlarii, chiar cei carî nu jucase în *Fanatismul*. (C. Ollănescu.)

țional și cel străin și *critica actorilor români* în rolele lor». Când erà loc de prisos, cuprindeà și alte materii «din gazetele de teatru ale Europei». Redacțiunea ziarului erà în Comitetul filarmonic și se compuneà din d-nii: Eliade, Aristia, B. Catargiu, Burchi, I. Voinescu și C. Negruzzi din Iași, care scrise câte-va articole. Gazeta apărù la 1 Novembre 1835.

Erà atunci trebuință să se întocmescă mai cu de aprópe îngrijire și cele ce lipsiau școlii dramatice, atât ca studii ajutătore, cât și ca material pentru scenă și pentru garderobă.

Se regulă deci mai întâi situațiunea elevilor, dându-li-se, precum am arătat, stipendii lunare între 40—80 lei, după merit, fie-căruia și numindu-li-se un profesor de «limba franțusescă, de unde să pótă a se folosi și pentru sine și pentru desăvîrșirea teatrului, învățând o limbă în care se află atâția autori dramatici vestiți, în care pot vedé tótă înaintarea acestei arte».

Un pas însemnat făcù apoi comitetul societății, înființând, la Martie 1835, «o școlă publică de musică vocală și instrumentală, pentru tinerimea de amîndouă sexurile, fără plată», pusă sub conducerea lui Ioan Wachmann, închiriând de la Momolo sala teatrului pentru serele de reprezentațiune și pentru zilelele de lecțiune, angagiând cu contract pe actorul nemțesc Ranftl ca regisor al trupei române și cumpărând de la Müller, directorul teatrului nemțesc, «tóte decorațiunile, băncile și loja cea mare, cu prețul de una sută cincî-deci de galbeni, cari lucruri aũ și fost date în păstrarea zugravului și mașinistului, ce s'aũ hotărît a se tocmi». (1)

Teatrul român se află acum instalat în propriul său local, aveà materialul trebuincios scenei sale, o garderobă din ce în ce mai bogată și un serviciu regulat de repetițiuni, așa că la 11 Martie 1835 se dete *Silita căsătorie* (2), tradusă după Molière de către Aristia, iar re-

(1) *Lucrările Societății filarmonice*, 1835, pp. 26—30.

(2) «Luni, 11 Martie 1835, școlarii Societății filarmonice aũ reprezentat pentru întâiași dată comedia de la Molière *Silita căsătorie*, tradusă în limba românească de d-l Aristia, profesorul de declamațiune, traducătorul nemuritoarelor tragedii ale lui Alfieri: *Brutus*, *Virginia* și *Saul*. Langagiul fiesce-cărui personagiũ și sarea comediei nimerită după geniul limbei noastre aũ fost fórtre potrivite. Școlarii, fiesce-care, și-aũ jucat rola destul de bine și, cu tótă critica cea dréptă a unora, care fiesce trebuia să urmeze pentru nisce începători, parterul a rémas fórtre mulțumit și, după cererea a mai mulți, luna viitoare se va da încă odată, de a doua óră. Bine ar fi însă ca domnii școlari, ca să mulțumescă și mai mult rîvna privitorilor și gustul cel binecuvîntat al amatorilor, cât se va puté să întrebuinteze *mai puține geste și musculația obrazului să nu o aducă la atâta caricatură, ce nu pôte fi firéscă*».

prezentațiunile se urmară regulat, de două ori pe săptămână, cu începere de la 22 Aprilie. (1)

Trupa nemțescă se risipise în urma neînțelegerilor dintre director și artiști și din sgârcenia lui, care pricinui cele mai grele neajunsuri teatrului. De această împrejurare folosindu-se, *directorul și patronul Operei, Vornicul Mich. Cornescu*, pentru a nu lăsa înalta nobleță fără teatru străin, făcù o listă de subscripțiune și înjghebă o altă trupă, în capul căreia puse pe basul *Zimmermann*, jucând ast-fel până la sfîrșitul stagiunii, de trei ori pe săptămână. Când voi însă să-și aducă actori noi din Viena, întâmpină atâtea greutăți din intrigile făcute de Müller, că Mich. Cornescu se vedù nevoit, pentru siguranța teatrului, să le risipescă cu următorea însciințare prin canalul publicității :

«*Domnule Redactor!*

«D-l Zimmermann, directorul trupei străine, a primit de la Viena o scrisore tainică, prin care-l însciințeză că d-l Müller, directorul fostei trupei străine, se silește, prin toate cele cu a lui puțință mijloce, a defăimă pe d-l Zimmermann, societatea acestei întreprinderi și stăpânirea, cu cuget de a stînjenî pe actorii ce ar dorî să intre în teatrul din București.

«Sub-iscălitul, că un *director al teatrului* și fiind foarte interesat la această pricină, nu pôte privi cu nebagare de sémă disprețuitoarea defăimare din partea unui om, către care totă greșala stăpânirii a fost că l'a ajutat în totdeauna. De aceea, de a sa datorie socotese de a surpă aceste rușinoșe arătări prin următorele băgări de sémă :

«1. D-l Zimmermann, în loc de a nu căută de îndatoririle sale, le împlinesce dimpotrivă cu o rîvnă foarte mare, care acésta a atras asupra-i bunavoință și stima publicului, a înaltei noblețe și a stăpânirii. Indestulă dovadă este subscripția ce s'a făcut în dar pentru desăvîrșirea trupei și prin adăogare și de alți actori vrednici.

«2. D-l Müller, la sosirea sa aici cu trupa, se află atât de strimtorat în cât a fost silit să facă în credit *garderoba pentru cea dintâi reprezentațiune* ce a dat pe teatrul Bucureștilor. Cu toate acestea, atât prin jertfele ce a făcut atât înalta stăpânire, cât și alte persoane bine-voitoare, dintre cari sub-iscălitul, cu totă smerenia ce trebuesce să păzescă cine-va când vorbesce de sine, a fost foarte înrîvnat, d-l Müller s'a vedut în stare de întâmpină toate

«Atâtea mici băgări de sémă se pot face și la bătrâni actori ; dar diletanții noștri, fiind-că sunt încă școlari, trebuie să primescă cu bucurie de timpuriu și câte o lecție de la public, care este cel mai bun dascăl și aprețuitor al unui actor.» («Curierul Românesc», anul 1835, No. 73, p. 173.)

(1) «Gazeta Teatrului», No. 2, 1835, p. 15.

cheltuelile teatrului și ale trupei și a-și face și o stare simțitoare. El ar fi putut să se ție mai multă vreme, dacă réua sa purtare către actori și o economie cumplită nu ar fi adus pe toți la supărare. Cu dreptate se pôte dar mirà cine-va, vèdènd pe d-l Müller, care ar fi trebuit să se stăpânescă de singurul sentiment al recunoștinței către stăpânirea românească, cum și către noblețã și public, a unelti acum defăimări în tot chipul, vrednice de disprețuire.

«3. Sub-iscălitul se socotesce, cu acest prilej, dator a declarà că câți din d-nii actori ar dorì să intre la teatrul din Bucuresci, de vor fi însă în stare să îndeplinescã rola lor cu cinste, se vor îndreptã către sub-iscălitul, pe care tot-deauna îl vor aflà gata a primì cererea d-lor și a le da tôte cuviințioșele înlesniri. Te rog, d-le, etc. etc.

(iscălit) «M. Cornescu.

«20 Februarie 1836.» (1)

Vrea să dîcã guvernul patronã și erã gata tot-deauna a da cuviințioșele înlesniri teatrului străin, ajutase pe Müller, sprijiniã pe Zimmermann, din îndemnul Rușilor fără îndoialã, lãsând Teatrul Național — licãrire generosã a deșteptãrii conștiinței publice — în luptã cu greutățile, pe cari din norocire buni patrioti prin jertfe de tot felul sciurã să i le înlãture din cale.

Așã, Cãmpinènu, pe lângã cei 48 # ce dedeã pe an Societãții filarmonice, mai dădù în câte-va rînduri 110 #, afarã de sume mai însemnate, pânã la 18.000 lei, cu cari plãti mai târziu deficitul școlei;

Eliade, peste cei 36 # ce dedeã pe an, mai dăruì pe trei ani banii ce se adunaù de pe anuniuri de mezaturì prin «Curierul Românesc», sumã peste 40.000 de lei;

Nicolae Danielopulo dăruì la mai multe reprezentațiuni stofele pentru facerea vestmintelor (2); iar de la 1 Septembrie 1834 și pânã la 1 Aprilie 1835, intrã în cassa societãții suma de 18.757½ lei, de la cei mai jos însemnați subscriitori:

Galbeni	Lei
½ (3) Marița Andronésca	47½
1 Aristia, de la 1 Sept. pânã la 1 Apr.	220½
½ Prap. Grg. Alexandrescu, de la 1 Dec.	110½
2 Banul Bálènu, de la 1 Sept. pânã la 1 Apr.	252
1 Dvr. M. Bálènu, de la 1 Dec., pe 6 luni	189
1 A. Belu, de la 1 Sept. pânã la 1 Apr.	220½
1 C. Brăiloiu, de la 1 Oct. pânã la 1 Ian.	94½
1 C. Bărcănescul, de la 1 Iunie pânã la 1 Apr.	315

(1) «Curierul Românesc», 1836, No. 6.

(2) Ibidem, 1835.

(3) Câți galbeni pe lunã.

Galbeni	L e i
2 Marele Post. G. Bibescul, de la 1 Aug. până la 1 Apr.	504
1 Stolnicul Brătianul, de la 1 Aug. până la 1 Martie	220 $\frac{1}{2}$
1 Medeln. Budişténu, de la 1 Aug. până la 1 Martie	220 $\frac{1}{2}$
1 Camnr. Iorgu Văcărescul, de la 1 Noembrie până la 1 Febr.	94
1 Marele Logofet I. Văcărescul, de la Ian., pe 6 luni	189 $\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$ D-na Irina Văcăresca, de la 1 Noembrie până la 1 Febr.	47 $\frac{1}{4}$
1 Hatmanul A. Villara, de la 1 Aug. până la 1 Maiu.	283 $\frac{1}{2}$
1 Clucer Vlădoianu, de la 1 Dec. 1833, pe 1 an.	378
1 Ioan Vlădoianu, de la 1 Iunie până la 1 Apr.	315
1 Vorn. Dim. Ghica, de la 1 Iul. până la 1 Dec.	157 $\frac{1}{2}$
1 Cămin. Dădulescu, de la 1 Sept. până la 1 Martie	189
1 Anast. Dădulescu pe anul 1834	252
$\frac{1}{2}$ Nicol. Danielopulo, de la 1 Iun. până la 1 Dec.	94 $\frac{1}{2}$
3 Ioan Eliade, de la 1 Sept. până la 1 Apr.	661 $\frac{1}{2}$
1 Serdar. Sc. Iorgulescu, de la 1 Sept. până la 1 Apr.	220 $\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$ Logof. C. Cantacuzino, de la 1 Oct. până la 1 Aprilie.	94 $\frac{1}{2}$
$\frac{1}{2}$ Cocóna Castriţoia, de la 1 Sept., pe 6 luni.	94 $\frac{1}{2}$
1 Aga M. Cantacuzino, de la 1 Iulie până la 1 Aprilie.	283 $\frac{1}{2}$
2 Hatm. C. Cornescul, de la 1 Sept. până la 1 Februarie.	315
1 Clucer. Grg. Cantacuzino, de la 1 Iun. până la 1 Dec.	318
4 Colonelul Câmpinénu, de la 1 Dec. până la 1 Aprilie.	504
2 Dimitrie Câmpinénul, de la 1 Sept. până la 1 Aprilie.	441
— D. * * 10 galbeni	315
1 Comis. I. Manul, de la 3 Aug. până la 1 Mart.	252
— Aga C. Manul, de la 1 Iunie până la 1 Dec.	189
2 I. Michăilescul, de la 1 Aug. până la 1 Apr.	504
1 Colonel Nojin, de la 1 Noembrie până la 1 Iul.	252

Galbeni	Le i
2 I. Otetelișanul, de la Iulie până la 1 Martie.	575
1 Odobescul, de la 1 Decemb. 1833 până la 1 Iunie 1835	575
1 Gr. Otetelișanul, de la 1 Dec. 1834, pe 6 luni.	189
2 Sêrd. G. Opranul, de la 1 Dec., pe 6 luni.	378
1 Paharn. Olănescul, de la 1 Sept. până la 1 Aprilie.	220 $\frac{1}{2}$
1 Comisul Poenarul, de la 1 Sept. până la 1 Maiu	285
1 I. Roset, de la 1 Sept. până la 1 Apr.	252
2 Dvr. Rale, de la 1 Sept. până la 1 Fevr.	315
$\frac{1}{2}$ Prap. A. Roset, de la 1 Iulie până la 1 Dec.	78 $\frac{1}{2}$
1 Idem pe un an 10 galbeni	315
— Căpit. Socolescul, de la 1 Oct. până la 1 Dec.	63
1 Paruc. Stoica, de la 1 Iunie până la 1 Apr.	157 $\frac{1}{2}$
— Medelnicerul Săndulache.	63
2 I. Trăsnea, de la 1 Iulie până la 1 Dec.	315
1 C. Faca, de la 1 Iun. 1834, până la 1 Iun. 1835.	378
1 Maiorul Fălcoianul, începând de la Maiu.	220 $\frac{1}{2}$
3 Dvorn. G. Filipescul, de la 1 Sept. până la 1 Iulie.	945
3 Dvorn. A. Filipescul, de la 1 Iunie până la 1 Martie	544 $\frac{1}{2}$
1 Dvorn. M. Florescul, de la 1 Sept. până la 1 Martie	189
$\frac{1}{2}$ Clucer. Ghiță Velescul, de la 1 Aug., pe un an.	189
Ce s'a luat de la 5 reprezentații.	1582 $\frac{1}{2}$
Prisosul din socotela trecută	549
Total.	18.121 $\frac{1}{2}$

Peste acești membri s'aŭ mai adaos și următorii cu sumele: (1)

	Galbeni
Căpitanul Fălcoianul, cu	12
D. Roset al III, cu	12
Praporcicul Bălăcénul, cu	6
Stolnicul Cornescul, cu	4
Stolnicul I. Lahovari, cu	18
Parucicul Mănescul, cu	24
Total.	76

(1) «Curierul Românesc», 1834, No. 12 și 36.

Cu începutul lui Aprilie 1835 se stabilî și budgetul cheltuelilor lunare ale teatrului și școlei în mod regulat, după cum se arată aci:

	Le i
Profesorului de declamațiune	441
» » limba franțusescă	189
» » muzica vocală și instrumentală.	630
» » limba românescă	100
Regisorului teatrului	441
Zugravului	189
Mechanistului.	126
Ajutorului lor	80
Adunătorului de bani	100
Léfa la patru fete a câte 110	440
» » 16 școlari	1100
Chiria sălii de declamațiune, de muzică și de reprezentațiune, cum și casa profesorului de muzică.	539
Garderoba	1000
Decorațiunile.	650
Orchestra	400
Cheltueli întimplătore, precum lemne, lumînări, afișe și altele	1000
Total.	7425 (1)

Cu toate acestea, abia după patru luni comitetul filarmonic constată că e lipsă de bani în cassă, «din pricina datoriilor ce are să ieșă de la soții ajutori, cât și *de la antrè*», și se vede silit a «orîndui un cassier, care acum mai întăiū va împrumutā el cassa cu 250 #, spre întîmpinarea datoriilor pentru decorațiuni și alte cheltueli de garderobă, la cari bani, până și-i va primi înapoi, i se va plăti dobândă de *1 la sută pe lună*» (!) Cu adevărat situațiunea teatrului nu erā strălucită. Atâtea osteneli, atâtea jertfe meritaū o sōrtă mai bună și un sprijin mai cu temeiū decăt acela pe care i-l dedeā publicul, bucuros să bată din palme și să *se imbulzescă* în sală, dar nu tot atāt de darnic la ușă. Așā, reprezentațiunile lui *Mahomet* și *Amfitrion*, din Aprilie 1835, deterā abia 2.519 lei, cele din Maiū 4.595 și cele din Iunie 4.791. «Socotindu-se numai ce a intrat în cassă *în nacht*, afară de datorii», restul veniturilor pe aceste trei luni provenind din contribuțiunile soților, din mezaturi și seefstre și din *trei* împrumuturi, 15 # de la d-niū I. Roset, I. Oteteleșanu și I. Manu, 55 # de la Colonelul Nojin și 30 # de la noul cassier, în total lei: 20.489 venit pe o trilunie, pe cānd cheltuelile se ridicau

(1) *Lucrările Soc. filarmonice*, 1835, pp. 35—36.

la lei 24.330, decî cu un deficit de 3.841 lei (pe la negustori și alte persoane). Numai pentru garderoba pieselor *Amfitrion*, preînnoiri la *Mahomet*, *Alzira*, *Silita căsătorie*, *Amorul Doctor*, *Orest* și *Semiramida* se cheltuieste 7.360 lei, pentru decorațiuni 1.279 și 2.607 lei pentru afișe, luminări, recuise, dorobanți (statiști), plus chiria teatrului și a salei de școală, lefurile profesorilor și slujbașilor teatrului, orchestra și alte mărunțișuri, cari acoperiau ce rămânea, până la suma întregă! (1)

După trei luni de vacanțiuni, reprezentațiunile românești reîncepură prin *Violeniile lui Scapin*, jucate la 30 Octobree de către școlarii Societății filarmonice cu marea mulțumire a privitorilor, atât pentru buna săvîrșire a rolurilor fiesce-căruia școlar, cât și pentru buna alegere și traducțiune a lui Const. Rasti. În luna lui Novembre se jucară *Violeniile lui Scapin* pentru a doua oră, *Doctorul fără voce*, tradus de Maiorul Voinescu, *Prețioșele*, traduse de Ion Ghica, *Șteful nerod* («Der dume Ștefl»), comedie de Kotzebue, tradusă de Nițescu, și *Alzira*, tradusă de Aristia, iar pe la începutul lui Decembre *Actorul fără voce* și *Triumful amorului*, compuse de Winterhalder.

Tóte comediile aũ fost bine jucate, pe când *Alzira*, «după ce s'a reprezentat de cinci ori, în loc să se jõe mai bine, școlarii n'aũ avut nici acestă îngrijire de a-și sci rolele». Evident că tipurile comediei, puțin susceptibile de pasiuni încordate și cu situațiuni nu atât de vehemente ca ale tragediei, conveniaũ mai bine—mai ales comediile lui Molière—ușurătății talentului și lipsei de experiență și de cultură artistică a școlarilor acelora.

Din acestă pricină tragediile aũ fost tot-deauna mai slabe și înclinarea către vodeviluri, către lucrări sglobii și vesele, către farse chiar, din ce în ce mai vedită la dînșii! Acestă va fi și una din cauzele de decădere a scenei naționale și va silî — peste un an — pe Barbu Cărtărgiu să dică cu amărăciune, constatând îndepărtarea tragediei și dramei de pe afiș, că: «Abia Melpomena își arată sângerorul pumnal pe scena românească și numai decăt peste sângele tragic Terpsichora începũ a trage danțuri burlesci și tótă ilusia Românelui se strică. Nimic sublim, nimic de simțire nu se mai vëdũ, nimic nu mai mișcă inimile nóstre, nimic nu mai făcũ să mai vërsãm o lacrimă. Cântecul și rîsul! Satira și ridicolul!» (2)

Eleuii lui Ioan Wachman debutară la 11 Decembre în vodevilul

(1) «Gazeta Teatrului», 1835, No. 2, pp. 15 și 16.

(2) Ibidem, No. 12, 1836, p. 95.

Triumful amorului și atât de bine a reușit, că «a șters orî-ce fel de nemulțumire din partea publicului și a dat o mare dovadă despre silințele D-lui». Acastă reprezentațiune a fost un examen, spre a se arătă soșilor și publicului *glasurile tuturor școlarilor* și maniera fiesc-eărui. (1) Acăsta fu *întăia reprezentațiune românească lirică* pe scena noastră!

De la sfîrșitul carnavalului anului 1836, dându-se regulat căte o reprezentațiune pe sêptemână, s'a u jucat: *Cina între prietenî*, comedie tradusă de Iancu Roset; iarăși *Vieleniile lui Scapin* (carî plăcea u fôrte mult) și *Triumful amorului* (succesul deosebit al d-nei Caliopi și al d-rei Vlasto); *Bădăranul boerit*, tradus de Căpitan Voinescu; *Crispin* sau *Rivalul stăpânului sêu* de Stefan Burki; *Grădinarul orb* sau *Aloiul înflorit* (Kotzebue), tradusă de Ioan Văcărescu; și *Amfitrion*, tradus de Ioan Eliade.

Tot atunci, pe la mijlocul lui Aprilie, sosese din Iași trupa francesă sub direcțiunea lui B. Fouraux și jôcă în fie-care Lunî și Vinerî, «iar publicul se îmbulzese cu mare curiositate și mulțumire a vedé o trupă așa de bine întocmită și a auđi o limbă ce este *mai la toți cunoscută*. Fie-care actor își jôcă rola cu cea mai mare scumpătate și siguranță. Dramele și vodevilele a u plăcut cu deosebire privitorilor; tragediei nu i-a u putut însă să-i guste toți frumusețele. Ideile înalte, mișcările variate și accentele pătimașe a u contribuit ca să nu pótă privitorii de odată pătrunde tóte amănuntele». E vorba aci despre *Fii lui Eduard*, dramă de Casimir Delavigne, pe care actorii o interpretă u fôrte bine. Așă: *M-me Jenny* în Elisaveta Regina Angliei, *M-r Théodore* în Glocester și *Varély* în Sir Tirel a u făcut o mare impresiune cu jocul lor firesc și totuși pasionat.

Eră un bun prilej pentru tinerii școlari români de a vedé într'a-devăr artiști, atât de apreciați, dându-le lecțiuni și servindu-le de modele întru ale artei. Avea u atâta nevoie, sêrmanii, de ast-fel de spectacole, că criticii de pe atunci nu se opriră de a-i sfătuî: «Să se desbare» —ascultând pe actorii francesi — «de *cântatul versurilor* (2), de gesturile prea mult întinse și înerucișate și neastâmpêrul cel fără loc ce a u pe scenă». (3)

În Mai u, trupa română dete *al doilea* vodevil, *Nevinovați* de Winterhalder, în care d-rele *Vlasto* și *Ralița* eșiră pe scenă îmbrăcate

(1) «Gazeta Teatrului», No. 2, 1835, p. 20.

(2) Păcatul original al actorilor noștri, prin urmare!

(3) «Curierul românesc», 1836, No. 27, p. 108; — «Gazeta Teatrului», 1836, No. 5, p. 31

cu mult mai luxos decât li se cerea, așa că făceau pată în mijlocul celorlalți și în cuprinsul acțiunii, iar *Buroleanul* se strâmba atâta, că Eliade îi face o lecțiune foarte aspră în privirea modului său de a juca. Cu toate acestea piesa plăcu publicului și mai fu jucată, după cerere. (1)

În Iunie se jucară *Nepotul în locul Unchiului*, comedie; *O poliță* (2), vodevil de Winterhalder; *Bărbatul cornorat în părere* (George, Dandin ou Le cocu imaginaire), tradusă de «Gr. Grădiștenu fiul», toate comedii, și abia o tragedie, *Virginia* de Alfieri, tradusă de Aristia, în care *Curie* în rolul lui Virginius și *Fr. Vlasto* în al Virginiei avură un însemnat succes. Apoi se deteră iar comedii: *Nebunul*, tradusă de I. Roset după Perron; *Încurcătura* după Kotzebue, tradusă de G. Munténu; *Sgârcitul* de Molière, tradus de I. Roset; *Veduva viclénă* după Goldoni, tradusă de Costache Moroiu; *Turbare* de Stef. Burki, și altele și altele.

Școala de musică vocală făcea totuși progrese simțitoare cu Wachmann, care, un an după întemeierea ei, își produse elevii în opera *Semiramida* de Rossini, dată atunci pentru întâia dată în limba română. Succesul, fără a fi strălucit, a lăsat o bună impresiune și a dovedit că, «cu stăruință la lucru, cu încredere în puterile noastre și cu o povățuire bine chibzuită», școlarii puteau să ajungă departe și se nădăjduia că vor ajunge.

Representațiunea se dete în Iunie 1856 și se repetă la Octobrie același an, iar rolele au fost ținute:

<i>Semiramis</i> , Regina Babiloniei	<i>D-na Caliopi</i>
<i>Azema</i> , Princesă	<i>D-ra Ralița</i>
<i>Arzace</i> , Comandantul armatei.	<i>D-l N. Andronescu</i>
<i>Azur</i> , Principe.	» <i>I. Curie</i>
<i>Idreno</i> , Regele Indiei	» <i>Costache Michalache</i>

Tot pe atunci se puseră în studiu mai multe drame: *Regulus*, tradus de Ion Văcăreșcu; *Meropa* de Voltaire, tradusă de Catinca Sâmboténu, și *Misanthropie și pocăință* de Kotzebue, tradusă de Căpitan Voinescu. Dintre ele numai cea din urmă avea să se jöce. Comediile însă și vodevilele plăceau mai mult publicului, care se deprinsese să vie la teatru acum ca să petrecă, să rîdă, să facă haz de cele ce spuneau și șmecheria actorii pe scenă.

Dar nu acesta eră scopul teatrului înființat și susținut cu atâtea jertfe de Societatea filarmonică. Nu pentru a da «maidan de petrecere»,

(1) «Gazeta Teatrului», No. 4, 1836, pp. 43 și 44.

(2) Care eră urmarea comediei *Nevinovații*, de același autor.

nicî a adunà lumea într'o sală și a o îndeletnicî cu glume, cu nebunii și cu strâmbături, se întefise mișcareà artistică și literară de către atâția bărbați iubitori de cultură, în publicul român; ei, ca tot mai înalte învățăminte, tot mai nobile exemple și tot mai curate simțiri să culégă el de pe scena națională, singurul loc unde erà, aprópe, ertat să se spue adevêrul, să se înfereze vițiul și să se slăvêscă fapta cea bună ! Acestea în modelele neperitóre ale tragediei antice și ale dramei moderne se puteau cu folos găsi în tot-deauna, pe când în comediile și vodevilele fluturate și săltărețe trebuia lumii minte ascuțită și deprindere, pentru a simți lovitura și a descoperi boldul cel ascuțit al satirei.

Cu asemenea spectacole, gustul se scâlcià, înjosindu-se, dragostea de artă își perdeà din prețul și din căldura sa întâietóre, iar nivelul talentului și al originalității actorilor scãdea, pe mësura ce farsele, satirele personale, comediile lipsite de spirit, dar pline de falsități, scrierile rêu alcătuite, fără stil, fără miez, fără un țel moral și o formă estetică, înlocuiau splendorile lui Voltaire, lui Shakespeare, lui Alfieri, lui Molière, Kotzebue ori Schiller pe scena noastră, care, ca și publicul, aveà nevoie de lécuri sufletesci întăritóre, nu de îndemnuri la amăgiri și la desfriu !

Este interesantă discuțiunea acestor atât de delicate cestuini, ridicate și susținute cu o de o potrivă convingere și ardóre de către Ioan Voinescu II și de Barbu Catargiu în «Gazeta Teatrului Național» (1), care și ea aveà să înceteze la sfirșitul anului 1836, cu al 13-lea număr al publicațiilor sale.

Sufflă un vînt rêu, uscăcios și mistuitor peste rodnicul ogor al Societății filarmonice, învinovățită și calomniată de către cei înstrăinați cu inima și cu cugetul închinat zavistiei, minciunii și batjocorei a tot ce erà cinstit, patriotic și desinteresat în jurul lor. «Aceștia nicî odată n'au contribuit la nimic; de veniau vre-odată pe la reprezentațiuni române, se strecurau, ca toți ciocoi, *cu forța și fără plată*, spre a critică cu patimă dramele, spre a flueră și descuragiă pe studenții diletanți, spre a corumpe fetele orfane adoptate de Societatea filarmonică, spre a pune vrajba între școlari și a-i rësculă în contra profesorilor, și când teatrul român, trecënd peste tóte persecuțiunile, începù a se ținé de sine *pe o cale clasică*, ciocoi, vèdënd că nu-l pot derăpână, alergară pe de o parte spre a-l speculă și pe de alta spre a-l degeneră, *la scrieri imorale, la farse, la sarsailismul (?)* cel mai sfruntat și mai deplorabil.» (2)

(1) «Gazeta Teatrului», No. 12 din 1836, p. 95.

(2) *Issachar*, pp. 62 și 28.

Imprejurările politice și ómenii puțin scrupuloși care luau parte la dînsele pricinuiră tot rul, sub povara căruia ave să se prbușeșc Societatea filarmonică.

Alexandru Vodă Ghica, ntiul Domn chemat a aplică Regulamentul Organic, deși candidat și om al Rusiei, fu totuși încunjurat de unelte rusesci, care îl mpedica să facă alt cev dect ceea ce er priincios scopurilor și intereselor marel Imprații în prțile nstre. Aristarchi, devotatul Generalului Orloff, numit Capu-Chehaia al țerii fără voia Domnului la Constantinopole, Generalul Mavros, capul carantinelor din Muntenia și Moldova încă de sub guvernul lui Kisseleff, câte-va căpetenii puse tot de dînsul în fruntea miliției romne și mai cu sm Baronul Rückman, Consulul rus din Bucuresci (1), forma o adevrat eptropie împrejurul lui Ghica, care «er bun, însă fără curaj, omenos fără mărinimie, prieten al țerii, dar mai mult încă al *postului său*». (2) Nu se mișcă nimic, nu se fce nimic — nici chiar micile rnduir în slujbe — fără scirea și mai ales fără învoirea a-tot-puternicului și fanaticului panslavist Consul.

Priveliștea tristă a unei asemenea *nchinri* către Puterea «protectre», mai mare dect cum fusese țera sub Turci, nu lipsi să nu deștepte o împotrivire, la început ascunsă, mai apoi pe față, printre boerii cu simțeminte patriotice și cu cugete neatârnate. Aș, încă de la 1834 Ioan Cmpinnu, găsindu-se în Obștesca Adunare cu Vornicul Emanoil Blnu, fostul său șef de regiment, cu Iancu Roset și Grigore Cantacuzino, cu care în tinerețe visase nbuntțirea srtei patriei, a stabilit, de la cele dinti ședințe, o comunitate de idei și de acțiune între dînșii. Ei a pus basa principiilor conducătoare la reforma Regulamentului, care — fiind redactat și votat sub presiunea unei ocupațiunii străine — nu puteà fi considerat dect ca o lucrare impusă de străină, cutnd a se folosi numai de bunele dispozițiuni ce cuprinde pentru a nzestr țera cu școle, cu mijlce și căi de comunicațiune, a face justiția independentă de nfruirea guvernului și de schimbările politice, a nfrn în marginele atribuțiunilor lor pe funcționarii administrațiunii, a pedepsi abusurile și prevaricațiunile și a obligă pe fie-care la paza legilor. Pe aceste temeieri s'a unit acești patru bărbați, formnd un grup modest și nebăgat la început în sm, dar pe lng care s'a adunat, unul cte unul, toți acei care doria binele și înaintarea țerii. (3)

(1) A. D. Xenopol, *op. cit.*, VI, pp. 135 și 136.

(2) Vaillant, *La Romanie*, II, p. 409.

(3) Ion Ghica, *Scrisori*, ed. 1887, p. 635; — Xenopol, *op. cit.*, VI, pp. 137—138.

În mai puțin de doi ani acest partid devenise majoritatea Adunării. Țera întrégă eră cu partidul lui Ioan Cămpinenu, care nu numai că controlă și critică tôte actele guvernului, dar puneă cu bărbăție peptul la tôte călcările de prerogative, la tôte cererile și impunerile nedrepte și neleale, pe cari neconținut le făuriă Consulul Rückman, în numele și după poruncile celor de la St. Petersburg.

Până acolo merse el cu nesocotirea voinței și a demnitații năstre naționale, că sili pe Domnitor a trimite Adunării o muștrare pentru îndrăsnela ce avusese *oposițiunea* (formată din partidul lui Cămpinenu și toți dușmanii personali ai lui Vodă) de a vesteji *amestecurile corumpătore* ale Consulului rusesc în trebile din lăuntru și *josnica îngenuchiare* a guvernului înaintea Rusiei. Se cereă, prin acel ofis, de la Mitropolitul, ca Președinte, de a distruge spiritul răsvrăitor și primejdios din Adunare și de a nu o lăsă să se conducă de nisce intriganți și ambițioși ca *Ioan Cămpinenu, I. Roset și Gr. Cantacuzino*; mai mult încă, fiind vorba de revisuirea Reglamenteului Organic, cerută de Rusia (1), revisuire ce trebuia făcută de o nouă Adunare, Rück-

(1) În art. 55 al Regulamenteului Organic se diceă că «orî-ce act sau hotărîre a Obicînuitei Obștesci Adunări și a Domnului, ce ar fi împotriva tractatelor sau a Hatișerifurilor încheiate în favorul său, trebuiesc să fie socotite fără nici o putere și neființă.» Consulul rusesc cereă să se mai adaoge frasa: «orî împotriva drepturilor Curții Suzerane și Protectrice.» La sfîrșitul Regulamenteului se cereă o modificare și mai mare, care semănă cu ștergerea autonomiei țerii, căci de unde în Regulament se diceă: «Adunarea va puté, cu concursul Domnului, să facă Regulamenteului schimbările și reformele ce trebuința va cere», Consulul cereă să se pue, în locul acestui paragraf, pe cel următor: «Tôte acele măsuri sau schimbări, cari ar fi urmat în vremea ocupației acestui Principat de către oștirile Impărăției Rusiei, vor avé o putere de pravilă și se vor cunósee ca parte din însuși trupul Regulamenteului. Pe viitorime, orî-ce schimbare Domnul ar voi să facă în Regulamentul Organic nu va puté să aibă loc, nici să se pue în lucrare, decât după înadinsa împunternicire a Inaltei Porți cu împreuna unire a Curții Rusiei.» În noua legislatură, în care intrase toți cei combătuți de Consulul rus și de guvern, *Ioan Cămpinenu* fu neconținut la tribună, pentru a combate și a respinge aceste falaciöse propuneri. El fu de o rară elocință și Adunarea, pătrunsă de puterea argumentelor sale, *respinse cu o mare majoritate modificările cerute*. Când Rückman află despre împotrivirea Adunării la *un ordin împărătesc*, își perdú cumpétul și adresă un protest violent și amenințator Domnitorului, qicënd că: «acest demers atât de neregulat și de contrariu respectului datorit celor două Inalte Curți, cari nu admit nici o abatere de la litera transacțiunilor încheiate și a căror menținere *vor sei să o impună* în tótă întregimea ei.» Discuțiunea fu decî suspendată și, peste câte-va săptămâni, Logofétul Aristarchi, transformat în Capigiú al Porței, vení și cetí de la tribuna Adunării un firman, prin care *Sultanul porunciă Obștesci Adunări să intercaleze în Regulament modi-*

man, interesat a se admite modificările propuse de dînsul, chemă pe boerî și pe proprietari rîndurî rîndurî la el — la Consulat, — povățuindu-i să nu alégă candidații *partidului național*, amenințându-i la din contra cu mânia Impăratului și arătându-le anume pe cine să alégă pentru a fi pe placul puternicului Protector.

Dacă în 1837, când se petreceau tóte acestea, Rusia observă mai cu băgare de sémă sau ținea socotélă de schimbarea însemnată ce se săvîrșise în spiritul public al poporului român, negreșit că, fină și prevădătoră cum eră, nu împingea cu atâta violență lucrurile unde le împinse, sau căta pe alte căi să se asigure de reușita planurilor sale. Și vinovați nu sunt atâta Muscalî că ne-au nesocotit, cât sunt aceia carî, născuți din sînul și pe pămîntul nostru, pentru nisce trecătoare măriri și zădărniciî, au dat mână de ajutor dușmanilor spre a ne nimici!...

Intr'adevăr, prefacerea eră vedită și vrednică de o mai cuviincioasă considerațiune. Fiiî boerilor se întorceau învățați din țeri străine, ómenî din popor eșiau cu «sciință de carte», luminați și destoinici la muncă, din școlele înființate în țeră tocmai prin îngrijirea lui Kisseleff; nu mai puțin propășirea publică luă desvoltare, prin deschiderea comerțului cătră țerile apusene, prin libertatea navigațiunii dată de Tractatul de la Adrianopole și mai ales prin începuturile de cultură literară și sciințifică, ce se manifestaî ici și colo și concentrarea întregîi mișcări naționale în Societatea filarmonică. Eră cu neputință ca acéstă reinviare a poporului român către consciința de sine să nu se resfrîngă și asupra vieții sale politice — după cum s'a și întîmplat în crâncena luptă purtată de Adunarea țerii împotriva fraudulării Regulamentului Organic.

De aceea opoșițiunea contra modificărilor cerute de Ruși însemnă rezistența contra amestecului străin în treburile lăuntrice, eră prima lucire

ficările cerute de Consulul rusesc și invită pe deputați să iscălăscă un act de căință ad-hoc, pe care-l depuse pe tribună. Cămpinenu luă iar cuvîntul și protestă cu energie contra călcărilor ce se aduceau drepturilor țerii... Cuvintele lui elocvente și atitudinea lui demnă și inspirată umplură de lacrimi ochii deputaților, carî cu toții refuseră de a iscăli actul adus de Aristarchi.

În urma acestora, Obșteșca Adunare fu închisă, iar lupta politică fu strămutată pe tărîmul din afară, pe cel de intervenire și de luminare a Puterilor europene asupra stării și viitorului țerilor române, punënd o stavilă a-tot-puternicieî rusescî. (Ion Ghica, *Scrisori*, ed. 1887, pp. 639—641; — A. D. Xenopol, *op. cit.*, VI, p. 138 și urm.; — Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés*, p. 11 și urm.; — Vaillant, *op. cit.*, II, p. 385; — Elias Regnault, p. 185.)

a dorului de neatîrnare ce aveã sã aducã ródele sale mãi târziu, cu Unirea, Independența și întemeierea Regatului României.

Așã fiind lucrurile, erã fórté natural ca Societatea filarmonicã, în capul cãreia se aflã Ioan Cãmpinenu, sã fie *ponegritã, persecutatã, sdruncinată* din temeliã de acei cari, prin desființarea ei, credeãu sã se ridice în ochii Rușilor și sã smulgã din mânilor patrioților unelãta cu care-și făurise dragostea și popularitatea de care se bucurãu. Invidia, interesele meschine și góna dupã favoruri și putere din partea unora, slãbiciunea de caracter, nehotãrîrea și neîncrederea altora, furã cauzele principale ce aũ adus descompunerea și risipirea acestui așezãmînt, decãt care póte numai Unirea și luptele pentru independențã sã fi produs mãi rodnice rezultate și o mãi puternicã însuflețire de cãt Societatea filarmonicã între anii 1834 și 1837.

Așã bunãorã, în cestiunea ce ținea atãt de mult pe atunci de inima tuturorã — aceea a redeșteptãrii naționale — Ghica Vodã se plecã cu drag cãtrã mișcarea întreprinsã de boeri și tineretul patriot și ar fi voit sã-ĩ deã sprijinul seũ, dar erã neconținut reținut și împedicat de Consulul rusesc, care-l spãimãntã fãrã încetare cu *putința des-tituirii*. Rückman erã anume de altã pãreré decãt Kisseleff asupra rolului culturei naționale la poporul român. Pe cãnd Kisseleff pusese legiuirile grecesci pe romãnesce, deschisese școle și învoise eșirea unor foã periodice în limba romãnã, nebãnuind cã acéstã mișcare, cu începuturi atãt de nevinovate, puteã sã se întórcã împotriva celor ce o favorisase, Rückman, mãi pãtrunđetor, descoperise îndatã cã isvorul de unde plecase opozițiunea în contra Rusiei erã tocmai *începutul desvoltãrii limbei romãnesce* și prin ea adîncirea consciinței naționale, cari cereãu la rîndul lor vrednicia existenței și deci scuturarea jugului rusesc. (1) Iatã pentru ce primii calomniatori și asupritori ai Societãții filarmonice *limba o atacarã prin scrieri scãlciate, fãrã formã și fãrã stil, teatrul* — al cãruã organ principal este vorbirea — *voirã sã-l corumpã, înjosorãndu-ĩ cuvîntul*, cum îi trivialisãu și mișcãrile.

De aceea, cãnd, dupã doi ani de la înființarea lui, prigonitorii și zavistnicii reușirã, în locul *scrierilor clasice*, destinate a cultivã limba, a glorificã virtutea și a biciui vițiul fãrã de a atacã persoanele, furã introduse *farse, satire personale, scrieri monstruóse în privirea limbii, artei și a moralei*, așã cã, dupã o asemenea degradare, reprezentãndu-se, cãtre sfîrșitul lui 1836, *Misanthropia și Pocãința* de Kotzebue, tradusã de Ioan Voinescu II, cu drept cuvînt Barbu Catargiu exclamã:

(1) A. D. Xenopol, *op. cit.*, VI, pp. 147—148.

«*Misanthropia și Pocăința* se puse dar pe scenă și toți încetară de a mai dice, ca până acum: Româniî ar face cevă, dar le trebuie vreme și învățatură, exemple, modele, profesori etc. Din contra, un glas eră acum în tot parterul și un glas se auđi a doua ți în tot orașul: actoriî români simt, jôcă, iar nu *se jôcă*, actoriî români aũ zugrăvit și aũ arătat în ființă *simțitatea* autorului german. Și ade-vărat, chiar autorul să fi fost de față la reprezentația românească s'ar fi vedut mai bine pe sine în oglinda inimei Românilor. De ce actoriî români fură într'o ți ceea ce nu putură fi în trei ani? Pentru ce trei ani aũ umblat încercând? Pentru că trei ani fură rătăciți în drumul lor și pentru că într'o ți se vedură la locul lor.»

Apoi într'un avînt de elocuentă înălțare de minte, îndreptându-se către pricinuitoariî acestei nenorocite schimbări a teatrului român dice: «Lasați dar, voi, fiî ai celor mari Domnitoriî ai lumii, lăsați bufonăria și satira pe séma acelor suflete înghesuite (?), pe séma celor cu duhuri sărace! Părințiî voștri aũ fost mari și voi nu puteți fi mici! Vrei ca actorul român să arate ce este? Fă-l să trăiască în elementul strămoșilor săi. Slava, amorul, generositatea, patriotismul, răsburarea, trufia, dreptatea, iată ce-i trebuie lui ca să fie mare. Dă-i și tragediî sângeróse și drame scrise cu lacrămi și le va jucă bine. Nu-i da farsa, că el nu scie să fie bufon; el n'a sciut a se slugări și a se mai-muța. Nu l'eî vedé nici odată să-și scie rolul, pentru că nu-i place nici în glumă a fi măscăriciũ. Priviți teatrul ca o școlă de moral și veți află pe actoriî mîndri de a fi profesoriî norodului și veți avé și actoriî bunî...» (1)

Maî eră însă o causă *lăuntrică* pentru care cultura intelectuală eră prigonită: restrîngerea numărului *privilegiaților* de la funcțiunile statului și înlocuirea lor cu bărbați învățați, cei mai mulți din treptele de jos ale societățiî. Dacă printre boeriî și fecioriî de boeri cu sciință de carte, *umblați pe la școle străine*, găsim mai înainte pe *Ioan Văcărescu*, crescut la Viena de la 1810—1819 (2), apoi pe *Barbu Știrbei*, *Const. Cantacuzino*, *Cost. Filipescu*, *Gheorghe Bibescu*, *I. Vlădoianu*, *C. Brăiloiu*, *M. Margéla*, *Alexandru Lenș*, *Bălenu*, *D. Goleșcu* și alțiî, parte crescuți la Paris, parte în Germania, de când cu deschiderea școlélor românești, găsim fecioriî de țărani și de popă, ca *Teodor Stamati*, *Anastasié Fétu*, *Ioan Ionescu*, căpétând ranguri de boerie și slujbe înalte, ba unul—cè e drept mai bătrân—*G. Asaki* (tot fecior de

(1) «Gazeta Teatrului» din 1836, No. 12, p. 94.

(2) Ibidem, din 1836, No. 12, p. 94.

popă) intrând, prin rangul său de Agă, printre boerii cei mari. *Ioan Eliade*, făclia inteligenței din acea epocă, e fiu de negustor, dar se urcă până la cele mai înalte trepte ale societății și devine une-orî arbitrul, de nu diriguitorul lucrurilor. *Petre Poenaru*, *S. Marcovici*, *Aristia* și alți pragoniști ai instrucțiunii publice, eșiți din popor, ră-sădesc în sufletele tinerimii sēmînța demnității și a cunoșterii de sine... Cei de jos se ridicău prin puterea sciinței și a meritului, jicnind pe mulți dintre cei de sus, și anume pe acei cari se vedeau înlăturați ast-fel de la nisce îndeletniciri ce fusese până atunci privilegiul lor exclusiv.

Trebuiau dar să resiste curentului, că de nu, erau perduți! Așă se formă partidul protivnic întregii mișcări culturale, care, întîlnindu-se în gândiri cu agenții guvernului rusesc, puse tôte pedicele, pentru a curmă avîntul regenerării la noi, și așă se lămuresce cum, în tôte unel-tirile lor, Rușii s'au servit de sprijinul unei însemnate părți din boe-rimea țerii și au pretins că lucrăză împinși de un *obștesc interes*. De îndată ce au simțit că desvoltarea poporului român se îndreptase pe alte căi decât pe acele ale propriului lor țel, ei luară hotărîrea de a le pune stavilă și de atunci începură acea sistematică prigonire a tuturor creațiunilor partidului național. Creșuse se vede că pot lăsă pe un popor să se deștepte pe tărîmul culturii abstracte, fără ca acea cul-tură să se resfrîngă și asupra formațiunilor concrete ale vieții lui; că pot să-l lase să cugete, fără să-i îngădue a făptui?!... De aceea, întelegînd că desvoltarea națională a Românilor nu se putea îndeplini fără răsturnarea sistemului regulamentar, organul lor de dominare în Principate, și decî orî-ce manifestare a culturii eră un îndemn de împotrivire la dînsa, ei loviră în tôte, căci tôte acum le dedeau de bănuit.

Societatea filarmonică trezi, încă de la formarea ei, îngrijirile Con-sulului Rückman. El se hotărî să o surpe. Fiind însă o institu-țiune privată, nu putea lucră prin guvern decât indirect la ajungerea scopului. Mulți din membrii ei, făcînd parte și din Adunare, eră peste putință ca îmboldirea ei, dată curentului național, să nu pătrundă și în reprezentarea politică a țerii.

Rückman îvinui decî societatea către Ghica Vodă de conspirațiune și ea începù a fi rău văduță de ocârmuire. Prin influența acestuia *se introduc într'însa mai mulți membri îndoelnici în privința sim-țemintelor lor*, cari în loc de a conlucră la scopul comun, se apucă de scandaluri. (1)

(1) «Curierul Românesc» din 1829. Veđi de asemenea și A. D. Xenopol, *Istoria Ro-mânilor*, VI, pp. 279—284.

Din această cauză Câmpinenu și Eliade se învoiră a alege, din sinul Societății, câți-va membri încercați, cari, hotărâți a se constitui într'o societate secretă, să formeze o stângă în Obșteasca Adunare, cu îndatorire de a susține guvernul în cele legale și patriotice și a-l combate la ori-ce abatere. (1)

Urmașii *carvunarilor* de la 1821 și de la 1827, spre a-și apără opera împotriva atacurilor vrăjmășesci, se strâng din nou sub ascuns, cu încredințare că din această frățescă ajutorare nu va eși decât bine și folos pentru atingerea scopului propus. Timpul și împrejurările fiind altele ca odinioară, principiile acestei societăți fură cu mult mai progresiste (2) decât ale celor dinainte, deși nouă, din un-spre-dece, erau privitoare la cestiuni de politică și administrațiune interioară și la politica din afară.

Două numai se ocupaū de cultură: al VI-lea, cerând *libertatea tiparului*, și al VIII-lea, *instrucțiunea generală gratuită și integrală a fiilor României*. Punctul al XI-lea caracterisă bine mijlocele de acțiune și dedeă o idee hotărâtă despre firea legăturilor ce se impuneaū ca condițiune esențială de participare în această Societate.

El glăsuiă ast-fel: «Spre punerea în lucrare a acestor principii, se cere: ordine, tact, timpul necesar și prudență!» Din nefericire, tocmai asemenea însușiri lipsind unor membri, ele fură pricina că și această a *patra* «societate secretă» (politico-socială), înjghebată cu scopuri patriotice și naționale pentru mărirea țerii și cultura némului, se desfăcū fără un rezultat serios și rămăietor.

Pe lângă Câmpinenu și Eliade, se mai adaoseră dintre membrii Societății filarmonice alți șese, și anume: Gr. Cantacuzino, Ioan Voinescu II, Iancu Roset, Iancu Filipescu, Bălăcenu și Ioan Văcărescu pe lângă cari se mai inițiară vre-o alți nouă, cincî din ei fiind străini. «Nu perd, nu distrug însă cauzele cele mai drepte și mai frumoșe inimicii, cât de puternici, din afară, pe cât pot să le perdă *nebunii*

(1) Ioan Eliade, *Issachar*, p. 85.

(2) Iată aceste 11 principii: 1) Căderea protectoratului exclusiv al Rusiei și garanția colectivă a Puterilor europene; 2) Egalitatea tuturor Românilor înaintea legii; 3) Emanciparea Țiganilor; 4) Contribuțiuni generale; 5) Responsabilitatea ministrilor; 6) Libertatea tiparului; 7) Regenerarea și respectul tractatelor României cu Turcia; 8) Instrucțiunea obligatorie și integrală a fiilor României; 9) Emanciparea mănăstirilor închinatē sau executarea testamentelor fondatorilor; 10) Confederațiune sau *uniune*, nu *unitate*, cu Moldovenii și alți popoli vecini, respectându-se autonomia fie-căruia; 11) *Articol pivotal*: spre punerea în lucrare a acestor principii: ordine, tact, timpul necesar și prudență.

dinăuntru. Aceștia paralisară și degenerară tot!» (1) A fost în adevăr nesocotință, ori trădare? Ce e sigur este că încă de la început zîzania se furișă printre dinșii, apoi purtarea adevărat nebunescă a unuia, pe care Eliade îl numesce *Sarsailă*, puse, mai curînd decît s'ar fi cređut, capăt acestei generose încercări de a scăpa Societatea filarmonică de periciune.

Acesta, care, deși n'avea privilegiu, nici Țigani, cum avea boerii, consoții săi, se făcuse totuși «apostolul emancipării Țiganilor», întru îndeplinirea art. 3 din statutele societății, așa că, auđind într'o Ți pe mamă-sa certând o Țigancă, începù s'o apostrofeze în mod grosolan și chiar o lovì și-î *dete brânci pe scări*, când biata femeie îi dîse cu tot dreptul «că e obrasnic». Cu ast-fel de fapte, colegii nu-și mai recunoscneau principiile pe cari fondaseră societatea, nici își puteau închipui «că vor fi așa de crud și de diabolic parodate».

Tot același scrisese o tragedie, pe care o dăduse lui Aristia s'o pue pe scena teatrului românesc. Acesta însă, făcend analiza literară a dramelor în cari se exercitaù elevii, «își permise într'o Ți a Țice că drama în cestiune erà monotonă». Autorul, aflând, «se făcù foc» și provocă pe Aristia la duel. Aristia primì provocarea «în termîni atît de pozitivî, cum provocatorul să nu-și mai pótă luà vorba înapoi», dar Cămpinenu, Eliade și Voinescu II, «sciind că guvernul căută inadins pretexte de a învinovăți societatea, se puseră a face pe Aristia să-și retragă termîni cu cari primise provocarea. Acesta nu voi, iar d-lui Sarsailă, vedend lucrul serios, i se tăie pofta de a se bate...»

Pe lângă acésta, nu erà Ți să nu se audă de vre-o întîmplare, fie în teatru (fluerături, întreruperi, interpelări scandalóse, bătăi în sală, murmure pe scenă), fie în șcôla filarmonică (lipsă de la cursuri, neascultarea ordinelor, neregularitatea, purtările próste, încercări de corupere și de răpire a unor eleve, de ex: a d-rei Vlasto, care nu reuși, și a d-rei Elenca, dusă nóptea într'o trăsură afară din Bucuresci și ținută mai mult timp ascunsă, din care pricină ea și fu exclusă din șcôla (2), primindu-se în locu-î d-na Catinca Buzoianu, creatórea mai târđiú a rolului *Micolei* din *Saul*, și altele și altele asemenea), ce făceau pe lume să crédă cele mai rele lucruri despre dînsele, iar pe membrii societății să se desguste de chiar opera lor. Bine înțeles că dușmanii, lovind într'însa, sciau că lovesc în creătorii și în sprijinatorii ei, în Cămpinenu mai cu sémă, pe care, din cauza atitudinii lui hotărîtore în

(1) *Issachar*, p. 85.

(2) Tradițiune verbală: C. Ollănescu, Ion Ghica.

politică, nu scăpaū prilej de a-l pîri Domnitorului că voesce să-l surpe și să-î ieă locul (1), învinovățindu-l până și de scandalurile provocate de ei înșiși.

De altă parte uneltiaū cele mai meșteșugite intrigi pentru a desbină pe Eliade de amicul său și a compromite ast-fel destinele teatrului, în care vedeau un mijloc dibaciū de propagandă și înrîurire în popor din partea conducătorilor partidului național. Ei nu se sfiaū chiar de a născoci o diabolescă șiretenie, pentru a pune în joc amorul propriū al lui Eliade față de Cămpinenu, cunoscēnd susceptibilitatea celui dintăiū și dreptatea ce aveă de a se socoti și el unul dintre cei doi întemeetori ai Societății filarmonice.

Ast-fel propuseră, într'o ședință de ale societății, să se dea o *medalie de aur* (prin vot secret) acelora dintre membri, cari ar fi avēnd mai multe merite și titluri la recunoscința acestei instituțiuni, îngrijind de a răspândi vorba că Ioan Cămpinenu doriă să i se deă numai lui acea medalie, ca unul ce *singur*, prin influența și prin jertfele sale, ar fi creatorul societății, Eliade fiind doar executorul voințelor lui. Se mai adăogiă, că de aceea Cămpinenu vorbiă tot-deauna cu autoritate și resolvă cestiunile aprōpe fără a suferi contradiceri sau păreri osebite, fiind-că se socotiă *căpetenia de drept* a acestui așezămînt, pe care, cu tōte aceste, numai rîvna și jertfele tuturoră, iar *în deosebî* munca și talentul lui Eliade l'a putut cu statornicie înfăptui». (2) Pe tărîmul ast-fel pregătît sciură ei să țesă mulțime de viclenii, cari desbinară tot mai mult pe cei doi corifei unul de altul și prilejiră neîncredere, bănuială și chiar silă între cei-lalți de a se mai socoti soți și frați, precum se titluiau. O împrejurare nenorocită dete cea din urmă lovitură și risipi într'ega clădire.

Intre îndatoririle membrilor societății secrete eră și acēsta, că nici unul nu puteă chemă la judecată pe altul, până ce nu-și arătă înaintea tuturoră păsul și aceștia nu-și dedeau hotărîrea.

Doctorul *Tavernier*, unul dintre străinii primiți în societate, se ridică într'o di în plină adunare și se plânse tot asupra așa numitului *Sar-sailă*, acusându-l că i-ar fi cerut otravă ca să omóre pe un «biet pictor polones refugiat, căruia părinții săi îi dedese ospitalitate». Acesta, «în

(1) *Cămpinenu* diceă unuia, însărcinat să-î sondeze cugetările: «Spune Măriei Sale, să nu se tēmă de un aspirant la domnie, care-și perde timpul căutând-o aiurea decât acolo de unde se pōte da.» (Ion Ghica, *Serisori*, ed. 1887, p. 646.)

(2) N. Philimon, *op. cit.*, II, p. 181; — Tradițiune verbală: Ion Ghica.

calitatea sa de doctor în medicină (1) și de om onest, îi respinsese cererea», ceea ce după câte-va zile nu împedică pe Țisul Sarsailă să vie să-și spue că «s'a scăpat de rivalul său». Pictorul polones în adevăr murise. Prin urmare, doctorul acuză de ucigaș și nedemn de a mai fi soț pe acest individ. Sarsailă se apără; la apărare cel-lalt răspunse, până ce începură să se insulte în modul cel mai trivial.

Membrii societății steteau uimiți la un asemenea spectacol, până când Voinescu II, luând cuvîntul, își ceru jurămîntul înapoi, ne mai putînd sta alătura — el militar, căruia nici îi eră ertat de a face parte din societăți secrete — cu nise *scelerați!* Fie-care se grăbi a-și luă jurămîntul său înapoi până la cel din urmă și ast-fel *se desfăcù societatea secretă și cu dînsa și Societatea filarmonică*, începută cu atîta în-suflețire și dragoste de bine, înainte mergătoare a redeșteptării con-sciinței naționale și a răspîndirii adevărului și frumosului în mijlocul poporului român. (2)

Acum jocul intriganților găsise câmp întins de desfășurare și pri-cini tainice destule, pentru a desăvîrși cele de mult întreprinse. Desființarea societății secrete tocmai în timpul celor mai aprige fur-tuni politice le fu lor un bun pretext de a lămurî scopurile ambi-tioase și răsturnătoare ale Cămpinénului, care, sub cuvînt de a întări Societatea filarmonică, urzise în umbră o conjurațiune îndreptată în contra regimului și în contra intereselor patriei! Ceî cu cari se însoțise nu erau decât nise unelte órbe în mânilor lui, iar pana lui Eliade, sollicitată pentru întinderea și înflorirea artei și literaturii, fusese pângărită, punîndu-se în serviciul pasiunii și urii politice...

A voi cu ori-ce preț susținerea unei instituțiuni cu aparente meniri de folos public este a clădi un așezămînt al său propriu alături cu așezămîntul obștesc, deci a pregăti și a provoca la timp o rivalitate, o luptă, ceă ce tot-deauna este un pericol pentru buna orînduială și liniștea Statului.

A stărui cu ori-ce mijloc întru păstrarea și crescerea unei înrîuriri atît de stricăcioase ar fi, pentru cei cu bun simț, cu dor de țeră și cu sufletul neturburat de năzuințe zadarnice și de gânduri pătimașe,

(1) Acest doctor Tavernier, intrat nu se scie cum în Societaten filarmonică, eră un medic de contrabandă, fôrte sărac și încunjurat cu o casă de copii, căutând să-și câștige existența pe ori-ce cale. (A. D. Xenopol, *Ist. Românilor*, VI, p. 284.)

(2) Eliade face pe larg descrierea tuturor acestor împrejurări în *Issachar* (pp. 86 și 87), pretinđend că, cu această ocaziune, se mai vorbiă pe ici pe colea că doi soți străini ar fi trădat la Curtea domnescă societatea secretă. (A. D. Xenopol, *op. cit.*, VI, p. 154.)

nu numai o faptă rea, dar încă o voită conlucrare la săvârșirea unei crime. Să bage lumea de sémă! Să ieà aminte mădularii și soții ajutătorî, din préjma Cămpinénului! Să înțelégă Eliade că este înșelat! Să recunóscă Aristia că e o jucărie! Să se scie de toți că teatrul iubit și sprijinit de public nu póte slujî de mască unor satisfacerî de amor propriu, nici unei minciunóse ademenirî a simfíciunii și a bunăvoinței celor pacinici și neispitiți!...

Iată ce diceaú, iată ce cătaú să adevéréscă, iată ce însuflaú în mințile și inimile ómenilor *pacinici și neispitiți*, cari, teméndu-se, cu tot dreptul, să nu se ascundă vre-o primejdie în dosul acestor—atât de tăgăduite—bune fãptuirî, se traseră unii de o parte, alții se lepedară de dînsele, așa că, lipsite de sprijin, lipsite de însuflețire, teatrul și șcóla filarmonică deteră necontenit înděrét, până ce în curînd fură lăsate pãrãsirii. Anul 1837 aveà să pue capét amîndurora, ridicând pe ruinele lor întreprinderile străinilor, cari aveau să prospereze de aci înainte tot mai mult și mai îndelungă vreme la noi.

Amărit până în adîncul sufletului de tóte aceste miseriî, Cămpinénu, plin însă de încredere în viitorul României, își făcú o datorie sfîntă de a continuà lupta pe un alt tãrim.

Spionat, supraveghiat, aprópe consemnat în casa lui de poliție, așa că cine venia și unde se ducea eră pe dată sciut de stãpânire, el, profitând de înghețul Dunării și amăgind priveghiarea ómenilor Agiei, se duse întaiú la Constantinopole, unde explică situațiunea nóstră politică ambasadórilor Franciei și Angliei; apoi se duse la Paris și la Londra, unde pledă cauza națională. Pe când se află încă în Francia, Alexandru Ghica, sub presiunea Rușilor, cerú un firman de arestare la Pórtă contra lui Cămpinénu, care la întórcere fu oprit de autoritățile austriace și închis la Caransebeș, apoi trimis la Bucuresci și din nou pus sub zãvóre, întaiú în mănăstirea Mărginénu, apoi la Plumbuita unde stătú până aproape de cãderea lui Ghica, la 7 Octóbre 1841. (1)

După desființarea Societății filarmonice și rēcirea relațiunilor dintre Cămpinénu și Eliade—care rēmase membru la Eforia Șcólelor și director al «Curierului Românesc», lucrând fără preget atât pe tãrimul literar

(1) Ion Ghica, *op. cit.*, pp. 641—642; — A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 152. — Faimosul lãutar *Dumitrache Ochî albî*, Țigan boeresc, scãpase din robie dând stãpânului sãu 1.000 #, dintre cari 700 # îi dedese Cămpinénu. De aceea, la orî-ce ocasiune, de-ar fi fost chiar la masa domnescă, cântă cãntecul popular pe atunci:

«Aideți frați la Mărginénu,

«Să scãpăm pe Cămpinénu!»

cât și pe cel politic—teatrul, susținut cât-va timp cu cheltuéla lui Cămpinenu, încetase de a mai merge înainte. Din când în când câte un spectacol, și acela lipsit de căldura și mai ales de încurajările din trecut. Aristia rămăsese credincios vechei sale pasiuni pentru scenă și lucră ca și înainte cu elevii câți îi rămăsese din școlă acum luată de Wachmann, Conti și Duport pe socotéla lor. El se ocupă cu mult zel de publicarea lucrărilor sale dramatice și clasice, dintre cari traducea lui *Saul* de Alfieri fusese foarte mult lăudată de Costache Negruzzi într'un elocuent articol publicat în «Gazeta Teatrului Național» (1), iar *Intâia rapsodie a Iliadei* lui Omer, prezentată Domnitorului, îi adusesse, pe lângă un dar, laudele măgulitoare cuprinse în acésta de mai jos scrisóre :

«Noi, Alexandru Dimitrie Ghica Voevod,

«Cu mila lui Dumnezeu Domn a totă Țera-Românescă.

«Către D. Constantin Aristia.

«Primind de la Domnia-ta traducéa Rapsodiei I-a a *Iliadei* lui Omer, am vădút silințele și talentul d-tale în acéstă frumoasă și exactă traducéie, care, adăogându-se pe lângă cele-lalte strădani, ce ai pus și în alte îndeletniciri, îți câștigă, Domnule, un drept de recunoștință din partea Domniei Mele și a tuturor Românilor.

«Cetind acéstă traducéie, am vădút iară câtă dovadă dai despre destoinicia limbii românesei sub pană de artist, și mă bucur când asemenea bărbați cu mijloce ca ale d-tale își întrebuintéză astfel de frumos césurile lor de odihnă.

«Trimițând, pe lângă acésta, o *tabachere de aur*, primesce-o ca un semn al luării Nóstre în sémă a folositórelor d-tale ostenele.

«Anul 1837 Aprilie 7.» (2)

Impresiunea acesteii lucrări fusese atât de bună, se vede, că Vodă Ghica, amintindu-și de ostenelele, jertfele și meritele omului care din frageda tinerețe se devotase teatrului, îl chemă și, după multe stăruințe, îl însărcină cu *directiunea trupei române*, dându-i o léfă de 50 # pe lună și libera voce «de a se folosi de veniturile reprezentațiilor pentru întreținerea actorilor și făgăduindu-i un ajutor *la nevoie*, pen-

(1) «Aristia (dice între altele acel articol), scriind în modul cel mai nimerit și mai armonios, ne-a tradus pe *Saul* așa cum însuși Alfieri nu l'ar fi tradus mai bine, când ar fi știut românesce și ar fi voit să dea și Românilor tragediile sale... Într'un cuvânt prin Aristia cetim pe Alfieri și, de ne mai lasă ceva de dorit poetul italian, este pôte pentru că limba lui Tasso este mai dulce și mai priinciosă auzului decât sora ei română...» («Gazeta Teatrului» din 1836, No. 12, p. 92.) — «Curierul Românesc», No. 34, Sept. 7, 1837.

(2) «Curierul Românesc», No. 9, Aprilie 10, 1837.

tru vestmintele și decorațiile *cele făcute din nou*», Aristia primî; dar, cum trebuia să ieă îndatoriri bănești el însuși pentru a ridică greutatea direcțiunii, ceru, prin Michalache Cornescu, directorul-efor al teatrului, ca să i se facă un contract *scris* pentru doi ani măcar cu aceste condițiuni. Cererea — după ce se amână răspunsul de mai multe ori — nu-i fu ascultată, întîmpinându-se că stăpînirea nu putea face așa ceva, fără să nu jicnescă pe Cămpinenu, carele, tocmai fiind-că este dușman lui Vodă, nu se cădea să fie chiar de dînsul *ast-fel lovit*.

Aristia se plecă acestor cuvinte și se puse de îndată pe lucru. Iși strînse pe vechii săi școlari, cei mai mulți risipiți, înlocuind cu alții noi pe cei lipsă, reîncepî repetițiunile și lecțiunile, ca în trecut, pînă ce în séra de 30 August — ziua onomastică a Domnitorului — dete o reprezentațiune de gală cu cheltuiala și sub patronagiul «Sfatului Orășenesc».

«Teatrul eră strălucit iluminat. Toată boerimea și toți Consulii erau invitați. *Lojile și parterul* străluciau de cea mai mare podódă a diamantelor și aurului gătelei cucónelor și uniformelor slujbașilor. Cum s'a arătat Măria Sa în lojă, tot poporul a început să bată din palme și în sunetul muzicéi toți strigau: Să trăiască Măria Sa! Ardicându-se perdéua, s'a cîntat un imn, pe urmă s'a jucat *un vodevil vesel în limba românescă* și după acésta s'a făcut un balet (de trupa francesă). Actorii și actrițele erau în haine naționale.» (1)

Vodevilul, compus de *Eliade*, se numia:

Sărbătóre românescă

Pentru 30 August anul 1837.

Persónele:

<i>Roman</i> , un jurat.	} săteni.	<i>Stancu</i>
<i>Florica</i> , fiica lui.		<i>Călin</i>
<i>Niță</i> , amoresul ei.		<i>Vasile</i> , prieten al lui Roman.
Flăcăi, fete, țerani.		

Scena se socotesce într'un sat din Gorj. (2)

Fórte mulțumit de serbarea ce i s'a dat în teatru și mai ales de «tótă silința ce a pus d-nélui Dvornicul Mich. Cornescu, directorul și patronul trupei de opere, spre a împodobî sala într'un chip vrednic și analog (!) cu sărbătórea aceleî zile și a-și arătă ast-fel sentimentele de dragoste și de cinstire pentru Prea Înălțatul nostru Domn, Măria Sa, simțitor la acest semn de cinstire, îi trimise următórea epistolă, însoțită cu *o tabachere de aur ferecată cu briliente*:

(1) «Curierul Românesc», No. 34, din 7 Septembrie 1837, p. 134.

(2) V. A. Urechiă, *Istoria Șcólelor*, II, p. 90.

«25 Septembre 1837.

«*Iubite Nepóte,*

«Dorind a vă însemnă mulțumirea Nóstră pentru sentimentele ce Ne arătați și a vă dovedi óre-cum că nu Ne este necunoscută ostenéla, ce ați luat pentru a Nóstră dragoste acum cu prilejul din 30 August trecut, vă poftese să primiți drept suvenir de la Noi acéstă tabachere.»

(Urméză iscălitura *M. S.*) (1)

Fără îndoială erà o pornire favorabilă din partea acésta, de a se da teatrului un avînt óre-care. Desființarea Societății filarmonice și chipul cum scena românescă fusese părăsită erau o dovadă de puțin interes ce inspiră stăpînirii arta și atrăgétóarele ei manifestațiunii. Timpul însă și mai ales curentul spiritelor cereau o mai de aproape îngrijire de la cei în drept în acéstă privire; de aci chemarea lui Aristia în capul trupei române, de aci făgăduelile, încurajările și chiar ajutóarele însemnate ce s'aú dat pentru punerea în scenă a lui *Saul*. Dacă însă trupa română erà ast-fel ajutată, trupa francesă, care jucă în același timp cu dînsa în teatrul lui Momolo, se bucură de ocrotirea *pe față* a întregii oblăduiri.

În adevér: «Cu încuragiarea și ajutorul Prea Înălțatului nostru Domn, d-l *Eugen Hette*, directorul *trupei franțusesci*, se întórece peste puțin din Paris, aducênd cu sine trei artiști vrednici și cunoscuți, între cari se află *Madame Daudel*, ce a fost în cei după urmă trei ani în teatrul de la Porte St. Martin, cu destulă ispravă în rolele cele dintâi mari și de mumă nobilă, d-l *Bori* ce a reprezentat cu isbutire pe tatăl nobil și rolele cele dintâi mari în teatrul de la Odéon, cum și alți artiști destoinici pentru *caractere* și *bonton*, ce aú jucat asemenea pe scenele capitale. D-l Hette aduce încă cu sine un repertor bogat de piesele cele mai însemnate și noue ce se jócă acum în Franța, o garderobă curată și potrivită.

«Pe de altă parte, *trupa exersată de d-l Aristia* este gata a da cât de curînd pe *Saul* în limba națională. Aceste trupe vor formă, după dorința stăpînirii, *un teatru național despărțit în doué secțiuni, una românescă și alta franțusescă*, fie-care cu directorul său. Trupa franțusescă va fi un model de învățatură și înaintare celei românesci și bucățile ce se vor reprezenta de Români se vor da în paralel și de Francesi.

«D-l Aristia, din partea sa, pune tóte silințele spre a da noilor artiști de sub direcția sa lămuririle asupra *sujetului bucății*, asupra harac-

(1) «Curierul Românesc», No. 42, din Octombre 1837, p. 165.

terului personajelor, asupra frumuseții stilului, asupra economiei scenelor, asupra costumului și obiceiurilor vécului și va introduce pe școlari întru tôte frumusețile și regulele artei dramatice.

«Ast-fel, nu ne îndoim că, sub umbrirea și ajutorul stăpânirii, teatrul național va păși către desăvîrșire și către ajungerea la scopul său, de a formă gustul și de a face o școlă de obiceiuri.» (1)

Iată un program întreg asupra activității trupei române, asupra nădejdirilor ce erau născute în sufletul guvernului, care-î recunoscă o misiune culturală în societate și-î acordă ast-fel sprijinul său!

Nu putea răspunde el mai bine la îngrijirea celor cari vedeau un gol dăunător în risipirea Societății filarmonice, nici aflate mijloc mai nimerit de a dovedi dorința și voința de a susține și desvoltă, în felul său, arta dramatică națională. Intențiunea eră bună—dacă ar fi fost sinceră,—iar hotărîrea de a formă un *teatru național* cu două secțiuni: dintre cari *una străină și alta pămîntenă* (cea dintăiu servind de școlă celei de-a doua), nu eră decât o imitare a celor ce se petrecuse la Iași de la 1832, când Fouraux și pe urmă Hette (2) veniră cu trupele lor și jucară timp îndelungat, asociându-se, vodevile, operete și comedii (cele mai multe ușurele), tot pentru *a formă gustul public și a slujă de modele actorilor* din capitala Moldovei.

Vom vedé că întocmirea acésta nu putu să dăinuiască mult, căci

(1) «Curierul Românesc», No. 40, din Octombree 1837, p. 157.

(2) *Fourau* xsosî în Iași cu o trupă de comedie francesă la 1832 și fondă *Le Théâtre des Variétés* în casa lui Talpan. La 1833 sosî Hette cu o trupă francesă de operă, operete și vodevile. Negăsind alt local unde să jôce decât cel ocupat de Fouraux, se asociază ambele trupe sub conducerea amînduror directorilor lor. Cu Hette sosî în Iași faimosul actor *Momenet*, care, sub pseudonimul de *Valery*, rămase la noi, fu director și regisor al teatrului frances din Iași, părintele actriței cunoscute *Nini Valery* și întemeiătorul celui dintăiu teatru de *marionete* (făcute de el însuși) în capitala Moldovei.

La 1836 ei veniră în Bucuresci, unde avură atât de mult succes și unde, după tragica mórte a lui Baptiste Fouraux (mergënd la o moșie, unde aveà de gând să întemeieze o prăsilă de cai de soiù străin, aveà pușca de vînat atârnată de oblâncul șelei și un baston mare în mână; vrënd să facă o mișcare cu bastonul, îl lăsă să cadă greu pe cocoșul puscei, capsula luă foc, pușca se slobozi și îi frânse mâna; aflându-se departe și neputëndu-se întóree, rămase trei zile într'un sat; apoi, ajungënd la Ciorogârla, n'a putut merge mai departe; când a sosit Dr. Marsil începuse tetanosul, așa că, adus în Bucuresci, murî până nóptea. «Curier. Rom.», No. 78, din 23 Noembrie 1836), Eugène Hette, rămânënd singur director și căpétând sprijinul Domnitorului, primî misiunea de a jucă la un loc cu trupa română, pentru a-î formă gustul și a-î desvoltă mijlócele artistice. In curind însă aveà să rămâe singur stăpân în teatru. Un coborîtor negreșit al acestui Hette se află ađi intendent al spitalului județian din Roman.

aveau să o sdruncine din nou rău-voitori, cari nu îngăduiau pregătirea și creșterea unei reacțiuni în potrița lor, ajutată între alte mijloce și de către organul cel mai ademenitor de cultură: Teatrul Național. Nu trebuia să le facă plăcere pompozele și caldele apeluri, făcute de Eliade către public cu ocaziunea apropiatei reprezentațiuni a tragediei lui Alfieri *Saul*, care se aștepta și era socotită ca un adevărat eveniment, în acele vremuri unde evenimentele și emoțiunile politice ocupau și preocupau atât de mult activitatea și atențiunea tuturor.

«Mercuria viitoare, la 1 Decembre», scria el, «școlarii de sub direcțiunea și învățătura d-lui Aristia vor reprezenta în sala teatrului tragedia de la Alfieri *Saul*.

«Tote îngrijirile s'au luat spre a se sui pe scenă după cuviință această vestită bucată dramatică. Declamația potrivită cu acel véc profetic, costumul său îmbrăcămintea după rola fie-căruia și după locul și vécul în care se socotesce scena, deslușirile religioase și literare ale poesiei sfințite, nimic nu s'a uitat spre a se puté a se arătá pe scena românească acest fel clasic religios. Osteneli, vreme, cheltueli, tot s'a jerfit după mijlocele după acum. *Peste 12 mi de lei* a costisit suirea pe scenă a acestei bucăți. *Iubitorii de a sprijiní această întocmire* costisitoare vor avé o dovadă despre strădania și a d-lui profesor și a d-nilor școlari și se vor silí a încurajá acest început, spre a-și luá adevărata sa direcțiune și a se face o școlă de moral și de luminare, ca prin pilde vii a redesevoltá în public înaltele sentimente ale religiunii, patriotismului, cetățeniei, cunoșcerii drepturilor și datoriiilor, ascultarea către pravili și către cei mai mari, despre care David este o icónă vie.

«Dacă nația noastră pruncă încă începe în toate, dacă și noródele în pruncia lor aú nevoie de o creștere morală și politică și dacă fie-care creștere trebuie să-și ieá un metod, *metodul acest retor sau organ de creștere, teatrul dic*, este a se începe prin felul clasic, care contribuesce la formarea și a duhului și a limbii și a inimii, a acestei treimi prin care omul se deosibesce din dobitoac și închipuesce o icónă vie a Dumnezeuirii, care în toate se înfățișezá în treime.» (1)

O adevărată profesiune de credință politică și literară, de al cărei ascuns și cuprindător înțeles n'au trebuit să se prea bucure *cei de sus*, cari aveau deprinderea să cetéască și printre rînduri. Ei vor lăsa să se jóce piesa, fiind-că nu puteau face alt-fel, dar vor avé grijă să speculeze în mod mișelesc, atât subiectul, cât și colosala impresiune ce făcu asupra publicului, *pentru a nu se mai da învoire* «sîrguito-

(1) «Curierul Românesc», No. 47, din 27 Septembrie 1837, p. 185.

rului profesor și director» să alégă singur bucățile de suit pe scenă, nici pe cele odată suite să le jöce fără înadinsa învoire a direcțiunii teatrului, după întâia reprezentațiune. (1) O adevărată *censură*, prin urmare, ce se cunosea—dnpă fățarnicie și brutalitate—că vine din părțile de la medă-nöpte, de unde ne veniau töte poruncile pe atunci. Intr'adevăr succesul lui *Saul* fu extraordinar.

La 7¹/₂ césurî se începù spectacolul. Sala erä însä plină de la 6. O mulțime de lume a trebuit să se întörcä de la ușä, ne mai gäsind locuri, numai după ce cassierul le-a dat fägäduialä că le va păsträ slobode pentru a doua reprezentațiune.

«Isbutirea școlarilor, frumoșa traducție, armonia costumelor și a colorilor, într'un cuvint suirea pe scenä a acestei bucäți potrivit cu marea ei cuviință religiösä și clasicä *le-au exprimat și le exprimä într'o inimä glasul publicului*. Când totul e frumos, nesațiul nostru începe a ne da pricinä spre a ne gândi cum pöte fi mai frumos; după cum și când totul e urit, de multe ori de milä dicem și câte o vorbä bunä. Acü a fost frumosul în töte însä.»

Rolurile erau ast-fel împărțite :

<i>Saul</i> , Rege al Ierusalimului	<i>D-l Ioan Curie</i>
<i>David</i> , tiner păstor, profet.	» <i>Const. Ollänescu</i>
<i>Ionatan</i> ,	» <i>Mavrodin</i>
<i>Abner</i> , Ministru.	» <i>Lăscărescu</i>
<i>Achimeleh</i> , Pontifice	» <i>Griğorescu</i>
<i>Micola</i> , fiica lui <i>Saul</i>	<i>D-na Catinca Buzoianca</i>

Curie a jucat cu atäta foc și cu așä pătrundere pe *Saul*, că la sfirșit, «când a eșit să mulțumescä aplauselor publicului, *a leșinat* pe scenä» și a trebuit să-ı ieä în grabä sânge de la o mână, ca să-și vie în fire. *Ollänescu* «la tötä scena erä întâmpinat și petrecut cu aplause», întru atäta «limba, gesturile, statura, töte îl favorisau și toți au rămas mulțumiți.» *Mavrodin*, «cu töte că erä förte bine pătruns de rola sa și gesturile îi erau potrivite cu declamația», nu erä ajutat de glasul prea înäbușit ce aveä, erä stîngaciü, în cât și-a perdut curagiul. *Lăscărescu* a făcut o creațiune prea isbutită. *Griğorescu* «aveä tötä marea cuviință pontificalä», dar nu se auđiä când răspundeä la «ocările lui *Saul*». Publicul, «nu numai că ar fi rămas mai mulțumit, dar *ar fi răsbunat și clerul*, ce în gura lui *Saul* este atât de sfășiat.» *D-na C. Buzoianca*, care «întäia datä a debutat pe scenä, a sprijinit peste nädejtile priutorilor rola *Micolei*. Glasul îi erä atât de curat, în cât făcea să se

(1) Tradițiune verbalä: Ion Ghica și Const. Ollänescu.

c 201805/54

audă fie-care silabă. Mulți au băgat de seamă că glasul îi eră prea plângeros. Prea plângeros ? Dar ce e rola Micolei decât o plângere de la început până la sfîrsit!...» (1)

Cu toate aceste câte-va lipsuri ale *celor începători*, reprezentațiunea avu un răsnet foarte mare. Nu se vorbiă pretutindenî decât de succesul trupei române, care cam făcuse să pâlăscă strălucirea celor până atunci câștigate de trupa francesă. Eliade și Aristia trâmbițau în societatea înaltă, la școlă, printre negustorime, isbânda acésta, care aveă darul să sbârlească nervii Consulului rusesc.

La 2 Ianuarie 1838 *Saul* este jucat pentru a doua oră cu tot atâta isbândă, după care reprezentațiune Aristia, voind să puie în studiu pe *Britanicus*, tradus de Ioan Văcărescu, și făcându-i-se observațiune de către Mich. Cornescu, în calitate de efor-director al Teatrului, că bucata n'ar fi nimerită, fiind-că Văcărescu eră dușman al Rușilor, el propuse pe *Brutus* tradus de dînsul, dar și acesta fu respins, sub cuvînt că e prea revoluționar. De altă parte Momolo începù să facă greutăți în privirea teatrului: că nu e în de-ajuns plătit, că are reclamațiuni din partea trupei franțuzesci, care nu mai pôte întrebuiță scena din cauza lecțiunilor și repetițiunilor școlarilor români, că i se strică mobilierul făcut de curînd din nou — dacă lasă tótă ziua deschisă sala tuturor,— în sfîrșit, după stăruințe și plângeri ale lui Aristia, că el nu mai dă sala *niměnuia*, dacă e ca să aibă pagube și necazuri cu lucrul lui. (2) Adevărul eră că i se dedese — în taină — poruncă să nu mai îngăduie trupa Românilor în *binăua* lui, (3) «Ghica Vodă, deși se declarase protegitorul teatrului național pe care Societatea filarmonică îl trezise la viéță, după câte-va reprezentațiuni — *plecându-se iarăși Consulului rusesc—retrase ajutorul său bănesc și teatrul național este nevoit să înceteze reprezentațiunile sale. În același timp Domnul se arată darnic față cu o trupă străină*». (4)

Limbile rele începuseră din nou clevetirile și zavistiile asupra celor cari căutaū să facă din teatru o armă de partid împotriva stăpânirii, arătând că se lucrăză ast-fel pe sub mână la «reînvierea altei societăți secrete politice sub pretext de filarmonie, de trago-poesie, de cântări și alte asemenea meșteșuguri». Bietul Aristia nu mai aveă obihnă, buna lui credință eră pusă la îndoială, lecțiunile și strădaniile

(1) «Curierul românesc», No. 50, din 16 Decembre 1837.

(2) Tradițiune verbală: *Const. Ollănescu, Ion Ghica*. (Veđi și *Issachar*, pag. cit.)

(3) N. Philimon, *op. cit.*, II, p. 182 în notă.

(4) A. D. Xenopol, *op. cit.*, VI, p. 149.

lui erau luate drept uneltiri politice și i se cereau lucruri protivnice deprinderilor și cugetului lui? In neputință de a eși alt-fel dintr'un așa impas și cum nu voiă să rămăe răspunďător către nimeni și de nimic cu privire la arta lui, înțelegēnd că acii se jucau nisce *piese* prea mult în afară de mărginita sa competență, cu durere își dete demisiunea din postul de director al trupei romănesci, luă pe Curie și plecă în țera grecescă. (1) *De atunci spectacolele în limba română devin fôrte rare* — nici chiar la solemnități, — *până ce încetară cu totul.*

Așa în în séra de Sf. Alexandru 1838, «Sfatul orășenesc» din partea capitalei, pentru recunoșcința către M. S., a dat în sala teatrului o privesc fôrte plăcută, unde aș fost chemați tótă nobilimea și tóte clasele a petrece séra cu bucurie și ca o familie adunată pe lângă părintele lor.

Potrivit cu prilejul acesta, d-nii *Storhas* și *Dublau* aș compus o bucată dramatică în limba franțusescă, intitulată «*Astăđi saũ Sf. Alexandru*», vodevil aproposito, în douē tablouri: «Acum 4 ani» și «*Astăđi*» scena socotindu-se în orașul cel noũ «Alexandria», unde asemenea se serbă numele M. S. Tótă piesa nu eră decăt un rēsunset de recunoșcință a inimilor Romănilor, ce aștēptă un viitor fericit din tóte îngrijirile Prințului lor și mai vîrtos din organizarea din noũ a 3.000 de școle lancasteriane ce s'aũ întocmit prin sate (2).

In același an, o trupă francesă sub direcțiunea lui *Filoll* (înlocuind pe a lui *Hette*, care parte se întorsese la Iași, parte se risipise, din neînțelegeri între dînșii), începe representațiunile sale de dramă și vodevile la 8 Decembre. Ele aș durat până la 8 Aprilie anul următor. (3)

Acestea fiind faptele, trebuie să mărturisim că, deși o societate își ieă — asemenea unui corp viu — avînt pe potriua lăuntriceii puteri și a înrîuririlor din afară, societatea română, când se ivi teatrul la noi, înfățoșă aprópe exemplul contrar acestuĩ adevăr.

Deși vécul născēnd îi adusesse rēsunsetul, plin de gloriĩ și de libertăți, al lumii ce eșise nouă și tînēră din frămîntările apusului; deși când și când un fior de mîndrie, saũ un îndemn rēsvrătitor îi încăldise adîncul inimei și vremile erau priincióse și sprijin nu i-ar fi lipsit la nevoe, și brațe vînjóse aveă și foc și putere îndestulă, totuși, vrăjită — par'că zăceă cuprinsă acum de spaima aceeași, ce'n suta de ani măi înainte, sub cruntul călcăiũ de străin, în nópte și în robie o ținuse!

(1) «Revista literară», No. 27, din 20 Octobree 1897, *Paginĩ despre istoria Teatrului* de St. Vellescu.

(2) «Curierul Romănesc», No. 40, din 1838.

(3) V. A. Urechia, *Istoria șólelor*, II, p. 85.

Trăită în fățarnicii și în umilire socotia adevărul dușman și curăția de suflet minciună; deprinsă cu asupra și cu jafuri își *plecă la tru-fași hrăpitori capul*; desmoștenită de dragostea căminului și a némului, *din cei străini își făcă idol și disprețuia pe ai săi*.

Când o nedreptă deosebire de clase țarcuia lumea după nascere, după ranguri, după avere, iar meritul personal, cinstea și talentul erau întâmplări mai mult ciudate decât întâietóre de vieță; când în de obște, educațiunea sufletéscă erà *tilc* fără de înțeles și morala vorbă deșértă, când fala celor mari se măsurà pe lărgimea işlicelor și scara măririi la frânții de șale și pungelor pline erà suitóre, cum teatrul, cu graiul lui liber și străbătător, puteà óre spune ce vede, ce simte, ce crede că-î bine?! Cum ar fi îndrăsnit el să rîdă de atâtea pocituri, pe rēi și pe jacași să-î înfiereze, rēsfrângēnd imaginea schilódă a sufletului și a năravurilor unei asemenea societăți, fără de a stărni împotriva-î haita flămândilor și a slugarnicilor, saũ a nu rēscoli pasiunile și invidiile *celor ce vorbiaũ cu noi de sus și cu străinii în genuchĩ*?! Firesce erà dar, ca zavistia și clevetirea să biruiască, iar teatrul, *gura adevérului*, să fie cu silnicie închis.

Ar fi de sigur interesant să cunóscem amănuntele vieței întâilor școlari ai Societății filarmonice, acești cu tot dreptul *strămoși ai actorilor noștri*, dintre cari unii, feciori de boeri, nesocotiaũ prejudecățile sociale și alte folóse orĩ legături de familie, pentru a se urcă să propoveduiască cinstea, morala, patriotismul, adevărul de pe scândurile scenei.

Așã Nicu Andronescu, Const. Ollănescu, Const. Michăileanu, Ioan Lăscărescu, Ion Curie, inimi calde și impresionabile, aũ alergat la școlă, îmboldiți de entusiastele învățături ce le dedeã Aristia la Sf. Sava, despre care C. A. Rosetti și Ioan C. Brătianu, elevii lui, diceaũ adesea: Rar om ar fi putut să insuflé maĩ mult și maĩ adinc decât acest dascál grec iubirea de patrie și de lucruri mari! (1)

Plini de ilusiuni și de tineréscă încredere în vrednicia carierei ce îmbrățișaũ și privind numai părțile atrăgētóre ale chemării artistice, ei credeaũ că mîndrețea rolurilor, strălucirea podóbelor, emoțiunea și aplausele, eraũ o rēsplată binefăcētóre pentru tóte jertfele lor. Iși dedeãũ, firesce, singuri o menire maĩ presus de închipuirea ce-și puteaũ face despre rosturile lumii, despre vieță și despre datorile omenesci.

(1) G. Ionnescu-Gion, *Portrete istorice*, ed. 1894, p. 220.

Cei-lalți aũ fost momiți pôte de noutatea și vilva lucrului, ori de nevisata favóre de a trăi la un loc cu boeri, — căci elevii școlei filarmonice făceaũ de drept parte dintre intîmii caselor lui Iancu Cămpinenu, lui Iancu Văcărescu, lui Slătinenu și ale altor iubitori de literatură și de artă dramatică pe atunci (2), — ori mai de grabă de speranța că-și vor găsi bine capului fără multă muncă și ca «de petrecanie».

Din nenorocire, împrejurările s'aũ însărcinat prea curînd să-i desamăgescă, așa că nu mulți rămaseră credincioși teatrului, ci-și luară avîntul în lume, urcându-se unii pîna la înalte trepte sociale, iar alții rămânînd în întunerie și în adînc.

Nicu Andronescu aveà un frumos talent pentru dramă și-și interpretă rolele într'un mod cu totul original. Pe cînd o parte din camaradi vedeau prin jocul lor o imitațiune a gesturilor largi, rotunde, calculate ale lui Aristia și trăgănaũ ca dinsul vocea, — accentuând silabele sunătoare, — mlădiînd-o între virgule și lăsînd-o să cadă puternică sau slabă, după înțeles, la sfîrșitul fraselor, cum făcea el, Andronescu aveà gesturi scurte, repezi, expresive și rostiã versurile cu patos într'adevăr, căci ast-fel erã școla pe atunci, dar tot-deauna ele eșiau vii, limpezi și mai ales armonioase din gura lui. Aveà un glas frumos și bine timbrat, pe care-l cultivã cu osebite, urmînd cursurile mușicei vocale și cîntînd bucuros, ori de câte-ori i se cereã.

Înalt, brun, bine făcut și cu un obraz atrăgător, puneã multă căldură în jocul sêu mîndru și distins, așa că cu greũ primia roluri puțin simpatice ori de a doua mîna și preferi să părăsescã scena, cînd vedu că Ioan Curie începe să aibã succese și lui îi dădu Aristia rolul lui *Saul* din tragedia ce se jucã la 1 Decembre 1837.

El avu cele mai frumoase roluri cît stătũ în teatru: pe Mahomet în *Fanatismul*, pe Zamor în *Alzira*, pe Orosman în *Zaira*, pe Gusman în *Alzira* — cu prilejul unei noue distribuțiuni, cînd Curie jucã pe Zamor, — pe Arzace în opera *Semiramis* și altele și altele.

Andronescu, deși elev al școlei filarmonice, nu încetã de a urmã și cursurile de la Sf. Sava, unde îl găsim printre premiații întâi și ai doilea la diferite cursuri de la 1836—1838, iar după ce a eșit din teatru și a intrat ca scriitor la Tribunalul de comerț, a urmat și cursul legilor la Costache Moroiu, lucru ce i-a fost de mare ajutor pentru înaintarea sa în magistraturã. După ce fu grefier la Buzeu, cilen la Tîrgoviște, mem-

(1) Tatãl meu mi-a povestit de multe ori cum cei mai buni elevi ai școlei erau chemați la mesele boerilor și cum în fie-care Duminecã se duceau cu toții, după eșirea de la bisericã, la Cămpinenu acasã și petreceau adesea ziua recitînd ori cîntînd acolo.

bru la Pitești ori la Turnu, când eși la pensiune erà, se dice, membru la Curtea din Craiova. Pe la 1870—1871 el erà profesor de cetire cu voce tare și de declamațiune la Institutul Libertății (Traian), unde, fără de a-și face cursul regulat tot anul, pregătià din Maiu pe elevi să jöce câte-o piesă de teatru cu ocasiunea distribuirii premiilor, pe care Institutul o făcea tot-deauna în sala Bossel. Intr'una din acele piese, anume *Michaiu condamnat la mörte*, d-nii Ionnescu-Gion jucă pe Buzescu, iar C. Nottara (artistul dramatic) un rol de femee, pe Maria. Andronescu a murit în vîrstă de 65 de ani. (1)

Constantin Ollănescu, născut în Bucuresci la 1816 și crescut la Pitești cu frații Brătieni (2), cu cari se rudià după mamă-sa, născută Brătianu, învăță grecesce și românesce cu dascăli în casă.

La 1830, intră în Colegiu (instalat, până la repararea localului Sf. Sava, în Hanul Șerban-Vodă), unde învăță grecesce la *Ioanide*, frantusesce la *Aristia*, gramatica la *Ioniță Pop*, geografia la *Genilie*, istoria la *Eufrosin Poteca*, matematica la *Iordache Pop* (3), iar la 1834 intră în școla filarmonică. Inalt, subțire, mlădios, brun, cu păr lung și creț, cu vocea tare și plăcută, iubind cu deosebire istoria și poesia, aveà o imaginațiune fôrte vie, o înclinare firéscă cătră «humour» și o inimă pe cât de caldă pe atât și de lesne impresionabilă, și mai presus de tôte o vioiciune de caracter pururea tînără.

Hotărîrea sa de a părăsi școla pentru arta dramatică veni nu numai din înflăcărarea ce cuprinsese pe toți feciorii de boeri pentru *noua învățatură*, ci și din înriurirea ce avură asupra-î lecțiunile și prietenia familiei sale cu *Aristia*, care încă de la prima încercare îl luase în casa Cămpinénului să facă parte dintre ascultătorii cercului său literar. El jucă chiar la 1832, ca elev al Colegiului Sf. Sava, părăsind cu mâhnire scena, căreia mama sa și unchiul său Clucerul Titopoleos (tatăl său murise) erau fôrte protivnici, ca unei «nebunatice apucături», cum îi diceau.

La început jucà roluri de «tînăr comic», mai târđiu de «tînăr amarez».

(1) «Curierul Românesc», 1834—1837; — «Gazeta Teatrului», 1835—1836. Tradițiune verbală: C. Ollănescu, C. Nottara.

(2) Odată mergënd să se scalde cu copiii în Topolog, a scăpat pe Iancu Brătianu — care erà fôrte neastâmpêrat la vîrsta de 8—9 ani, — dintr'o bolbócă, în care căduse, alergând prin apă.

(3) Acolo avù de camarađi pe: Const. Bălăcenu, Nicu Bălcescu, Sc. Boerescu, Mich. Bățcovenu, Nae Budiștenu, St. Burki, Al. Călinescu, G. Costaforu, Ion Ghica, Iancu Florescu, Sc. Filipescu, Gr. Grădiștenu, I. Ipcenu, D. Brătianu, Nicu Lahovari, G. Perticari, Iorgu Ruset, C. A. Rosetti, Scarlat și Stefan Turnavitu, Sebastian Zisu, Ioan Zalomit și alții.

Aşa în comedia *Violeniile lui Scapin*, tradusă de Rasti, jucă pe Silvestru (valetul lui Octaviu) și «nu mai puțin a atras aplausele publicului. Când însă s'a arătat pe scenă ca frate al Hiacynthei (act. 2, sc. IX), nimic nu putu fi mai firesc decât a lui înfățișare de un ștregar în tot desfrîul lui și hotărît: cu căciula într'o parte și cu mâna pe pistol și pe sabie» (1); în comedia-balet *Amorul Doctor*, rolul doctorului Bahis, în care «gângăviă» așa de adevărat, că «nimeni n'ar fi înțeles că se preface»; apoi în *Saul* avu rolul lui David, în care «limba, gesturile, statura, toate îi erau favorabile. Toți au rămas mulțumiți, la totă scena eră întîmpinat și petrecut cu aplause». Se părea totuși că dedese acestui rol un caracter mai mult eroic, ca unui «Achil și Orest», iar nu un caracter mistic, «cum am dorî să vedem în David, un ostaș însuflat de Domnul, un profet cu pavăza și cu lancea în mână». (2) Eră un zelos și pasionat iubitor al artei.

După desființarea Societății filarmonice, intră ca iuncăr în arma infanteriei și fu trimis la 1840, împreună cu alți iuncări, printre cari Ath. Călinescu, Dadu Filipescu, Ioan Chiriachide, Culoglu, Racottă, Pleșoianu și alții, sub ascultarea Parucicului Macedonski, în Rusia, ca să se desăvîrșescă în studiile artei militare.

De acolo se întorse cu rangul de Praporcic și luă serviciu în polcul faimosului «Polcovnic Engel», care, «prin buna sa inimă, prin vioiciunea glumetă a caracterului său și prin pocita șocăție a vorbirii sale, a lăsat plăcute și vesele suvenire printre subordonații lui» (3); apoi în polcul comandat de Colonelul Radu Golescu, cu care luă parte la stâmpărarea răscoalei Grecilor de la 1845 din Brăila.

La 1846, fu numit căpitan de punct la granița din Focșani, unde la 1848 se însură cu d-șora Maria Caloian; iar la 1851, fiind transferat la un alt punct, își dete demisiunea din ôste, rămânend să se ocupe de interesele sale. Pe la 1862 intră în magistratură și fu membru la Tribunalul Rîmnicul-Sărat (pe atunci cu reședința în Focșani), apoi sub domnia lui Cuza Vodă fu ales deputat, demnitate ce ocupă până la 1866.

Avend o familie numerosă, el se mărgini în administrarea județului său. A fost Colonel al legiunii de gardă civică, membru și president al consiliului județian și comitetului permanent din Focșani și a luat

(1) «Gazeta Teatrului», 1835 Decembre, No. 1, p. 10.

(2) «Curierul Românesc», 1837, No. 50, p. 199.

(3) A. Odobescu, Ψεδο-Κοινητολογία, p. 18. Acest Polcovnic Engel dicea nevastei sale, o coconă bogată, cu o laie de țigani — de câte-orî se întîmplă să móră vre-unul din ei: «Plinei Anicui'al meu, a murit la dine un sestre.»

cea mai vie parte la propășirea tuturor instituțiilor de cultură și de binefacere din jurul său. A încetat din viață la 7 Martie 1884, în vîrstă de 68 de ani.

Costache Michalache, numit mai târziu *Michăilenu*, a fost unul dintre cei cari au rămas până aproape de morțe credincios teatrului. Elev distins al lui Ioniță Pop și al lui Poteca în Colegiul Sf. Sava, se deosebii între camaradii săi printr'o vedită înclinare către lucrările de imaginațiune. Cu un caracter ambițios și îmboldit de dorința de a ajunge ceva, el fiu de bărbier, se siliă să nu semene cu tótă lumea.

Purtă plete lungi, cari îi cădeaū pe umeri, legătură de gât bătătoare la ochi, aveā un mers țanțoș și legănat și imită atāt de bine pe unii dascăli, pe Aristia mai ales, că odată băeții l'au pus pe catedră să le vorbescă și să le declame ca dînsul, în cāt chiar Aristia a rămas uimit și i-a dis, bătēndu-l pe umeri: «Aferim! tu ai să fii mare actor!»

Idea de a fi mai presus de alții îl preocupă așā de tare, că el, care voiā să se facă dascāl de școlā, intrā la teatru numai pentru că de pe scenă puteā vorbi lumiū cum vreā el, puteā porunci altora și aveā prilej de a se înfățișa ca rege, ca stăpān, ca mai mare al altora. De acea el jucā întāi pe tinerii amorezi, apoi rolurile prime de bărbat și de bonvivant.

Tot acēstā plecare a lui îl făcū să fie și dascāl de gramatică romānescă la școlā filarmonică, precum mai târziu aveā să-l împingă a se face director saū cel puțin regisor de teatru. Aveā talent, erā vioiū și-și iubiā fōrte cariera de artist, interpretānd rolele dupā cum îi erā firea «grandomană» și cātānd cuvintele ce eșiau din gura lui. Aveā frumōsă voce de tenor și a luat parte cu succes la producțiunile lirice ale Societății filarmonice. A creat mai ales rolul lui Idreno din *Semiramis*. S'a distins în *Violeniile lui Scapin* cu rolul lui Octaviu pe care l'a jucat cāt se pōte aprōpe de adevēr; în *Alzira* jucā pe Alvarez; pe Omar, în *Fanatismul*, și în alte piese a ținut roluri de *protagonist*, cum a rămas și dupā aceea pe scenele teatrelor, pe care a jucat tot-deauna, însă puțin natural și fōrte declamatoriū. (1) La 1844, fu, împreună cu C. Carageale, directorul «Teatrului de diletanți» din Bucuresci; la 1849 înființeză tot cu dînsul teatrul romānesc în localul școlēi Lazăr Oteteleșanu din Craiova, apoi revine în capitală, cērcă să jōce cu Millo la Momolo, apoi cu Carageale pe scena teatrului

(1) Tradițiuni verbale de la tatāl meū și de la Ion Ghica; — «Gazeta Teatrului», 1 Decembre 1835; — *Lucrările Soc. filarmonice*, 1835, p. 4; — *Ist. teatrului din Craiova*, de I. Thănăsescu, p. 11.

noû, însă fără de vre-un succes deosebit. După acesta se întorse iar la Millo și stă gata să debuteze în *Nelegiuitul*, sub direcțiunea lui, în Teatrul cel mare, când muri de friguri tifoide, la Septembrie 1855. Eră în vîrstă de 47 de ani. (1)

O existență foarte aventurósă în tinerețe avù *Ioan Curie*, singurul dintre elevii școlei filarmonice care mai este în viață, avënd peste 85 de ani. Fiul lui Tôder cojocarul din mahalaua Sf. Nicolae din Șelari, avù de mic copil apucături de «comedianț», căci făcea acasă și în jocurile lui cu copiii cele mai mari «năzbătii» și cele mai «aidoma posiclituri» de tot ce vedeă. Ager la minte și cu tragere de inimă pentru carte, învăță la școla grecescă până ce intră în Sf. Sava, unde, ca elev al lui Aristia, făcù parte dintre școlarii favoriți cari ascultaù cetirile literare în casa lui Cămpinenu și se pregătiră după acesta la studiul declamațiunii și al artei dramatice, până când la 1834 intră în școla societății lui Eliade, Cămpinenu și Aristia. Acì, de la început, jucă rolele principale: Zopir în *Fanatismul*, Lusignan în *Zaira*, Zamor în *Alzira*, Virginius în tragedia lui Alfieri *Virginia*, tradusă de Aristia; Saul, în tragedia *Saul*, tradusă tot de Aristia, rol pe care «l'a jucat în tótă desăvîrșirea și adevêrul. Declamațiunea curată și justă, vorbele înțelese până în cel-lalt căpătâiu al salei, furiile lui Saul bine colorate, gesturile firesci; într'un cuvînt rola cea obositore atît pătrunsese pe tîner și îl doborîse, în cât — la sfîrșitul bucății, când a eșit să mulțumescă aplauselor publicului — a cădùt leșinat pe scenă atît de grozav, în cât de la amîndouë brațele i s'a luat sânge, care l'a început nu eșia nici decum, atîta se oprise în vinele sale. După ce sângele curse în destule asvârlituri, abiă s'a deșteptat tînerul Saul, care va putea dice că *și-a vîrsat sângele pe scenă pentru cinstea teatrului românesc* și sprijinirea artei sale, atît de anevoe și obositore.» (2) *Quantum mutati ab illo...* sunt actorii noștri de astăzi!? A cântat și pe Assur în *Semiramis*. El fu elevul de predilecțiune al lui Aristia, cu care și plecă în Grecia după desființarea teatrului românesc în Bucuresci.

De acì încolo începe pentru Curie o epocă de tot felul de aventuri. Mai întai se înscrie la Universitatea din Atena, unde urmă un an în Facultatea de drept. În acest timp el și cu Aristia jucară în mai multe reprezentațiuni de binefacere și jocul lor făcù atîta impresiune asupra publicului atenian, că toți îi diceau «Artistul». La 1840

(1) I. A. Wachmann, *Scrisóre din 20 Septembrie 1855 către Ed. Wachmann.* (1)

(2) «Curierul Românesc», 16 Decembre 1837, No. 50, p. 199. *

Aristia întorcându-se în București, Curie rămâne pripășit prin Grecia, fără mijloce de traiu altele decât ajutorul a doi Români croitori și un mie dar bănesc ce căpătă de la Ioan Caragea, fostul Domnitor al Țării-Românești. Ne mai având încotro face, ceru reprezentantului Franciei să-l înroleze în legiunea străină, care se bătea contra Arabilor din Algeria, dar neputându-se imbarcă la timp, plecă la Veneția cu Gr. Lehliu și de acolo *pe jos*, prin Lombardia și Savoia, la Paris. Acî se înrolă în legiunea străină, fu trimis în Algeria, se bătù cu vitejie, se înapoiă în Franca cu recomendațiunea Generalului Lamoricière de a fi incorporat într'un regiment de linie, slujì cu credință până la 1848 când, dându-se de partea revoluționarilor, fu silit să fugă în Moldova, unde se făcù sub numele de *Jean Curius* profesor de limba franceză la gimnasiul Alexandru-cel-Bun din Iași.

De atunci și până în 1897, aprópe 50 de ani, rămase el credincios catedrei sale, stimat de toți cari l'au apropiat, atât pentru caracterul său onest și plin de zel pentru cultura publică, cât și pentru nimbul artistic ce tot-deauna a încununat capul său, astăđi alb, pururea simpatie și atrăgător.

Cu tótă vârsta sa atât de înaintată, tot i se umple peptul de amintiri și glasul îmlădiat tremură de emoțiune, povestind împrejurările pe cari însuși le numesce: pétra unghiulară a acestui mare edificiu românesc («teatrul»), la înființarea căruia a luat din vârsta de 17 ani o parte atât de interesantă. (1)

Ioan Lăscărescu, feciorul vătafului din curtea Bălăcénului, învățase grecesce și românesce la dascăli cari dădeau lecțiuni acolo și la 17 ani intră în colegiul Sf. Sava, unde studiul geografiei și al istoriei îl pasionă cu deosebire, pe când aritmetica, geometria și gramatica nu-î puteau intra în cap.

Rămas în două rînduri repetent și rușinat de a se vedé, el om mare, de 20 de ani, pe aceeași bancă cu copiii, găsi bun prilejul deschiderii noiei școle filarmonice, pentru a se înscrie numai decât printre cei dintâi elevi. Posac și posomorît din fire, cu vorba lui apăsată și fluerându-î printre dinți când eră necăjit, sprîncenat și țigărit la trup, nici putea să nu reușescă în rolurile de intrigant, de bătrân cicălit și ursuz și de sgărcit, pe cari le jucă.

De pildă în Gerontie, bătrânul cel calicos și onest din *Violeniile lui Scapin*, a plăcut cu deosebire. «Imbrăcămintea, gesturile, vorba,

(1) «Revista Literară», No. 60 din 20 Noembrie 1897, p. 472 și urm.—Tradițiuni verbale: Ion Ghica, V. Alecsandri, Iorgu Carageale — «Curierul Românesc», 1844.

caricatura obrazului, zugrăviau foarte bine această patimă a iubirii de argint, pentru care a atras în mai multe rânduri aplausele privitorilor și după priveliște a fost chemat pe scenă. Tóte băgările de sémă despre jucarea rolei sale au fost asupra unor nuanțe, cari pot scăpa din vedere și la artiștii bătrâni: adecă acele taifasuri de cuscrenie, acele povestiri jupănesci despre interesele sale nu au fost atâta de matore și de îndesate, în cât să arate acel ridicol și acea fală neghióbă și fără temeiu. S'a mai făcut încă bagare de sémă la scena când scotea punga cu 500 galbeni să o dea slugii, că, vrënd să zugrăvescă zăbava cu care un sgârcit ar puté să dea fără de nici un cuvînt 500 de galbeni, a trecut măsurile zăbavei și a rēcit interesul privitorilor prin óre-cari vorbe ce a adăogat de la sine printre acele ale autorului, lucru care mai mulți școlari au început a-l face și nu isbutesc tot-dea-una.» (1)

În rolul lui Abner din *Saul*, a jucat cu multă pătrundere. Mulți diceau «că de aceea a isbutit, căci póte cine-va vedé Abneri mai cu înlesnire; dar un zugrav, când va zugrăvi un șerpe în adevărul seú, nu perde cinstea pentru că șerpii sunt mai lesne de vēđut decât lei și elefanții. Noi însă đicem că putea să facă și mai bine pe Abner, când modelele sunt mai lesne de vēđut.» (2)

După încetarea teatrului, el trăi retras, studiând însă și stăruind în credința că va reînoda iar firul întrerupt al carierei sale, și în adevăr că la 1844 îl vedem din nou în trupa «Teatrului de diletanți» din sala Slătínului și, de atunci până la 1857, a rămas necontenit un zelos și însemnat servitor al artei.

Gh. Burolénu eră întâiul comic al tinerei trupe, «care tot-deauna a dat nădejdi a se face unul dintre cei mai însemnați». El a jucat rolul lui Scapin: «nu cu mai puțină iscusință și a zugrăvit foarte bine pe o slugă îndemánatică la viclenii; dar zugrăvindu-l ast-fel, fără să-lipséscă sarea comicului, da óre-care gravitate lui Scapin și-l făcea să aibă óre-care mîndrie de un suflet înalt. Gesturile îi trebuiau mai iuți, mișcările sprintene, vorba mai repede, pe unde și unde și, când, ca să înșele se arătă nerod, trebuia să facă pe privitori să nu-și uite că în acea nerođie stă încuibată diavolia...» Urmând aceste povețe cade însă în defectul contrariu, căci în vodevilul *Nevinovații*, «e într'un vecinic neastâmpér: mânilé, picioarele, capul, umerii, mijlocul nu-î stau la un loc». Bine e să facă cine-va a zîmbi rîsul în ochii și buzele pri-

(1) «Gazeta Teatrului», loc. cit.

(2) «Curierul Românesc» din 1837, loc. cit.

ditorilor și a pricinui veselia unui public, însă să bage de sémă să nu fie *cu cheltuiala sa*. Aș vrea să rîd la represintația unei bucați comice: de Sosie, de Spitz, de Scapin, dar nu de Burolénu. Meșteșugul comicalului este să facă personagiile ce înfățișează de ris, iar nu pe sine.» (1) În piesa tradusă de Winterhalder, *O Poliță*, în *Nepotul în locul unchiului* de același, și în *Bărbatul cornorat în părere* tradus de Gr. Grădiștenu-fiul, «Burolénu, care are un deosebit talent de comic, a fost obiectul unei critice, și nu pentru că nu e destoinic de rola sa, ci pentru că publicul așteptă de la un asemenea talent cu vremea o desăvîrșire și un rar actor... Tot ce i se mai băgă de sémă, e ca să împuțineze cât mai mult gesturile și să nu-și legene trupul când vorbește și nici să stea înlemnit la un loc, dar nici să se misce de colo pînă dincolo pe scenă, când nu e trebuință. El a câștigat favorul publicului, și numai cum se arată pe scenă, privitorii încep a rîde și de aceea nu trebuie să facă nici odată ceva peste măsură, socotind că cu acésta să insuffle și mai mult rîsul...»

I se adresaū atâtea critici pentru că eră un actor de talent și ar fi devenit, fără îndoială, un adevărat artist, dacă în urma unui amor nenorocit pentru o femeie mai sus pusă decăt dînsul în societate, nu s'ar fi desperat și n'ar fi lăsat teatrul, ca să intre în armată, unde i s'a pierdut apoi urma.

Un alt comic eră și *Ioan Râmnicénu*, care s'a deosebit mai virtos în rolele de caracter, precum Bădăranul boerit, Sganarelle și Argant, din *Vicleniile lui Scapin*. În acest din urmă rol i se făcea imputarea de a fi fost «puțin cam silit în mișcări și cam tēpēn în gesturi, mai ales în scena în care hotărēse să dea jalbă și în necazurile sale de cinste pentru că se însoră fiu-sēu fără voia sa... Scena grózei însă, când vede pe prefăcutul frate al nevestei fiului sēu, a făcut-o fórte bine.» (2)

De alt-fel s'a menținut în această notă mijlocie pînă ce a părăsit scena, odată cu închiderea teatrului la 1838, și nu s'a mai aflat nimic despre dînsul.

N. Diamand, natură exaltată și bolnăviciósă, jucă rolurile de amoret, tot-deauna cu o pasiune atāt de înflăcărată, că de cele mai de multe ori uită că este în scenă. Lăscărescu dicea: «Nu dați cum-va nebunului un cuțit în mână, că e în stare să mă omóre, când i s'o urcă sân-

(1) «Gazeta Teatrului», loc. cit.

(2) *Ibidem*.

gele în cap.» (1) Erà atâta de absorbit de rolul sãu și se identifica atâta de mult cu situațiunile scenei, în cât odatã, jucând pe Seid în *Fanatismul*, i-a venit rãu și-a început a aiurã. Acesta a fost începutul, cãci nu târziu înebuni cu desãvîrșire.

Despre *Const. Mincu* sau *Minculescu*, scim cã jucã pe amozzii și, în *Violeniile lui Scapin*, unde jucã pe Leandru, amantul Zerbinetei, «a isbutit mãi cu covîrșire în scena când se întîlnește cu tatãl sãu. Frica cã i-a aflat intriga cu Zerbineta, trebuința ce aveã sã-și ascundã amorul sãu, rãspunsurile cele întreprupte și pline de confuzie, sfiala de apropierea tatãlui sãu, roșala pe obraz, care tot-deauna vinde greșela celui nedeprius încã a minți, tóte aũ fost zugrãvite în cea mãi firescã desãvîrșire.» (2)

Aceste frumóse fãgãdueli, cum și succesele ce a trebuit sã aibã, nu l'aũ îndemnat totuși sã rãmânã în teatru, așã cã curînd numele sãu dispore de pe afișe. Pentru ultimã órã pare sã fi jucat în comedia-balet *Amorul Doctor*, în care fãcea pe Clitandru, amantul Lucindei, la 7 Decembre 1835.

A intrat în serviciul Statului și a fost zapciũ la Cãlãrași. (3)

Costache Dimitriu, fecior de popã, elev bun la Sf. Sava, unde se distinsese printr'o memorie minunatã — sciã Istoria lui Poteca pe din afarã cuvînt cu cuvînt — diceã versurile «de se pãreaũ o musicã», fãrã a se simți rima. Jucã roluri de bêtrân (père noble) și a avut mult succes în rolul lui Fanor din *Fanatismul* lui Voltaire. Dupã acãsta îl vedem la 1835 printre profesorii școlei filarmonice, negreșit pentru limba romãnã și recitãri, în care erã maestru. (4)

Cei-lalți: *Ioan Petrescu*, *Al. Ciuculescu*, *Tãngovẽnu*, apoi *Mavrodin* (5) care a jucat pe Ionathan în *Saul* fórte slab, cã «de abiã i se auđiã glasul», pe Icilius în *Virginia* și un moment a fost logodnicul Frossei Vlasto (fiind-cã erã bãiat frumos și cu pãrinți bogãți), *A. Simionescu* și *P. Bólgher* nu aũ lãsat nici o amintire deosebitã nici despre felul lor de a fi, nici despre talentul lor scenic. Aũ fost de sigur nisce

(1) Acãstã scenã mi-a povestit-o tatãl meũ, care de multe ori a avut prilej sau sã-l împedice sã facã vre-o nebulie, sau sã-l scape de vre-o bãtaie, gata cum erã Diamand a sãri la ori-cine l'ar fi împotrivit la cevã.

(2) «Gazeta Teatrului», loc. cit.

(3) Tradițiune verbalã: C. Ollãnescu.

(4) Tradițiune verbalã: C. Ollãnescu.—*Lucrãrile Societ. filarmonice*, 1835, p. 32.

(5) «Curierul Romãnesc», 1837, No. 50, p. 199; — «Revista Literarã», No 27, din 20 Oct. 1897; — *Pagini pentru Ist. Teatrului*, de St. Vellescu, în scrisórea lui Ioan Curius, p. 491.

utilităţii, despre cari atât diarele cât şi tradiţiunile verbale nu spun un cuvînt. Fie-le memoria curată şi odihnită acolo unde s'or fi găsind!

Dintre eleve, existenţa cea mai strălucită, sôrta cea mai alésă, până la adîncile bătrîneţi în care se găseşte astăzi, a avut-o fără îndoială d-ra *Frosa Vlasto*.

Crescută de mica copilărie în casa lui Emanuel Florescu, la un loc şi fără osebite cu fetele sale, ea dovedi de timpuriu frumoase aplecări pentru cîntec, pentru dans, pentru recitări în prosă şi în versuri, la care Văcărescu, Cămpinenu şi alţi boeri, prietenii ai casei, nu cu puţine îndemnuri şi laude, contribuiau să i le crească în tot-deauna. A fost dar un lucru cu totul firesc, ca, deschidîndu-se o şcolă în care se învăţă anume musica, declamaţiunea şi arta dramatică, tînăra (abiă de 15 ani) copilă, să-i fie una dintre cele dintăi eleve. Pusă pentru buna îngrijire şi studiul limbilor străine împreună cu cele patru camarade ale sale în pensionatul lui Dupont, apoi la Vaillant, ea prosperă atât la învăţăturile clasice, cât şi la cele artistice, aşă că în curînd fu punctul interesant împrejurul căruia se rotiau profesorii, camaradii, publicul şi mai ales tineretul de pe atunci.

Înaltă, frumoasă la chip, bine făcută la trup, cu ochi vioi şi vorbitori, cu gură mică, şăgalnică şi plăcut zîmbitoare, cu vocea melodiósă ca un cîntec, sprintenă, veselă, graţiosă şi mai cu sémă pătrunsă de farmecul ce răspândia în jurul său pretutindenea, eră uşor să isbutéscă pe scenă şi să cuceréscă dragostea celor ce o priviau şi o ascultaū. De aceea i se şi făceau necontenite observări în criticele de pe atunci că ori «se arătă pe scenă ca o d-şoră plină de cochetărie: o rochie de mătăsărie, cordone şi cătărămii ce întunecă ochii mahalalelor, coafură grămădită şi *întindichiată* (?), în locul unei rochii curate şi bine făcute, unui şorţ elegant şi a unei cosiţe pline de nevinovăţie»; ori că «a mai adăogat o iscusinţă de tot nepotrivită şi fără vreme, adecă să arate că a căpătat rutina scenei, făcē — în cele mai triste momente de absorbire şi de despărţire de lângă iubitul ei — semne din mâni şi din ochi celorlalţi actori de pe scenă, semne ca s'o arate că, şi cînd tace, vorbeşte cu mişcările de tot nepotrivite cu rola sa». (1)

Copil sburdalnic, alintat şi capricios! Acēsta n'o împedecă să placă de cum se ivia pe scenă şi să pironéscă asupra-i ochii celor mai puţin pretenţioşi şi scrupuloşi decăt criticii săi. Mai vîrtos «cocónele îi făceau daruri preţioase cu ocasiunea oricărei reprezentaţiuni».

Ea creă multe roluri, de felurite caractere, de amareză, de subretă,

(1) «Gazeta Teatrului», 1836, No. 4 şi 1835, No. 1.

de ingenuă chiar și de *travesti*. Așa ea jucă pe Hyacintha în *Vicleniile lui Scapin*, pe Alzira, pe Righi în comedia lui Iancu Ruset *Cina între prieteni*, pe Lucinda, din *Amorul Doctor*, pe Celina, din *Triumful Amоруlui* de Winterhalder, pe Blandina din *Nevinovații* de același, pe Carol II în piesa lui Duval tradusă de I. Voinescu, *Tinerețea lui Carol II*, iar în vodevile, ce fără dînsa păreau sîrbede, «avea grații și natural în jocul sîu și dovedia cã va putè sã se facã o plãcutã subretã». (1) Cînd deschidea însã gura sã cînte, apoi tôte erau ertate, tôte se uitaũ, numai gingașa ei fãpturã, splendorea vocei și mãestria cãntecului rãmânînd vii și atrãgõtore pentru cei de fațã. D-ra Vlasto și-a atras laudele «parterului atît în cãntecul cele în parte, cãt și în duetul cu d-na Caliopi. Mulțumirea privitorilor a fost atît de mare în cãt, și de aș fi voit sã đic ceva pentru d-ra Vlasto, cã în *Alzira* își uitase rola și fãrã grijã s'a urcat pe scenã, dar una voce (de sigur una voce pocco fa din *Bãrbierul Sevilièi*) imã astupã gura și trebuie a cinsti cine-vã talentul!»

Erã deci nu numai o frumoșã și plãcutã actrițã, ci și o minunatã cãntãretã. Și avea dreptul Barbu Catargiu, care scriã aceste rîndurì, cãci cu cãntecul și-a semènat ea faima în Europa cultã și a cules laurii cei mãi strãluciți ai tinereței sale artistice.

Pe la sfîrșitul anului 1836 Polcovnicul T. Popescu, adjutant al Principelui Domnitor Alexandru Ghica, înamorat de mult de dînsa, o luã de soție (2), și ast-fel ea dispãrũ din teatru, fãrã de a încetã totuși sã-și

(1) «Curierul Romãnesc» din 1836, No. 60, Septembrie 14. Scrisõrea lui I. Repay profesor de limba franceșã la Academia Michãileanã din Iași.

(2) Actrițele frumoșe ori talentate aũ avut adesea privilegiul de a urcã cele mãi înalte trepte ale scãrii sociale și a ocupã pozițiuni splendide în lume. Așã Impãrãtesa *Theodora*, nevasta lui Justinian, jucase comedìa în circ și prin fobur gurile Bizanțului înainte de a se urcã pe cel mãi mareș tron al creștinatãții;

Balerina *Taglioni* luã de bãrbat pe Don Pedro Regele Portugaliei;

Miss Mellon deveni Ducesã de Saint-Alban și lãsã, murînd, în Septembrie 1837, 1.800.000 lire sterline (45 miliõne de franci) Missei Angèle Burdett;

Celebra *Polly*, miss *Fenton*, deveni Ducesã de Boston;

D-ra *Sontag* fu Comitesã de Rossi;

Senora Sala (actrițã din Madrid), Comitesã de Fuentes;

D-na *Leclerc*, Barõnã de la Fertè;

D-na *Naldi*, Comitesã de Spare;

D-na *Wenzel*, Comitesã Orloff;

Miss Farren, Comitesã Derby;

Miss Burton, Comitesã de Croerven;

Miss Eoote, Lady Harrinton;

Miss Monaudote deveni nevasta lui M. Bull, faimosul bogãtaș supranumit la Londra Golden Bull (Ghiulea de aur);

cultive și *mai cu drag pôte* arta sa. Intr'o călătorie ce făcù la Viena cu bărbatul său, ea luă lecțiuni de la cei mai meșteri dascăli de cântec din capitala Austriei, precum aveà să fie la Paris, mai în urmă, eleva faimosului «Bordoni», profesor al Principeselor de Orléans.

Dar de sigur căsătoria nu erà prielnică privighetorei nòstre, căci nu mult după săvârșirea ei o vedem cercând să debuteze la Opera din Paris, unde, cu tótă faima dascălului ei, cu tóte mijlocirile lui *Billecocq*, fostul Consul frances în Bucuresci, pe atunci șeful siguranței publice la Ministeriul de Interne, care *o sprijinìa cu deosebire*, frumoșa și eleganta *Marcolini* (cum își deduse numele pentru teatru), nu avù nici o isbândă.

Pe scena pe care cântă Malibran, Sontag, Frezzolini, Jenny Lind nu mai erà de ajuns loc pentru tînëra *Marcolini*, care, înțelegënd pôte pericolul de a luptà cu asemenea celebrități, se duse în Italia, unde avù îndelungi și strălucite succese.

De la Milano la Torino, de la Torino la Veneția, în «Teatro Fenice», apoi în «la Pergola» din Florența, la Verona, la Pisa, la Palermo, la Luca, Sinigaglia, Ancona, Bari, Neapole, ori-unde erà o sèrbătoare la Curțile Suveranilor, în palatele Principilor și mai marilor lumii italiene de pe atunci, vocea ei răsuna tot mai fermecătoare, gingășia ei tot mai răpitoare uimì și încântă mințile și inimile tuturor. Incă până acum ea «simte cum îi tresare de dulce peptul», amintindu-și triumfurile de altă dată! Incă până ađi «aude ca un ecoù din ce în ce mai depărtat, dar mai dulce», aplausele și aclamațiunile celor ce «o slăviau!»

Florile, giuvaerurile, aurul și... inimile cădeaù la picioarele ei, ca o

Miss O'Neil, mistres Belcher, Lady Mairesse a Londrei;

La Zerbi luă în căsătorie pe fiul Dogelui Veneției și o actriță din Neapole de la Teatrul Saint-Carlo a luat de bărbat pe Principele Luchesi Palli și a fost ast-fel cumnat cu Ducesa de Béry, mama Comitelui de Chambord;

Adelina Patti a fost Marchisă de Caux;

Ad. Ristori, Marchisă del Grillo;

Katti Schrath de la Burgtheater, amica Impératului Francisc-Iosef, este Barónă de Kisch;

Ilka Palmay, faimósa cântăreță de operete de la Wiener Theater, a luat în căsătorie pe Comitele Fesztetics;

Hermína Meyerhoff, frumoșa cântăreță de la Carltheater, creatórea rolului Giroflé-Girofla, a luat în căsătorie pe vestitul jurnalist și om politic rus Serghie Tatischeff, actual agent comercial pe lângă Ambasada Imperială din Londra;

Paulina Luca este Barónă;

Frumósa *Sophie Croizette* de la Comedia Francesă este nevasta milionarului Stern, bancher din Paris;

Sonnenfels, vestita ingenuă de la Burg-Theater este Barónă Berger;

Charlota Wolter, admirabila tragediană, erà Comitesă O'Sullivan.

bine-făcătoare plóie, din care ea răsăriã tot mãi plăcutã, mãi iubitã, mãi prețioasă cântãrétã și femee! *Rossini* a fost un moment nebun dupã dînsa, iar *Ernesto Rossi*, marele tragedian, pe atunci în splendórea tinereții și a talentului, o iubi «avec toute l'ardeur de mes vingt-cinq ans», precum singur mi-a mărturisit-o...

În timpul Imperiului se întórse în Franța, în mãi multe rîndurî cântã la Nizza, unde *Meyerbeer* îi trimiteã scrisorî pline de admirațiune și de duioșie, iar *Alphonse Karr* îi scriã articole înfocate și elogióse în ziare. La Paris dã concerte sub patronagiul Comiteșei Castiglione, la carî asistã și o aplaudã publicul cel mãi distins. În sala Herz mãi cu sémã, avù un succes nebun. Se presintã împreună cu Rossi înaintea unui «ilustru auditoriù», care îi aclamã pe amîndoi. În «foyer-ul» Operei Italiene, țise, — cu prilejul concertului dat de *Gordigiani*, «il dolce canzoniere», — cavatina din *Puritanii* lui Bellini în așã chip în cât cea mãi însemnatã fóie musicalã, «La Gazette musicale de Paris», declarã cã d-na *Marcolini* are «o voce strălucitã de soprano, perfecționatã prin o excelentã metodã». Tóte ziarele o lãudaũ toți artiștii o cântãũ, tóte mînilé i se întindeãũ cu dragoste; nu-í lipsiã decãt suprema consacrațiune: angagiamentul la Opera cea mare! Ministrul Achille Fould îi subscris contractul, dar... la 20 Septembre 1859, vedem, sub direcțiunea lui C. A. Rosetti, debutãnd în *Fiamina*, pe scena Teatrului Național din Bucureșci, pe d-na *Eufrosina Popescu*, vèduva Colonelului pensionar T. Popescu, fost Adjutant domnesc.

De atunci a rëmas credincióșã scenei române, pe care a cules tot atãția laurî și s'a îmbrãcat cu tot atãta strălucire ca și pe scenele strãine. Vestita *Marcolini*, dispãrënd, ne-a lãsat pe și mãi vestita *Frosa Popescu*, care va rëmãné un model neîntrecut de simțemînt al scenei, de joc natural, de dicțiune corectã, de nobilã înfãțișare, pururea distinsã și fãrã de sémãn încã la noi artistã.

D-ra *Ralița Michalache*, sora lui Costache Michalache, a intrat în școlã fãrã sã scie sã scrie și sã cetéscã dar aveã atãta dragoste și atãta zel pentru teatru, cã în cea dintãiu piesã ce aũ jucat elevii școléi filarmonice (29 August 1834) a creat rolul Palmirei din *Fanatismul* lui Voltaire cu mult adevër și pasiune, dupã cum am arãtat. Erã o grațioasă și vióie subretã, tot-deauna cu zîmbetul pe buze, tot-deauna gata a jucã, bunã camaradã, bunã prietenã. Aveã un singur mic cusur, ertat de alt-fel fetelor tinere: îi plăceã sã se îmbrace frumos, sã se împodobéscã și sã se gãtéscã adesea mãi mult decãt ar fi trebuit pe scenã; dovadã imputarea ce primì de la Eliade asupra rolului din *Nevinovații*, în care eși «în corul țerancelor cu secere în mãnã», avënd

degetele pline «de inele de diamant, câte a putut să găsească pe acasă». (1) Avea glas, deși nu puternic, însă plăcut, și eră pătrunsă de aceea ce jucă; ast-fel a creat rolul Princesei Azema în *Semiramis* cântată la 1836. «D-ra Ralița și-a jucat rola (în *Triumful Amоруlui*) cu tótă desăvirșirea și, la cântare, dacă nu ajunge pe M-me Caliopi și d-ra Vlasto, dar expresiunea și vioiciunea sa răscumpără lipsa glasului, care cu tóte aceste este plăcut.» (2) A rămas credincioasă scenei și a urmat pe frații săi Costache și Stefan Michăileanu (acesta intrat mai târziu în teatru) pe ori-unde s'au dus cu trupele, după vremi. A făcut parte din «Teatrul de diletanți» de la 1844 din Bucuresci și s'a dus la 1848 cu Costache Carageale la Craiova, unde se și mărită cu actorul Pavel Stoenescu. Mai târziu părăsi rolele de subretă și luă pe cele de mamă, apoi de «duegnă». După 1855 se reîntorse în capitală, intră în Teatrul Național, unde sub deosebite direcțiuni jucă până la 1881, când se retrase la pensiune.

Dómna Caliopi eră prima-dona, cântărăța de forță a școlei filarmonice și aprópe numai în vodevile și operete a apărut pe scenă atunci. Așa în *Triumful Amоруlui*, atrase aplausele «parterului, atât în cântările în parte, cât și în duete»; iar în scrisoarea sa către Eliade, *Jean Repay*, profesor de literatura francesă la Academia Michăileană din Iași, țice, cu privire la dînsa, că «are un glas just, în intonațiunile lui are un farmec deosebit. O zăbovire de șese luni în Italia ar face dintr'însa o cântărăță deosebită». (3) Eră prin urmare un element puternic, un talent recunoscut pentru acele întâi cercări lirice ale școlei românesce de musică; a creat cu deosebit talent rolul *Semiramidei*, în opera acésta, când fu jucată la 1836. Mai târziu se mărită cu actorul Luca Carageale (fratele lui Costache), urmând să jóce câți-va ani în Moldova și în Țera-Românescă.

D-ra Elenca pare a fi fost cea mai puțin cultă dintre tóte elev ele căci «avea puțină îngrijire să păzescă punctuația și se opriă unde nu trebuia, repeșindu-se cu vorba unde trebuia să stea», apoi nu obicinuia «să-și învețe rola», deși în *Zerbineta* (din *Vieleniile lui Scapin*) «se vedeă că avea marea dorință să jóce bine și, aceea ce d-l Vlasto nu a făcut, ca să-și înece vorbirea cu plânsul, d-sa a să-vîrșit, însă trecând hotarele, foarte bine cu rîsul cel îmbulzit (?) și firesc.» În vodevilul lui Winterhalder *Triumful Amоруlui* — «și-a

(1) «Gazeta Teatrului», No. 4 din 1836.

(2) *Ibidem*, No. 2, 1836.

(3) *Ibidem*, No. 6.

cântat partea în destul de bine. Glasul nu-î este mare, dar curat și just.» (1) În rolul Lucreției, fata lui Sganarelle din *Amorul Doctor*, erà atât de grațioasă «cât nu se pôte mai bine». — După cum se vede, aveà bune dispozițiuni pentru teatru, dar îi lipsiaù.... mijlôcele intelectuale și «nici prea aveà tragere de inimă să stea la învățatură, căci ochii ei șireți și mintea ei fluturatecă o purtaù mai cu drag la alte îndeletniciri. Că frumușică erà și aveà mult *vino 'neoace*.» (2) După risipirea Societății filarmonice nu mai am dat de numele ei niceeri. Mi s'a spus că trăsese încă, órbă, într'o chilie de la biserica Icónei în Bucureși.

D-ra Lang aveà glas plăcut, ochi verđi mari și mijloc plin și mlădios; cât despre talent ori isprăvi scenice, nu am putut găsi nici o urmă, acésta pôte pentru că fórte curînd deveni soția profesorului său Winterhalder.

Din criticele timpului, cât și din tradițiunile verbale ce aù ajuns până la noi asupra acestor *veterani* ai artei dramatice, putem să le caracterisăm ast-fel însușirile lor pentru scenă: *nu-și învățau rolele bine* și «acéstă neîngrijire e cam de obște între școlari»; *se pătrundeaù mai mult de înțelesul vorbelor decât de firea persónei rolului*: «vorbele se cunoseaù că erăù bune, însă eșite dintr'o inimă rece și spunea la tot parterul că sunt învățate pe din afară»; *o exuberanță de gesturi de mișcări, de atitudini, de schimbări repeđi ale feței*, cu cari «din sfiala cea firéscă ce aù trebuit să aibă la început când aù debutat pe scenă, tinerii actori acum aù sărit într'altă margine de neastâmpăr, mai toți se află într'o neconținută mișcare și, în vreme ce gura mă nâncă vorbele saù de tot le schimonosese, din pricină că nu-și învață rolele, mânilor și picioarele nu le stau la un loc». Ei mai vîrtos cătaù să atragă privirile asupra lor și să îmboldéscă «cu schimetele lor» pe public la rîs ori la înduioșare, decât printr'o comună lucrare să facă din jocul lor un tot firesc, să producă o emoțiune nemijlocită de alt cevà decât de acțiunea însăși ce se desfășura în fața spectatorilor. «Vorbele exprimate bine, musculația obrazului potrivită cu ȃcerea, liniștea și sângele rece al exprimării daù mult mai multe să înțelégă, decât nisce gesturi și mișcări telegrafice, saù mai românesce răsăcărutul picioarelor și încrucișarea mânilor ca tocălia în vînt, ce nu pôte fi de altă trébă decât să sperie paserile. Tot-deauna mâna întinsă prea mult afară din trup, aridicată mai sus decât capul și

(1) «Gazeta Teatrului», No. 1 și 2.

(2) Tradițiune verbală de la tatăl meu.

lăsată mai jos decât genuchile nu este în firea vorbirii și nu putem să o vedem la nici un om cu mintea întrégă și întru tóte sănătos». (1) Fórte înțelepte și de mare folos povețe, de cari ar poté profita și «artiștii» de astăđi, cu alt-fel de mijlóce de învățatură și alt-fel răs-plătiți și considerați decât bieții începători de atunci.

De altmintrelea, impresiunea tuturor cunoscătorilor erà aceeași în privirea acestui defect, firese celor neispitiți, de a completă prin mulțimea gesturilor lipsa de suflet, de căldură și de adevăr a interpretării rolului lor. «Actorii mai aú încă să pue câtă-va silință, ca să pótă fi de o potrivă cu actrițele, și aș dori să-î ved că simt și sunt încredințați de acest adevăr, că adecă mai mult prin jocul fisionomieii decât cu gesturile pot să pricinuiască ispravă în ochii privitorilor. Actorii cei mari nu sunt nici odată mari gesticulatori, ci, mimi desăvîrșiți, ei silesc pe privitori a simpatisa cu sentimentele ce ei exprimă prin elocuentul joc al fisionomieii lor. *Grotescul și burlescul sunt depărtate de la adevăratul comic, precum este emfasul de la tragic.*»

Și dacă li se ertaú, acestea de public și dacă le bătea din palme, o făcea «dintr'o bunăvoință a unei iubiri de sine naționale și dintr'o nădejde că, ei vor fi vrednici odată de aceste laude, pe cari se vor sili a le dobândi cu dreptul». (2)

Se vede că, lipsiți de modele—pe cari nu aveaú de unde să le ia—învățătura «din carte» nu le erà îndestulătoare spre a le forma caracterul, spre a le da trebuincioasa însuflețire unei întrupări, a unei înfățișări de ființe vii, cari se mișcaú, trăiaú și vorbeaú în fața publicului, fie-care cu deosebită simțire, cu anume rîvnă, cu înclinări și năzuințe felurite. Căci, dacă acestea sunt cu mare anevoință de îndeplinit astăđi, când avem conservatorii de mimică și declamațiune, avem directori și regisori de scenă, avem —orî-și-cum— o educațiune artistică mai desvoltată, ce putea bietul Aristia să facă — el, care erà unicul dascál de artă, de declamațiune, de înscenare și de interpretare dramatică,—din atâția nepricepuți începători, plini însă de bunăvoință, de răbdare și de încredere într'însul?! Erà invederat că aveaú să greșescă și, din punctul de vedere estetic, să fie adesea mai jos de ce erà frumos și adevărat, scopul întemeietorilor școlei nefiind de a face dintr'înșii artiști desăvîrșiți, ci numai nisce apostoli ai artei, pentru ca alții mai vrednici să urmeze calea deschisă de dînșii pentru întemeierea unui teatru național. Observările cele drepte, criticele întemeiate, dacă le

(1) I. Eliade, «Gazeta Teatrului», No. 4, pp. 43 și 44.

(2) Jean Repay, *Scrisóre către Eliade*, «Curierul Românesc», No. 60 din 1836.

erau lor îndreptate, nu puteau însă lovî într'înşii mai mult decât le eră cu cădere să le merite sau să le îndure. Ei dedeau tot ce aveau de dat: putere, căldură, simţire de o parte; publicul primiă ce avea de primit: îndemnuri şi pilde înălţătoare, mângâeri şi bucurie senină de alta, şi dacă întru acésta unii erau mai puţin îndemânateci, iar cel-lalt nu pe deplin mulţumit, răspunderea o purtau cu toţii, căci şi actorii şi privitorii erau de o potrivă nedeprişi cu «ispita şi minunăţile teatralicesci».

De aceea nu numai pentru dînşii, ei şi pentru cei cari aveau să le calce în urmă, eră priincios să se scie, că: «*Nimic peste măsură* este vecinica devisă ce gustul a avut-o în tóte vécurile şi la tóte naţiile. Inlemnirea la un loc, amortirea mânilor şi piciórelor, vorba adormită, stângăcia la ori-ce mişcare, sfiala şi temerea la ori-care pas, sunt asemenea de nesuferit, precum sunt de greţóse şi răţoitul cel mult, neastâmpêrul fără cumpêt, neîndemânateca şi îndemânarea, potopul vorbelor şi obrăznicia. . . . In zadar un actor şi-ar învăţa rola şi şi-ar medită gesturile, maimuţându-se în oglindă, dacă nu se simte pe sine pătruns şi îmbrăcat cu fiinţa persoanei ce representéază, oglinda actorului trebuind să-î fie în inimă şi tot meşteşugul să i-l arate natura. . . . Artistul cel bun îşi meditéază personagiul său şi, după al său naturel, geniul său croesce noi eroi, noi tirani, noi pătimaşi. Neîncetat băgător de sémă al naturei tuturor patimelor, tuturor viiţilor, chromatizate după naturelul fie-cărui om, se face un zugrav sincer al naturei şi arată publicului său nisce icóne vii, într'un nou chip, dar tot-deauna adevărat şi firesc.» (1)

Cuvinte vrednice de tótă ascultarea şi înţelesul celor cari, avênd chemarea de a se urcă pe scenă, nu trebuie să uite că de acolo au să arate lumii cum e lumea şi să înfăţiseze omului pe semenii săi, deci să fie zugrav credincios al uneia şi interpret adevărat al altora, lucru fără de care teatrul nu mai este decât o petrecere sérbădă, bună pentru leneşi şi pentru proşti, sau un aşezămînt de rele năravuri şi o casă de nebuni.

«Ce minunată educaţiune e aceea a teatrului Atenei! Mai rodnică pentru sufletul poporului decât iscusitele învăţăminte ale lui Socrate şi Platon. Tot ce spuneau aceştia ucenicilor aleşi din grădinile lui Academus, poporul le veduse, le înţelesese, în tablouri, sau mai bine în acte eroice, de la acei sublimi actori Sofocle şi Eschyl! Poporul suveran, când actor, când critic, găsiă la teatru unitatea compromisă

(1) Ioan Eliade, «Gazeta Teatrului», loc. cit.

în discuțiunile vieții publice, dobândiă acea comunitate de idei, acea identitate de simțeminte ce au făcut geniul Atenei și au rămas în istorie ca făclia luminosă a lumii. Acolo-și formă el ideile și năravurile sale, din cari apoi eșiau legile. Un teatru și un asemenea teatru este forma cea mai prielnică a educațiunii naționale, prielnică pentru înfrățirea ómenilor și pentru cultura muncitorilor, cari, obosiți de lucru, nu mai au vreme, nici tragere de inimă de a ceti și a învăța, cari ar adormi póte de s'ar pune să învețe, dar cari, ast-fel, prin teatru, își ascuțesc mintea, întărîndu-și sufletul.» (1)

Tot acéstă menire voiaú să dea teatrului nostru și întemeiătorii Societății filarmonice, cari vedeau într'insul un element de deșteptare a conștiinței naționale. Iată pentru ce Barbu Catargiu s'a ridicat cu atâta putere împotriva comediei, care, cu veselia sa ușoră sau mușcătoare, *ațîță* și *distruge* mai mult decât *ridică* și *îmbărbățeză* spiritele. Nu dóră că comedia nu aveă prețul și temeul ei pentru dînșii, dar în acea epocă de regenerare numai de la energia mijlócelor de luptă așteptau ei încununarea isbândeii și acéstă energie o aflau numai în pildele și învățăturile tragediei!

Și acésta a fost atât de adevărat că tot lungul șir de vODEVILE glumețe și de sprintare comedii, ce atrăgeau și desfătau cu hohote de rîs pe public, nu a putut produce măcar o parte din emoțiunea cea caldă, adîncă, reînviătoare, pe care a produs-o *Saul* asupra lui. De aceea Muscalii dedeau îndemn teatrului cât a fost un loc de petrecere și i-au țintuit ușa când înțeleseră că ar deveni un focar de simțiri generóse și de patriotice avînturi.

Acésta fu póte cea mai însemnată periódă a vieții teatrului la noi, căci ființa și înrîurirea lui a făcut un moment parte din energiile patriei, pe cari dușmanii aveau atâta interes a le rēpune, pentru a nu fi nevoiți să li se închine orî să le stea împotriva!

Din cele până acum cercetate, vedem că trei binefăcătoare urmări a avut, mai cu osebite, mișcarea culturală produsă de Societatea filarmonică: înălțarea sufletelor și îndreptarea năravurilor, prin pildele vii și curatele învățături ale scenei, provocarea și sporirea mijlócelor pentru clădirea unui teatru național, înfripirea și desvoltarea artei și literaturii dramatice.

Inrîurirea scenei asupra deșteptării și însuflețirii publice fusese de

(1) Jules Michelet, *Principes de la philosophie de l'Histoire*, 2 vol., Paris 1831.

o întâietóre însemnătate; rîvna pentru zidirea teatrului dovedise că în viața noastră se simțîa trebuința unei îmboldiri artistice; iar încercările de literatură dramatică desrobiau, pentru tot-deauna, limba românească de sêlbătécia ce i se impută, din cauza stării înapoiate în care fusese înadins părăsită de pe vremea Fanarioșilor. (1)

Cei cari puseseră umêrul spre a scôte poporul din chaosul unde zăceă nu vedeau scăparea lui decât într'o cultură națională, ce nu puté prinde însă rădăcinî fără de înflorirea limbei. Iacă pentru ce, fiindu-le temelia sănătósă, lucrarea lor — cu tóte neajunsurile și pri-gónele — a mers încet dar sigur înainte. Și se póte dice că orî-cine a putut da un ajutor întru acésta l'a dat din tótă inima, cu încredințarea că numai dintr'o activitate comună póte isvorî binele tuturor.

De aceea când teatrul deschise porțile Musei dramatice, poeții și scriitorii câți s'aũ dovedit pe atunci aũ alergat cu entusiasm să-î aducă prinósele inspirațiunii și sîrguintei lor.

Negreșit că nu pe fruntea tuturoră luciă scânteia talentului, nici toți erau de o potrivă însuflețiți de simțemîntul artei, toți însă lu-crau cu inimă bună și cu dorința unei vii și înălțătóre propășiri. Ba, în așa *începătornice vremuri*, eră destul ca cine-va să aibă ușurința de condei și să pótă strămută o scriere străină în limba românească, spre a se bucură, la un loc cu cei vrednici, de harul mulțimii și a fi numêrat printre închinătorii Muselor.

Acésta și explică lipsa de direcțiune, nepotrivirea și slăbiciunile atâtor produceri, cari n'aũ avut alt merit decât acela de a fi umplut un gol pe scena noastră, atunci când golul ar fi fost o dovadă de nemernicie, iar critica aspră o fățișă desaprobare a unui patriotic avînt!

Să le luăm dar ast-fel cum ni le-a transmis trecutul și, scuturând de pe dînsele pulberea uitării, să le punem sub ochii celor de ađi, ca un interesant exemplu și un îndemn de a face mai bine.

Cele mai vechi lucrări românesce — cu caracter teatral — par a fi:

(1) *Constantin Radovicî din Golesei* (Dincă Golesecu) arată, în «*Insemnarea călătóriei*» făcută în anii 1824—1826 pentru a pune pe fiii sêi Alexandru, Ștefan, Radu și Nicolae la școlă în Elveția, că, după ce începuse a scrie *întipăririle sale în limba românească, fu nevoit să părăsescă după câte-va încercări acésta întreprindere și să le urmeze în grecesce*, «căci fôrte des întîmpinam vederi de lucruri, ce nu le aveam numite în limba națională». (Ediț. Buda 1826, p. 106.) De aceea la 1827 se legă el cu Eliade să realizeze răspândirea instrucțiunii românesce în tótă țera, să scótă o fóie în limba română și să stărue pentru înființarea unui Teatru Național, instituind, ca bună pildă, *el mai întăi* o școlă și un internat—sub direcțiunea lui Aaron Florian — pe moșia sa Golesecii.

o tragedie asupra morții lui Grigorie Ghica Vodă din Moldova, aflată în biblioteca Episcopiei din Oradea-Mare (Banat) și intitulată: *Occisio Gregorii in Moldaviae Vodae tragice expressa*, cuprinzătoare de 12 foi, fără numerotare, in-4°, scrise cu litere chirilice și latine cu multe prescurtări, ce o fac aproape neînțelăsă astăzi. Lipsită de orî-ce valoare literară, lucrarea este o înșirare de scene fără nici un caracter dramatic, în care persoanele vorbesc când românește, când latinesce, când țigănește; ba soția lui Grigorie Vodă se tânguesce chiar în limba ungurească. La sfîrșit autorul ei necunoscut îndemnă pe public să facă urări de fericire pentru Suveranii — de pe atunci — ai Imperiului Austriei: *Denique clamatur vivat Maria Theresia & Ioseph!* (1)

Tot în Transilvania Sulzer a aflat — cu prilejul unei nunți săsese (?), un fel de *Comedie pastorală*, scrisă, țice el, de un Român anume **M^{KS}_{IAE}**, în care se desfășoră «în mod firesc și cu destul rost obiceiurile românești, în grai și în cugetare».

Scenele se petrec între un cioban mire și mai mulți tovarăși de ai lui, oșpeți la nuntă. Căntecele — căci e o comedie cântată — sunt vesele, pline de glume, de păcăleli și alusiuni (adesea grosolane), cu ici și colo ceva înfiorări de dragoste și urări de belșug și de fericire. De sigur valoarea lor e mai mult folkloristică decât literară, deși sunt aproape singurele de felul lor în analele dramatice. (2)

A treia lucrare este un dialog, intitulat: *saLeLe pokrVarILor en arDIaLU LUnge sIkrIIU MaItsII theresII*, adică: *Jălile ciobanilor din Ardél lângă sicriul Maicei Teresia*, întocmite în limba română de către un popă de sat protestant: *S. K. Eccl. Evang. Ruthen. Past.—Lazăr și Bucur*, ciobanii ardeleni, își varsă tot *necazul și nevoia* lor sufletescă și-și plâng *norocul și nădejdea* nimicite prin încetarea din viață a Impărătesei Maria Teresia, «Maica Ardélului», îndreptându-se cu rugăminți către:

Dulce Iosef Impăratul
Țării a Rîmlénilor,
După Maică, fii tu Tatăl
Cel mai bun supușilor!

(1) D-l *Densușianu*, care vorbește despre această lucrare în *Analele Academiei* (Seria 2, t. II, cap. I, p. 212) presupune—fără a-i arăta autorul— că este copiată de mîna Episcopului Samuil Vulean. După cercetări amănunțite se poate vedea că la sfîrșitul pag. 10 stă scris jos: *ct. Greg. Maior*, acel care fu Episcop la Blaj și a trimis pe Șincai și pe Petru Maior la Roma. (Relațiunea Iosef Vulcan, M. A. R.) Copia acestui manuscris se află azi în Biblioteca Academiei.

(2) Fr. Ios. Sulzer, *Geschichte des Transalpinischen Daciens*, t. III, p. 19–24.

Versurile sunt cam ológe, simțemintele mai mult decât naive și limba fórte puțin corectă. Caracter dramatic nu aú, nici acțiune, nici chiar emoțiune dramatică nu scapărá dintr'însele și e cu greu de presupus ca ele să fi fost alt ceva decât una din multiplele forme, în cari s'a învéluit jalea popórelor Imperiului Austriei la mórtea puterniceii și binefăcătórei lor Mame și Suverane: Maria Teresia. (1)

De alt-fel asemenea *Plângerî*, făcute chiar în românesce, se găsece multe, cu același prilej. Sulzer însuși ne dá producțiunea unui Român transilvănén (din partidul Nemților), care, voind să imiteze pe «Horațiu, orî pe Klopstock», a scris o: *Odă pentru pomenirea mutării cêi de a pururea a Augustei Mariei Theresei*, pe care «autorul însuși nu o va mai pricepe, dacá peste câțî-va ani, uitând-o, va căută să scie ce a vrut să dicá». Iată câte-va strofe dintr'însa:

S'aú deșteptat la glasul
Cel cu suspin al Daciei

Inima mea;
Trist, trist cântă cithara ei!

Cósa ta Atropos! gróznică umbră!
Aî turburat făptura;
Ca un fulger aî tocmit săgéta
Și acum dorm móștele Maicii!

Privesce acum schiptru cerese,

Mai nainte *sîmfin* Dacia

Schiptrul ei

Intins cu milă și cu îndurare.

Cerul sfînte

Ascultă

Ascultă! ține pe Iosif

Al doilea Traian. (2)

Orî-cum, ele aú tótuși meritul de a fi compunerî originale, căci până târdiú nu vom întilni, pe scena teatrului orî în bibliografia dramatică română, decât traduceri — mai mult saú mai puțin meritorii — de scrieri străine și fórte rar câte o lucrare personală, și aceea slabă, slabă de tot.

În dorința și mai ales în graba de a avé un material dramatic pentru tînêra nóstră scenă, rîvna celor cari lucraú la întemeierea ei fu până la un punct bine însuflețită, când se îndreptă asupra lucrărilor de înaltă valóre artistică ale literaturilor străine, prin traducerea și răspândirea căroro socotiaú ei să deștepte și să desvolte gustul publicului, iar prin frumusețea și înrîurirea lor morală să aprindă mințile și să dea avînt talentelor.

Dacă însă publicul prinse gust de dînsele și făcú din teatru un element trebuitor al vieții sale, talentele rêmaseră puțin rodnice și mai puțin originale.

S'ar puté aruncá vina unei asemenea stîrpiciumî asupra lipsei de

(1) *Ibidem*, p. 26—29. Istoria lui Sulzer e scrisă la anul 1782.

(2) *Ibidem*, p. 31—35.

pregătire ori asupra stării relativ greoie a educațiunii noastre artistice când ar fi vorba despre începuturile — atât de anevoioase — ale instituțiunii dramatice; dar crisa de atunci și-a prelungit efectele până în zilele noastre și, chiar acum — fie și fără de a atinge întru nimic pe *genus irritabile vatum*, — nu și-a dat încă obștescul sfârșit.

Teatrul a trăit, trăește și va mai trăi poate din traduceri (1), cari, ași, multe nu sunt mai bune, nici mai rele decât cele de acum 60 de ani; iar proporțiunea dintre adaptări, prelucrări, prefaceri, localisări și opere originale este cu forțe puțin covârșitoare, ale unora asupra celor-lalte, și acésta abiă de 10, 15 ani, căci înainte *originalele*:

... .. plutiă rare

Pe noianul cel de copii și-a traducerilor mare!

În termin de mijloc, nici o treime din lucrările ce se reprezintă ași pe scena Teatrului Național din București nu este originală, cele-lalte fiind localisări și traduceri, pe când în teatrele — chiar de a 2-a și a 3-a categorie din străinătate — nu se primesc decât traduceri marilor autori clasici, cari sunt temelia tuturor repertoriilor, și ale lucrărilor sensaționale moderne, cari sunt cea mai sigură momelă pentru reclamă și parale. Și cu tóte acestea, nici acolo nu sunt prea mulți autori dramatici gustați de public și răsplătiți peste măsură.

E drept că în străinătate sunt teatre pretutindenea, public numeros și iubitor de artă, pe când la noi sunt teatre puține, public restrîns și nu tocmai credincios scenei naționale, dar sunt și mai puțin autori dramatici, cu mai puțină popularitate și mai puțină răsplată decât acolo! Iată cauza de căpetenie a crisei noastre dramatice, care va dăinui atât cât publicul — cu tot caracterul său independent în materie de spectacole — nu va fi *adus și sedus* în teatru de *lucrări interesante*, iar scriitorii nu vor pune mai presus de ori-care cerință a vieții menirea

(1) Kogălniceanu, în *Dacia Literară* făcând analiza și critica scrierilor «ce se îmbulzesc pe fie-care și, sporind literatura națională», găsiă, încă de la 1840, că, deși «în tóte zilele es de sub tesc cărți în limba românească, ele sunt numai traducțiuni din alte limbi, și încă și acelea dacă ar fi bune! *Traducțiunile nu fac o literatură!*» Tot acolo el, cu mâhnire, constată că: «dorul imitațiunii, încuibat în scriitor, e o manie primejdiósă, pentru că omórá în noi duhul național»; apoi, făcând elogiul patriei și faptelor mărețe din trecutul nostru istoric, arată că: «am puté găsi și la noi subiecte de scris fără să avem trebuință să ne împrumutăm de la străini.» *Dacia Literară* apărută după suprimarea revistei *Alăuta Românească* sub direcțiunea lui M. Kogălniceanu, Costache Negruzzi și V. Alecsandri, n'a ținut mai mult decât un an (1840--1841) și a fost închisă silnic, din cauza laudelor aduse de Kogălniceanu lui *Alexandru-cel-Bun*, laude ce părăură o critică a guvernului lui Michaiu Vodă Sturdza.

ce aŭ de a înobilă inima, a formă gustul și a călăuzi spre bine și adevăr tocmai pe acea mulțime ce singură pôte da *pâne și glorie!*

De altă parte cât timp în teatru se va face aprópe numai *artă pentru parale*, literatura dramatică națională va fi fatal osîndită láncezi-rîi și periciunii, fiind-că i se vor cere tot-deauna lucrări de senzațiune: *mult scilpitóre ochilor, puțin priincióse minții*, pe cari dacă nu i le va da, i se vor preferi lucrările străine bine chibzuite în acéstă privire. De i le va puté da, atunci se va rătăci pe căi nevrednice, se va înjosorá și se va cufundá în adînc, fără suflet, fără lumină, fără ideal.

Negreșit, munca, încordata muncă a minții, trebuie rêsplătită, și cu prisos, însă fără de a face din rêsplată un scop, nici din senina glorie un prilej de bun traiu.

Arta, ca și vieța, e o luptă continuă pentru cucerirea unui ideal, carele, cu cât va fi mai înalt și mai anevoe de atins, cu atât și ea va fi mai nobilă, mai rodnică, mai aprópe de firea și menirea omenéscă.

Dramaturgii de ađi nu mai aŭ a luptă pentru revendicări și întregiri de drepturi, sentimentalismul lor patriotic nu mai rêscolesce și ridică inimi asuprite, nici din adîncuri de glóte robite nu mai smulg eî strigătul mântuitor al libertății... Vremea și împrejurările aŭ îndreptat și aŭ prefăcut multe, iar calea propășirii ne este larg deschisă în față; menirea lor, deși mai puțin eroică ast-fel, va îmbrățișá totuși nemărginirea hotarelor vieții, ale cărei taine și energii printr'înșii le vom puté mai bine cercetá și pętrunde.

De alt-fel, ce erá ertat lui Eliade, Văcărescu, Aristia, Ruset, Voinescu și alții, atât de împrejurările în cari aŭ scris, cât și de rolul activ ce aŭ avut la înființarea Teatrului, nu ne-ar mai fi permis noué, cari, trăind în alte timpuri, avem alte datorii, altă chemare și mai vîrtos o altă educațiune și înclinare artistică decât dinșii.

Teatrul românesc, pe lângă școlele naționale, a deschis, diceau eî, un drum fórté întins literaturéi nóstre și s'a făcut o deprindere literară la toți tinerii cari es din școlá. Nădejdea și mulțumirea de a-și vedé cine-va faptele sale înfățișate la un public întreg, de a vedé o mulțime de privitori plini de băgare de sémă a-l auđi și a bate în palme, a încurajat o mulțime de tineri, ca vremea, ce mai înainte și-o petreceau într'o perdere vrednică de jale, a o hotări pentru cultura limbei și îmbogățirea bibliotecéi românesci. (1) În adevăr, în mai puțin de un an de la deschiderea școléi filarmonice, 42 bucăți, dintre cari 13 *tipărite*, 4 *sub tipar* și 17 *gata de tipărit*, eșise de sub con-

(1) *Gazeta Teatrului* No. 3, Aprilie 1836, p. 31.

deiu mai mult sau mai puțin măestru al acelor vrednici bărbați, cari lucrau nu de fală ori de câștig, ci din căldurosă rîvnă și patriotică însuflețire pentru binele obștesc.

Și dór nu tot-deauna dragostea scrisului putuse, cu înlesnire, să se dovedească mai înainte. Ómenii aveau să lupte cu alte nevoi ale vieții, așa că nici vremea, nici prilejul nu le dedeau îngăduire să urmărescă sborul fermecător al minții. Fără îndoială, cei cari aveau darul de sus înfruntau tóte și-și făceau datoria către neam și către țeră; ei însă erau puțin și puține ne-au rămas de la dînșii. De pildă, Banul *Enache Văcărescu* scrie — cu 20 ori póte și cu 30 de ani înainte de începutul vécului nostru — poesii frumoșe și o gramatică (1) románescă, fiul sėu *Alecu Văcărescu* îi moștení talentul poetic, apoi *Iancu Văcărescu*, cel mai vestit dintre dînșii — poet și om de stat — căută să ridice limba română pe teatru, traducend încă de la 1817 pe *Britanicus* și pe *Regulus* din franțusesce, pe *Hermiona*, *Césul de séră* și *Grădinarul orb* din nemșesce. Tot el încuragiă traducerea *Avarului* lui Molière de *Herdelius*, care fu jucat de către școlarii de la Sf. Sava la 1819. (2)

Vel Paharnicul *Iordache Slătineanu* traduse la 1797 din limba grécă pe *Achilevs la Skiro* a lui Metastasio (3); *Paris Momuleanu*, «glas de durere», cum îi dice Eminescu, publică la 1817 un: «Rost de poesii, adecă

(1) Acéstă gramatică e întitulată: «Observațiuni sau băgări de sémă asupra regulilor și orinduelilor gramaticii románesci, adunate și alcătuite acum întâi (se scie însă că prima gramatică română e cea de la 1757 a lui *Dimitrie Eustatievici* — veđi V. A. Urechia, Ist. școlelor, vol. I, p. 25), a Dumnélui Enache Văcărescu, cel de acum Dicheofilax bisericeii cei mari a Rėsăritului și mare Vistier al Principatului Valachiei.» Ea e închinată Episcopului de Rîmnice Filaret și mare Vistier al Principatului Valachiei. Ea e tipărită de Gheorghe Popa Constantin în tipografia Episcopiei. (A. D. Xenopol, t. V, p. 735, op. cit.) — *Revista Română*. Odobescu, pag. 481—531.

(2) V. A. Urechia, *Domnia lui Ioan Caragea*, ed. Academiei, p. 98.

(3) *Achilevs la Skiro*, *Fapta lui Kir Metastazie Kesaricescului poetic*. «Acum întâi talmăcită de pe grece de către D-lui Iordache Slătineanu, Vel Paharnic în Bucureșcii țerii rumunesci la a. 1797.» S'aú tipărit «în Sibiú, în tipografia lui Martin Hohmaister, cu priv. împărătescii crăeștii mării». Actele se numesc *facere*, iar scenele *perdele*. Traducerea este bine făcută, versurile sunt corecte, limba destul de curată și de armonioasă. Se póte dice că e una din cele mai bune traduceri în versuri rimate dintre cele vechi. Paharnicul Slătineanu, om cult și așezat la minte și la inimă, lámuresce încercarea sa, dicend: «Am talmăcit-o în limba mea cea părintescă drept mângâierea acelora ce, ca și mine, petrec câte odată afară din turburarea politică.» Ce cuvinte pline de adînc înțeles! și ce bine ar fi să le cunoscă, să le prieică și să le urmeze, ca un sfat prielnic pentru fericirea vieții, mulți din cei ce se îndeletnicesc numai cu acéstă politică turburare.

stihuri, acum întâiū alcătuite în limba românească»; *A. Nănescu* traduse *Hecuba*, tragedia lui Euripide (1), care fu jucată de elevii români la 1819; iar Ioan Eliade, este înainte-mergătorul și sufletul mișcării literare din prima jumătate a vécului.

Deci, lăsând la o parte cărțile bisericesci, cărțile științifice, didactice și puținele publicațiuni periodice încercate până atunci, în aceste lucrări și în pomenitele 42 de bucăți, originale sau traduse din limbi străine, se mărginiă aprópe întréga activitate literară în Țera-Românească, după întâiul an al înființării teatrului. Și acésta fu perióda cea mai rodnică și mai de sémă a literaturii dramatice respective, căci puține la număr și de neînsemnată valóre sunt producerile ce au venit până la risipirea Societății filarmonice.

Dintre acestea, Eliade, pe lângă poesiile, novelele, articolele de polemică și de critică literară, tradusese: *Fanatismul* de Voltaire în frumoșe, dar adesea inegale versuri; pe *Zaira*, de același, în aceleași condițiuni; apoi pe *Amfitrion* de Molière și pe *Marino Faliero* a lui Lord Byron;

Ioan Cămpinenu: Intriga și Amorul, dramă de Schiller;

C. Aristia, interpretul lui Omer: pe *Saul* și pe *Virginia*, tragedii de Alfieri, și *Silita Căsătorie* de Molière;

Ion Ghica: Prețioșele lui Molière;

Căpitanul Voinescu: pe Bădăranul boerit de Molière, *Misanthropie și pocăință* de Kotzebue, *Demoazela Aissé* de același și *Junia* lui Carol II de Duval;

Maiorul Voinescu: pe Doctorul fără voe și pe *Georges Dandin* de Molière;

Parucicul Ioan Em. Florescu: pe Gemenii din Bergam de Florian și *Amorul Doctor* de Molière;

Ioan Ruset: Cina între prietenii, *Nebunul de la Peron*, *Eraclie* de Corneille și *Sgârcitul* lui Molière;

Const. Rasti: Vieleniile lui Scapin și *les Amants Magnifiques* de Molière;

Stefan Burki: Sicilianul sau Amorul zugrav de Molière, *Crispin rivalul stăpânului său* și *Turbare*;

C. Moroșu: Védova viclénă de Goldoni;

G. Nișescu: Steful nerod de Kotzebue;

Gr. Grădiștenu fiul: *Bolnavul imaginar* de Molière;

(1) 1 volum de 66 pagine in-8° mic, tipărit la tipografia de la Cișméua lui Mavrogheni, în 1817.— Momuleanu a mai scris și un volum de prosă, «Caracteruri», tipărit tot acolo la 1825, prin care se silésce a introduce unele neologisme luate din franțusesce, în limbă.

G. Munténu: Incurcătura de Kotzebue;
 D-ra *Smărăndița Porumbaru: Somnambula* de Scribe;
 D-na *Catinca Sâmboténa: Meropa* lui Voltaire.
 Numai *Cesar Bolliac*, poet liric, astăzi uitat, compusese tragediile: *Matilda*, *Avel* și *Tăierea a doi-spre-dece boeri în mănăstirea Délu-lui*, și *Winterhalder*, profesorul de Istorie la școla filarmonică, vodevile ale cărora subiecte erau luate din teatrul german ori frances, anume: *Triumful amorului*, *Actorul fără voce* și *Nepotul în locul unchiului*.

În total 15 tragedii și drame, iar restul comedii, farse, vodevile și o operă, dintre cari șese abia erau originale sau imitate; deci 15 *traducători*, alături de 2 *autori* dramatici. Eră puțin negreșit, mișcarea literară eră slabă și fără colóre proprie, dar începutul acesta făgăduia urmări pline de rodnice isbândi și eră pôte de-ocamdată destul. Imprejurările i-au fost însă protivnice, iar silniciile au sugrumat aprópe puil plăpând, care se sbăteă să sbóre din ghióce. (1) A sburat, ce e drept, mai târziu, dar i-au fost, se vede, aripele încă amórțite, ca și glasul, de nu s'a urcat nici până acumă prea sus și viersu-i n'a străbătut prea departe.

Literatura dramatică, în care se oglindesc, prin pilde vii, viața, năravurile și patimele unu popor, a rēmas—de atunci—tot înapoiată, la noi scriitorii mărginindu-se a inundă scena cu mulțime de traduceri, de imitari și de localisări din limbă și teatre străine, lucrări pentru cari nu li se cereă nici pregătire de studii, nici gândire și observațiune, nici pătrundere a firii și vrerii némului, nici însușirea a atător caracteristice feluri de a fi a societății românesce, pe care mai cu osebire aveă chemare și datorie să ne-o înfățișeze, cu bunurile și cu relele ei.

Iacă pentru ce producerile acestea ibride, fără căldură și fără interes, cele mai de multe ori, pentru inima și înțelegerea publicului, trebuiau să-i creeze o atmosferă de false simțiri, de străine îndemnuri și de sérbede apucături, ce l'au otrăvit până la suflet și l'au făcut nătâng, pretențios, fluturatec și deci fără consciință despre ce-i priesce

(1) De la 1836 și până la închiderea teatrului la 1838, nu s'au produs decât fórte puține lucrări dramatice. Lăsând la o parte piesele de ocaziune, ori piesele contra cărora se sculase Soc. filarmonică, nu găsim mai de sémă decât pe: *Domnul de Pursogniac* (Molière), tradus de *Gr. Grădiștenu fiul*; *Două bilete* sau *Amorezul* (Florian) și *Alzira sau Americanii*, traduse de *George Creșianu*, și cu ocazia-nea zilei onomastice a lui Vodă Ghica, o comedie de *Ioan Eliade*, numită: *Serbătórea română pentru 30 August, 1837*. Bolliac scria poesi, iar Eliade se ocupă, după acésta, mai mult de politică și de școlă.

orî ce-î place, fără gust distins, fără măsură, fără ideal, gata a răsplăti cu aceeași cătime de entusiasm strămbăturile unui saltimbanc și creațiunea unui artist!

De ce nobile însuflețiri puteau fi dătătoare acele învățăminte și pilde, când cele mai multe erau scôse din jocuri și din patime străine vremii și ființei nôstre, când felul cum ele se înfățișau eră atât de puțin meșteșugit, iar haina cu care se îmbrăcau cugetările și simțirile ce le puneau în mișcare eră, dacă nu prea strîmtă, dar totuși rău alcătuită și mai rău purtată.

În adevăr, lăsând tóte neajunsurile la o parte, ceea ce mai cu dinadinsul surprinde în aceste lucrări este lipsa de scrupul și de cunoscință cu cari traducătorii au întrebuițat limba. Ei s'au mărginit—în deobște—a strămută numai înțelesul cuvintelor, fără de a turnă într'un tipar propriu gândirea și intențiunea autorului, așa că—în prosă sau în versuri—ni se dă *analogia, nu interpretarea românească a textului străin*. De aci sumedeniile de inverșiuni pocite, de împărecheri ciudate, de adăogiri și preseurtări, decî stingherelă și falsificare a unei produceri, îndeajuns de știrbită — alt-fel — prin însași fapta tălmăcirii.

Publicul sorbià tóte cu lăcomie, creșdendcă acelea-s frumosul, binele, adevărul artistic, el își hrănià sufletul cu dînsele și, în afară de ele, nu bănuia că mai póte trăi o altă lume, lumea lui de pildă, cu vieța de tóte dîlele, cu patimele, bunurile și minciunile, pe cari, de alt-fel, le hulià orî le slăvià, fără o mai adîncă judecată. Și în dîua când *cine-va* îl puse față în față cu dînsa — decî cu sine însuși — arătându-i că acésta eră lumea reală, el, plin de înfumurarea lumii factice în care trăià, se răsvrăti, se luptă să-și apere patosul și sughițul trago-poetic bilbîitul și schimele gimbușarilor, cari singure-l mișcase și-l măgulise atâta timp și încă răsunaù cu putere în golul lui sufletesc.....

Iată cum, deși isvorite dintr'o arșetóre dorință de regenerare, în-deletnicirile acestea dramatice—luate din repertoriul scenelor de boulevard ale Parisului—pregătiră un teren priincios tuturor deșanțărilor și ineptiilor melo-dramatice, cari aveau îndelung să fie aprópe unicul element artistic al scenei nôstre naționale;

Iată pentru ce publicul român, hrănit o jumătate de véc numai cu, dînsele, și-a viciat simțirea și gustul, așa că spectacolele fără uimitóre privești sau fără patetice înduioșări îl lasă rece, nu-l mulțumesc nu-î dau îndemn să mai vie la teatru.

Acéstă stare de lucruri vedesce o neîndoiósă înjosoare a priceperii și o regretabilă slăbiciune a culturei, și va trece încă multă vreme până ce, cu deprinderea și, de sigur, cu desvoltarea educațiunii artis-

tice, va ajunge lumea să prețuiască și să alegă, ca singure vrednice de admirat, pe acele lucruri—străine ori pămîntene—ce o vor face într'adevăr să petrecă instruindu-se, ideal urmărit de acei cari i-au deschis pentru întâia oară ușile teatrului !

Cu desființarea Societății filarmonice încetară și dăile bune ale artei noastre dramatice.

Dacă, în neconținutele sale oscilațiuni între vrerile Rusiei și Turciei, în luptele ce a avut să pórte cu partidele politice dinăuntru și, mai virtos, în temerea de răsturnare ce l'a muncit tot timpul domniei, într'adevăr — cum dicea cântecul :

Alexandru Ghica

N'a făcut nimica,

nici chiar pentru el însuși în această țără, teatrului i-a făcut însă cel mai mare rău !

Invinuit, de intriganți și de străini, a fi un focar ascuns de opozițiune contra Puterilor protectóre și o uneltă de răsturnare a celor cari îi rîvniau tronul, Domnitorul, și fără de acestea puțin dispus a încuragiá asemenea întreprinderi «de gură slobodă și de cugete fără astîmpër», după ce toleră și pôte încuragiá tóte neajunsurile ce se făceau, după ce zadarnic căută să-i pună călcâiul pe grumaz, apoi, ușor născocindu-se pricinile de bănuială asupra Societății filarmonice, îi dete ultima lovitură, lăsând-o să se prăpăstuiască în prada celor mai mișelescii iscodiri ale trădării.

Scena ridicată de dînsa, lipsită de bunii ei sprijinitori și prigonită din tóte părțile, e dată părăsirii, iar favórea publică alérgă—cu aplause, cu laude, cu aur— către trupele Operei italiáne sau nemțesci, către comedianții francesi ori către concertisti, scamatorii, saltimbanci și atâți alți «artiști» străini, ce șépte ani de-a rîndul aveau să se urce în triumf pe aceleași scânduri, de pe cari răsunase cu atâta drag și însuflețire graiul românesc. (1)

(1) În anul 1838, trupa francesă adusă de *Filoll* începe reprezentațiunile sale la 8 Decembre și le continuă până la 8 Aprilie anul următor.

La 19 Februarie 1839 fu mare concert de *violină* dat de d-ra Eleonora Naiman, «la teatru». Acéstă artistă a cântat apoi și la Iași, unde «sentimentul și harul nerostit cu care a sunat fantasia lui Lipinski—cu tóte ale ei greutăți și podóbe—au încununat triumful d-rei Naiman, care s'a urat de publicul cunoscător cu entusiasm și aplaudări.» (*Ist. Școalelor de Urechiiă*, II, p. 144).

În anul 1840, s'a dat, cu deosebit succes, de către trupa francesă de Operă, La

Tinerii actori, fără cârmă, fără speranță, fără ajutor, se căpătuiră care cum putură. *Andronescu* intră în greșa Tribunalului de Ilfov, *C. Michăilănu* se făcù dascăl de gramatică la pensionul lui Vaillant — până la vremea când se urcă iar pe scenă, — *C. Ollănescu* intră în armată și plecă în Rusia să-și completeze studiile militare, *Curie* se duse întâi la Atena — cu *C. Aristia*, — apoi pribegi în totă lumea,

Dame Blanche, în séra de 1 Octobre. — În séra de 6 Octobre a debutat o trupă ungară, care a jucat în limba română piesa «Fetele de la Sziclosz», apoi a mai jucat alte două piese tot în românește și altele în nemțesce și unguresce. *Curierul Românesc* dice cu această ocaziune: «Scopul acestei societăți n'a fost, după cum dice însăși însciințarea ce a dat afară, ca să facă paradă în limba noastră, care le este străină, ci, debutând pe scena Bucurescilor, să-și arate sentimentul de bună vecinătate și cinstirea către nație, unde, viind a o feliicită de înaintările ei, s'a expus a reprezentă o dramă cu adevărat națională ungară, combinând la un loc naționalitatea ungară cu limba acestui pământ.» (Veți No. 9 Oct.) Înainte de a veni la noi, trupa acésta jucase cât va timp la Brașov. Acésta trupă, care a stat aprópe o lună în Bucuresci, a dat, cu prilejul aniversării suirii pe tron a Domnitorului, o reprezentațiune de gală, jucând în limba română o pastorală, urmată de un tablou în 7 poziții (scene), tóte cu privire la înființarea școlilor lancasteriane prin sate. Scena în fățișă pe Domnitor încunjurat de ministri, de popor și de copii de țărani, ținând tablele lancasteriane în mână, pe care le dă Ministrului de Instrucțiune publică. Acesta le dă învățătorului, care le pune în aplicare, lucrând cu copiii în jurul cercurilor de fer. Domnitorul, vedënd apoi pe un țigan în fére, îl ridică de jos cu fiul său, îi sdrobesece férele, le aruncă și trimite pe copil să învețe împreună cu copiii de Români. (*Curierul Românesc*, No. 82, Octobre 29, p. 372.)

În 1841 jôcă o trupă francesă de dramă și comedie, în care se află o frumósă actriță, M-me Flora Massé, în beneficiul căreia, la 25 Iunie, se dete un spectacol mixt: româno-frances, în care jucă, se dice, și Costache Caragiale.

La 6 Septembrie și la 6 Decembre 1842, reprezentațiuni de gală, prima pentru inaugurarea clădirii Sfatului Orășenesc, a doua pentru ziua numelui Impăratului Nicolae I al Rusiei. S'a cântat în ambele dăți opera *Norma*. (*C. R.*, No. 71 și 74.)

În 1843, *Leopold de Mayer*, vestit pianist, și *Henrieta Karl*, cântăreță de cameră a Regelui Prusiei, dau mai multe concerte, cu fôrte mare succes. Ei au cântat și la balul dat de Marea Vornicésă Elisabeta Barbu Știrbei, în séra de 13 Iunie 1843, în onóra Principelui Albert de Prusia, care sosise din Constantinopole și stătù 3 zile în Bucuresci, ca Înalt Óspe al Domnitorului Bibescu.

La 16 Octobre, *Cavalerul Rodolfo*, prestidigitator, uimì capitala prin «neîntrecutele și strălucitele sale produțiuni». — (Veți *Curierul Rom.*, 1844.)

În cursul stagiunii de érnă mai sosi și trupa de acrobați, care, sub direcțiunea lui *Avarini*, dete mai multe reprezentațiuni în teatru.

După suirea pe tron a lui Vodă Bibescu, la Dec. 1842, veni în teatrul Momolo o trupă italiană sub direcțiunea lui *Sansoni Barilio*, care începù stagiunea la 15 Sept. cu opera *Norma*. Trupa erà numerosă și bine compusă, avënd 3 cântărețe: d-nele, *Galzarani*, *Gaetana Luli*, *Matilda Clary*, și 6 cântăreți protagoniști, adecă: 2 tenóri: *F. Bataggia* și *Georgio*; 2 bași: *Giacomelli* și *Santi*; 1 bariton: *Clary* și un buf:

I. Rômnicénu se făcù militar, *Lăscărescu* servì ca pedagog cât-va timp în pensionul statului de pe lângă Colegiul Sf. Sava, mai târziu se făcù iar actor, *d-ra Vlasto* se mărită cu Polcovnicul Popescu, Adju-tant domnesc, *d-na Caliopi* deveni nevasta lui Luca Caragiale, păstrându-și talentul și grațiile pentru campania ce aveà să întreprindă la 1845, reinviând cu alți camaradi teatrul românesc în Bucuresci. Câți-va se apucară de negustorie, cei-lalți au trăit cum a dat Dumnezeu, dar de meseria cea veche nu s'au mai apucat.

Singur *Costache Caragiale* (1), rămas credincios carierei sale, plecă în Moldova, unde chiar în anul 1838 îl găsim jucând la Botoșani, în trupa lui Nicolini, cu așa succes, în cât «acéstă întreprindere națio-nală a aflat de la nobilime și public un sprijin puternic, ast-fel în cât a putut începe un șir de reprezentațiuni în acel oraș». (2)

Incercări de a se mai jucă în românesce se vor face în câte-va rînduri, de pildă cu prilejul aniversărilor domnesci, orî a vre-unor alte împrejurări, dar fără actori bine chibzuiți, fără repertoriu și mai cu sémă fără nici un îndemn pornit de sus. Bucurescenii se vor mulțumi cu nisce sérbede și trecătoare producțiuni, ce le vor lăsà póte numai amărăciune în suflet și nici o părere de rău.

Eugenio. În repertoriu aveà operele: *Lucia*, *Belisario*, *Romeo e Giulia*, *Norma*, *Bărbierul din Sevilla*, *Sonnambula*, *Furiosul* și *Clara de Rosemberg*. Mai târziu, fu angajată și d-ra *Henrieta Karl* ca primadonă. Ea aveà să ajungă în curînd, după ce Sansoni va face faliment, directore de Operă la noi și să facă cele mai grele neajunsuri trupei românesci a lui Caragiale Costache, ca să póta jucă alături cu dînsa pe scena teatrului Momolo. (*Curierul Românesc*, No. 67 și 69 din 10 și 17 Septembrie 1843. Veđi asemenea No. 70, 72 și 78 ale aceluiași țiar.)

(1) Născut la 1815, Martie 29, a învățat la șcôla grecescă și la 1833 eră chiar dascăl de grecesce la șcôla de la Dómna Bălașa, a intrat apoi în șcôla filarmonică și la Novembre 1835 a debutat în *Alzira* (rolul I-iu American, în locul lui Curie, absent).— (*Gazeta Teatrului*, No. 2, 11 Dec. 1835, p. 20).

La 1838 jôcă la Botoșani cu mare succes, anul următor se duce la Iași, unde, alături de Ioan Poni, Th. Teodorini, Th. Bonciu, Pedilan, Jeân, d-na Lang și alții, sub direcțiunea d-nei Frisch, se produce pe scenă cu multă isbândă, atrăgënd asupra întreprinderii nu numai favórea publicului, ci și a guvernului. În Iași el creă o mulțime de roluri, între cari pe *Furiosul*, și rămase acolo până la 1844, când se întórse în Bucuresci, fundă *Teatrul de diletanți* și stătù cu succes și profit materia, până la la 1848, când se duse la Craiova, unde, ajutat de C. Michăilénu, întemeiă teatrul. Se întórse la 1850 în Bucuresci, luă direcțiunea, împreună cu Ioan Wachmann. a Teatrului celui mare, jucă sub direcțiunea lui C. A. Rosetti, unde creă rolul lui Guillaume Tell, apoi se retrase și îmbrățișă cariera de avocat. După acésta, silit de nevoe, fu cât-va timp judecător de pace în colórea de Verde, reintră în teatru, unde jucă pentru ultima óră în Domnița Roxandra a lui Hasdeu, și muri de o bôlá de inimă la 13 Februarie 1877.

Așă, după desființarea Societății filarmonice, se jucă, în ziua de Sf. Alexandru (1837), o comedie pastorală de ocaziune, compusă de Ioan Eliade, intitulată: *Serbătore Domnăscă*, a căreia scenă se petrecea într'un sat din județul Gorj. Anul următor, după închiderea teatrului românesc și risipirea actorilor, se dete, la aceeași aniversară, un vodevil «aproposito» numit *Astăđi*, compus de d-nii *Dubleau* și *Storhas*, probabil tradus în românesc, căci în acea sêră s'a recitat și o poemă în limba francesă, *Romania*, compusă de *Jean Storhas* în onôrea Domnitorului. (1)

După acêsta nu mai găsim reprezentațiune românăscă decât tocmai la 25 Iunie 1841, când se dădù în beneficiul d-nei Flora Massé un spectacol compus din *Inșelătorul înșelat* și *Cinovnicul și Modista*, comedii românesce, și o piesă în limba francesă— în care jucă și beneficienta — anume: *Michel-Angelo* sau *Capo d'operă necunoscut*. Se dice că în piesele române ar fi jucat însuși Costache Caragiale, venit din Iași, împreună cu o trupă de diletanți. De alt-fel, amîndouë piesele făceau parte din repertoriul teatrului din Iași, cea dintâi fiind a lui Samoil Botezatu și a doua a lui Vasilie Alecsandri. Este, prin urmare, fôrte probabil ca să fi jucat Caragiale, care ar fi dat un număr de câte-va reprezentațiuni în timpul verei aceleia în Bucuresci.

În sêra de 14 Februarie 1843 se dete, apoi, un spectacol de gală, «spre a celebră ziua întronării» lui Vodă Bibescu, care, la ivirea în loja domnăscă, fu salutat cu strigăte entusiaste de: Să trăiască Prințul! S'a reprezentat o bucată de ocaziune: *Trecutul, Presentul și Viitorul*, pentru care d-nii *Wachmann* și *Forcati* compuseseră musica. (2)

În anul următor, trupa Operei sêrbătorește ziua Sf. Gheorghe— aniversara Domnitorului — prin douë *Cantate*, dintre cari una românăscă, *produsă* de primadona Henrieta Karl în costum național, ridică furtună

(1) «Sfatul orășenesc, din partea capitalei, pentru recunoștința către M. S. a dat în sala teatrului o priveriște fôrte plăcută, unde a fost chemată tôte nobilimea și din tôte clasele a petrece sêra cu bucurie și ca o familie adunată pe lângă părintele lor.

«Potrivit cu prilejul acesta d-nii Storhas și Dubleau au compus o bucată dramatică de circumstanță intitulată: *Astăđi sau Sf. Alexandru*. Scena se socotia în orașul cel nou Alexandria, unde asemenea se serbă numele M. S. Drama a fost împărțită în douë tablouri, din cari unul arată *Acum patru ani* și altul *Astăđi*. Tôtă piesa acêsta nu eră decât un rêsunet de recunoștință a inimilor Românilor, ce așteptă un viitor ferice din tôte îngrijirile părintesci ale Prințului lor și mai vîrtos din organizarea din nou a 3.000 de școlii lancasteriane, ce s'au întocmit în tôte satele.»— (*Curierul Român.*, No. 40/1838.)

(2) *C. R.*, No. 15, din 19 Februarie.— Nu se arată însă cine a jucat în acêstă piesă.

de aplause. Wachmann alcătuiuse cu multă măiestrie muzica tot din cântece bătrânesci, așa că fu chemat de mai multe ori pe scenă, împreună cu gingașa cântăreță, și li se făcură mari laude. (1)

Cu toate acestea, speranța reînvierii scenei naționale nu apusese în inima celor care o văduse născând; căci, de când se proiectase zidirea unui teatru — și se cumpăraseră hanul Câmpinencei pentru acesta de la Dragomanul Serafim — se adună bani mereu pentru fondul clădirii. Așa, Eliade vindea de mai mulți ani cărți tipărite de dînsul (2) în folosul acestui fond, care totuși sporiă foarte încet, și pôte s'ar fi zădărnicit osteneța tuturor, dacă tot din îndemnul acestui vrednic bărbat Obșteșca Adunare nu prezentă Domnitorului — la finele sesiunii sale din 1840 — o anafora, prin care-î propunea să se facă un proiect pentru clădirea Teatrului Național și să se subvenționeze de stat.

Iată cuprinsul acestui act memorabil în istoria teatrului: «Cu trimiterea socotelilor anului 1838, ce s'a îndreptat către I. V. cu plecat raport No. 345, între alte chibzuirî, la periodul al 3-lea, se cuprinde că unele din cheltuelile *ale politiei* de aci din capitală, ce se plătiă de către Municipalitatea orașului, să se plătescă din Visterie și, fiind-că pe viitor, cu începutul anului 1841, Sfatul orașenesc se ușurează de această cheltuială, apoi Obșteșca Adunare a chibzuit să rōge, cu supunere, pe I. V. a porunci să se facă un proiect pentru clădirea și *ținerea unui Teatru Național și de un repertorion spre învățatura tinerimii, ce s'a socotit a fi de mare folos spre înaintarea luminării și a moralului*; pentru care să rămână spre întrebuintare pe tot anul jumătate banii din mai sus pomenita sumă, ce se sloboziă în cheltuelile

(1) C. R. No., 32 din 24 Aprilie 1844.—*Cantata* (intonată de d-l Wachman) e publicată în No. 33 din 28 Aprilie și nu e decât o serie de laude și lirice declamațiuni pentru Principele Domnitor. — Ea a fost produsă de primadona Karl și tenorul Panizzardi.

(2) Iată o listă a cărților acestora, vîndute în anul 1836: *Gramatica*, *Poesii*, *Bărbat bun și Femeia bună*—carî sunt prea puține; *Mahomet* sau *Fanatismul*, de I. Eliade; *Amfitrion*, idem; *Lord Byron*, partea I și II, idem; *Culegere de prosă și poezie*, idem; *Poesiile* de Văcărescu; *Regulus*, de același; *Ermiona*, idem; *Eraclie*, de I. Ruset; *Prețioșele*, de I. Ghica; *Steful nerod*, de Nițescu; *Bădăranul boerit*, de Voinescu; *Triumful virtuții*, de S. Marcovici; *Sgârcitul*, de I. Ruset; *Vicleniile lui Scapin*, de C. Rasti; *Operele lui C. Bolliac*; *Saul*, de Aristia; *Văduva viclenă*, de C. Moroiu; *Triumful amorului*, de Winterhalder; *Actorul fără voe*, de același; *Gemenii din Bergam*, de I. Florescu; *Sicilianul*, de Burki; *Poesiile* lui G. Assaki; *30 ani din viața unui jucător de cărți*, de C. Negruzzi.

politiei. Acastă chibzuire cu supunere se dă în cunoștința I. V. pentru punerea la cale ce se va găsi de cuviință.»

Propunerea a fost întărită prin Ofisul domnese din 4 Iunie 1840. (1)

Ar fi fost prea frumoasă pilda de înțelepciune și de dibăcie politică ce ar fi dat preinșilor adversari ai tronului guvernul de atunci, de s'ar fi folosit de acest prilej pentru a pune în lucrare propunerea obștei și nemijlocit risipitoare a tuturor învinuirilor și nemulțumirilor ce provocase, printre cei mai călduroși patrioți, prin faptul desființării Societății filarmonice și deci prin ruina Teatrului Național. (2) Lucrul se vede însă că fusese menit să rămână în stare de proiect, de vreme ce mijlocirea Adunării, aprobată de Vodă, nu avu nici măcar un început de execuțiune.

Ba dimpotrivă, boerii chibzuiră că, pe locul ales și cumpărat anume pentru clădirea teatrului, eră mult mai nemerit să se ridice un monument în onórea Generalului Comite Kisseleff—fostul deplin împuternicit President în Principate—ca prinos de recunoștință din partea poporului pentru marile servicii ce-î adusese în timpul ocârmuirii sale. Acastă idee—răsărită între dînșii, negreșit, prin îndemnul Consulului rusesc, dușman al orî-cărei instituțiuni publice de libertate și de progres la noi, — luă chiar forma unei dorințe generale a țerii, când fu ast-fel

(1) Urechă, *Ist. școlelor*, II, p. 192. — *Analele Parlamentare* pe 1840.

(2) Ar fi fost fără îndoială, o târzie, dar totuși dulce prilejire de mângâiere pentru Ioan Câmpinenu, care zăcea închis la Plumbuita, victima devotamentului său pentru cauza națională și pentru sprijinul cel desinteresat și călduros ce dedese teatrului. Ar fi fost o indirectă răsplată, hărăzită lui Eliade, pentru ostenele, grijile, pierderile și jertfele materiale—pe lângă tot felul de jigniri sufletesci ce avusese, pentru răspândirea culturii în clasele, până aci desmoștenite, ale poporului. Ar fi fost o duiosă satisfacțiune resimțită pentru tot ce avea să sufere încă, din partea atâtor rău-voitori, ai lui și ai binelui obștesc. În adevăr, în Martie 1841 el fu denunțat de faimosul doctor Tavernier (cel care ridicase în sinul Societății secrete din 1837 incidentul cu Sarsailă, în urma căreia s'a disolvat Soc. filarmonică), și acesta sfătuît de Billecoq, Consulul frances, că conspiră împotriva lui Ghica Vodă. Eliade, pe atunci efor al școlelor, fu ridicat de acasă, închis în temniță, iar hârtiile lui puse sub pecete. Nu șeșu, în adevăr, decât 6 ore închis, dar totuși, până să se lămurească lucrurile și pôte chiar mai târziu, el rămase în cugetul Domnitorului vinovat «de a se afla în capul unei societăți secrete politice, cu scopuri vrăjmășesci asupra sa». (Veți *Curierul Românesc*, No. 36 din 11 Maiu 1841, 139 și urm., precum și suplimentul frances al acestui No.)

Ar fi fost, în sfârșit, o cale deschisă largă și sigură, acelora cari prin înclinarea și talentul lor s'ar fi devotat culturii artei dramatice, fără să mai aibă temerea că, într'o bună zi, dintr'un capriciu său o iscodire ôre-care, se vor pomeni aruncați pe drumuri, victime ale propriilor lor credințe și aspirațiuni.

exprimată, prin organul Obșteștei Adunări, către Bibescu Vodă, în prima sesiune legislativă a anului 1843.

Noul Domnitor, înțelegând însă că cestiunea «clădirii teatrului în București, este un lucru care privesce nu numai la folosul acestui oraș, dar a tot nĂmul românesc, prin influența izbăvitoare ce va avĂ atât asupra bunelor nĂravurĂ, cĂt și asupra desĂvĂrșirii limbei naționale și desvoltarea literaturĂi romĂnescĂ», orĂnduĂ o comisiune, alcĂtuitĂ din Marele Vornic *Barbu ȘtirbeĂ*, Marele LogofĂt *Iancu Filipescu*, LogofĂtul *Vladimir Blaremburg*, inginer al StatuluĂ, Clucerul *Petrache Poenaru*, efor al școlelor, *architectul orașuluĂ* și Adjutantul domnesc *Parucicul I. E. Florescu*, cu ĂncredĂnțare de a Ăngriji «pentru tĂte pregĂtitĂtoarele lucrĂri ale piețĂi, care se va numĂ Piața Kisseleff», și cu ĂnsĂrcinarea de a chibzuĂ asupra mĂsurilor trebuĂncioase pentru *clĂdirea unei sale de teatru, tot pe acel loc, fĂcĂnd și tĂte pregĂtirile cĂ la viĂtoarea primĂvarĂ (1844) sĂ se pĂtĂ Ăncepe lucrĂrile*. Se puneĂ oșebitĂ Ăndatorire acesteĂ comisiunĂ de a luĂ Ănțelegere cu vre-un architect dintre cei mĂi Ănsemnați, din strĂinĂtate, ca sĂ ĂntocmĂscĂ planul teatruluĂ «dupĂ temeiurile cele mĂi priĂncioase».

AducĂndu-se la cunoscĂnțĂ ComiteluĂ Kisseleff (1) hotĂrĂirea luatĂ la noi de a i se ridicĂ un monument, pe o piațĂ purtĂnd numele sĂu, bĂtrĂnul și plinul de judecatĂ om de stat mulțumĂ cĂlduros pentru acĂstĂ dovadĂ de dragoste și amintire din parte-ne și rugĂ sĂ se ĂntrebuĂnțeze sumele destinate pentru acest scop la *facere de cișmeli publice*, ca una din lucrĂrile de folos obștesc ce doresce drept singurul monument ce i-ar fi plĂcut sĂ i se ridice Ăn memoria RomĂnilor.

Drept aceea, orĂnduita comisiune, rĂmĂnĂnd a se ĂndeletniciĂ numai cu clĂdirea teatruluĂ, ĂndreptĂ un raport amĂnunțit cĂtre Domnitor, arĂtĂndu-Ă cĂ: pe lĂngĂ cei 13.000 #, provenind parte din fondurile ce «sunt a se adunĂ pentru teatru la Sfatul orĂșenesc, pĂnĂ la sfĂrșitul anuluĂ 1845», parte din donațĂiunea fĂcutĂ prin testament, pentru ajutor la zidirea acĂstĂ, de rĂposatul Constantin Manu (2) (asiguratĂ Ăn nisce munți cumpĂrați anume), mĂi sunt trebuitorĂ și alți 7.000 #.

(1) Pe atĂncĂ Ambasador al ImpĂratuluĂ Rusiei la Paris.

(2) «Munții *Curuiu* și *Giurgiova*, din jud. BuzĂu, cumpĂrați cu banii lĂsați de rĂposatul Aga C. Manu, pe sĂma clĂdirii TeatruluĂ Național, se vĂnd Ăn trebuĂnțĂ acelei clĂdirĂ, de care se face cunoscut, spre sciĂnțĂ tuturor de obște, ca doritorĂ de a cumpĂrĂ acești munți ohavnic sĂ se arate la acest deposit la 2, 7 și 13 ale viitoruluĂ Decembre, Ăn care zile se va face licitațĂ pentru a lor vĂnțare». — Director Depart. din NĂuntru, *D. Ioanidi*. — No. 15.387, din 15 Novembre 1850. — *Buletinul Oficial*, No. 100, Novembre 22.

ca să se lărgescă și să se niveleze locul, pe care se va face construcțiunea, să se înzestreze scena cu mașinările și decorurile cuvenite și să se mobileze întreaga clădire.—Bibescu încuviințează aceste propuneri, cu osebita și stăruitoarea îndatorire, pusă comisiunii, ca «să se începă ridicarea teatrului până la primăvara viitoare». (1)

Aceste bune dispozițiuni n'aveau să-și afle desăvârșita lor îndeplinire, cel puțin sub domnia celui care le orînduise, căci clădirea teatrului începută tocmai în 1846, de către arhitectul vienez *Heft*, sub privigherea unei comisiuni alcătuite din Maiorul *I. E. Florescu*, *Alcă. Orăscu*, *Vulpache Filipescu* și *Const. Pencoviei*, abia ajunsese la fața pământului, când izbucni revoluțiunea de la 1848. Lucrarea mai departe fu luată la 1850 (2), iar Teatrul Național fu inaugurat în séra de 31 Decembre 1852 printr'o reprezentațiune de gală dată în folosul săracilor, la care asistară: Vodă Știrbei cu Dómna și întreaga Curte, Consulii străini și elita societății bucurescene. Spectacolul eră compus dintr'un vodevil: *Zoe* sau un *Amor romanesc*, tradus de Bobescu, musica de *I. A. Wachmann*, în care *Nini Valéry* și *C. Caragiale* aveau rolurile, principale, și din câte-va scene de operă italiană, cu primadona *Lesniewska*, baritonul *Musiani* și tenorul *Finochi*. (3)

(1) *Règne de Bibesco* par le Prince G. Bibesco, II, p. 141 et 199.

(2) *Buletinul Oficial*, din 1850, No. 52, publică «Insciințarea» *Depart. din Năuntru* cu No. 8.810 din Iulie 3: «Pe séma clădirii Teatrului Național din Bucuresci, fiind a se face în presusvia *Depart.* următoarele licitațiuni la 8, 10 și 12 Iulie și anume: *Pentru lucrul de dulgherie, pentru cherestéua și scândurile de brad, pentru un milion de cărămidă și pentru pétra de Rusciuc*, după lista și condițiunile orînduite de d-l arhitect *Heft*, se dá această în cunoscința tuturor doritorilor etc. etc....» Aceste publicațiuni s'au completat și repetat prin *Buletinul Oficial*, No. 54 din 11 Iulie, «pentru 39.000 hârdaie de nisip», apoi în anul 1851 prin No. 21 și 22 din 9 și 12 Martie, apoi în No. 75 din 7 Septembrie și 107 din 29 Novembre același an, în fine treptat cu inaintarea clădirii, în 1852, prin No. 6 din Ianuarie 17, pentru un adaos de cherestea, prin No. 14 din Februarie 16, pentru bolovanii și pétră de Rusciuc, prin No. 18 din Martie 6, pentru darea în antreprisă a «învelișului teatrului», prin No. 63 din Iulie 18, pentru «sculpturile din antreuri și foyere» și prin No. 72 din August 19, pentru «pavarea cu pétră a pieței, ce se întinde în fața teatrului, după orînduiala și arătările d-lui arhitect *Heft*».

(3) *Bukarester Deutsche Zeitung*, No. 2 din 5 (17) Ianuarie 1853, p. 5: «Teatrul cel nou a fost inaugurat în séra de 31 Decembre (*Sylvesterabend*). Monumentul este clădit într'un stil nobil și într'adevăr artistic, proporțiunile îi sunt potrivite și distinsa-i simplitate e imposantă. Dacă privirea generală pare din afară ceva cam seriósă, ea surprinde în mod plăcut la intrarea în sală. Eleganța, strălucitoarea lumină, veselia ce răsare din toate părțile frumoșei sale, par a înțeți veselia și plăcerea și sunt o dovadă nu numai de competența și dragostea de frumos a arhitectului, ci și a Comitetului numit de guvern pentru a supraveghia construcțiunea

Directorii antreprenori ai Teatrului celui nou erau atunci *Costache Caragiale* (1) și cu *Ioan A. Wachmann*. (2)

Până când să se înalțe însă frumosul edificiu al Teatrului Național, tot sala lui Momolo, reparată și «mai încăpătoare, mai comodă, mai bine decorată» (3) de cum fusese înainte, eră singurul local în care se puteau da spectacole în Bucuresci.

Acolo *Sansoni*, directorul Operei Italiane, cu artiști de merit ca *Henrieta Karl*, primadonă, tenorul *Riciardi*, basul *Berlenti*, baritonul *Santi*, cu un repertoriu nou și variat, «cu decorațiuni și costume bogate, toate întocmind un întreg mulțumitor», obțină așa succese, în cât — pentru a fi răsplătit de cheltuelile și osteneța ce-și dedită să «îndestuleze dorința privitorilor și să întrecă chiar nădejdea publicului» — guvernul îi acordă o subvențiune, iar Domnitorul îl ajută, de mai multe ori, din casseta sa personală.

Și a trebuit, în adevăr, ca publicul să fie cu dinadinsul ademenit de reprezentațiunile acestea, dacă înfocatul *Cesar Bolliac*, se întrébă— într'o dare de sémă asupra operei *Linda*—cu o nestăpănită mirare: «De unde es aceste fesuri și giubele, aste chiulafuri și tatârci, aste chipuri uitate și necunoscute? A ajuns teatrul un bal mascat! Ne-a

În ce privește acustica, iarăși, teatrul pare a fi atât de bine chibzuit, în cât ori din ce parte a salei se aude în mod admirabil, atât vorbirea cât și cântecul, de pe scenă. Teatrul cel nou din Bucuresci este fără îndoială unul din cele mai frumoșe teatre din Europa și o podobă a capitalei. Are un parter cu 338 de staluri, împărțite în două categorii, trei rînduri de loji frumos decorate și de-asupra o largă și încăpătoare galerie. Decorațiunile sunt opera lui *Mühdörfer* și au fost făcute împreună cu mașinăriile scenei, toate la Mannheim; iar arhitect al monumentului este d-l *Heft* din Viena, care și-a ilustrat cu onore debutul său în acest gen de construcțiune...» — «Când I. S. Principele Domnitor se arătă în loja Sa, întreg publicul, sculându-se, îl primî cu trei detunătoare rînduri de aplause, pentru a-i aduce omagii și mulțumiri în privirea acestui frumos dar al iubirii de artă...» (Tradițiune verbală: *C. I. Stăncescu*.)

(1) *Costache Carageale* fusese înălțat de Știrbei la rangul de *Pitar*, prin Ofisul domnesc No. 1.743, din 10 Decembre 1851, pentru a-l răsplăti de jertfele și munca ce pusese atât pentru reînvierea teatrului românesc în Bucuresci, cât și pentru întemeierea unui asemenea teatru în Craiova, oraș la care Domnitorul ținea cu deosebire și căruia moștenitorii lui i-au rămas tot-deauna foarte iubitori. — (*Buletinul Oficial* No. 112, din 12 Decembre 1851.)

(2) *I. A. Wachmann* fu înălțat la rangul de *Pitar*, tot de Vodă Știrbei, la 1856, pentru merite artistice.

(3) *Curierul Românesc*, No. 67 din 10 Septembre 1843.

cotropit mahalalele? Cine desgrópă pe acești răposați în societate! Cine face pe acești ruginiți să-și lase *preferanțul* cel liniștit, ca să vie pe lapovițe și pe geruri de foc la teatru!!» Și constată că farmecul acesta l'aú îndeplinit cântăreții și «arcușul cel magic» al lui Wiest.

Lumea viséză la teatru! exclamă el.

Momentul e, deci, priincios, tărîmul e pregătit și *Costache Caragiale*, care — prin talentul său, crescut și desvoltat pe scena din Iași — pășiă acum în fruntea actorilor pămîntenî, puteă, plin de ardórea altor isbândî, să se întórcă acolo de unde cu șese ani mai înainte plecase, amărît, să-și cate norocul aiurea!

Faima succeselor sale trecuse de mult la noi și de mult vechii lui dascăli îl îndemnaú să se foloséscă de împrejurările favorabile, pentru a ridică iar scena națională în Bucuresci. Făr' de prilej eră cu greú de luat hotărîri temeince, și cine altul mai ușor decăt dînsul l'ar fi putut înfripă?

Ioan Cămpinenu, patronul de odiniórá, eră acum la mare vađă și sfetnic de aproape al lui Vodă; Eliade, încunurat de aureola gloriei literare, eră în fruntea tinerimii și păreă arbitrul bunului gust; Aristia, fericitul traducător al lui Omer și autorul faimóselor *Stanțe* închinatelu lui Bibescu, eră poet favorit al Curții; printre boerii însuflețiți de dragul amintirilor trecute și de avîntul propășirii, ferbeă, de mult, nemulțumirea «de a nu auđi decăt limbî străine pe scena teatrului, în cea cea măi frumósă epocă de naționalitate». Caragiale, cu tótă încrederea puteă să vie, prin urmare, căci de pretutindenea nu va întîmpinà decăt ajutorare și bunăvoință.

Nu putuse veni mai înainte, avënd prea strînse legămintes și îndatoriri către acei cari îl îmbrățișase și-l sərbătorise, ca pe un frate, când cei de aici îl lăsase pe drumuri.

Sosî în vara anului 1844 și fu, ce e drept, primit în tot locul cu prietenie, povățuit, încurajat și întărit în năzuințele sale prin făgădueli și nădejdi de tot felul.

Infăptuirea celor dorite și trebuite fu însă anevoiósă. Din camarăđii de altă dată nici unul nu se mai îndeletniciă cu teatrul, și greú se alcătuesce o trupă din elemente necunoscute și mai ales neîncercate. Așezarea, apoi, a unui gen de spectacole populare, alătura de un altul (Opera), care, deși mai vechiú și fructuos, are neajunsul de a nu fi la potriva marelui public (1), fu de la început pricină de greutate, de

(1) *Curierul Românesc*, No. 24 din 1845 Martie 23, ăice: «Când se cheltuesc atăția bani pentru trupe străine, a căror limbă nu o cunósce publicul, a căror musică, deși mare, deși divină, nu o simte el și a căror întreținere e tótă în greutatea nobilimii».

pedici și îndărăpnări din partea stăpânilor salei; stăpâni, căci, după multe străgăniri, intrigi și încurcături, *Sansoni* perțând tot ce avea, direcțiunea Operei Italiene o luase acum *Momolo* însuși cu *Henrieta Karl*, galeșa Dulcinee a Consulului rusesc, și firesce vedeau, în noul venit, un dușman primejdios al intereselor lor.

Caragiale nu-și perdù cumpetul și de o parte norocul, de cea-laltă stăruința, îl făcură să isbutescă.

Unii din foștii elevi ai școlii filarmonice și câți-va tineri vrednici și cu dragostea artei, ca *Costache Michăilenu* care-și lepădă dăscălia, *Lăscărescu* își părăsi scaunul pedagogului, *Ralița* și *Zinca Michăilenu* își lăsară acele și undrelele la mahala, *Caliopi* (căsătorită cu Luca Caragiale) sosi fericită, iar *Anesti Cronibace*, bărbatul gingașei și mai târziu vestitei *Mali Cronibace*, *Scărlătescu*, *Lăzurenu*, *Toncovici* și, plinul de diavoli și talent, micul *Iorgu Caragiale* se strinseră în jurul lui; iar *Momolo*, îmblândit, după primirea condițiunilor impuse, se învol să-î dea sala *de două ori pe săptămână*. (1)

După o muncă de nouă luni în sfârșit trupa română de diletanți debută în séra de 21 Martie 1845, în piesa *Furiosul*—o prelucrare după episodul nebunului de amor Cardenio din *Don Quichote*, făcută de însuși Const. Caragiale. (2)

Abiă cu o săptămână înainte se dedese însciințarea că «Mercuri se deschid reprezentațiunile române» și după trei zile nu mai eră nici o lojă nedată, nici un scaun, nici un loc neprins. In séra reprezentațiunii, de la șese césuri, sala eră plină și curtea teatrului asemenea gemea de privitori, ce veniaū și se întorceau cu părere de rău că nu aū loc. S'a vedut în multe rînduri mulțime la teatru și locurile tôte date, însă nu și curtea, nu să stăruiască publicul pe din afară până la 9 din

(1) Iată aceste condițiuni, despre cari forte bine își amintiă *Iorgu Caragiale* și *Costache Dimătriad*, cari le ținea de la însuși *Costache Caragiale*: 1) Bonificarea unei reprezentațiuni din 4 în folosul Operei Italiene; 2) Plata salei pe séra a 20 ₰; 3) Aspra îndatorire de-a nu reprezenta nici o bucată lirică, de ori-ce natură ar fi; 4) Repetițiuni pe scenă să nu facă decât în ziua reprezentațiunii; 5) Garderobă și decorațiunile se plătiaū după invoială și trebuință; 6) Luminatul, serviciul și încălđitul priviaū jumătate pe Caragiale, jumătate pe *Momolo*, iar muzica eră plătită de trupa română. Li se făcù concesiunea de a li se da mai târziu muzica militară, din ordinul Principelui chiar.

(2) «D-l Caragiale își începù operațiunile sale fără nici un alt ajutor, ci rezemându-se pe averea sa, pe sculele soției sale, pe cari le ipotecă în acest sfârșit, și pe sprijinul compatrioților săi. In momentul când d-l Caragiale eră să se desmere de executarea proiectului său, un alt membru al fostei noastre trupe, d-l C. Michăilenu, își părăsi postul ce ocupa și veni să sprijine patriotica întreprindere a d-lui Caragiale, sacrificându-și spre acest sfârșit ostenela și capitalul adunat cu sudorea feței sale». (Articolul lui N. Apolloni din *Curierul Românesc*, No. 2 din 1846 Ianuarie 7.)

nópte. Intre acte s'a anunțat că «Luni se dă aceeași bucată» și de a doua zi ómenii începură a prinde locuri. *Causa acestei mișcări, acestei dorințe, acestui entusiasism* nu trebuie s'o spunem; fie-cine o cunoște că *este limba română, e numirea Teatrului Național.* (1)

De astă dată dorința și așteptarea tuturor nu rămaseră fără îndeplulare: Guvernul grăbiă aducerea la îndeplinire a hotărîrilor luate, cu doi ani mai înainte, în privirea *clădirii teatrului* pe locul Merișescilor și Hanului Filaret, iar «în sentimentele sale patriotice, Marele Logofet *Em. Bălenu* pune în circulațiune o listă de subscriere pentru *informarea unei școle dramatice*, care în puține zile adună o sumă de 600 #, făgăduiți de subscriitorii (2) pe fie-care an.

În același timp Eliade, care, în anul 1844, publicase un proiect de înființarea unei *Școlite de arte* (3), «pentru a deschide drumul junimii rîvnitoare la câte-va meșteșuguri și arte», fu însărcinat a elabora și o *schită de proiect* (4) *pentru întocmirea unei școle, al căreia scop va fi informarea unui Teatru Național.*

(1) *Curierul Românesc*, No. 24 din 1845 Martie 23.

(2) Aceștia erau: M. Logofet Em. Bălenu 50 #, Logof. Ioan Bibescu 100 #, Aga C Belu 100 #, Vornicul Iancu Otteteleșanu 100 # și alții cu sume mai mici până la 12 #

(3) În programul acestei școle se prevedea, la §. 45, și *Musica vocală și Declamațiunea*. — *Curierul românesc*, No. 86 din 1844 Novembre 3.

(4) O schită de proiect pentru întocmirea unei școle, al căreia scop va fi informarea unui Teatru Național.

I. Această școlă se va ține în vreme de trei ani, prin ajutorul bine-voitorilor amatori ce se vor subscrie pentru sprijinirea ei.

II. Fie-care subscriitor, ce se va înscrie ca mădular al însoțirii ajutor, se va îndatora că va da neconținut făgăduitul ajutor în vreme de trei ani.

III. În școlă nu vor fi primiți junii decât din cei ce au trecut școlile cel puțin până la al 3-lea clas de umanióre.

IV. În școlă se vor predă învățăturile următoare:

Anul întâiu. 1. Repetițiune la gramatica românească și începuturi de limba italiană.

2. Regule de stil și analisarea bucăților dramatice mai însemnate antice și moderne.

3. Învățarea și cetirea a mai multor scrieri însemnate după o dicțiune just-odihnită, după sens și după regulele punctuațiunii.

4. Musica vocală.

Anul al doilea. 1. Urmare a cetirii după o dicțiune și declamațiune moderată; urmare a limbei italiene și a muzicei.

2. Lecțiuni de estetică.

3. Danțul.

Anul al treilea. 1. Urmare de muzică și limba italiană.

2. Istoria dramatică și a celor mai faimoși artiști.

3. Exercițiu de bucăți dramatice și preparațiune de punerea lor pe scenă.

4. Serimul (Scrima).

V. Se vor alege 20 de școlari cu plată, cari, după ce vor da dovezi în vreme de

Economia generală a acestui proiect se asemănă cu organizațiunea școlii de la 1834, cu deosebirea împărțirii mai raționate și dezvoltarea treptată, în curs de trei ani, a materiilor învățămîntului, care de astă dată eră și mai dezvoltat. În colo, aceleași îndatoriri și aceleași dispozițiuni pentru soții ajutători și pentru elevi ca în statutele și regulamentele vrednicei de pomenire Societății filarmonice. Eliade, Câmpinenu și Aristia puteau, după ani de desgust și desilusiune, să fie acum plătiți cu prisos de tot ce suferise, dacă opera lor reinviă după 10 ani aprópe aceeași, sub un regim de libertate a acțiunii, cel puțin aparentă. Generósa încercare n'avea să aibă însă reușită neînțelegerile

6 luni de dispozițiune și de talent, se vor supune prin contract de a urmă neconținut în vreme de trei ani învățăturile arătate și că după acesta vor îmbrățișa cariera dramatică ca actori aci în vreme de câți-va ani.

VI. Se vor alege asemenea 10 fete, nu mai mici de 12 ani, nici mai mari de 16, și se vor așeză într'un pension spre învățătura celor următoare:

Limba română cu gramatică, limba italiană și francesă, musica vocală, lecțiuni de stil și estetică, cum și danțul, și vor fi supuse la aceleași îndatoriri ca și băeții.

VII. Clasele sus însemnate ale băeților vor fi slobode la ori-ce auditor sau școlar de din afară.

VIII. Școlă se va așeză după o programă, în care se va arată rînduiala învățăturilor în zilele săptămănei și la césurile hotărîte, cum și disciplina și regula sub cari se vor supune școlarii.

IX. Unul din profesori va fi însărcinat cu slujbă de provisor, a cărui îngrijire va fi de a ține disciplina între școlari și a priveghiă spre pază cu scumpătate a programei învățăturilor și la venirea cea regulată a școlarilor în școlă.

X. Nici unul din școlari sau școlare nu se va socoti de actor decât după trecerea claselor arătate în vreme de trei ani. Până atunci însă, la sfîrșitul anului dintăiu, în exercițiul ce vor avé despre buna cetire, vor învăță o bucată dramatică cu care se vor sui pe scenă ca diletanți, atât pentru exercitarea lor, cât și spre dovadă către public despre sporirea ce fac.

XI. *Se vor pregăti ast-fel școlarii ca, la săvîrșirea teatrului nou, ei să fie în stare a-l inaugura cu demnitate prin darea unei piese naționale.*

XII. Acéstă școlă se va da sub îngrijirea d'a dreptul și direcțiunea superióră a d-lor Logofétul Em. Bălenu, Vornicul I. Otteteleșanu și Paharnicul I. Eliade.

XIII. D-l Otteteleșanu va fi și cassierul răspundător al veniturilor strînse de la rîvnitorii subscriptori.

XIV. Pe lângă cassierie se va alătură un ajutor cu plată, care va îngrijii la începutul fie-cărui an de stringerea banilor și va ține socotélă lămurită despre cheltuirea și întrebuițarea lor.

XV. Câți vor contribui ca soți ajutători se vor face cunoscuți prin foile publice într'u recunoscînța generală, vor avé dreptul a cercetă școlă, a cere tot-deauna programa învățăturilor și a vedé dacă se urméză potrivit condițiunilor pe cari s'a întemeiat acéstă școlă, vor fi socotiți ca făcători de bine ai limbei și literaturii ro-

și încordările dintre boeri, Obșteasca Adunare și Vodă, abătând, mai la fie-ce moment, atențiunea și activitatea tuturor pe căi cu totul depărtate de cultura și încurgiarea arte dramatice. Bunăvoința nu lipsiă nimănu, ci mijlôcele îndestulătore și energia și stăruințele punerii în lucrare erau mărginite de împrejurări și de firea învăpăiată, dar nestatornică a Românului.

Representațiunile «trupeî de diletanți» se urmau totuși regulat de două ori pe săptămână și, cu tótă robia Operei Italiane, ce le stingheriă mișcările, mergea încet, dar nu fără isbândă, tot înainte. Alternând lucrările serioase cu cele comice, repertoriul lor, deși nu prea bogat, era plăcut și avea darul să ațîțe emulațiunea între tinerii scriitori, cari

mâne și, la cea dintâi reprezentațiune și cântare în cor a școlarilor acestui așezămînt, se va intonă un imn spre lauda lor cea meritată.

Însemnări. — I. Spre întocmirea acestei școle, plata profesorilor, a școlarilor, ținerea în pensionat a zece fete, încălđitul și luminatul așezămîntului, cum și alte cheltueli, este neapărat de trebuință un venit asigurat cel puțin 50 mii lei pe an.

Se alătură aci o schiță de budget prin aproximație al acestor cheltueli.

	Lei pe an
Profesorul de gramatică românescă, cetire și declamație	2 000
Idem, de stil și de estetică	2 500
Idem, de limba italiană	2 000
Idem, de musică	2 500
Analogul profesorilor de danț și scrimă în anii cei doi din urmă socotiți câte 1.000 lei pe an	1 833
Adaosul la unul din profesorii cu însărcinarea de provisor	1 000
Adaosul la unul din profesori pentru declamația dramatică, urcarea bucatilor pe scenă și însărcinarea de regisor în vremea reprezentațiilor	1 500
Chiria casei	2 000
Lemne, lumînări și altele	1 500
Un slujitor	600
Plata pensionatului pentru zece fete câte 1.000 lei	10 000
Musica la fete	1 500
Limba italiană	1 500
Danțul	800
Plata a douăzeci școlari, câte doi galbeni pe lună	15 360
Plata unui scriitor sau grămătic pe lângă eforie	2 000
Alte cheltueli, precum hârtie, cărți și a	2 000
Total	50.593

II. Spre împlinirea sumei de 50 mii lei, cu care se pôte începe acastă școlă, este chemată rîvna și generositatea națională; sunt chemați acești generoși Români, ce au fost în tot-deauna gata a sprijini și însuși întocmiri și așezăminte străine, ce cât mai vîrtos un așezămînt atît de național, din care se așteptă o școlă spre îndreptarea năravurilor și formarea limbei; pentru că teatrul este cunoscut ce prefaceri și ce îmbunătățiri făcû între tôte națiile ce sciură a-l întrebunță cu folos. Se alătură aci câte un bilet și amatorii vor bine-voi a se subscrie cu suma anuală ce

începură să producă bucați ușore, unele, dar în mare parte nu lipsite de merit. (1) Pana plină de mușcătoare vervă a lui *C. Bălăcescu* avea să le dea *O bună educațiune* (2), comedie de năravuri românesce, cea dintâi care, împreună cu *Iorgu de la Sadagura* și cu *Creditori* lui *Alecsandri*, va descoperi publicului un colț al societății noastre de pe atunci. Credinciosul și iubitorul de teatru *Ioan Vernescu* va traduce *Recrutul răscumpărat*; *Lehliu*, *Capul de operă necunoscut*; mai târziu *Costache Halepliu* va alcătui *Nunta de la Fefeleiș*, iar *Costache Caragiale*, poet și scriitor dramatic el însuși, va compune *Desertorul său sluga istéță* și comedia atât de hazlie *O soară la mahala* (3), care a rămas ca un eveniment deosebit în anele teatrului. *Costache Faca* scrie—imitând pe Molière—minunata satiră în versuri *Franțuzitele*, care și până azi e un model frumos de literatură dramatică.

vor primi spre a susține acest început, și a o trimite la redacție, după care se va face o listă întregă și se va publica spre știința tuturor și vestirea bunului început.

III. Implinindu-se suma trebuincioasă spre începere, d-nii subscriitorii vor fi invitați într-o zi și la un loc hotărît, spre a lua în cercetare schița acestui proiect și, dându-și fie-care părerea, spre a pute perfecționa după dorința binecuvîntată a cunoscătorilor amatori.

(1) Caracteristic e faptul reprezentațiunii, date de trupa română în séra de 7 Iunie 1845 (s'a jucat *Recrutul răscumpărat*, în care debută *Iorgu Caragiale* și *Zinca Michăilenu*) în beneficiul nenorocitului *Sansoni*, fostul director al Operei Italiene, ruinat în teatrul lui *Momolo*, care-i luase, împreună cu primadona, *Henrieta Karl*, locul. «Fiind această reprezentațiune dată în beneficiul familiei părăsite a fostului director *Sansoni*,—care, prin cheltuelile sale cele nemăsurate cu veniturile, ajunse în cele de pe urmă într'o desăvîrșită scăpătate, fără a lăsa păgubitor pe nici un artist din trupa sa—publicul simțitor chemă mai întâi pe diletanții români—culmați de aplauze și de mi de flori—pe scenă, a le mulțumi de fapta și de jocul lor, și apoi chemă și pe d-l *Sansoni*, pe care-l primi în aplauze», dice o cronică teatrală de atunci.

(2) Reprezentată pentru întâia oară la 28 Iulie 1845, cu foarte mare succes. «*Costache Caragiale*, în rolul *Măzărescului*, a făcut publicul a se ține neîncetat cu mâna de inimă de rîs; *Lăscărescu*, în acel al lui *Briganovici*, ne-a făcut să vedem un tip de basă? de jupân boerit cu toate virtuțile și ridicolele sale; *C. Michăilenu*, în rolul lui *Galantescu*, a sprijinit piesa și a făcut de minune contrapunctul și pe rivalul *Măzărescului*; *Ralița Stoinésca* (*Michăilenu*) ne-a făcut o *Catinuță* de minune, s'a întrecut mai mult decât tot-deauna în rolul de subretă; *Caliopi Caragiale*, deși nu ne-a arătat cu adevărat pe *Elisafra*, a cărui educațiune începe de la a-și schimba numele *Elisa* cu toate smarfurile și caricaturele în mahalalele franțozite. Fie-care personagi în comedia asta își rostiă jargonul său: Demoasela eșită din pension ne încercă cu galicisemele sale, date prin idioma fanaro-grécă, jargon obicînit prin toate salónele noastre contimporane, nu numai între dame, ci și între bărbați cu mustăți și cu barbă, ce trece de limbă curată. *Măzărescu*, *Briganovici*, *Galantescu* își au asemenea jargonul lor, numai *Catinca* și *Iacov* își vorbesc mai curată limba părintescă. *Curierul român*, Iulie 1845.

(3) Jucată pentru prima oară în Novembre 1846; într'însa debută *Luca Caragiale*

Fusese de ajuns să se deschidă ușile teatrului, pentru ca musele inspirate să reverse darurile lor asupra celor aleși și să iasă, ca din pământ, autori, critici, actori, întrecându-se care de care să alunge în tristarea și urîtul de pe fruntea aprôpelui și să răspândescă, cu pilda bună și cuvîntul isteț, voioșia și seninătatea în inimi. (1)

Se vede însă că genul acesta — de alt-fel inferior, — de comedii luate din mijlocul nostru, nu făcea să vibreze în deajuns córdă simțitoare a publicului — mai mult *sentimental* decât *intelectual*, — de vreme ce în plinul lor succes se ridicară glasuri pentru a reclama «*preferința dramei asupra comediei*». (2) Așa, unul arată, cu părere de rău, că în «patru luni de când s'au început reprezentațiile (Novembre 1846), *tôte piesele câte s'au jucat au fost numai comedii*» (3); altul susține, că *din dramele* reprezentate altă dată pe scena grecăscă «s'a răsfrânt idea de teatru între școlarii marelui Lazăr» (4); iar un al treilea lăsa să se înțelégă că: dacă lumea n'a umplut sala teatrului cu prilejul unei reprezentațiuni de binefacere, pricina o fi fost — între altele — că se jucau două comedii, anume *Desertorul* și *Creditori*. (5) Credința că

bărbatul Caliopei Caragiale și părinte al lui *Iaon Caragiale*, vestitul autor dramatic de ađi. Luca a rămas însă puțin timp în teatru. «Ca edificiu, ca corónă a pieselor române se presintă *Soarea la mahala* sau *Amestecul de idei*... sujet veritabil, sujet bine meditat și care atrage cele mai mari elogii autorului. Intriga ni se arată atât bine nimerită cu morala națională. *Coconu Eftimie*, reprezentat de autor, e chiar o anti-chitate, ce ne *rapelă* (?) civilizațiunea secolilor fanariotici. Nici o faptă națională nu atinge gradul perfecției care merită acesta. Când ajungem la d-na Ralița în metamorfosa *Cocoanei Mândica*, trebuie să mărturisim că actrița română de acest fel e o raritate... Cei-l-alți actori și-au jucat bine rolele, cu deosebire d-nii Iorgu și Luca Caragiale; pare că e un dar al familiei, ca toți mădularii ei să se bucore de un talent pe care Românii sciú al prețului.... Părerea mea este că începuturile d-lui Caragiale sunt acelea ale lui Molière, fie ca și urmăriirile să egale pe ale imortelului (?) autor frances». (C. I. Vernescu în *Curierul român*, 1846, No. 87, Noembre 12.)

(1) *Cesar Bolliac* dicea: «Influența Teatrului Național a început a se simți în literatură noastră. *Coconul Iorgu de la Sadagura*, *Buna educație* și *Sluga istetă* sunt trei piese cu totul originale, cari vedurăm pe scena românăscă din capitala noastră. Dacă va fi să socotim progresul artei dramatice la noi pe deosebirile ce vedurăm în aceste trei piese, ne vine să credem că arta dramatică o să ajungă într'o ăi a face partea cea mai însemnată a literaturii noastre». (*Curierul Român.*, No. 27, Martie 30/46, p. 107.)

(2) *Ibidem*, p. 108. — Același Bolliac recomandă însă ca *bune* de reprezentat două drame traduse: una din franțuzesce: *Campanatorul (!) de la Sf. Paul* (Bouchardy), de P. Teulescu; alta din grecesce: *Polixenia* (I. Rizo), de A. H. Zottu.

(3) *Ibidem*, No. 90, Novembre 26, p. 358. — Cu această ocaziune P. Teulescu recomandă dramele: *Francisca de la Rimini*, *Filip*, *Orest*, traduse de S. Marcovici.

(4) *Curierul Românesc*, No. 27, Martie 30 din 1846, p. 108.

(5) *Winterhalder*, într'o cronică asupra stării teatrului, la 21 August 1845 — Re-

învătămintele dramei, înalță și purifică sufletul, pe când spiritul și veselie comediei îl ademenesc numai și-l fac vremelnicesc să petrecă, vedia, trăinicia vechilor înrîuriri și deprinderea publicului, adăpat atâția mari de ani, cât fusese lipsit de o scenă română, la isvorul melodramelor italiene.

Cu toate acestea Caragiale reuși să atragă chiar bunăvoința Domnitorului asupra trupei sale, și însăși dușmana lui, Henrieta Karl, directoarea Operei, îi înlesni prilejul de-a câștiga această înaltă «protecție și încurajare, care deșteptă în totă nobilimea interesul despre existența teatrului român». (1) Eră să se dea «Lucia», în beneficiul tenorului Riciardi, «care pe scenă, prin jocul și glasul său, supunea simțirile». Artistul fiind foarte apreciat, societatea cea mai alasă așteptă să-i dea o dovadă de simpatia și admirarea sa. Vodă făgăduise că va fi de față cu totă Curtea: o adevărată și strălucită sărbătoare. Riciardi însă cade bolnav în ziua reprezentației. (2) Spectacolul nu se putea, cu nici un chip, amâna, toate locurile fiind foarte scump vândute și direcțiunea neîndrăsnind să înfrunte imputările ce i-ar fi venit de pretutindenea. Trebuia grabnică soluțiune, alt-fel și-ar fi compromis creditul și situațiunea. Caragiale, simțind ce folose ar putea dobândi jucând înaintea unei asemenea public, se oferă să-i scape și propuse să jöce, cu trupa lui, o comedie, iar artiștii italieni să cânte, în deosebi, bucăți de Operă.

Neavând în cotro, Momolo și Madame Karl primiră, chiar bucuroși, combinațiunea, și séra, când teatrul «scânteia de focul luminilor și al giuvaerurilor», se anunță publicului trista întâmplare și silita preschimbare a reprezentației. Unii, mai ușurei, protestară, alții dimpotrivă fură

prezentațiunea fusese dată în folosul familiilor cari își perduse avutul în focul ce mistuise Hanul Grădiștenului din Capitală.

(1) *Bunul nostru prinț*, cunoscând sacrificiile acestor adevărați Români (C. Caragiale și C. Michăilenu), vizită cu venirea sa la teatru încercările lor, le încurajă, dându-le și un ajutor de bani. (*N. Apolloni*, 1845, Sept. 28, *C. R.*, din 1846 No. 2.)

(2) Costache Caragiale, vedând îmbulzirea lumii la reprezentațiunea dată în beneficiul lui Riciardi și mai ales prețurile ce se plătiau pentru locuri, căută pe de o parte să jöce direcțiunii, care-l persecută și-l amără atât—o festă bună, iar pe de alta să cerce norocul de nu cum-va ar putea profita el și ai lui de toate pregătirile ce se făceau pentru socotela Italianului. Așa, în ajunul chiar al beneficiului, poftind pe Riciardi la masă, îi dete, între altele, licurini, sărași și sardele rusesci cu ardei să mănânce, «ca să pötă lunecă Drăgășanul de 5 ani mai lesne pe gât»—și-i plăcea vinul de Drăgășani tenorului, că beu și mănca fără să-și mai dea rînd gurii.—*A doua zi eră așa de răgușit, că nici putea vorbi, dar-mi-te cântă*. Festa reușise pe deplin șmecherului de Caragiale, iar contractul lui Riciardi fu resilit și *Montresor*, neuitatul Montresor (care fu tenor al Operei și mură în Bucuresci—de unde nu mai putuse plecă tot de dragul vinului bun și efin—controlor la ușa teatrului), fu adus în locul lui în stațiunea anului 1846. (*G. I. Stăncescu*, tradițiune verbală.)

mulțumiți de nimerita alcătuire, și perdéua se ridică asupra scenei de nebunie a Luciei, în care Madame Karl fu superbă. Santi cântă o arie din *Belisarie*, iar «diletanții români» jucară *O bună educație*, care stîrnî furtuni de aplause și deșteptă un așa de mare entusiasm, în cât Vodă chemă pe Caragiale, îi mulțumî și hărăzi teatrului o sumă de 5.000 de lei «odată pentru tot-deauna», prin Ofis domnesc. (1)

În urma acestei isbânde, Caragiale se scutură de îndatorirea ce avea de a bonifică una din patru reprezentațiuni pentru *Opera Italiană*, rămânînd ca pentru 35 ₰ pe séră să i se dea sala iluminată și încălzită, decorurile și costumele ce i-ar trebui, iar orchestra, sub direcțiunea lui Wiest, eră plătită pentru fie-care spectacol deosebit.

Trupa română, sprijinită acum de totă lumea (2), mergea progresînd, scriitorii își dedeau îndemn să producă lucrări plăcute, iar Costache Caragiale și C. Michăilenu se distingeau din ce în ce mai mult prin creațiuni de roluri senzaționale.

Așa în *Gil Blas*, comedie în trei acte, tradusă de *Scarlat Fălcoianu* și în *Trei-deci de ani din viața unui jucător de cărți*, dramă în cinci acte, tradusă de *Const. Negruzzi*, amîndoi se ridicară mult de-asupra camaraziilor lor, atît prin modul cum înțeleseră, cât și prin acela în care își interpretară rolele: *Ralița Stoenescu* (Michăilenu), alături de dînsii, dovedî o așa putere dramatică în cât «spectatorii, uitînd că în tîmplarea eră o închipuire, pentru ceea ce se petrecea înaintea lor pe scenă isbucniră într'o unanimitate de aplause, în care se aușia numele: *Ralița! Michăilenu!*» (3)

Tot Michăilenu, în *Jarvis*, dramă în două acte, tradusă de *Ioan Roset*, «sub o modestie exemplară, dă prilej, de câte-orî jocă în role potrivite caracterului d-sale, a ne încredința de talentul său teatral». (4)

(1) *Ioan Otteteleşanu*, pe atunci Ministru de Control, creșînd însă că prin acest «odată pentru tot-deauna» vroia să se înțelégă «o subvenție anuală», regulă lucrurile ast-fel că de atunci «trupa de diletanți români» primî suma de 5.000 de lei în fie-care an. Veđi «Condica de Ofise domnesci» 1845, a desființatului Ministeriũ de Control.

(2) *N. Apolloni* cronica teatrală din Sept. 1845: «Astăzi, când se represintă pe scena noastră, și în limba noastră, entusiasmul român face ca nici o lojă a teatrului să nu fie deșartă și nici un loc neocupat.» (*C. R.*, No. 2, Ianuarie 7 din 1846.) Acest Apolloni eră director de pension de fete în capitală și apoi un aprig luptător național la 1848, cuprins în lista de proscripțiune dată, prin anume firman, de Pórtá, Principelui Stirbei, la urcarea sa pe tron.

(3) *C. Caragiale* jucă pe *Gil-Blas* și pe fiul lui *Georges*, jucătorul de cărți; *Michăilenu* pe *Rolando* și pe *Georges*; *Ralița* pe soția lui *Georges*. (*C. R.*, No. 70 din 3 Septembre 1846.)

(4) *Cronica teatrală* din 12 Novembre 1845. (*C. R.*, No. 87, p. 345.)

Cu prilejul sosirii sale în București, Domnitorul Moldovei Michail Sturdza dăruiesce *Direcției diletanților Teatrului Național* o sumă de 60 #, ca gratificațiune (1) pentru «cea cu mult talent jucată piesă națională de circumstanță, intitulată: *Meșterul vechi și Meșterul nou sau 21 Aprilie 1846*, în care s'a celebrat de-odată sosirea M. S. Prințului Moldaviei și aniversara numelui Prea Înălțatului nostru Domn». (2) Pe lângă cei-lalți actori, trupa mai căpătase în acel an pe *Pavel Stoenescu*, bărbatul Raliței Michăilenu, căruia într'o cronică teatrală i se spune că: «de și-ar învăța rolele mai bine pe din afară, ar juca cu mult mai bine»; pe *A. Copoprino*, despre care aceeași cronică dice: «și-a jucat rolul aprópe în perfecție, are un talent netăgăduit și direcțiunea a dobândit într'însul un actor, care fără îndoială va câștiga favorul publicului» (3); și pe d-șóra *Zoe Manolescu*, căreia i se aduc mulțumiri pentru chipul cum și-a jucat rolul în drama *Jarvis*. (4) Greșala ce se impută lui Stoenescu eră imputabilă și altora mai vechi pe scenă și mai în vață decât dînsul. De alt-fel, *a nu-și învăța rolele* a fost păcatul originar al actorilor noștri, care *încă astăzi* mai dănuiesce; de aceea muștrările ce li se făceau la 1846 aũ păstrat un caracteristic interes de actualitate. «Nu ne putem oprî de-a mărturisî — dicea criticul de atunci — adevărata noastră mahnire pentru îndrăsnéța înfățișare pe scenă a d-lui Lăscărescu și Cronibace cu *rolele atît de pușin premeditate* și mai cu sémă când amîndoi tot în acéstă piesă s'aũ urcat pe scenă de mai multe ori. Direcția Teatrului Național cunoșce, fără îndoială, datoria sa; este de mirare, dar, cum póte avé curagiul de-a ertă diletanților sêi acéstă îndrăsnélă, *care, póte, dacă ar fi fost pentru întâia óră*, am fi trecut-o și noi cu vederea... cine póte asigura direcția că publicul nu va perde într'o séră răbdarea? Nu este óre în dreptul de a flueră când nu-î place, precum este în acela de a aplaudă când simte mulțumire?» (5)

Lucrul devenise îngrijitor, prin urmare, și acéstă aspră lecțiune dată

(1) *Curierul Românesc*, No. 35 din 29 Aprilie 1846, p. 135.

(2) *Ibidem*, No. 33 din 23 Aprilie, p. 134. «Séra, în ajunul Sf. Gheorghe, la teatru s'a dat o mare reprezentație. Cu douë zile și mai înainte lojile și parterul erau prinse. La 8 césuri M.M. L.L. Prințul Moldaviei, Prea I. N. Domn George Bibescu, M. S. Dómnă și Prinții Domnesci ai Moldaviei aũ venit la teatru și fură primiți, în sunetul muzicéi, cu aplauze și aclamațiuni entusiaste». După-ce trupa română jucă piesa de circumstanță, «prin artiștii italieni s'a cîntat un imn de oasie, compus de d-l Iago Martini». Teatru s'a sfîrșit apoi cu *Lucia de Lamermoor*.

(3) *Winterhalder*, cronică teatrală din August 1845.

(4) *Cronica teatrală* din Novembre 1846.

(5) *Ibidem*.

căpeteniilor trupei arată că orî ei n'aveau destulă autoritate asupra celorlalți, pentru a-i face să-și îndeplinescă cu sfințenie datorile, orî, asigurați de concursul și de bunăvoință publică, dedeau puțină îngrijire la învățarea rolurilor și studiau piesele în mod pripit, fără observarea nuanțelor, fără scötarea în evidență a părților interesante, fără îmbinarea desăvîrșită și firăscă a tuturor puterilor, cari, numai ast-fel, concurg la întregirea și vivificarea acțiunii.

În Septembrie 1846 faimosul prestidigitator *Bosco* din Turin, sosind de la Viena, dădu patru reprezentațiuni «de arta cea veche a magiei egiptene», la cari tot publicul capitalei s'a grăbit să se ducă, rămânând în uimire pentru atâtea nepomenite minunății.

Cu acest prilej se constată că «lumea iubitore de spectacole înmulțindu-se și ne mai putend încăpé totă în sala cea mică a teatrului, nici odată marii artiști nu vor *segiurnă* (!) mai mult între noi, până când nu vom avé o sală mare unde să intre mai multă, iar prețurile să fie mai scădute, ca să-și pótă află artistul socotéla». (1)

În séra de Luni, 9 Decembre, același an, *Frantz Liszt*, «deul pianului», dete întâiul său concert, asupra căruia Cesar Bolliac, într'un articol entusiast, observă că «din societatea frumoasă a capitalei, trei sute de persoane au primit pe artist în aplause, și fisionomia-i inspirată s'a animat în cereul adoratorilor».

Cu tóte acestea, abiă 200 de persoane din acéstă societate îl puteau înțelege și mai ales puteau plăti cei 2 ₰ locul în sală, «pentru ca să asculte un cés numai un artist. De aceea, dacă un triumf, de tot ce e mai tînăr și mai simțitor într'o nație póte lăsa o suveniră mai plăcută decât câte-va sute de galbeni, atunci nu suferi, domnule Liszt, ca tótă tinerimea română să dică: Liszt a trecut pe la noi, dar n'am avut mijlóce să-l audim». Cu alte cuvinte, dacă vrei să fii priceput și simțit, scade prețurile, căci dintre cei bogați puținî te prețuesc, deși toți pot plăti luxul unui bilet, cât de scump ar fi. (2)

(1) *Curierul Românesc*, No. 74 din 21 Septembrie 1846. — Orficiosul pretinde că *Bosco* avea 30 ₰ cheltuială pe ȳ și-a trebuit să stea o lună ca să pótă da patru reprezentațiuni.

(2) *Curierul Românesc*, No. 13 din 7 August 1847, pag. 52. — Asupra valorii artiștilor cetim într'o cronică a lui *Iancu Gănescul* următorele: «Marți, la 14, s'a prezentat opera *Bărbierul din Sevilla*. *D-l Marquelli* a jucat fôrte bine rolul lui

Nu se scie dacă deul pianului i-a ascultat ruga.

Trupa italiană nu erà însă mai puțin sprijinită decât cea română.

Operele, bine cântate și cu ore care lux puse în scenă, atrăgeau lumea nu numai prin farmecul podóbelor și al muziceii, ci și prin îndemnul societății elegante de a se întruni, aprópe întregă, la spectacolele străine, *la modă*, atunci ca acum. Cu osebire *impresa* Henrietei Karl fu norocită din acest punct de vedere, căci pentru a treia óră o vedem inaugurând stagiunea anului 1847—1848 cu un personal numeros de artiști și cu făgădueli de lucrări noue «pentru a corespunde așteptărilor unui public atât de cultivat și al cărui gust perfecționat este atât de cunoscut». Atunci fu adusă *Carlotta Griffani*, primadona seria absolută, care doi ani mai târziu erà să facă furor la Petersburg, sub înalta protecțiune a faimosului bancher Baron Stieglitz. Lângă dînsa aũ cântat *Margherita Lizzoni* și contralta *Elena Rho*, care se mărită cu dragomanul Consulatului rusesc, *Montresor și Landi*, primii tenori, cum și *Tozzoli*, basul profund, angajat la 1850 la *Covent Garden* la Londra, apoi director al Operei la Iași, și baritonul *Maroquelli*, fluerat la al doilea debut în *Favorita*.

Operele neexecutate până atunci la noi, puse în repertoriul acelei stagiuni, erau: *Favorita* (Donizzeti), *Templiarul* (Nicolay), *Vestala* (Spontini), *Nabucodonosor* (Verdi), *Luisa Strozzi* (Saveli), *Turcul în Italia* (Rossini) și *Matrimonio Segreto* (Cimarosa). (1)

La 15 August se deschise și a treia stagiune a *diletanților români* prin două comedii, cari însă par a nu fi mulțumit critica de pe atunci, mai în drept negreșit a cere de la nisce actori atât de susținuți și îmbrățișați de public o cuviincioasă întocmire, decât ar fi putut pretinde de la alții, lăsați în voia întâmplării, fără talent, fără sprijin, fără experiență.

Așă în *Duelurile saũ impeșitul provincial* se impută lui C. Caragiale de a da «puțină îngrijire bietului spectator, pe care îl face a perde ori-ce ilusie, prin *multa exagerație* ce pune în jocul său», iar celorlalți actori «defectul de a *nu-și scie rolurile, care par'că s'ar face învêș*».

În *Crispin rivalul stăpânului său*, Iorgu Caragiale «este departe de a fi în stare să figureze pe scenă, când are lângă dînsul pe Anesti

Figaro și fu aplaudat; damicela *Carlotta Griffani* făcù pe Rosina să cânte cu mare artă aria: *Una voce pocco fa*; domnul *Tozzoli* execută cu așă nemerire rolul lui Don Basilio, în cât putem dice că de mult n'am aușit așă de bine să se cânte aria: *La calunnia*, precum a cântat-o d-lui; *d-l Leoni* jucă forțe bine rolul lui Don Bartolo și aduse mulțumire tuturor.» (*Curierul Românesc*, No. 34.)

(1) *Curierul Românesc*, No. 94 din 14 Decembre 1846.

Cronibace, căci nu erà de loc în rolul d-sale jucând pe Crispin. D-l Scărlătescu cetise fôrte puțin rolul d sale. (1)

Un nenorocit debut, prin urmare. Cu cât mergeau înainte, cu atât defectele inerente unei organizări neîndestul de închegate și unei pururea grăbite puneri în scenă se accentuau din ce în ce, scoțând mai bătătoare la ochi pe cele două, de cari marea mulțime a *artiștilor noștri dramatici* vor suferi fără speranța tămăduirii, adecã *exagerațiunea și nesciința rolului*. Și cu tôte acestea erà o periódã de luptã, de luptã pentru isbânda cu ori-ce preț, pentru isbânda premergătoare cuceririi, periódã prin care treceau *diletanții* noștri, neștind la nimic mai puțin decãt prin silințele, prin talentul, prin reușita lor să învãpãeze entusiasmul publicului pentru arta și literatura dramaticã naționalã.

Mijlôce pare cã aveau îndestule, consciința luminatã și energie statornicã nu dovediau însă, dacã dupã trei stagiuni, în loc sã pãrãsescã nisele rele deprinderi ertate începătorilor, ei se înglodaũ mai mult într'insele, făcându-și-le *un învêț*. Singurul dintre ei, tînêrul *Anesti Cronibace*, care «merită stima și adorațiunea publicã și-î cunoscut pentru minunatul sêu talent de comic». El jôcã pe cât se pôte de bine în piesa *Amestecãtorul în tôte*, el cântã cu aceeași ocaziune Cavatina din *Belisarie: Trema Bisanzio*, iar publicul, care-l iubese atãt de mult, îl primesce pe scenã în miã de aclamațiuni entusiaste, ce se reînnoesc dupã ce-și terminã cântarea, ast-fel în cât eși triumfãtor..... «și n'a vêdut nici Veneția nici Milanul, nici i-a întins cine-va mână de ajutor, ci singur a sacrificat micul sêu apuntamento, spre a-și plãti un profesor de musicã și a muncit nopți întregi spre a nemeri o notã, spre a învêțã o arie». (2)

Dar este o reprezentațiune—beneficiul directorului trupei C. Caragiale—in care toți își îndeplinesc de o potrivã bine datoriile, «pentru cã tôte rolurile aũ fost bine împãrțite, iar beneficiul și-a pus tótã silința spre a exercitatã pe actorii cei mai puțin tari». Acêsta este drama *Omul din codrul negru*. Pe lângã Caragiale și Michãilênu, cari «s'a arãtat întru tôte la înãlțimea unor atãt de însemnate și de grele roluri», se distinge *Serghie*, «care, de unde pãnã acum erã socotit cu un talent de a doua mână, astã sêrã ne-a făcut sã credem cã este un actor format, a egalat în joc pe C. Caragiale și s'a înãlțat la un grad de unde îi urãm sã nu se mai cobóre..... D-l Serghie s'a întrecut pe

(1) *Curierul Românesc*, No. 34 din 20 Oct. 1847 — Critica e subscrisã de *Iancu Gãnescu*.

(2) *Ibidem*, No. 41 din Novembre 17.

sine în astă séră». Cu micul defect de a nu-și fi «modulat tonul când recită lungi monologuri», tînăra dómna *N. Ștefănescu* a plăcut, fiindu-i «atât costumul cât și aerul potrivit personagiului ce reprezintă». Apoi *Lăscărescu*, *Cronibace*, *Luca Caragiale*, *Seracin*, *Maniu* și *Scărlătescu* «aũ jucat rolele d-lor pe cât se pôte mai bine». (1) Un succes, meritat de astă dată, fiind-că a venit în urma unei munci inteligente și stăruitoare, sub conducerea unei voințe *interesate a isbuti*, ba încă atât de interesate că criticul îl rógă «să-și dea acéstă nobilă ostenelă și când nu e beneficiul d-lui, pentru progresul teatrului și lauda directorilor!»

Oh! cât de adevărate și de vecinic *actuale* sunt cuvintele acestea și cum ele oglindesc firea și deprinderea actorilor din toți timpii!

Apoi nu a avut poetul dreptate să dică:

Interesul, interesul, acest mare Dumneșeu,

El a stat pe lume 'ntâiu!

El la bine, el la rău

Te îndemná și te pörtă;

El îți stă la căpătâiu,

El a omenirii sörtă

O ridică și-o cobórá:

Interesul îți dá vietă, interesul te omórá!

Strălucită serata Operei Italiene de la 19 Ianuarie 1848, în beneficiul tenorului Montresor, cu un fragment de operă «intonat de Ioan Wachmann, ce aduce aminte Românilor acea bărbăție memorabilă de la Călugăreni (ce singură în istorie se pôte asemēnă cu Marathon și Salamina), unde se perdù o armată a lui Sinan de 200.000 ómeni înaintea unei mâni de Români». (2) Eră un tablou în versuri libere, cu 3 mici scene, în care cântău Michaiu, Buzescu și corul, figurând pregătirea óstei române, ce de la cortul Domnitorului și cu acesta în frunte plécă la luptă. Se dice că impresiunea a fost însuflețitoare și mimica prea reușită.

Dar dílele trec și nu se asemēnă, împrejurimile se perindéză lăsând rar césul de odihnă să fluture peste lume, nenorocirile ne isbesc când trăim mai fără grijă și le așteptăm mai puțin! După atâtea și atâtea sbuciumări, care-l surpase din temelie, teatrul abia se ridicase, când fu din nou lovit, în mod crunt și nedrept. Pentru întâia órá mórtea se furișă pe scenă și răpiă pe cel mai meritos, pe cel mai talentat și

(1) *Curierul Românesc*, No. 46 din 4 Decembre.—Amîndoué aceste articole sunt scrise de *George Crețianu*.

(2) *Ibidem*, No. 5 din 19 Ianuarie 1848.

mai iubit dintre tinerii artiști, pe *Anesti Cronibace*. «Excelentul comic, ale căruia naivitate și natural încântău pe spectatori de câte-ori se arătă pe scena română, *muri de un atac de apoplexie*, după ce jucă-mai întâiu în rolul lui *Kadem* din *Furiosul*, cu cea mai mare mulțumire a publicului, după ce luă cele mai meritate aplause». Vestea, lătită de grabă în oraș, umplu pe toți de gróză și durere, iar «Românii și ori-care străin avu ocazia a asistă la reprezentațiunile, în care acesta fu înrolat, se întrecură a contribui spre a ajutá pe trista sa familie, atât în ale înmormintării cât și în altele!!...» O mulțime numerosă luă parte la îngropăciunea celui măi de frunte comic al teatrului român. *C. A. Rosetti* rostí un cuvînt din partea lui *C. Caragiale*, după dînsul junele *Vernesu* dîse altul cu cea măi adîncă durere, iar când eră să se depună sicriul în mormînt, *Vasile Maniu* (1), «*unul din actori, camarad precum se cuvine și dotat cu simțiminte adevărate, june ce promite mult în arta dramatică, cât și în literatura noastră, ceti* — cu cea măi înfocată durere — un al treilea cuvînt funebru, în care se arătă tot ce perde Teatrul Național, familia rēposatului, și simțita întristăciune ce a lăsat în inimile camaraziilor sēi». (2)

Eră întâiul doliu ce învėliă cu negru fruntea teatrului românesc, cu atât măi dureros, cu cât stingeă viēta unui tînēr în vîrstă de 30 de ani, răpiă scenei un talent puternic și sdrobiă inima celor cari încununase cu strălucite speranțe capul distins și vioiu al valorosului artist! Eră par'că o tristă prevestire a evenimentelor ce în curînd aveau să frămînte țerile nōstre și să închidă din nou ușile teatrului, din nou împrăștiând pe actori — turmă rătăcitōre — în tōte părțile.

Viēta și activitatea tuturoră strămutate pe scena cea mare a politicei vor fi prea absorbite de împrejurări acum, pentru a se măi îndeletnici cu alt cevă decăt cu interesele publice. Patimele și năravurile omenirii nu se vor măi înfățișă sub masca dramei sau a comediei, ci, gōle de ori-ce podōbe și însușiri, se vor arătă asemenea Eumeni-

(1) D-l *Vasile Maniu*, ađi un verde bētrân de 70 de ani trecuți, dar cu inimă tînēră și plină de foc patriotic, a fost lungă vreme magistrat, deputat, avocat, etc. etc. Ađi e membru al Academiei Române și secretar al Secțiunii Istorice. A scris piese de teatru și monografii istorice.

(2) *Curierul Românesc*, No. 16 din 26 Febr. 1848.

Discursul funebru al d-lui *V. Maniu* e publicat în No. 17 al *Curierului*.

Cu ocaziunea morții lui *Cronibace*, se răspândise sgomotul că l'ar fi otrăvit Italianii, căroră, prin talentul sēu și prin dragostea publicului, pentru dînsul — măi numeros la reprezentațiunile românești, în cari el jucă necontentit, decăt la cele de Operă — le făcea o fōrte păgubitōre concurență, dar din norocire lucrul nu s'a putut adeveri. — (Trad. verb. *C. I. Stăncescu*)

delor, cu gura bălăsă și cu șerpî încolăciți în plete, de lumina zilei, Musa teatrului, trufașă orî veselă, nu va mai ademeni simțirile, iar opinea va înlocui coturnul.

Revoluțiunea va face să bată în peptul fie-căruia inima unui cetățen liber și lupta pentru redobândirea drepturilor poporului va fi datoria de căpetenie a bunilor patrioți.

Dacă, în adevăr răscolă de la 1821, rupënd legăturile ce ne uniau cu Fanarioții, reînviase domniile pămîntene, poporul — în numele și pentru ridicarea căruia se făcuse mișcarea—zăceă ca mai înainte, împovărat de tóte nevoile și lipsit de bunurile cu prisos hărăzite numai celor de sus.

Trebuia dar o sgduitură puternică, pentru a-l desrobî și a-l așeză—de o potrivă îndreptătit—și pe dînsul pe aceeași tréptă, la un loc cu ceilalți fii ai patriei.

Ideile de înfrățire și de neatárnare, năzuințele la libertate, ce însuflețeau pe înainte-mergători civilizațiunii apusene, cuceriseră capetele luminate și inimile iubitoare de nēm de la noi, cari lucrau pregătind tărîmul de luptă și așteptând prilejul înfăptuirii și al izbândeii.

Indemnul pornit din Paris și întărit de exemplul celor ce se petreceau la Români din Ardél aprinse numai decât focul între ai noștri—cari, constituiți în Comitet revoluționar, propuseră în două rînduri lui Vodă-Bibescu să se pună în capul lor. El le răspunse că nu e încă sosit timpul pentru asemenea lucruri și luă măsuri de a împedica întinderea acestei mișcări. În ziua de 9 Iunie se ridică însă la Islaz stégul libertății, adresându-se *poporului român* o proclamațiune, prin care eră îndemnat a se sculă «nu pentru o luptă de partiđi, nu pentru a rupe legăturile exterióre, dar pentru a pune un frîu răilor și a ținē în respect pe dușmanii ordinii publice».

La 11 Iunie, căpeteniile răscoliei, însoțite de peste 10.000 de ómenî, duc lui Bibescu acéstă proclamațiune, cu o adresă, prin care e rugat «a se pune în fruntea mișcării de liberare a poporului român» și a subsemnă proiectul de Constituțiune ce se alcătuiseră de către comitetul patriotic. Domnitorul îl subsemnă și alege un Ministeriu cerut de popor dintre membrii partidului revoluționar;—dar, simțind că n'ar putē înfruntă primejdiile neînăturabile, dacă ar conduce o mișcare a căreia

neputință de isbândă el o prevedea, nici ar avé chip să-și păstreze tronul fără de a sdrobi o parte din popor, pe față pornit contra Rușilor, și mai ales având o slabă încredere în sprijinul îndoelnic al armatei, — după trei zile părăsesce de bună voe tronul și țera și se retrage în Transilvania. (1)

Un guvern provisoriu, cu Mitropolitul în cap, ieă atunci administrațiunea în mână, iar după 3 luni, în urma neînțelegerilor și greutăților dinăuntru și a uneltirilor Rusiei în potrivă-î, este silit a părăsi puterea; iar armatele turcesci, vârsând sângele ostașilor români, și cele rusesci ocupă Țera-Românescă, stabilind Caimacam pe *Constantin Cantacuzino*, sub ocrotirea baionetelor lor. (2)

(1) *Primul comitet revoluționar* eră alcătuit din *C. A. Rosetti*, *Ion Ghica*, *frații Golești* și *Maiorul Voinescu*, iar după urmărirea la cari fu supus din partea lui Bibescu se întocmi un *al doilea comitet*, care fusionă cu cel dintâiu și eră compus din *Ioan Eliade*, *frații Golești*, *Dimitrie* și *Ioan Brătianu*, *Chr. Tell*, *G. Magheru*, *C. A. Rosetti*, *Ion Ghica*, *Const.* și *Nic Bălcescu*, *Maiorul Voinescu*, *Cesar Bolliac*, etc. *Ministeriul de la 11 Iunie* eră înjghebat din: *N. Goleșu*, *N. Bălcescu*, *Tell*, *Eliade*, *Magheru*, *Ștefan Goleșu*, *Polcovnicul Odobescu* și *C. A. Rosetti*, prefectul poliției. — *Ioan Brătianu* istorisesc, — în nisce note ale sale asupra câtor-va episode ale revoluțiunei, — că, când el a propus lui Vodă pe Rosetti, Bibescu se întorse spre dînsul întrebându-l:

— «Care Rosetti?

— «Cel de la pușcărie (căci Rosetti, bănuir de conspirator, eră închis) Măria-Ta, răspunse Brătianu și, neavând ce face Bibescu, puse și pe Rosetti pe listă». — (C. Colescu-Vartic, *Zile Revoluționare*, 1848, 1 vol. Buc., 1898.)

În guvernul provisoriu din 1848 intrase: *Eliade*, *Ștefan Goleșu*, *Tell*, *Magheru* și *Scurtu* (negustor), având ca secretari pe *C. A. Rosetti*, *Alex. Goleșu* și *Ioan Brătianu*. Acesta mai târziu ocupă postul de prefect al poliției capitalei.

Din cele 30 de familii boeresci din Țera-Românescă numai 7 au luat parte la revoluțiune și anume: *Filipescu*, *Ghica*, *Kretzulescu*, *Bălăcenu*, *Câmpinenu*, *Goleșu* și *Grădiștenu*. Tote dintre vechii boeri naționaliști. (*Curierul Românesc*, 1848. — I. Eliade, *Memoires*. — A. D. Xenopol, *Ist. Rom*, VI, pp. 378—416)

(2) Comisar al Rusiei eră Locot-General *Duhamel*, iar al Turciei *Suliman Pașa*, apoi *Fuad Effendi*. Comandanți ai armatelor erau *Omer Pașa* la Turci și Generalul de infanterie Adjutant al Impăratului *de Lüders* la Muscali.

Ciocnirea între Turci și pompierii români s'a întâmplat în ziua de 13 Septembrie 1848, în următorul mod: Turcii intrară în Bucuresci în trei colone, dintre cari una prin bariera de la Michaiu-Vodă, pe unde se află cazarma din Délul Spirei. Soldații români aveau ordin a se întruni cu compania pompierilor în curtea aceleiași cazărmi și, punându-se în rînd, să primescă pe Turci cu onorurile cuvenite și apoi să se retragă, cedându-le cazarma. Când soldații aflară că se apropie Turcii, se înșirară în curte și, când Turcii sosesc în dreptul ei, prezentară arma, *fără ca aceștia să-i ieă în băgare de seamă*.

Compania pompierilor, care întârziase puțin, tocmai atunci veniă, ea să intre în curtea cazărmi, pe dinaintea căreia treceau Turcii cu mare repezițiune, cu fitilurile

Dar, în urma Convențiunii de la Balta-Liman, *Barbu Dim. Știrbei* este numit, la 10 (22) Iunie 1849, Hospodar al Valachiei, de către amîndouă Puterile cari înăbușise răscolă din țeră. Deși însuflețit de cele mai generose simțeminte, Vodă Știrbei trebui, de la începutul domniei sale, să se închine expreselor voințe ale celor două Puteri protectore, săvîrșind ast-fel fapte, pe cari—fără acéastă mijlocire—el, spiritul larg și progresist, caracterul energic și prudent, nu le-ar fi săvîrșit nici odată. Numai cu acest chip se pôte explica — nu însă și îndreptăți — executarea ordinului de expulsione din sînul patriei—dat prin anume firman împărătesc — împotriva celor mai călduroși și mai devotați mădulari ai partidului național-democratic, cari luaseră o parte hotărîtoare și îndrăsnită la evenimentele revoluționare de la 1848. (1) Printre dînșii găsim — din nenorocire — pe toți sprijinatorii teatrului român, precum: *Ioan Eliade, C. A. Rosetti, Ion Ghica, Cesar Bolliac, Gr. Grădiștenu, I. Voinescu, Costache Aristia, Nic. Apolloni, Dim. Bolintinenu*, așa că, după focul cel mai mare din 1847, care ruină o

aprinsé lângă tunuri și se așează în costa cazărni, în pozițiune amenințătoare. *Căpitanul Zăgănescu*, comandantul companiei pompierilor, comandă atunci pas gimnastic și-și deschise drumul printre Turci, tăindu-le rîndurile la drépta și la stînga. Turcii ordonară ca toți ai lor despărțiți la drépta să trecă de partea stînga; în graba lor, un soldat turec se împedică și, lovindu-se de un soldat român, care eră la coddă, cădû. Un ofițer turec lovî cu sabia pe soldatul român și un alt soldat turec, imitând pe oficerul său, descărcă pușca asupra unui pompier, care cădû mort. Vêdînd Zăgănescu că se află în fața tunurilor, comandă să grăbescă pasul, spre a se apropia de cazarmă.

Când mai mult de jumătate din colónă trecuse direcțiunea tunurilor și când Turcii trecuse cu toții de-a stînga, un tun fu slobođit, deschidînd un lung drum prin colónă română; loviturile se repetau, ucigând pe mai mulți pompieri.

Descărcăturile puscilor și ale carabinelor urmară pe ale tunurilor, iar Românii se aflaú acum după zidurile cazărni. Ómenii încarcară puscile, *Zăgănescu* comandă foc, dând mai mult de trei descărcături în Turci; dar mitralia turecască causă Românilor mult rău. Când se descărcau tunurile, pompierii se culcau la pămînt și, disperăți, sculându-se, strigară: *Pe tunuri, băeși, că ne prăpădesc*. Dintr'o săritură se aruncară asupra-le și tunurile încărcate, gata de a da foc, cădură în mîna lor; ei le întórseră spre Turci și le descărcară într'înșii. Atunci se făcú acea ucidere cumplită, de care Turcii s'aú plâns, căci mitralia nu se oprî decăt în trupuri omenești. — (I. Eliade, *Mémoires*, p. 331, relațiunea căpit. Zăgănescu făcută la ancheta orînduită de Consulul engles.)

Asupra acestui incident s'aú compus 2 tablouri dramatice de *C. I. Stăncescu*, reprezentate pe scena Teatrului Național din Bucuresci.

(1) Acest firman imperial, între altele, făcînd alusiune la arderea de către popor a Regulamentului Organic în curtea Mitropoliei, sub ochii chiar ai lui Neofit Mitropolitul, și voind să dea negreșit o satisfacțiune Rusiei, a cărei cucernicie fusese, pe semne, grav rănită prin fapta acésta *revoluționară, criminală*, dicea: «Acești indi-

mare din publicul devotat scenei naționale; după revoluțiunea din 1848, care închise teatrul și risipi pe actori în cele patru unghiuri ale țării, această silnică supresiune a povățuitorilor și statornicilor săi prieteni eră pôte cea mai cruntă lovitură ce putea primi el, tocmai când avea destul de măgulitoare nădejdi de o vieță rodnică și tienită.

De aceea, timp de câți-va ani, capitala noastră se va mulțumi, fără de voe negreșit, cu reprezentațiunii de tot felul, date de trupe străine, ori de artiști călători—celebri sau nu,—fără ca o singură dată să pôtă auđi limba românească pe scena «șandramalei lui Momolo», cum îi dicea criticul Cesar Bolliac, când nu eră bine dispus.

După isbucnirea revoluțiunii, Costache Caragiale, Const. Michăilenu, Serghie, Lăscărescu, Pavel Stoenescu cu nevastă-sa Ralița, Zoe Manolésca și alții se duseră la Craiova, unde, de la început îmbrătoșați și ajutați de marele boer *Filișanu* și de *Pera Opran*, obținură voia autorităților locale a jucă teatru într'o sală din școlă cea mare a Otteleșanului. Pe lângă actorii veniți din București, Caragiale și Michăilenu își completară trupa cu câți-va tineri, cari jucau de plăcere prin sale sau grădini publice (aceștia fură: *Ion Scărișorénu* (Theodorian), *Corcovénu*, *Cocri*, *Filip Tehovénu*, *Ioan Petrescu* (Fedeleș), *Grigore Ionescu* și *Catinca Michăiasca*, *Anica Pișca*, *Marița Bădésca*) și urmară o stagiune întregă, până la 1849, cu vodeviluri, comedii și câte-va drame ușore. In tómnă anului următor ei jucară *Baba-Hârca*, adusă de Halepliu de la Iași și pusă în scenă cu óre-care îngrijire, care plăcú cu osebite publicului, așa că ar fi putut formă o serie fructuóasă de spectacole, dacă Vlădica de la Rîmnic — pe atunei în Craiova—nu află că actorii, într'o școlă publică, într'un local de morală și de cultură a religiunii și a credinței, îndrăsnise, la actul din urmă, să scótă doi draci din cazanul vrăjitoareii, cari o răpiau la iad. Scandal, protestare și amenințare de afurisenie, prin urmare, «dacă se vor mai îngădui

viđi, cari au luat o parte activă la turburările din Valachia, nu pot fi decât vătămători liniștei țării, nu au voe de a se întorce în Valachia până când nu ni se va da încredințare (Rusiei și Turciei) că nu mai pot fi primejdioși!!...»

Iată numele lor: Ioan Eliade, maior Tell, Nic. Golescu, Ștef. Golescu, C. Bolliac, Gr. Grădiștenu, C. A. Rosetti, Ioan Bălăcénu, Const. și Nic. Bălcescu, Gr. și N. Ipătescu, Ioan Voinescu, Dim. Bolintinénu, Alex. Zanne, Ioan Snagovénu, Ioan și Dim. Brătianu, Ioan Ionescu, Deivos ofițer de pompieri, N. Apolloni, C. Aristia, G. Magheru, căp. Pleșoianu, Const. Romanescu, Alex. Golescu, Const. Filipescu, Ion Ghica, Radu Golescu, Popa Șapcă, Petrache Merișor, Al. Paleologu, Dim. Kretzulescu, Peretz. (*Journal de Bukarest*, No. 35, 8 (20) Iulie, p. 138. — *Amintiri din pribegie*, de Ion Ghica. — C. Colescu-Vartie, *op. cit.*)

nise asemenea nelegiuiri a pângării mai mult cu *șmecheriile* lor un așezământ merit numai la creșterea și buna educație a tinerimii.

Vlădica găsi urechi bine-voitoare și bieții actori fură dați afară din păreții școlii și lăsați pe vreme de érnă la voia întâmplării. Suferiră mult și duseră lipsă de cele trebuincioase, până când, tot prin mijlocirea boerilor cu dragoste de teatru, din localitate, isbutiră să se clădescă un teatru de bârne și paiantă — ca cel al lui Momolo — pe un loc vi-ran de lângă școla lui Lazăr Otteteleșanu, în care, pentru stagiunea anului 1851—52, Michăilenu, rămas singur director, aduse dela Tîrgu-Jiului pe cele trei surori: *Raluca, Marița și Paulina Stavrescu* și jucă aprópe același repertoriu pe care-l jucase mai înainte la Bucuresci,

Inițiativa înființării de teatre românesce în județe nu revine numai lui Caragiale și Michăilenu, căci încă de la 1847 *C. D. Aricescu* ridicase o scenă în Câmpulung, pe care se jucau vodevile de ale lui Vasilie Alecsandri și câte-va comedii de Molière, traduse. Imprejurările poli-tice îl siliră să nu se mai ocupe de arta dramatică și tocmai la 1851 adunându-se o mică trupă — formată din impiegați și tineri boerenași, cari vëduse pe actorii de la Momolo și se siliau să-i imiteze cât mai bine, — deschise din nou teatrul, pe care de astă dată se dădură mai multe lucrări originale, ca: *Néga rea, Peșitorul, Boerul Vlăduță*, împreună cu drame și comedii traduse de Aricescu sau de alții. (1)

Se dice chiar că vestitul *Teodor Teodorini*, prieten intim cu dînsul, supérat pe camaradii săi din Moldova, jucă de câte-va ori cu un mare succes și eră aprópe să rămăe acolo, când fu chemat iar la Iași, apoi la Bucuresci, de unde Pera Opran îl angagiă pentru Craiova în 1853 ca director artistic.

C. Mihăilenu, făcënd însă rele afaceri, părăsesce Craiova și vine în Bucuresci, unde la Februarie 1854 ieă, împreună cu Millo, direcțiunea teatrului românesc din sala Momolo.

Direcțiunea teatrului din Craiova o ieă *Pera Opran*, avënd de director artistic pe *Teodor Teodorini*, iar șef de orchestră pe *Eduard Wachmann*.

După Opran, direcțiunea trece în mânilor lui Teodorini, aprópe cu același repertoriu. Sub dînsul *Nini Valéry* se duse pentru întâia óră la Craiova, unde se mărită cu Iancu Gănescu, mai târziu, și în 1858 rămase direcțiunea teatrului asupra lor.

Dar acest teatru arde în Ianuarie 1856, împreună cu tóte decorurile și costumele, și, actorii rămânënd pentru a doua óră fără căpétăiu, Teodorini, după un an, cumpéră cu micile economii ce aveă un loc

(1) *M. Strajanu* în *Enciclopedia Română*, fasc. 3, p. 256.

și, ajutat de câți-vă bărbați de inimă, între cari Filișanu îi dete tot materialul trebuincios, clădi teatrul ce p^ortă numele său, pe care, sunt câți-va ani, celebra cântăreță *Elena Teodorini*, fică-sa, îl reinnoi, dându-i confortul și perfecțiunea artei moderne. Acest teatru este ađi subvenționat de stat și pus, în virtutea legii de organizare a teatrelor, sub administrațiunea unui comitet de trei persoane, av^ond pe artiști constituiți în Societate dramatică, ca cei din Iași și din București. (1)

În ac^oastă a doua fasă a existenței teatrului nostru mai nu avem progrese de constatat în literatura dramatică. Afară de câte-va comedii și vodevile originale, tot traducerile, și acelea f^orte puține nou^e, a^u alimentat scena.

Cu înlesnirea în sporul învățaturilor, cu încuragiarea și prețuirea talentelor, cu dragostea și gustul ce începuse să se ved^ească pentru cele frumoșe și mai virtos cu îmboldirea ce dedeă succesul, ar fi trebuit ca producerile și faima scriitorilor să într^ecă de astă dată pe acelea din vremea Societății filarmonice, îmbelșugată doar în rîvnă, în căldură patriotică și în alte năzuințe. Cu t^ote acestea numărul lucrărilor a fost mărginit și val^orea lor departe de «bunele nădejdi ce r^esădise la început în inimile tuturor».

Nisce comedii cu pretențiuni de a zugrăvi o societate și a biciui relele năravuri, cari nu arată decăt uriciunea de din afară și atacă numai deșănțarea aparentă ori schimonosirile întîmplătore, fără a pătrunde în adîncul sufletului omenesc, fără a-i descoperi stricăciunea și a trece cu ferul roșu peste părțile putrede, pot fi un strigăt de indignațiune în fața unei priveliști ce rănesce simțirea sa^u vat^emă ochii, dar nu a^u, din punctul de vedere dramatic, o r^emăet^ore însemnătate. Ele, neînfăptuind caractere vii și firești, nu prind lupta patimelor adev^erate, nici statornicesc hotarul între binele și r^eul lumii reale, ci, dând mișcare unor păpuși fără vi^eță de sine, plăsmuesc jocuri amăgitoare de umbre și lasă mintea să se sbată stingheră în golul nedomiririi.

Căci faptul de a pune în scenă un Ovrei^u, un Grec, un N^emț vorbind stricat românesce, a înfățișă tineri întorși din năuntru, ori fete

(1) La 1860, Consiliul Ministrilor aprobă statutele unei Societăți anonime cu acțiuni pentru construirea unui teatru în Craiova.

eșite din pension, cari să-și desprețuiască patria și să-și scâlcie înadins limba, a face pe doi soți să-și arunce unul altuia cele mai josnice învinuiri și ponose și a scote din toate acestea prilej de batjocură ori de silită veselie, însemneză a ridică un cusur nenorocit, un *tic*, la înălțimea unui element comic și a face dintr'o împrejurare, negreșit regretabilă, dar absolut personală, o pildă morală de obștească învățătură. Nu din tot ce e ridicol sau urit se poate înfiripă o comedie, precum nu numai înduioșările și grozăviile contribuesc la alcătuirea dramei și tragediei.

Trebue o legătură sufletescă, care să dea viață proprie persónelor și împrejurărilor puse în scenă, un interes real sau un scop înalt care să ne aproprie de dînsele, o putere firéscă de acțiune, pentru ca impresiunile ce vor răsări dintr'insele să ne pătrundă și să ne misce, iar înrîurirea ce ar avé să ne fie pururea folositoare.

Alt-fel teatrul n'ar mai fi decât un zadarnic «joc de icóne și de glasuri tremurate», menit a ne face să rîdem fără cauză vrednică de rîs, ori să plângem fără îmboldirea nici unui simțemînt, fără trebuința nici unei emoțiuni. Dar așa erau vremile, așa erau ómenii, și ori-ce lucrare cată să fie judecată în marginile în cari s'a săvîrșit; de aceea, în repertoriul statornic, în zestrea artistică a scenelor noastre, n'a rămas nici una din acele produceri, nu-și mai amintesc nimeni de asemenea în-deletniciri.

Și totuși comedia a răsărit la fie-ce popor și s'a desvoltat, puțin câte puțin, îmbrăcând forme și luând prefaceri pe potriva timpului și împrejurărilor în cari s'a produs. Așa, începînd cu *imitarea materială* a infirmităților trupesci, ea își bătù joc mai târziu de *slăbiciunile* și *inelinările* rușinoșe ori grosolane ale omului; apoi de la casuri și persóne isolate trecù la *acțiuni* și *fapte colective*, pe cari le înfățișă tot atât de greóie și de stîngace, precum erau și icónele vieții după care le imită.

Elementul intelectual nu-î veni decât cu *plăsmuirea subiectelor închipuite*, într'ajutor; atunci se dădù *fabulelor* și *născocirilor* de tot felul *intrigi luate din viața reală*, cu toate că persónele comediei, încă necioplite, n'aveau altă menire decât să provóce rîsul cu ori-ce preț. Acésta fu períoda ei cea mai sérbădă, deși cea mai lungă, în care, nu fără cădere, am puté așeză lucrările despre care am pomenit mai sus. (1)

(1) Pe lângă acestea, notăm încă pe cele următóre: *Amelia* sau *Victima amorului*, dramă în 3 acte de *Vasile Maniu*; *Badea Deftereu*, vodevil într'un act; *Michaiu* dramă în 3 acte; *Bunul menaj*, comedie într'un act; *Mariana*, dramă în 3 acte, de *Ioan Mavrodolu*, *Furii prinși*, comedie de *Ioan C. Lerescu*, etc., etc.

Dar subiectele alese mai cu pricepere și observările comice făcute mai cu pătrundere, dădură după această comedie — prin introducerea maximelor și preceptelor morale în cursul dialogului, — aerul unui apolog spectaculos, din care reeșiră adevăruri morale sau religioase pentru public. Această fu perioada dogmatică, pedantă, care luă faimosul precept *ridendo castigat mores*, drept o axiomă de educațiune și de prefacere a năravurilor cu ori-ce preț.

Legând, apoi, viața și activitatea individuală de pe scenă cu idea piesei și lăsând ridicolele fie-cărei persoane să reiasă, fără scirea ei, în fața publicului, comedia deveni o *petrecere literară*, în care fie-ce suris ascundeă un învățămînt. Pentru a desfătă — ast-fel — și a ademeni sensibilitatea spectatorilor săi, comedia trebui să se ocupe de realitățile momentului, să opună chiar realității un ideal de convențiune, să fie o lucrare de artă și să dea rîsului o însemnătate filosofică și morală.

De aceea, nimic nu e mai nestatornic decât comedia.

Fie-care popor are veselie sa — *veselia națională*, — pe care străinii și chiar consăngenii, trăind despărțiți de dînsul, nu o pot, pe de-a întregul, înțelege. Așă, o mulțime din glumele și alusiunile *Cocónei Chi-riței* nu pot fi gustate decât de Moldoveni, Bucovinenii cu greu vor pute pătrunde spiritul din *Scrisórea perdută*, fiind-că aceea ce ne farmecă și ne înveselesce pe noi lasă pe cei din Basarabia ori din Ardél cu totul reci și nedomeriți.

Acî puterea de apropiere și de însuflețire a limbei nu este de ajuns, pentru a stîrni rîsul și a dovedi înrîurirea unei forme cu totul particulare a vioiciunii, a năravurilor, a vieții noastre, cu totul altele decât ale fraților noștri, trăitori pe lângă noi, dar atît de departe de sînul nostru. Căci numai adoptând spiritul local și reproducend icónele la infinit variate ale traiului, comedia póte să ajungă la potriva publicului sêu și înrîurirea ei să fie netăgăduită.

Iacă în *China*, unde inteligența administrată de Mandarinii nu aspiră decât a continuă tradițiunile strămoșesci, comedia este o *poesie practică, un curs de morală, o școlă de virtute*. În *India*, unde Nirvana pare a fi rațiunea și rêsplata vieții, *comedia nu e decât o legendă misterioasă și mitică*. În anticitate, unde, dimpotrivă, *individualitatea* domină, vedem pe *Greci*, preocupați de binele absolut, întreprindend pedagogia vieții la Atena. *Comedia eră încălțită de simțemîntul patriotic* și aplică celor deveniți un scandal ori un pericol pentru cetate *ostracismul ridicolului*. La *Roma*, comedia, neavend un caracter național, șovăia între *glumele grosolane*

ale veseliei poporane și între finețele nepricepute ale spiritului grecesc, Cu creștinismul ea deveni piósă și țintă la edificațiunea auditorilor, nepermițându-și să ridă decât doar de dracul. De la epoca Renascerii încóce ea își oglindesc intrigile și jocurile de scenă în obiceiurile și civilizațiunea timpurilor ce i le inspiră și devine unul din elementele de cultură, la care adesea fac apel cei asupriți sau cei slabi, pentru a se plânge contra nedreptății, a strigă contra împilării, ori a-și bate joc de cine nu le dă mână de ajutor. De aci se nascú *comedia tendențioasă* și *comedia politică*, una cu privire la năravurile sociale, cea-laltă la năravurile publice, despre cari am avut destule exemple în teatrul nostru, nici unul însă rămăetor, fiind tóte întemeiate pe impresiuni ori pe neajunsuri momentane, deci trecătoare.

Dar nici valórea artistică a «diletanților» nu a lăsat amintiri vrednice de laudă; afară de C. Caragiale — și acesta nu în tot-deauna, — de Anesti Cronibace și de Ralița, mai nici unul dintre cei-lalți — nici chiar C. Michăilénu și Șerghie, lăudați când și când de criticii timpului, — nu a trecut peste hotarul mediocrității.

Un defect comun tuturor era mania exagerațiunii și nesiguranța despre cele ce aveă de spus ori de făcut în scenă. *Cultul suflorului* și lipsa de unitate a jocului au fost din început relele de căpetenie, de cari până ađi încă sufăr, pe lângă multe altele, actorii români. Și cum să nu fi fost ast-fel, când, afară de o îndrăsnéță îndemănare — numită de ei talent, — o învăpăere fréscă a tinereții sau a némului — care i-a împins tot-deauna dincolo de realitate, — de sărăcia de experiență și de modele — ce-i făcea să se socótă original, — acești «preoți ai templului artei» au avut mai multă presumpțiune decât temperament, mai multe pretențiuni decât pricepere și, pe de-asupra acestora, o nepăsare absolută despre firea și înțelesul lăuntric al rolului, pe care îndelung l'au îngănat cu glasuri tremurate și cu întonări patetice sburlindu-și pėrul și dând ochii peste cap.

Alecsandri, care a lucrat atât de mult pentru teatru, care a contribuit ca director, ca autor și ca om cu mare vađă, în țeră, pentru îmbunătățirea și înălțarea lui în tóte privirile, iată ce ne spune despre actorii din Iași și București, tocmai din acéști epocă: «Jocul actorilor este în gradul cel mai înapoiat, în cât ori-ce piesă, bună sau rea, spirituală sau próstă, are aceeași sórtă: ea-i măcelărită fără milă!... Amatorii cari se urcă pe scenă lipsesc de ori-ce cunoscințe despre arta dramatică, de ori-ce educațiune pregătitoare pentru cariera de artist.

«Cum să intre în rolul de rege, de ducă sau de simplu gentilom, un biet scriitor de la eforie, care n'a cetit nici o istorie, nu a luat lecții

de declamare și *nu-și bate capul să studieze caracterul personajilor ce este însărcinat să reprezinte?* Cum să însușescă noblețea ereditară și manierele distinse de ducasă o biată copilă din mahala, care n'a vădut nici odată un salon aristocrat?... Lipsa de modeluri îi obligă a crea rolurile după o închipuire tot-deauna greșită și, cât pentru declamarea acelor roluri, ei se mulțumesc a le recita *cu o repețime monotonă, fără pause, fără intonări variate, fără natural mai cu seamă.* Unii însă, cari se cred artiști, cad în excesul contrar, sbuciumându-se ca nebunii, mișcându-și brațele ca telegrafele aeriene, întorcând ochii furiși ca motanii înamorați și răcnind cu așa furie că publicul se întrebă: ce i-a apucat?

«Când intră pe scenă și se găsesc în fața publicului, sërmanii, stau buimăciți de uimire, uită rolurile, bâiguiesc în loc să dea replica, țin brațele mórte, picioarele țepene și, vădându-și, crede cine-va că asistă la un spectacol de automați, ale căror mașinării ar fi ruginite. Tinerii amorezi își declară amorul tot pe același ton cu care ar cere un pahar de apă, și toți în genere se abat din calea adevărului. Singurele roluri necaricaturate de dinșii sunt acelea de ómenii de rînd, lachei, argați, precupeți, boerănași proști de la țeră, jupănese, mahalagióice, etc., etc.

«Costumele, ca și decorurile, presintă adesea anacronisme neertate. Scene de codru se petrec în piețe de orașe, scene de salon în grădină etc. și în ele se agită automaticesce marchisi în costum de paiate, dame din secolul XVI îmbrăcate după moda de astăzi, cari se sărută în gură și adese-orî vorbesc cu dosul întors la public, sau fug în culise dacă și-au uitat rolul.

«Publicul asistă cu nepăsare la tóte aceste netoții, căci nu are idee de condițiunile unui bun teatru și, ce e trist, *el pare mai mult dispus a gustă farse grosolane sau drame apelpisite decât piese de înaltă comedie.* Pentru el, un individ ce se strîmbă ca o momiță, sau strănută lung, des și tare, e un actor de talent — *deși nu-l numesce actor, ci caraghios;* — asemenea el dă diplomă de artist, însă *artist cu ducă-se pe pustii,* aceluși ce, sub pretext de a fi dramatic, își sburlesce pèrul vilvoiu, scrișnesce din dinți, geme, țipă, rage, se bate de păreți, se trântesce la pămînt și se sbuciumă ca un epileptic.» (1)

Tabloul e prea viu, prea complet, prea mohorît, pentru a cercă să-i mai adaog umbre sau să-i lămuresc adineul temeiurilor și al cuprinsului. Alecsandri a fost un maestru prea mare, un Român prea cu căldurosă iubire de tot ce eră al țerii și al némului, un artist prea sincer

(1) *V. Alecsandri, Teatru*, ed. 1875, vol. I, Prefață, pp. XI și XII.

și un observator prea luminat, pentru a nu fi zugrăvit — cu inima strînsă de durere, negreșit, — dar întocmai cum a văzut, a auzit și a înțeles, această iconă, atât de trist mișcătoare, a scenei naționale, despre care târziu, foarte târziu, în mijlocul entuziasmului și al succeselor sale dramatice, își va schimba în bine părerea...

Revoluțiunea de la 1848, cu toate împrejurările răsărite dintr'însa, frământând mințile și inimile, turburase și traiul și deprinderile. Omenii ocupați și preocupați de cele politicesci nu mai aveau nici vreme, nici îndemn voios să se îndrepteze și către alte — mai blânde și mai pacinice — îndeletniciri. Apucați de vârtej, ei mergeau fără odihnă încotro îi mână vîntul, până ce într'o di cădură iar în brațele străinilor, cari din nou îi momiau cu făgăduințe de fericire.

Neputincioși, ei plecară capul și, ca vinovații, priveghiați de aspri străjuitori, se întorseră la cele pentru veci lepădate în urmă și iar își luară drumul cel vechiu, bătut de atâtea poveri, stropit de atîta sânge și lacrimi. Și iată Românul silit să stea și să facă, la vatra și pe pămîntul lui, nu cum bună i-ar fi fost voia, ci după placul celor pe cari îi slăvia ca protectori și cărora jertfa-i și slujba li se pareă și cu cădere și nici odată depline, ca să-i îndestuleze!... Și iată, cei mari și cei mîndri coboritori, pe căi strălucite, din moși strămoși plini de fală, siliți să-și îndoie mijlocul și, silnici, genunchii să-și frîngă, — ei cari nu văduse pămîntul decît să-l storcea de bunuri, — acum cu fața în țărîna, bătînd la metanii, că doar Ghinărarii și Pașii, stăpânii lor și ai sôrteii, cu gânduri și mâni milostive să-i scole în picioare, să-i porțe în paradă alături, prin fața poporului placid, și pururi s'ațițe într'înșii nădejdea și setea mării!.....

Nici un glas nu se ridică, necăjit, să turbure armonia neîntreruptelor osanale, nici un braț amenințător nu se deslipiă de smeritele pepturi. De sus până jos, înclinați fie-care înaintea mai marilor, ar fi putut alcătui o ciudată piramidă, în vîrf cu Duhamel, singur în picioare, iar de la dînsul, treptat până la temelie, toți, dar toți, boeri, cinovnici, negustori, breslași și țerani, stînd încremenți, uni cu capul la călcăiele celor-lalți!...

Și.... din cele ascunse în inimi crunt frământate, din răsvrătirea cugetelor greu răbdătoare de sarcine, din viile îndemnuri de luptă ce'n sânge deșteptă mânia... nimic nu resbate'n afară, nici tremură în rața privirii, nimic nu încordază iar mușchii vînjoși cu alte prilejuri, nici fața — sub masca-i de zîmbet același și același la toate — nici ea vestitoare oglindă, de silă ori de tîmă, acuma nu mai răsfrînge nimic din lăuntricul sbucium!

Un trup plin de toate însușirile vieții, cuprins de o așa amortelă?

Lucrul nu prea erà cumpënit ca să fie firesc și să ieà forma tiparului de atunci, spre înfăptuirea adevëratei ființe a némului! Mlădioși cu împrejurările, îngăduitori cu nevoile momentului, Români, pôte mai dibacî decât norocoși, își căleau și de astă dată pe inimă și, curtenind pe Ruși, pe Turci, pe cei din afară, pe cei dimprejur, căutaù, în urmărirea unui țel mântuitor—să se strecore numai fără vătëmare printre atâtea primejdii....

Deci nu în asemenea vremuri, nici cu priința dorită, ar fi putut străbate, duios orî puternic, până în adîncuri de suflet, viersul deșteptător de simțire....

Veđi, pacea în prëjmă domnesce

Și tôte-ți par adormite,

Deși într'ascuns clocotesc

Mânia în inimă robite!...

Incet și ușor pune-ți pasul

Călcând suitóarele trepte,

Și 'n cântul tëu, molcom fă-ți glasul,

Urgia să nu se deștepte!...

Cum ăice poetul, cãntãnd pe cei slabî și pe cei bãntuîți de povara nevoilor și a împrejurãrilor, pe victimele ambițiunii și ale gelosiei celor mari și puternici.

Și iatã cã pentru a treia órã, în mãi puțin de 20 de ani, politica și ocãrmuirile strãine alungaù iar Musa romãnã din teatru, ocrotind și făcënd să prospere tot soiul de alte îndeletniciri artistice, numai pe ale nóstre nu.

Așã în întreg anul 1849,—pe lângã banchetele, seratele și balurile ce-și dedeau, nu numai cãpeteniile, ci chiar și sergenții (1) celor douë

(1) *Journal de Bucarest* (1849), *Joí, 17 Martie*: «Sub-oficerii regim. de infanterie rusã Modlin, care la 1832 luptase alãturi de armata otomanã în campania contra Egiptului, aù dat, în manegiul lui Beizade Costache Ghica, un banchet soldaților Turci, iar *Duminicã, la 20 Martie, sub-oficerii trupelor de cavalerie* aù oferit un alt banchet sub-oficerilor și soldaților de cavalerie turci.» (No. 4.)

Locot-General en chef de Lüders dã la 2 Maiù o serbare strãlucitã în vila Const. Cantacuzino Comisarilor Imperiali, Generalilor și ofițerilor superiori ai ambelor armate, Consulilor strãini, Caimacamului, Ministrilor și nobilimii romãne, cu care ocaziune s'a tras un foc de artificii de o frumusețe și o varietate uimitóre. (No. 16.)

Fuad-Efendi, Comisar Imperial Otoman, dã, *Vineri, la 20 Maiù, un mare și splendid banchet diplomatic* Generalilor Lüders, Duhamel, Omer-Pașa și celor-lalți Generali ai amînduror armatelor, Ministrilor romãni, Consulilor strãini și Caima-

armate ce ocupau Principatul — n'au fost decât concerte (1), reprezentațiuni ale *Operei Italiane*, sub direcțiunea lui *Papanicola* (2), și câte-vă spectacole teatrale de societate, în limba franceză, unele în folosul refugiaților din Transilvania, unde Rușii și Austriacii se băteau cu Ungurii (3), altele pentru sărbătorirea aniversărilor imperiale, ori a celebrării izbândilor repurtate de armatele Rusiei peste munți. Anul următor se asemănă, cu puțină deosebire, acestuia: Opera, mai ales,

camului țerii, care a ridicat primul pahar în sănătatea A. S. I. Sultanului nou născut Mahomet-Burhan-El-Dinn, fiul Suveranului Abdul-Medgid.

La 15 Maiu se dăduse la Buzéu o serbare câmpenească în păduricea de lângă oraș, organizată de regimentul rus de *Uhlanii de Nassau* cu mult gust și cu o mare bogăție atât de jocuri, cât și de mâncări și băuturi. (No. 22 și 23.)

Omer-Pașa dă la 21 August, cu ocaziunea licențierii armatei imp. otomane de ocupațiune, o mare sărbătoare la *Bănésa*, la care au asistat, pe lângă noul Domnitor Știrbei (numit la 10 Iunie acel an), toate notabilitățile străine și indigene. (No. 48.)

Știrbei-Vodă dă un mare bal, Marți 6 Decembre, cu ocaziunea aniversării zilei Imperatului Rusiei Nicolae I, la care, pe lângă elita societății române, luară parte și căpeteniile oștilor, Consulii străini, *Principele Miloș Obrenovich* al Serbiei și *Principele Sturdza*. (No. 79.)

(1) În séra de 2 (14) Aprilie se dădă în sala Teatrului, de către trupa Operei Italiane, un concert spiritual, compus din *Stabat Mater* de Rossini, cântată în mod admirabil de către primadona *Biava*, contralta *Bron*, baritonul *Fortuna*, tenorul *Rossi* și basul *Marini*; apoi simfonia eroică, cu orchestră, de Beethoven și un *Ave Maria*, compus de regisorul operei *Penazzi*, executat de orchestră și de coruri. (*Journal de Bucarest*, No. 9 din 8 (20) Aprilie.)

Concert de binefacere, în folosul fostului artist *Rönniger*, dat în salónele Principesei Ecaterina Ghica, cu concursul d-rei *Olga Ghica*, care a executat pe piano un capriciu de Chopin și o *fantasie din Lucia* de Liszt, primadona *Biava* a cântat o arie din *I Due Foscari* și d-na *Bron* un duo din *Nabuchodonosor* cu d-l M., apoi însuși *Rönniger* o arie germană. (*Ibidem*, No. 12 din 19 Aprilie)

Concertele pianistei d-ra *Lehmann*; al flautistului *Folz*, în sala *Bossel*, cu concursul lui *Wiest*, al dómnelor *Bron* și *Tozzoli* și al basului *Marini*; al lui *Henri Fortuna*, dat la 12 Iulie, cu concursul personalului Operei și al lui *Wiest*.

Concertele poporale ale lui *Wiest*, date în fie-ce séra pe timpul verei, în faimósa grădină a lui *Warreberg*, apoi, în diferite ocaziuni, concerte personale ale eminentului violonist, date în sala *Bossel*, și mai ales acel dat la 19 Decembre în sala teatrului, cu concursul artiștilor Operei, dintre cari primadona *Cuzzani* s'a distins atât de mult. (*Journal de Bucarest*, No. 84, anul 1849.)

(2) *Opera Italiană*, sub direcțiunea lui *Papanicola*, începă reprezentațiunile sale la 2 Octobree cu opera *Attila*, în care făcură impresiune bună primadona *Cuzzani* și tenorul *de Vecchi*, după care urmară *Lucia*, *Puritani*, *Lucrezia Borgia* cu basul *de la Torre*, apoi *Sonnambula* în care tenorul *Sacherro* fu mult gustat, *Bărbierul din Sevilla* cu d-ra *Mansui* în *Rosina*, d-nii *Grandi* în *Bartolo* și *Berger* în *Figaro*. (*Journal de Bucarest*, No. 62, 78, 74 și 78.)

(3) În serile de 21 și 23 Martie se dădură, în folosul refugiaților români din Transilvania aflați fără mijloce de existență în Bucuresci, două reprezentațiuni teatrale

este în flóre. Concertele, afară de ale lui *Wiest*, sunt mai rari (1), iar teatrul român începe târziu.

Un teatru de automați din Nürnberg înlocuesce în 27 Aprilie trupa Operei de abia plecată și are, sub iscusita direcțiune a mecanicului *A. Steindl*, un succes extraordinar. Publicul capitalei nu mai văduse așa inteligente, grațioase și ascultătore păpuși, cari-și jucău scene din viață cu o realitate și o istețime vrednică de mirare. (2)

în limba francesă, în care s'aŭ jucat două vodeviluri, de amatori din «elita societății». În ele a jucat și d-l Gr. C. Cantacuzino, fiul Caimacamului de pe atunci și fost atâția ani Director general al Teatrelor. Pe lângă aceste vodeviluri foarte spirituale, *D. A.*, un tînăr ofițer rus, scrisese o comedie plină de veselie, în care însuși avea rolul principal, iar d-na *D.*, cu foarte mult spirit, grație și cu o voce plină de farmec, cântă *delicioșele melodii naționale rusesă*. Ambele reprezentațiuni aŭ produs 700 $\frac{1}{2}$. O reprezentațiune dată de trupa română din Iași, în același scop, produse 7002 lei. (*J. de Buc.*, No. 4 și 6.)

Fuad-Efendi dădă la 25 Maiu, în onôrea naserii unui fiu Sultanului, o mare serbare în Palatul și în grădina Englesă, iluminate în mod feeric. O scenă ridicată ca prin minune înfățișă spectatorilor un *Proverb* într'un act de Alfred de Musset, executat de trupa francesă din Iași și d-ra *Amy Rolland* în așa mod în cât sufragiile unanime ale spectatorilor îi fură câștigate. După acesta Herculul profesor *Baron* a executat nisce miraculoșe exereții de forță și gimnastică. (*Ibid.*, No. 23.)

Trupa francesă din Iași dădă iarăși în sala Momolo o serie de reprezentațiuni cu începere de la 3 (15) Iunie. Se jucară comedii, vodevile, drame, între cari *Misterele Parisului* și *Matilda, D-na din St. Tropez*. Printre artiști eră d-ra *Amy Rolland*, cântăreță și comediană, *Angèle*, tragediană, *Jules*, subretă și cochetă, și *Letellier*, duegnă; d-nii *Delmary*, directorul trupei, tînăr amarez, *Gatineau* (care a fost regisor al Teatrului Național 20 de ani), comic, *Séqui*, prim rol foarte, *Valéry*, comic buf, *Peyron*, comic tînăr, și *Jules*, al doilea amarez. Ea a părăsit Bucurescii la finele lunii lui Iulie 1849, întorcându-se la Iași. (*Jurnal de Bucarest*, No. 41.)

(1) *Balurile mascate* din sala Bossel și *Pique-nique*-urile erău foarte vizitate. Lumea cea mai alésă își dedeă întilnire acolo. Bufetul eră ținut de d-nii *Alexandru* și *Nicoletti*; intrarea eră 3 sfanți. — (*J. de B.*, No. 85 din 1850.)

Reprezentațiunile Operei continuară cu același succes ca mai înainte. *I due Foscari*, dați la 14 Ianuarie 1850 în beneficiul faimosului bariton *Marini*, aŭ avut un enorm succes. *Atilla* fu din nou dat în folosul săracilor la 19 Februarie ziua, apoi la 19 Martie, iar în beneficiul lui *Marini*, o reprezentațiune extra-ordinară compusă din opera *Ernani*, I-ul act din *Atilla* și un duo de vióră și flaut executat de *Wiest* și *Folz*. Vin iarăși *I Lombardi*, dată de două ori pe rînd, *I due Foscari* în beneficiul tenorului de *Vecchi*, apoi iar *Lombardi* în beneficiul primadonei *Cuzzani* la 9 Aprilie, când se și închise stagiunea Operei.— (*J. de B.*, No. 89, 107, 111, 113 din 1850.)

Pentru sezonul de vară trupa francesă a lui *Delmary* jucă la Momolo, ca și în anul precedent, același repertoriu, cu același succes.

La 25 Aprilie, d-na *Cuzzani* dete un mare concert în sala Bossel cu concursul lui *Wiest* și *Folz*.—Artiștii avură mare câștig și succes strălucit. (*J. de B.*, No. 112.)

(2) *Vukarester Deutsche Zeitung*, No. 33 din 27 Aprilie.

Faimósa primadona *Henrieta Karl*, în unire cu tenorul *Riciardi* și *H. Ferlendis*, caută să se asocieze pentru a aduce o trupă de Operă «cum încă nu mai fusese în Bucuresci» și-și anunță cu încredere această hotărâre, întemeiându-se pe bunele amintiri și pe dragostea ce dobândise, cu vrednicia și talentul lor, la noi, mai nainte. (1)

Sub impulsivitatea energetică a lui Vodă Știrbei se întreprind în acest an mai multe lucrări de edilitate publică și de înfrumusețare a capitalei și a împrejurimilor ei. Grădina Cișmegiului va fi lărgită, curățată, îmbogățită cu arbori și flori, lacul scurs și preînnoit, movila cu peșteră construită—în principiu pentru a servi de pedestal unei statui a Domnitorului,—tăcut loc de odihnă și de privire a cetățenilor. Un grădinar nemeț, adus anume, trase aleele și luă direcțiunea acestui parc minunat, pe atunci foarte în favoare, adevărat părăsit de buna Societate. Palate mari și frumoase se clădesc sau se repară, precum: Teatrul Național, Palatul Principelui Domnitor, casele lui C. Cantacuzino, Filip Lenș, Al. Plagino, Iordache Filipescu, fără de a pomeni de monumentalul palat al fostului Principe G. Bibescu, care, de la coborârea sa de pe tronul țării, stetea aproape închis. Pe piața de lângă Vornicie se sapă un avuz și se clădesc o fântână. Se repară și se zidesc biserici frumoase. *Podul Mogoșoiei* va fi din nou pavat cu «caldarim de piatră din Rusciuc», asemenea *Podul Calitei*, *Podul Beilicului* și *Podul Tîrgului de-afară*; iar *Alea lui Kisseleff*, cu copacii ei verzi și răcoși, cu grădinile sale umbrase și cu cele câte-va vile boeresci, semănate aici și acolo, în mijlocul unor largi și bogate parcuri, e nu numai loc plăcut de întâlnire al nobililor,—cari, în elegante trăsură, o însuflețesc prin repețiciunea celor mai frumoși și mai de preț armăsari,—ci și iubită priveliște a poporului, smerit și cuviincios, cătând cu ochi rîvnitori la atâtea și atâtea minunate vedenii.

Pe lângă chioscul ascuns între flori, la mese rotunde și albe, câte două, câte trei, femei și bărbați, ascultă pe Wiest și ai lui,—cum dă din vioară și din trîmbițe,—gustând din pahare subțiri sorbete ori vutei înghețate; iar noaptea, la zarea de lună, departe de sgomot și pasuri, părechii, părechii se strecură rîdînd și glumind prin tufisuri, căci dragostea par'că răsare din fie-ce frémăt de frunză și fie-ce șoptă în sărutări se stinge și 'n strînsuri în brațe. (2)

(1) *Ibidem*, No. 38, din 15 Mai.

(2) *Bukarester Deutsche Zeitung*, No. 43 din 1 (13) Iunie 1850, vorbind despre șoseaua *Kisseleff* dă: că nu e de mirare să se vadă și câte 600 echipagii alergând, ziua, în nori de praf, încete și încolo, chip să ieșă persoanele dintr'însele aer curat (?);

În mijlocul acestei viei alei, după dorința Măriei Sale, un nou palat va să se înalțe. Un palat de vară, încăpător, frumos, încunjurat de o pădure întregă de copaci, cu crengi lung purtătoare de umbră, cu apă cădând în fântâni, ori sus săltăreță la sora, un palat în care cu voce bună să intre cel jăluitoar și cel poftit la petreceri, de o potrivă. (1)

În oraș desfătări numeroase și felurite (2), între cari reprezentațiunile trupei lui *Costache Halepliu* atrăgeau, în sala teatrului, o mulțime, din ce în ce mai entusiastă.

Elev al lui Millo, căci de la dînsul—singur mărturisese—(3) studiază «mai lămurit arta teatrală și învță stricteta prin care se ține o trupă spre înflorirea unui teatru», Halepliu, în urma unor neînțelegeri cu Maestrul său și, mai cu sémă, după «pîra ce întinse, împreună cu

că grădina eră închiriată lui *H. Pruczinski*, care făcuse tôte jertfele pentru a atrage și a mulțumi pe public. Intr'un chiose—închis într'o parte—Wiest cu orchestra lui cântă ziua și sêra. La stînga alei se află bufetul, în care primul cofetar din București servește tôte soiurile de rëcoritoare, iar alături se întinde sala de mîncare acoperită cu frunze, așă că cei ce vor pot mîncă în grădină, cei-alți în sală. La vremea prîndului o mulțime de lume venia să mînce acolo, ascultând musica. Interessant eră că antreprenorul grădinei instalase și băi calde și reci, cari pe vremele de vêră erău fôrte căutate.

(1) *Vestitorul Românesc* din 8 Iulie 1850. — *Bukarester Deutsche Zeitung*, No. 54 din 10 (22) Iulie.

(2) *Menageria* de lei și de tigri (din curtea teatrului) a lui *Benoit Advinent*, a căruia fiică, de o rară frumusețe, făcea exercițiile cele mai periculoase în cușca fiarelor sălbatice; *Teatrul de maimuțe și de câni* (din sala Slătineu) al aceluiași Advinent; mai târziu *Opera Italiană*, care tot sub direcțiunea lui Papanicola (tenorul Ricciardi, Ferlendis și Henrieta Karl, care se lăudase că vor aduce o trupă extraordinară, nu putuse să-l surpe, avînd contract cu Momolo pe 5 ani) aveă artiști ordinari, afară de primadona *Cuzzani* și basul *Marini*—și făcea treburi slabe (*Bukarester Deutsche Zeitung*, No. 84, 92 și 98, din 1850); *Teatru Francez*, sub direcțiunea lui *Théodore*, urmă, cu succes mai mult de stimă, spectacolele sale (*Ibid.*, No. 40 din 22 Maiu.)

(3) *Scrisoarea lui K. Halepliu* (București 1 Aug. 1851) adresată redacțiunii ziarului din Iași *Zimbrul*, ca rëspuns la cele arătate de T. Codrescu în foiletonul aceluiași ziar (No. 2 din 5 Iulie 1851), cu privire la oprirea lui Millo la hotarul Munteniei, dîcînd: «D-l Halepliu, d-na Ralița, d-ra Marița, cred că nu vor fi ingrați, spre a nu-și aminti, că publicul a fost fôrte indulgent pentru jocul lor și că pururea au fost îmbrățișați și îndemnați la beneficiile lor în alesul pieselor. Dacă pôte d-lor au avut vre-o nemulțumire cu vre-un artist moldovén, asta nu pôte pune în rëspundere pe publicul întreg, imputându-i-se că nu ar fi el filantrop...» În acea scrisoară, ale cărei principale rînduri le-am reprodus mai sus, Halepliu declară că, «după ce studiiaiu (arta dramatică de la Millo) și primii de la d-na Marița Constantinescu și de la d-l I. Apostolu piesele ce mi le-au dat, în tovărășia ce-am avut în vara trecută, precum Baba Hârca, Nișcorescu și altele, le reprezentaui aici» (București). (*Zimbrul*, No. 19 din 3 Septembrie 1851.)

Ralița Stoenescu, asupra lui Gheorghe Răducănescu și Emanoil Botezatu, că ar fi uneltit *a li se luă o sumă de 65 ₮* — pe care poliția o împlinise de la acel Răducănescu și le-o dăduse în mână (1) — părăsi Iașii. Hotărît *ca să aducă vodevilul* (negreșit național) «și în patria sa, spre rușinea celor ce nu voesc perfectarea artei teatrale», se întovărăși cu *Apostolu, Marița Constantinescu, Ivolschi* și câți va tineri diletanți și, mai întâiu în arena trupei nemțesci de la Grădina cu cai, apoi în teatrul lui Momolo, jucară *Baba Hârca, Nunta Țărănescă, Nișcorescu, Șoldan Vitézul, Pensionul fetelor, Copilul lui Arlequin, Princesa de Kakambo* (a lui Kotzebue) și *Insurăței*. Succesul lor fu într-o tôte strălucit, mai ales *Baba Hârca*, — în care Halepliu jucă rolul Vrăjitoarei, Apostol pe a lui Lascu, Ivolschi pe a lui Chișea și Marița pe Viorica, — înebunise cu desăvîrșire lumea. Intrarea carului cu *zestrea și drușcele miresei*, cu țeraniî învîrtind hora, pocnind din bice, descăr-când pistóle ca la nuntă, și tabloul final, când ingerul, eșind din cazanul fermecelor, cunună pe Viorica cu iubitul ei, în mijlocul luminelor focului de bengal, sculau — se spune — pe spectatorî în picioare, cu strigăte de ura, cu aplause, cu aclamațiuni.

Și, cu tóte acestea, mijlócele lor artistice erau fórte mărginite. Așa cum Apostolu și Constantinesca aduseser din Iași numai textul, nu și muzica pieselor ce jucau, actoriî fură siliți să cânte părțile lor din memorie, pentru ca musicanțiî să le transcrie și punerea în scenă să se pótă îndeplini. (2)

(1) *Gazeta de Moldavia*, No. 55 din 12 Iulie 1851, p. 223: «D-l Halepliu și d-na Ralița Stoenescu, actorî de la Bucuresci, în epoca când erau angajați în teatru din Iași, au fost întins o pîră asupra d-niî Gh. Răducănescu și Emanoil Botezatu, pe cari i-au pîrit că, împreună, au uneltit *a li se luă o sumă de 65 ₮*. Acéstă cauză, trecînd prin tóte instanțele competente, judicându-se în urmă și de Divanul Domnesc, a căpîtat Inalta întăritură. Din lipsa doveșilor, care chiar pîrițiî nu au putut înfătoșă, *sentința rostese nevinovăția pîrișilor și a lor rehabilitație* și tot odată pune asupra Depart. din Năuntru îndatorire ca, prin mijlocirea celui din Țera-Romănescă, să aibă a reclamă de la d-l Halepliu și Ralița 65 ₮, spre a se reînturnă d-l Răducănescu, de la carele poliția a fost împlinit atuncî acea sumă.»

(2) *Baba Hârca*, operetă feerică în 2 acte și 3 tablouri de *Mateiu Millo*, a fost pentru întâia oară jucată la Iași, în Ianuarie 1849, cu următórea distribuțiune a rolurilor: *Millo* (Baba Hârca), *Teodorini* (Chișea), *Nicolau* (Lascu), *Lukian* (Négu), *Gabriela* (Viorica), *Nini Valéry* (Ingerul). — (Veđi *Albina Moldovei*, No. 8, din 27 Ianuarie, pp. 29 și 30.) — Ed. Wachmann mi-a povestit despre reprezentațiunile Babeî Hârcei de Halepliu, descriindu-mi minunarea publicului când a vedut, *pentru prima oară în Bucuresci*, focul bengal, pe care-l aprindea «cu mare meșteșug Ivolschi, de la care apoi învîtând și eu, dicea Wachmann, aprindeam în fie-ce seră acasă foc bengal de tóte culorile, chiar verde, deși costă mai scump». — Veđi și scrisórea lui Halepliu din No. 19 a *Zimbrului* de la 3 Septembrie 1851 — Apostolu și Marița rîma-

Publicul se bucură însă, fără să simtă măcar aceste lipsuri, de fericitele intrupări ale atâtor scene, datine, chipuri și năravuri din viața românească, pe cari — în măgulirea izbândirii sale — Halepliu putea să dică: «le representaiu așa de bine, în cât *împrăștiaiu pe de o parte faima d-lui Millo, iar pe de alta făcuiu a adoră ori-care Muntén scrierile contrașilor noștri Moldoveni.*»(1)

Numai ast-fel putea să-și arate el «profunda recunoscință către filantropa îmbrățișare și încurajare a publicului Moldoven, care-l făcuse a nesocoti ori-ce cabală enemicală și a luă curaj să facă și el ceva în patria lui...» (2)

Din cuprinsul acestor — ale sale proprii — cuvinte, se înțelege că Halepliu fusese, de zavisti și de iscodiri, silit să se despartă de Miilo, să se plângă împotriva lui și să-și afle mângâere în dovețile de simpatie și de sprijin ce primise de la public, cu toate că în pricina darrerilor bănesci cu Răducănescu și Botezatu avea să fie osîndit, și el și Ralița, la înapoierea banilor (3) *luați de la acei ômeni, calomniați pe nedrept....*

Costache Caragiale, care de la început se simțise stingherit în desfășurarea calităților sale dramatice pe o scenă atât de modestă ca cea din Craiova, trecuse cu bucurie direcțiunea în mâinile vechiului său tovarăș Michăilenu și se întorsese în Bucuresci. Aci, deși lipsit de mijloce, dar încrezător în energia și talentul său, sprijinit, mai cu sémă, de speranța că fostul Mare Vornic Barbu Știrbei — acum Dominitor al țerii — care încuragiase și ajutase întreprinderea Teatrului Național la 1845, nu-l va părăsi nici de astă dată, se puse fără preget

seră în Bucuresci și se angajară la Caragiale. Ei se iubiau, amîndoi tineri și frumoși, deși actori mediocri de-ocamdată, dar aveau glasuri foarte frumoșe. Se căsătoriră chiar, după 9 luni însă — în urma unei *neplăcute surprize* — se despărțiră, Apostolu plecând la Iași, iar Marița Constantinésca (Blonda) rămânând în Bucuresci. — Tradițiune verbală: *Ed. Wachmann, C. I. Stăncescu.*

(1) Acésta ca răspuns la insinuarea lui T. Codrescu din *Zimbrul* (No. 2, Iulie 5 1851), care dicea: «Póte fi că ori *ambitiua* d-lui Millo — ca compitor de piese și ca artist dramatic — a fost ce l'a îndemnat să mérgă la Bucuresci, ca să reprezînteze între altele piese ca: *Baba Hârca, Doi însurăței, Nișcorescu* și altele, cari *fără a fi tipărite s'aũ văduț afișate și jucate în Bucuresci. A luă proprietatea cui-va* fără de voe-i și a o *speculă* se numese îmi pare *furătură*. Spre a înfruntă pe nisece așa Prudoniști în fața publicului din Bucuresci, d-l Milló își făcuse ideea de a merge în România, însă, din nenorocire, acei domnișori vor puté a se bucură în pace, folosindu-se nepedepsiți de dreptul altuia, căci autoritățile de peste Milcov staviléză păruta concurență a d-lui Millo.»

(2) Veđi *Scrisórea lui Halepliu*, loc. cit.

(3) Veđi *Gazeta de Moldavia*, No. 55 din 12 Iulie 1851, loc. cit.

pe lucru. Indemnat de dragostea ce deșteptase în public încercarea lui Halepliu, își întocmi și el o mică frupă și, în fruntea ei cu Ioan Wachman, începù, la Novembre 1850, reprezentațiunile românesce, de câte două ori pe săptămână, cu mici comedii, cu farse, cu vodevile și drame mai mult traduse decât originale. (1)

De altă parte, temeiul întovărășirii lui Caragiale cu Wachman erà, pe lângă dorința de a fi alături cu un bărbat de talent, foarte apreciat și cu multă trecere în Societatea înaltă, și interesul de a avé la îndemână pe un maestru și fertil compositor de musică, pentru cupletele comediilor și pentru *melodramele*, fără de cari nici că se putea reprezenta ceva pe scena noastră, într'atâta publicul fusese deprins *cu cântecul* de neîntreruptul șir al Operelor italiene sau germane și de săltărețele și mai ales slobodele la gură vodeviluri franțuzesci. Dacă ar fi stat el să plătescă deosebit musica fie-cărei bucăți a repertoriului celui atât de variat în spectacole, ce erà dator să aibă, pentru a mulțumî gustul privitorilor, nu i-ar fi ajuns o avere întrégă și n'ar fi putut reuși să aibă compozițiuni originale, pline de simțemînt național și de cea mai alésă și mai bogată fantasie.

Istețul Caragiale scià ce face, căci în curînd aveà să aibă peste 40 de vodevile, 15 operete și 35 de drame și comedii, completate cu

(1) *Bukarester Deutsche Zeitung*.—In de obște stagiunea teatrului românesc erà de 8 luni, începënd de la 20 Septembrie și mergënd până la Iunie, alte-ori se prelungià până la Iulie chiar. Acéstă primă stagiune, 1850—1851, fu numai de 7 luni, cu începere de la Novembre, din causă că tocmăi atunci C. Caragiale putù să obținà autorisarea Guvernului de a da reprezentațiuni românesce în teatrul, în care *Papanicola* cu Opera lui erà aprópe singur stăpân și nu dorià nici decum să aibă o concurență alături de dînsul, iar Momolo îi erà lui favorabil. Caragiale, prin mijlocirile și sprijinul lui *Iancu Manu*, foarte influent și la guvern și la Ruși, isbuti să înlătore tóte greutățile și să începă reprezentațiunile sale, anunțate cu o lună înainte și așteptate cu mare nerăbdare de tótă lumea. Contractul dintre Caragiale și Wachman erà lucrător pentru cinci ani, deși la 1853, Martie 28, s'a desfăcut tovărășia, rămânënd Caragiale singur director, *apërând* însă, pentru acéstă primă stagiune, pe compositorul și șeful de orchestră Wachman de «a contribuî la vre-o pagubă ce se va întimplă direcției», tocmăi fiind-că «sezonul acesta teatral se socotesce *numai de 7 luni*, adecă acelea în care se vor da reprezentații...»—Contractul de tovărășie dintre Caragiale și Wachman, cuprins din 10 puncte scris de mâna lui Caragiale, e ađi în posesiunea d-lui Ed. Wachman, care a bine voit a-mîpune la dispozițiune *tóte hârtiile și scrisorile tatăului său referitoare la mișcarea artistică din Bucuresci de la 1850—1863*, când a încetat din vieță, în urma unei scurte boliri de friguri tifoide. Cu o pietate și o dragoste vrednică de cea mai mare pilduire, d-l Ed. Wachmann păstrează și colecționéză tóte scrisorile și documentele privitoare la musica și arta teatrală din România, câte i-au fost adresate sau a putut cunoșce, de când se află șef de orchestră al teatrului din Craiova (1853 Septembrie) până în ziua de astăzi.

musica lor, de harnicul și devotatul artei sale tovarăș, de care aveà să tragă folos nu numai el, ci tôte teatrele din țeră, de atunci până acum.

Socotéla nu le fu nici decum greșită, fiind-că Vodă Știrbei le dete, în dese rînduri, doveđi de bunăvoința și generositatea sa, așa că, pe lângă interesul, ce le venià de sus, adăogându-se și cel ce sciuse a deșteptà în inima publicului, afacerile trupei mergeau prosperând din tôte privirile.

E drept că-și dedeau mari silințe și nu scăpau nici un bun prilej pentru a mulțumi pe tótă lumea. De pildă *Master Chapmann*, un artist-gimnastic de la *Astley-teater* din Londra, trecënd de la Iași către Constantinopole, fu angajat de directorii teatrului românesc «să facă între acte producțiunii de forță, de echilibru, de înaltă și măiastră gimnastică, ceea ce provocà nu numai aplausele și admirarea publicului, pentru grația și înlesnirea cu care erau făcute, dar produceà *ingenioșilor directori mai mult decât satisfacțiunii curat artistice*». Sala ca și cassa erau tot-deauna pline. (1)

De alt-fel trupa cresceà și se îmbunătățià din ȕi în ȕi. (2) Tôte elementele tinere, talentate, câte se vedeau unde-va în țeră, erau atrase de dînsa și, treptat cu debuturile lor, se mărià și trebuința întinderii și mai ales a înălțării repertoriului început cu mic și ușore comedii, cu vodeviluri, ale cărora cuplete se cântau fără musică hotărîtă anume, ci din memorie, pe nimerite, de către actorii — cu saù fără glas, cu saù fără gust, orî simț și pricepere — numai sgomotul să nu fie prea

(1) *Bukarester Deutsche Zeitung*, No. 90 și 98, din 1850.—Acest Chapmann a plăcut atât de mult că s'a produs și în stagiunea următoare, și anume la 26 și 30 Sept. și la 3 Octobree 1851, cu cel mai mare succes, tot odată cu trupa română, când se dedeau piesele: *Duelurile*, *Artur* și *Petra din casă*, în ȕilele arătate.

(2) Ea se compuneà la început din: *Costache* și *Iorgu Caragiale*, *M. Pascaly* (elev al lui C. Caragiale, încă de când aveà «trupa de diletanți», la 1847), *Ioan Mincu*, *Bileiurescu*, *Stericà Dimolescu*, *Economu*. Peste un an vor veni *Daniil Drăgulici*, *Teodor Teodorini* (acesta pentru puțin timp), apoi *C. Dimitriad* (tot elev al lui C. Caragiale din «trupa de diletanți»), *Gestian* (profesor de musică vocală la Sf. Sava, ca șef al corurilor Teatrului Național și actor), *Halepliu* (după ce va jucà singur prin județe cu trupa adusă de la Iași, în vara anului 1850), *Lăscărescu* (credincios de la început vechiului seù coleg din Școala filarmonică), *Mateiù Millo* (în reprezentațiune), *Ioan Poni* (asemenea), *Ioan Vlădicescu*, *Costache* și *Stefan Michăilenu* (după plecarea lor din Craiova și desfacerea de vremelnica tovarășie cu Millo la direcțiunea Teatrului celui vechiù), *Gattineau* (ca dănțuitor și dirigent al baletului), *Săpenu*, *Apostolu* (băiat frumos și cântăreț excelent, adus de Halepliu din Iași), *Ivolschi*, *Pavel Stoenescu* (după prăpăstuirea direcțiunii lui Pera Opran de la Teatrul din Craiova), și alții despre cari se va pomeni la timp; iar ca femeî, la început erau:

displăcut; (1) iar dramele lor, dacă nu toate crunte și încordate, cele mai multe nu tocmai adânc și ispititoare simțirii, nici cu multe podobe de nuanțe. Drame de simțemînt brutal, precum comediile erau de o veselie mai adesea grosolană. (2)

Lipsa apröpe totală de cunoștințe musicale a actorilor noștri, silințele ce-și dedeau acum directorii scenei române să întocmescă un repertoriu liric, atât de plăcut tuturor, greutatea ce întîmpinau de a-și procura elementele trebuincioase pentru această, deteră puternic îndemn lui Wachmann și lui Wiest — protagoniștii artei musicale la noi — să-și reinnoiască mai cu rîvnă vechile lor stăruințe pe lângă Departamentul Credinței și Instrucțiunii publice și chiar de-a dreptul la Domnitor pentru *înființarea unei școle de musică*. Vodă Știrbei mai primise «planul pentru unu conservator românesc, spre înaintarea musiciei vocale», pe care-l trimisese Eforiei școlilor cu rezoluțiunea: «Dorința Ne-ar fi să încuragiăm Teatrul Național prin mijlöce putincioase și mai mult practice, căci în nici o parte nu e școlă pentru profesiunea de actori», dar Eforia pune, pe adresa cu No. 343 din 27 Ianuarie 1851, prin care i se trimite proiectul de către Secretariatul de Stat, încheierea următoare: «Eforia va chibzui asupra acestu proiect, dupe ce va întocmi toate școlile, după cum și cea de agricultură și de arte, pe care o so-

Mali (Amalia) *Cronibace* (nevasta vestitului artist Anesti Cronibace, mort la Februarie 1848, după reprezentațiunea piesei «Furiosul»), *Luxița Teodorescu*, *Caterina Michăiasca*, apoi *Fani Tardiny* (Italiancă de origine, venită din Galați, care debută în drama *Idiotul*, lângă Pascaly, cu un förte mare succes, la 1851, și rămase în teatru), *Marița Constantinescu* (Blonda; venită cu Halepliu din Iași, rămasă în Teatru Național), apoi *Ralița Stoenésca*, *Merisésca* (venită cu Millo, a jucat în reprezentațiune), *Niny Valéry* (vestita cântăreță, copil răsăfat al publicului bucurescén, venită cu Millo din Iași și rămasă mult timp în teatrul capitalei) și altele și altele.

(1) Tradițiune verbală: *Ed. Wachmann*.

(2) Reprezentațiunile trupei române din stagiunea 1850—1851 s'aü început cu vodevilul *Grădinarul orb* sau *Aloiul înflorit* (Kotzebue) tradusă de Ioan Văcărescu, după care apoi a urmat *Doi Coșcari* de C. Caragiale, comedie cu cântece, *Buna Educație* de C. Bălăcescu, *Furiosul* adaptată de C. Caragiale, *Venețiana*, dramă tradusă, *Otrăvitorul*, idem, de Teulescu, *O comöră* și *Claca Țărănescă* (de Iorgu Caragiale), amîndouë vodevile, *Jertfa lui Avram*, melodramă, *Jucătorul de cărți*, idem, *Invierea morților*, vodevil de Const. Caragiale, *Césul de seră*, dramă (Kotzebue), tradusă de Ioan Văcărescu, *Bravo de Veneția*, melodramă, *Petra din casă*, comedie de Alecsandri, *O soare la mahala*, *Idiotul* (pentru debutul Fanei Tardiny, care a avut, împreună cu Pascaly, un förte mare succes,) *Credința*, *Speranța și Caritatea*, melodramă etc., etc. — (*Acte și scrisori ale lui Ioan Wachmann*, pe atunci director al Teatrului Național.)

cotesce mai de întâiă trebuință pentru obște». Decî propunerea fusese dată la o parte.

Pe proiectul celor doi artiști, — cari, voind să evite un refus din cauza lipsei de fonduri, întemeiau școla lor pe subscripțiuni benevole, reînființând ast-fel o nouă «Societate filarmonică», — Domnitorul puse o apostilă mai favorabilă, ȳicînd: «Acest stabiliment bine întocmindu-se pôte să producă cele mai folositoare rezultaturi, *mai ales pentru Teatru Național*. Eforia școlelor va luă în osebîtă băgare de sémă cele aici expuse în alăturatul proiect și, hotărînd basele cari să chezășuiască viitorimea acestui așezămînt, ne va raportă, spre a-î da tótă putinciósa încuragiare».

Eforia, pusă ast-fel în mișcare, trimite, cu adresa No. 1.442 din 27 Februarie, Departamentului bisericesc anafora către Domn, prin care îi supune din nou proiectul Wachmann-Wiest, cu adăogirea unui comitet de 3 membri, luați din deosebite clase ale societății, pe lângă care Wiest figură ca membru ajutător. Acest comitet avea numai menirea de a adună subscripțiunile și a întocmi materialul școlei de musică. Totuși, până la Decembre, nu se face nimic, cu tóte repetitele mijlociri ale celor doi propuitori pe lângă ómenii influenți, pe lângă Secretariu de Stat și chiar la Principesele, fiice ale Domnitorului. In sfîrșit, la 17 Decembre, cu ofisul No. 1.749, Vodă aprobă înființarea Conservatoriului de musică și numesce membri ai comitetului pe: Vornicul *Ioan Otteteleșanu*, *Ludwig Wiest*, Paharnicul *Ștefan Bellu* și Paharnicul *Ioan Samurcaș*. (1)

Incercarea reînființării unei «Societăți filarmonice» basată pe contribuțiuni personale nu avu însă nici o isbândă, fie-că împrejurările, fie că firea și deprinderile nóstre sunt vinovate de îndērētnica nepăsare, ce face că inițiativa privată și asociațiunile nu găsesc, nici astăđi chiar, un tărîm priincios la noi. Școla acésta avea să se înființeze 12 ani mai tărđiú de către guvernul lui Cuza-Vodă și atăt Wiest căt și Wachmann aveaú să fie cei dintăiú ai ei profesori de musică. (2)

Stagiunea teatrală nu se sfîrșise încă și se vestiă pretutindenea venirea lui *Millo* și a lui *Delmary* ca să jóce, pe timpul verei, la noi.

Diarele moldovenesci dăduseră acésta scire încă din Aprilie, bucurându-se că «d-l *Millo* cu trupa sa va face pe Bucurescenii să ridă

(1) V. A. Urechia, *Istoria școlelor*, III, pp. 60 și 61.

(2) Idieru, *Istoria artelor frumóse*, ed. 1898, p. 463.

și să plângă *românește*, pe când aristocrația acestei capitale să se credă, la reprezentațiunile d-lui Delmary, petrecând serile în Paris». (1)

Millo însă, pe care-l vedem jucând în séra de 2 Maiü într'o reprezentațiune dată de «Societatea cea alésă» din Iași «în ajutorul celor arși din Păcurari», împreună cu *Vasile Alecsandri*, *Const. Negruzzi* și dómna *Esmeralda Mavrocordato*, în «Poetul Romantic» și cu *A. Mavrocordat*, *Russo*, *Ioan* și *N. Cantacuzin*, *A. Sturdza* etc. în «Nunta fărănescă», nu putü plecä decât pe la sfîrșitul lui Maiü, pe când Delmary își și începuse reprezentațiunile în sala Slätinenu, lăsând în locu-i, la Iași, Opera italiană sub direcțiunea basului buf *Tozzoli*. (2)

Fibra patriotică, vibrând de astă dată cu cea mai măgulitoare mîndrie în fața ilustrului artist moldovén, va face să tacă orî-ce simpatii avusesse mai înainte publicul pentru artiștii străini, pe cari cu ochi distrași, cu inimă îndoelnică și cu mai puțină mulțumire, își va da îndemn să-i privescă, când talentul cel mai desăvîrșit, verva cea mai naturală, firea și educațiunea artistică cea mai minunată, *Millo*, îl va atrage, îl va fermecä, făcëndu-l să uite tot și să-l prefere orî-cuî.

Erä un eveniment însemnat în istoria teatrului sosirea acestuî mare actor în Bucuresci. El nu numai că aveä să înfățișeze tipuri și caractere rupte din chiar trupul societății nóstre, ci făceä, pentru întâia óră, să rêsune aici glasul vesel și simpatic al Musei lui *Alecsandri*, care, ridicändu-se gingașă, firéscă, ușórá, de-asupra înduioșării fățarnice orî a patosului sforăitor al dramei, înviorä, rëcoriä suflete și minți. Un gen nou ațiță de acum interesul, dând scenei române un farmec atrăgător. O lume cunoscută, cu deprinderi și cu păcate ce isbiaü dilnic ochii mulțimii, o lume unde fie-care puteä să-și vadă chipul saü faptele, se înfățișä publicului, impunënd nu numai atențiunea, dar provocând și critica, comparând cele ce i se desfășuraü în față cu acele trăite dimprejur.

De aci o legătură mai intimă stabilită între scenă și dînsul: o stimulațiune mai vie pentru actori de o parte și un îndemn mai binevoitor pentru privitori de alta. (3)

(1) *Gazeta de Moldavia*, No. 30 din 16 Aprilie 1851, p. 133. Foileton: *Migrarea artiștilor*. *Millo*, pe atunci director al Teatrului Național din Iași, aduceä cu sine pe *Merișéca*, pe *Gabriela* (mai târziu d-na Lukian), pe *Nini Valéry*, pe *Th. Teodorini*, *Nicolau*, *Nic. Lukian* și câți-va tineri pentru rolele mărunte. (*Zimbrul*, No. 80 din 30 Aprilie 1851.)

(2) *Gazeta de Moldavia*, No. 35 din 3 Maiü 1851, p. 143. — *Millo* a jucat, înainte de a ajunge la Bucuresci, la Roman, Bacău și Focșani, pretutindenea cu mare folos bănesc.

(3) *Zimbrul*, No. 34 din 25 Octobré 1851, în foileton: *Teatrul moldovén în Bucu-*

Nimeni la noi nu a realizat, în mod mai complet decât Millo, idealul unui artist dramatic, cu defectele și calitățile pe cari acești «copii răsfațați ai talentului» le au cu prisos, în ori-ce direcțiune i-ai îndreptă. Cheltuiitor de banî, ca de spirit, încrezător în sineși, în întimplare, fatalist, deși sceptic până la cinism, ingrât, cu tôte că nu eră om rău, deprins cu bunul, prea bunul traiu, cu tôte că vecinic eră în lipsă, nimeni nu-î călcă pragul casei și-și mută locuința la fie-ce șese lunî, egoist, căci n'a lăsat nici un elev după dînsul, darnic de făgădueli și sgârcoit de sfaturi bune, el eră vorbitor interesant, observator vesel, dar rêu-făcios, prieten tot-deauna gata să cêră serviciî, amabil până la lingușire, afectuos cu câți-va intimi și indiferent până la cruđime cu cei de la cari nu putea să aștepte nimic. Artistul cel mai natural pe scenă, omul cel mai prefăcut afară din teatru. Ca să-l îndupleci la ceva, trebuia să fii saú puternic, saú bogat; iar când îi făceaî bine, el eră cel dintăiu gata să-și bată joc de tine. Fantastic, îndêrptnic și intolerant când eră vorba de arta și de persóna lui, a preferit să umble din oraș în oraș tótă vieța, urmărit de creditorî și de cămătarî, numaî pentru a fi el singur đeul adorat al unei trupe de strînsură, pe care o mână cu călcăiul în coste, decât să troneze, în tótă maiestatea lui de artist genial și de fecior de boer mare (1), între camaradî de talent și de omenie.

rescî, ȕice: «Ați fi auđit pôte impresiunea, ce a lăsat în inimile tuturor Bomănilor din capitala năstră, trupa frađilor năștri Moldoveni, aplausele cu cari s'au primit ingenioșele piese originale cari — prin baterea viđiului și liberul condeiu ce le caracterisă — împliniă dublul obiect al artei teatrale, adecă prin amusare baterea unui viđiu saú ridicarea unei virtuđi. E de prisos a vê spune via simpatie și aprobare, ce s'au dat d-lui *Millo*; la apariția sa în public, am aplaudat cu entusiasm pe acest artist român, ce unesce atât de bine întreitul caracter al unui bun actor, adică: talentul, desvoltarea și onórea. . . . Mai înainte de tôte, cele mai multe piese moldovene sunt sub formă nađională, avênd un subiect nađional. Acesta a făcut de s'au primit cu entusiasm de publicul nostru. Acesta corespunde destul de bine cu necesitatea supremă ce avem tođi Romăni de a susține, ori-cât vom puté, opere nađionale, spre a rêsândi gustul nađional, a întipări cu trăsuri plăcute obiceiurile și tradiđiunile năstre și a cântă faptele străbunilor năștri. . . . Căntecele nađionale, epigramele ingenioșe unite cu talentele d-lor *Millo*, *Lukian*, *Gabriela*, ce sciú a se identifica așa de bine cu persónele ce reprezintă, daú un gust destul de bun acestor spectacole: *Hornari*, *Tuzu Calicu*, *Doi morți vii*, *Cei doi urși*, *Baba Hârca*, *C. C. Chirița* etc. De altă parte, gesturile puđin modeste și đicerile prea siluite, dure și triviale, nu produc decăt desgust și sunt numaî o afectare comică. Acesta se întimplă însă prea rar și meritul d-lui *Millo*, precum și frumuseța pieselor, le făceaú puđin simțite. . . . » (Un Român din București.)

(1) *Mateiu Millo* fu nepot de fiú al poetului-satiric moldoven *Vel-Banul Mateiu Millo*, care, împreună cu *Beizade Dumitrache*, fiul lui *Grigorie Ghica Vodă* (cel tăiat de

Și, cu toate acestea, câtă putere de întrupare vie, întrégă, stăpânitoare, în tipurile și caracterele ce înfățișă pe scenă! Ce foc, ce tinerețe, ce energie, în chipul cu care le făcea el să se misce, să trăiască! Cum, răscolind adîncul sufletelor, scia să dea fie-cărui rol firea lui adevărată, însemnând par'că pe frunte *fățarnicia* lui Kir Gaitanis, *șmecheria* lui Moise Ovreiul, *amărăciunea* Paraponisitului, *prostia* Paracliserului, *înduioșarea* lui Barbu Lăutarul, *a tătă priceperea* Mamei Anghelușa, *spaima* lui Herșcu Boccegiul, *ridicolul pretențios și vulgar* al Cocónei Chiriței, *slugărnicia* Kerei Nastasia, *bunătatea și blîndeța* lui Moș Odinióră, *zăpăcéla* lui Gură Cască, *tinerețea amorósă cu orî ce preț* a Musei de la Burdujeni, *dragostea de nēm* a lui Tuzu Calicu, *voinicia fricósă dar fanfarónă* a lui Kire Serdar... *nemernicia* unuia, *îngâmfarea* altuia, *umilința* celui-lalt, pe toți cei din trecut și din vremea de față făcendu-î el cu vorba și cu gestul, ca pe o galerie însuflețită de tablouri, să trecă de-a rîndul pe dinaintea noastră.

Ca Molière, autor, actor și director tot de-odată, tot ca dînsul nu avu parte de dragostea și îngrijirile familiei, trăind cu străinii și printre străini, carî-l speculău, fără rușine, punendu-l, pe dînsul—pe stăpânul genial—să umble, până la adînci bătrînețe, supus și smerit, din om în om cu mîna întinsă, ca să vîndă bilete pentru... beneficii. Tristă omenire!...

Tot-deauna încurcat și înglodat în daraveri de bani, plecase din Iași să-și «drégă bosuiocul», cum aveà obicei să dică, la București. Strălucita sa reputațiune trecuse de mult însă hotarul la noi și numai vestea sosirii lui întetise neastâmpêrul și nerăbdarea în tótă lumea. Fie-care se fericià să vadă în curînd, să audă pe *Millo*, pe *faimosul Millo*, jucând, cîntând, căci, dacă Halepliu — care nu fusese decăt o

Turci în Beilie), a studiat în Academia din St.-Petersburg și a ocupat situațiuni înalte sub Const. Moruzi, sub Alex. Mavrocordat, sub Ipsilante, sub Vodă Alex. Calimach, până la mórtea sa, întîmplată la 1795, fiind în vîrstă de 45 de ani. El scia limbile : rusescă, grecescă, francesă, erà om învățat și, afară de scrierile lui politice—ađi aflate în păstrarea strănepotului său, d-l Mateiú Millo, fostul primar din Fălticeni, — s'a ocupat cu matematicile și a scris chiar un tractat de aritmetică. A avut o fiică și un fiu, anume *Vasile*, care a fost tatăl lui *Mateiú* (artistul dramatic) și al lui *Alecu Millo* (fost prefect, primar și deputat).

Mateiú Millo poetul erà el însuși fiul lui *Enacache Millo*, starostele de Cernăuți, din 1792, de origine frances (după adevărarea d-lui de Castellane, ambasadorul Regelui Franciei la Constantinopole, care într'un raport dice că Gr. Ghica Vodă «avait fait complimenter Mr. des Allènes par le Seigneur Millo, *originnaire françois*, qui est à son service») și a *Saftei*, fiica Marelui Logofet Andreiú Roset și a Mariei, fata Marelui Logofet Sandu Sturdza. Ast-fel Millo actorul erà aliatul și coborîtorul familiilor celor mai înalte ale boerimii moldovene. — (*Un poet moldovén din vécul XVIII de I. Tanoviceanu*, membru corespondent al Academiei Române, 1899.)

sérbădă copie a *maestrului* în Baba Hârca, în Nişcorescu, în Kir Gaetanis — făcuse atâta sgomot şi provocase atât entusiasm, ce va fi când *maestrul însuşi*, în carne şi în oşe, se va arăta pe scenă?!....

Mai înainte însă iată-l oprit «de apele Milcovului» la Focşani, unde, «până la scăderea lor, trupa hotărî să dea câte-vă reprezentaţii». — O mare magasie de sare, atunci deşartă, fu repede transformată în sală de teatru, acoperindu-î tavanul şi pereţii cu pânză de America; un bordei de bârne, ciritei şi copăcei tufoşi de la pădure, închipuiră scena şi culisele, dintre cari eşi *Şoldan Vitézul*, carele, *cu acompaniamentul unor boeri diletanţi*, a jucat şi a cântat în miezul aplaudării sgomotoşe a unui public atât de îndesat, că unii spectatori şedeau chiar la umbra teilor. Perdéua căđu şi, ridicându-se, înfăţişă pe dascălul *Gaetanis*, carele, cu tótă *Nunta Tărănescă*, a desfătat cu aşă nemerire pe Focşenenî, că a doua şi căutaş spre Vrancea, nu cum-vă o nouă plóie va sporî puhoiul, spre a împedecă înaintarea óspeţilor dramatici. (1)

În sfîrşit sosî şi, prin sprijinul Marelui Agă şi ginere al Domnitorului Alecu Plagino, — care avusese prilej să-l vadă jucând şi să se «înebunescă de dînsul» la Iaşi, când fusese trimis de Vodă să-l repesinte la o nuntă din familia princiară,—i se făcură tóte înlesnirile, i se împliniră tóte cererile şi debută în *Cocóna Chiriţa*, care trebuî să

(1) *Gazeta de Moldavia*, No. 45 din Iunie 7, anul 1851, p. 183, foileton: *Comedia la hotar*. — *Zimbrul* No. 2 din 5 Iulie 1851, p. 5, foileton: *O mulţumire*. — *Millo*, oprit de a trece hotarul către *Bucuresci*, a jucat la Focşani şi a primit prin d-l *Stamatîn*, boer cunoscut în acel oraş, un act de mulţumire din partea Focşenenilor «pentru plăcerea atât de vie ce au simţit cu *oprirea* d-sale în acea politie, cunoscând în tótă trupa, şi mai cu osebire în directorul ei, acele frumoşe dispoziţii cari contribuiesc într'un chip netăgăduit la progresul şi repede dezvoltare intelectuală în patria noastră Moldo-România». . . . La cari cuvinte d-l *T. Codrescu* adaoge: Nu-î treba noastră de a lámuri dacă autorităţile din Focşanii munteni *au putut ca să nu pue visa lor pe paşaportul legal al d-lui Millo*, dat după tótă forma de Secretariatul de Stat al Moldovei. . . . *Pretextul cel părut se dice că a fost concurenţa ce ar fi putut face trupa Moldovenă acleia din Bucuresci*. Noi Moldovenii, ca fraţi cu Muntenii, pururea am îmbrăţişat literatura din Bucuresci. . . . şi am primit cu căldură de frate pe mai mulţi Munteni, ajutându-î pe cât a fost cu putinţă. Aşă d-l *Caragiale* cred că-şi va aduce póte aminte de concursul amatorilor, ce au contribuit la reprezentaţia piesei *Saul* şi de primirea cea cordială ce pretutindenî a aflat, în tot cursul şederii sale în Iaşi. . . . Numai printr'o reciprocitate artistică se póte spera ca scena naţională să póta cresce *prin emulaţiune şi amor propriu* bine chibzuit, iar nu prin *maşinaţi laterale* a căută a scena să rămăe tot pe loc, unde póte unii îndemnaşi numai de orbul lor interes şi de inferioritatea lor — ar vroî că, în cât vor trăi, să o monopolizeze, speculând pe spectator, sub cuvînt că jocul şi acţiia d-lor ar fi *nec plus ultra* al scenei române. . . . » (Compară şi d-l V. A. Urechia, *Ist. şcolelor*, III, p. 62). (*Zimbrul*, No. 92 din 11 Iunie.) — Adevêrul întru acesta a fost că: apele Milcovului erau *din mal în mal*, că tinerii Focşenenî doriau să vadă pe *Millo* jucând, iar el, ca să-şi

se dea de trei ori până s'o pótă vedé tótă lumea. (1) Jucă apoi *Baba Hârca*, cu un succes nebun, «care desfundă mahalalele și făcù ÷ile după ÷ile și serì dupe serì să curgă lumea la porțile teatrului.» Vestea despre Millo luase într'atâta proporțiunile unui eveniment, că veniaù boerii de pe la moșii să-l vadă jucând și chiar Vodă cu Dómna se coborì, de doué ori, de la Câmpina, într'adins pentru a se duce la teatru. Cu aceeași isbândă represintă el și cele mai gustate, pe atunci, dintre comediile lui Alecsandri, profitând de concursul lui Nini Valéry, care întorsese capetele multora cu minunatul ei temperament grațios, ușor, natural, ajutat de eleganta și atrăgătórea plasticitate a trupului, cum și de glasul ei bine timbrat, dulce și plin de căldură. Rolele de bărbat și de femei le jucà ea, întocmai ca *Déjazet*, cu o egală înlesnire și măestrie, iar aplausele, florile, ovațiunile, dacă-î făceaù plăcere, nu o mai mișcaù, ca altă dată, până la lacrimi, căci se deprinsese de mult, de la începutul carierei, cu dînsele, deși erà încã o copilă. și ce grațiosă copilă!

dea mai mare importanță, a luat aceste *impedecări* drept șicane ale trupei lui Caragiale, care nici aveà interes să se témă de concurență, de vreme ce nu jucà în Bucuresci pe timpul verei.— La Focșani, în loc de pagubă, a câștigat dimpotrivă parale, căci iată ce ÷ice o scrisóre din 4 Iunie 1851, din acel oraș, publicată în *Gazeta de Moldavia*, No. 45 din Iunie 7: «Nici d-lui *Millo* nu a putut displăcé ist cas (apele mari ale Milcovului), care aù dat ocașie de a i se admirà talentul și în acea politie, *dar și cassierului i-a venit bine*, căci nefiind acolo modă a *ride pe datorie*, doritorii *plătiaù în numărătoare un bilet de intrare câte un iermelic* și mulți ar fi dat *un galben*, de ar fi găsit loc. Ist episod însă *aù mai aprins dorința publică* de a vedé trupa noastră instalată pe rípele Dâmboviței.» (Veđi *Zimbrul*, No. 94.) — Vrea să ÷ică Millo se folosià de împrejurări, spre a speculà meritele trupei și a ațită în jurul ei interesul, simpatia și chiar sprijinul anticipat al unui public totdeauna gata de a se arătà generos și bine-voitor către cei prigoniti — fie ei chiar de o presupusă și nevinovată concurență artistică. *Vornicul Iordache Pruncu* din Focșani înlesni lui Millo tóte mijlócele pentru a-î trece «mulțimea cea mare de calabalic» fără plată de vamă și-i dete chiar propria sa caretă ca să se ducă până la Rîmnic, de unde, cu ajutorul lui Al. Stavár, purcese la Buzëu. La trecerea Milcovului, pentru tótă siguranța, i se dede câți-va *pichetași* (soldați), căci apele erau încã mari. Pașaportul i s'a visat *fără nici o greutate*, atât pentru el cât și pentru personalul trupei. — Țin aceste amănunte de la tatăl meu, pe atunci Comandant al punctului din Focșanii Munteni, care dimpotrivă — ca vechiù elev al școlei filarmonice și iubitor peste măsură al teatrului, a făcut cele mai mari înlesniri ilustrului actor în trecerea sa spre Bucuresci. — *Millo* stătù 20 de ÷ile în Focșani și dete 15 reprezentațiuni.— Veđi scrisórea lui *G. Rozali* din *Zimbrul*, No. 10—2, August 1851.

(1) După 15 reprezentațiuni date în Focșani, Millo cu trupa sa porni la Bucuresci în ziua de 26 Iulie și la sfirșitul lunii erà în capitală, unde debută în séra de Duminecă, 5 August, în *Cocóna Chirița*.

După o fructuoasă, în toate privirile, campanie, Millo se întorse la 20 Octobree la Iași (1), cu Merişesca, Gabriela, Teodorini și ceilalți, lăsând pe Valéry în Bucuresci, angajată la Teatrul Național în excelente condițiuni.

Stagiunea și-o deschise Caragiale la 23 Septembrie 1851 cu *Faust și Margareta*, drama lui Goethe, în care *Mali Cronibace* (Margareta), *Pascaly* (Faust) și *Cost. Caragiale* (Mefistofeles) avură — cu totă impresiunea adincă, ce Millo lăsase asupra publicului, — un meritat și sgomotos succes.

Câte-va drame bine jucate și vodevilurile cu îngrijire studiate ridicară, de la început chiar, nivelul artistic și moralul trupei, care pășiă, însuflețită par'că de strălucitele pilde ce primise de la Maestrul neîntrecut, mai cu încredere, către năzuitele isbânde în viitor. (2)

De altă parte Wachmann găsisse acum ce-i trebuia pentru a da avînt muicei pe scena română, iar Caragiale se bucură că pusese mîna pe cloșca cu ouă de aur. În adevăr, de la sosirea în teatrul bucurescén a lui Nini Valéry, vodevilele, operetele, operele comice chiar încep să fie mai plăcute și mai căutate de public, acesta cu atât mai mult cu

(1) *Gazeta de Moldavia*, No. 84 din 22 Octobree 1851, p. 335, în foileton dice: «D-l Matei Millo, directorul Teatrului Național, așteptat cu atîta dorință, a sosit alaltăieri în Iași, din Țera-Românescă, unde în călătoria sa artistică a secerat aplausuri neuitate». Înainte de a se întorce în Iași, Millo însă, isprăvind la 15 Septembrie reprezentațiunile sale din Bucuresci, se îndrumase spre Brăila, unde dete trei reprezentațiuni în sala Otelului Ralli, apoi la Galați, unde, cu începere de la 5 Octobree, dete cinci reprezentațiuni într'o încăpere închipuită lângă Otelul de Moldavia; de acolo porni la Birlad, Vaslui, apoi la Iași. (Vezi *Zimbrul*, No. 30 din 11 Octobree 1851, p. 117.) — Stagiunea teatrului din 1851—1852 o începû Millo cu *Doi morfi vii*, comedie cu cântece de V. Alecsandri, la 28 Octobree. Pe cea din anul precedent o începuse la 15 Octobree cu o dramă tradusă de Vasiliu: *Solomon Impăratul Iudeilor*. Compară și V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 62.

(2) Stagiunea avea să ieă sfîrșit la 16 Iunie 1852, cu *Nunta Țărănescă* și un vodevil frances *A la Bastille*, căci trupa română jucă de câte-va zile cu trupa lui Delmary, care venise pentru vară iar în Bucuresci. De alt-fel, teatrul român dedese în cursul acestor 9 luni următoarele spectacole, pe cari le însemnez aci, după rîndul *borderourilor serale* ale direcțiunii Wachmann-Caragiale: *Faust*, *Duelurile*, *Artur*, *Petra din casă*, *Coconul Iorgu de la Sadagura*, *O bună educațiune*, *Baba Hârca* (Mineu făcû pe Baba Hârca), *Credința*, *speranța și caritatea*, *Cine vrea pôte* (în care debută Nini Valéry cu un succes extraordinar), *Jucătorul de cărți*, *Două fete pe un flăcău*, *Voiaj sentimental* (cu Valéry), *Don Cesar* (cu Teodorini), *Rămășagul*, *O comoră*, *Intriga și Amorul* (strălucit succes pentru Fany și Mali Cronibace), *Uniforma lui Wellington* (cu Valéry), *Cap de operă necunoscut*, *Doi coșcari* (frații Caragiale admirabili), *Jertfa lui Avram* (succesul Măriței Constantinescu), *Învierea morților*, *Primele arme ale lui Richelieu* (unul din cele mai bune roluri ale lui Valéry), *Bogatul și Săracul*, *Lum.*

cât asupra lor censura, — «acea instituțiune ale cărei nume și origine sunt străine și depărtate de némul nostru» (1) — putea să-și opereze forfe-carea, fără să le strice prea mult efectele, pe când în privința dreme-lor și comediilor ea erà mai vătămătoare, fiind mai rigurosă. (2)

Procedeul erà vechi și cunoscut tuturor lucrătorilor minții, cu de-osebirea că altă dată el se exercită ca *control politic* asupra scrierilor și consciințelor chiar, iar acum — și în teatru — nu mai erà decât o cercetare, adesea o formalitate, din punctul de vedere moral și este-tic, rar, fôrte rar pornită din considerațiuni străine. Și dovadă despre acesta sunt atâtea și atâtea produceri teatrale, cari împungeau pe mulți, dedeau felurite neajunsuri de la noi pe față, ori asvîrliau într'adins, învâpăiate, adevărurile mai cu putere și mai sus decât ómenii și împrejurările de pe atunci le-ar fi putut, într'alt fel, îngădui.

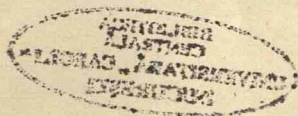
Marile probleme artistice, ființa și cerințele, pururea covârșitoare, ale criticeii nu turburau încă patriarhalul regim al teatrelor nòstre, în

patius Vagabundus (farsă de Nestroy, tradusă de Ed. Wachmann și reprezentată la 29 Ianuarie 1852 cu: C. Caragiale în Ață, Iorgu Caragiale, Clei, Ioan Mincu, Rindea, Nini Valéry, Prima tînără, Luxița Teodorésca, Amica ei), *Plăpămăresa* (rol minunat a lui Valéry), *Ștregarul din Paris* (cu Valéry), *Urmarea Coșcarilor*, *Romeo*, *Urmarea Babei Hârca* (cu Pascaly), *Furiosul*, *Orfelinele de la Puntea Nòtre Dame*, *Memoriile Diavolului* (beneficiul lui Teodorini), *Idiotul* (beneficiul lui Gestian).—(Acte și Serisori ale lui I. A. Wachmann.)

Th. Teodorini, în urma unor neînțelegeri bănesci cu Millo, părăsi teatrul din Iași în érna anului 1851 și se angajă la C. Caragiale, de unde apoi se duse la Craiova, chemat de Pera Opran ca director artistic al teatrului său de acolo.

(1) Censura în vremea ce ne ocupă erà compusă din: Colonelul *Ioan Voinescu*, *Aga Al. Plagino* și *Marcovici*, sau *Bengescu Gr.*, ori *Iancu Samurcaș*. Poetul *Gr. Alexandrescu* a făcut și el cât-va parte din această comisiune, care aveà atribuțiunile de ađi ale Comitetului teatrelor, în primirea sau respingerea pieselor, cu mica osebire că *Aga trebuiu să facă parte dintre censori*. . . doar nu sălășluiau Rușii între noi de géba.

(2) Cunoscutul fost Director general și membru al Comitetului teatrelor *C. I. Stănescu* compusese o piesă cu cântece: *Bunul Părinte*, pe care prezentând-o lui *Plagino*, acesta i-o respinsese—fiind într'însa alusiunii prea fățișe la starea înjosită a justiției și vorbindu-se despre un purcel care se numiă *Guițoff*. . . înde irae! — Profitând însă de o lipsă a Marelui Agă din capitală și supunând din nou lucrarea sa poetului *Gr. Alexandrescu*, membru în acel comitet, avu fericirea să și-o vadă primită cu elogii, pusă în scenă și represintată. . . chiar în séra când *Plagino* mergea la teatru pentru întâia óră după întorcerea sa. Scandalul fu mare, când el băgă de sémă șmecheria auto-rului. Poliția îl căută pretutindenî să-l aresteze, sub cuvînt că «a insultat pe Muscali și justiția țării în public»; dar cum erà o autorizare la mijloc, urmărirea nu se îndeplinî, iar piesa — cu tótă musica cea frumósă a lui Wachmann — nu se mai re-presentă de atunci.—Tradițiune verbală: *Ed. Wachmann, C. Stănescu*.

carî erà de ajuns unui actor sã cadã cu meșteșug, sã vorbescã umflându-și glasul și trãgãnãnd silabele, sã facã gesturi rotunde și pași cadentați, iar unui director sã plãtescã regulat și cât mai mare lãfã, pentru ca unul sã fie *bun artist*, iar celãlalt *pãrinte* al artei dramatice. Și, cu adevãrat, între aceste condițiuni aũ fluturat actorii și directorii de atunci încõce, cu deosebirea cãtor-va puncte bune în favorul celor dintãiu și a o mulțime de puncte rele în sarcina celor de al doilea. (1)

În vãlmășagul atãtor elemente pãtimașe, protivnice, exuberante, din carî e alcãtuitã lumea teatrului,— elemente lãsate la noi multã vreme slobode, în defșãșurarea lor pe o cale necunoscutã și fãrã alt țel decãt *interesul*,— erã fatal sã ajungem a sta nepãsãtorî: cã vor jucã mai bine sau mai rãu actorii, cã se vor scrie mai în voe traduceri și localisãri decãt compuneri originale, cã în locul unuia se va ridica un altul ș'apoi un altul cu vrednicia ori cu nãzuința de a le înscenã, cã melodramele umflate de vorbe și gõle de idei, sau vodevilele cu spirit sãrbãd, dar vesel atrãgãtor, vor ademeni mai cu drag publicul decãt drama filosoficã și comedia de nãravuri, cã înrîurirea curentului național va fi o binefacere,—prea grabnic trecãtore — pentru gustul aceluiași public și cã tãte însușirile dãtãtore de vietà, de înãlțare, de înflorire ale artei vor rãmãnã fãrã putere de a înfiripã într'însul umbra mãcar a unui simțemînt estetic. Acãsta a și fost pricina destrãbãlãrii tuturor afacerilor teatrului și mai vîrtos a celei prea încete și greõe desvoltãri a culturii dramatice la noi. Teatrul cu trupele lui de actori erãu obiecte de speculațiune, în numele și sub pretextul artei, ale cãrei produceri slujiau de mijlocire între ele și public pentru dobãndiri de folõse și de cãștig.

Talentul nu va mai fi o putere firescã de înfãptuire, vrednicã de admirare, ci o cãtime de prețiosã dibãcie bunã de exploatat; invențiunea și originalitatea—însușiri esențiale ale artistului —se vor cobori la nivelul imitațiunii și banalitãții; egoismul și lãcomia vor nimici idealul, de suflete înãițător! . . .

(1) *Gazeta Transilvaniei*, No. 58 din Iulie 26, p. 223; «Societatea Teatrului Național urmẽzã a reprezenta feluri de piese tot în localul vechiu și directorul d-l Caragiale își pune multã silințã ca sã mulțumescã publicul. Silința d-lui ar fi mai încununatã și mai bine, dacã ar afla și secretul de a pãstrã o bunã înțelegere între membrii Societãții.»